

Josef Vintr

Die ältesten tschechischen Evangeliiare

Edition, Text- und Sprachanalyse
der ersten Redaktion

Verlag Otto Sagner München · Berlin · Washington D.C.

Digitalisiert im Rahmen der Kooperation mit dem DFG-Projekt „Digi20“
der Bayerischen Staatsbibliothek, München. OCR-Bearbeitung und Erstellung des
eBooks durch den Verlag Otto Sagner:

<http://verlag.kubon-sagner.de>

© bei Verlag Otto Sagner. Eine Verwertung oder Weitergabe der Texte und
Abbildungen, insbesondere durch Vervielfältigung, ist ohne vorherige schriftliche
Genehmigung des Verlages unzulässig.

«Verlag Otto Sagner» ist ein Imprint der Kubon & Sagner GmbH. Josef Vintr - 9783954793037
Downloaded from PubFactory at 01/10/2019 05:52:10AM
via free access

SLAVISTISCHE BEITRÄGE

BEGRÜNDET VON ALOIS SCHMAUS

HERAUSGEGEBEN VON JOHANNES HOLTHUSEN UND JOSEF SCHRENK

REDAKTION: PETER REHDER

Band 107

JOSEF VINTR

DIE ÄLTESTEN TSCHECHISCHEN EVANGELIARE

Edition, Text- und Sprachanalyse der ersten Redaktion

VERLAG OTTO SAGNER · MÜNCHEN
1977

ISBN 3-87690-128-6
Copyright by Verlag Otto Sagner, München 1977
Abteilung der Firma Kubon & Sagner, München
Druck: Alexander Grossmann
Fäustlestr. 1, D-8000 München 2

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort.....	11
EINLEITUNG	
1. Aufgabenstellung der textstrukturellen Analyse.....	12
1.1. Die Stellung der Evangeliare unter den ältesten tschechischen Texten.....	12
1.2. Die Arbeitsmethode.....	13
ERSTER TEIL	
TEXTOLOGISCH-PHILOLOGISCHE CHARAKTERISTIK	
2. Methodik und Einteilung der Thematik.....	15
3. Textologische Charakteristik	
3.1. Einteilung der Problematik.....	16
3.2. Literaturgeschichtliche Einführung.....	16
3.3. Kodikologische Charakteristik.....	21
3.3.1. Fragment A	21
3.3.2. Fragment C	22
3.3.3. Fragment D	22
3.3.4. Seitenstettener Handschrift (S)	23
3.3.5. Rajhrader Handschrift (R)	24
3.3.6. Wiener Handschrift (W)	25
3.4. Redaktionen der tschechischen Evangeliar- übersetzung.....	26
3.5. Liturgische Anmerkung.....	26
4. Philologische Charakteristik der Übersetzungstechnik.....	27
4.0. Einteilung der Problematik.....	27
4.1. Die Frage des Originals.....	28
4.1.1. Das Verhältnis zur altkirchenslavischen Evangelienübersetzung - Übersicht der bisherigen Standpunkte.....	29
4.2. Abweichungen vom Vulgatatext und Übersetzungs- fehler.....	33
4.2.1. Abweichungen vom Vulgatatext; nähere Bestimmung des lateinischen Originals.....	33
4.2.2. Übersetzungsfehler.....	39
4.2.2.1. Abschreibfehler.....	39
4.2.2.2. Die echten Übersetzungsfehler.....	42
4.3. Die Wiedergabe lateinischer grammatikalischer Kategorien durch alttschechische Sprachmittel.....	43
4.3.1. Die lateinischen Partizipialkonstruktionen....	44

4.3.1.1.	Der ‚ablativus absolutus‘.....	44
4.3.1.1.1.	Wiedergabe durch ein Part.+ Akk.	45
4.3.1.1.2.	Wiedergabe durch ein Part.+ Gen.	45
4.3.1.1.3.	Wiedergabe durch einen Hauptsatz.....	46
4.3.1.1.4.	Wiedergabe durch einen Temporalsatz.....	46
4.3.1.1.5.	Wiedergabe mit Fehlern.....	47
4.3.1.2.	Die lateinischen attributiven und prädi- kativen Partizipien.....	47
4.3.1.2.1.	Wiedergabe durch Indikative und Partizipien.....	47
4.3.1.2.2.	Wiedergabe durch absolute Partizipien...	49
4.3.1.2.3.	Wiedergabe durch einen Infinitiv (bzw. Supinum).....	50
4.3.2.	Das lateinische Tempussystem.....	50
4.3.2.1.	Wiedergabe des Präsens, Imperfekts, Perfekts, Plusquamperfekts.....	50
4.3.2.1.1.	Wiedergabe des Futurs.....	51
4.3.2.1.2.	Wiedergabe der lateinischen ‚coniugatio periphrastica activa‘.....	51
4.3.2.2.	Die wichtigsten lateinischen Nebensätze.....	52
4.3.2.2.1.	Finalsätze.....	53
4.3.2.2.2.	Temporalsätze.....	53
4.3.2.2.3.	Konditionalsätze.....	53
4.3.3.	Die lateinischen Infinitivkonstruktionen.....	54
4.3.3.1.	Der ‚accusativus cum infinitivo‘.....	54
4.3.3.2.	Der ‚nominativus cum infinitivo‘.....	56
4.3.4.	Andere lateinische Konstruktionen.....	56
4.3.4.1.	Der Imperativ <i>noli</i> + Inf.	57
4.3.4.2.	Der adnominale Genitiv.....	57
4.3.4.3.	Der ‚ablativus temporis‘.....	58
4.3.4.4.	Die Nachahmungen der lateinischen Kon- struktionen.....	58
4.3.5.	Zusammenfassung.....	59
4.4.	Die Wiedergabe des lateinischen Wortschatzes.....	60
4.4.1.	Die biblischen Termini.....	60
4.4.2.	Die Zeit- und Massangaben, die Wirtschafts- termini, die Krankheiten, die Fischereiter- mini, die botanischen und zoologischen Termini.....	66
4.4.3.	Die Pronomina <i>omnis</i> und <i>nemo</i>	69
4.4.4.	Die Verba.....	69

4.4.4.1. Die typisch biblischen Zeitwörter.....	70
4.4.4.2. Die unklaren Verbaübersetzungen.....	71
4.4.4.3. Die Modernisierungsversuche.....	71
4.4.5. Die lexikalischen Besonderheiten.....	72
4.4.5.1. Die Ungenauigkeiten und Fehler bei der Übersetzung.....	72
4.4.5.2. Die Archaismen und Dialektismen.....	74
4.4.6. Zusammenfassung.....	75
4.5. Ergebnisse der Übersetzungscharakteristik.....	76
4.5.1. Das lateinische Original und die alttsche- chischen Vorlagen.....	76
4.5.2. Über die Qualität der alttschechischen Evangeliumübersetzung.....	79
4.5.3. Filiationsschema der ersten Übersetzungs- redaktion.....	81

ZWEITER TEIL

LINGUISTISCHE CHARAKTERISTIK

5. Zur Methodik und Problemeinteilung.....	84
6. Lexikologische Charakteristik.....	86
6.0.1. Zum Begriff 'lexikalisches Teilsystem'.....	86
6.0.2. Die bisherige Literatur.....	87
6.1. Die lexikalischen zentralen und peripheren Erscheinungen.....	88
6.2. Die Entwicklungsvorgänge im Wortschatz.....	89
6.2.1. Die sprachlichen Faktoren der Entwicklungs- vorgänge.....	90
6.2.2. Die aussersprachlichen Faktoren.....	91
6.3. Zusammenfassung.....	92
7. Syntaktische Charakteristik.....	92
7.0.1. Zum Begriff 'syntaktisches Teilsystem'.....	92
7.0.2. Die bisherige Literatur.....	93
7.1. Die syntaktischen zentralen und peripheren Erscheinungen.....	94
7.2. Die Entwicklungsvorgänge im syntaktischen Teil- system.....	97
7.3. Zusammenfassung.....	100
8. Morphologische Charakteristik.....	100
8.0.1. Zum Begriff der diachronen Morphologie.....	101
8.1. Die Deklinationsformen.....	101
8.1.1. Die bisherige Literatur.....	102
8.1.2. Substantiva.....	102

8.1.3. Pronomina	103
8.2. Die Konjugationsformen.....	104
8.2.1. Die bisherige Literatur.....	104
8.2.2. Die Problematik des alttschechischen Kond. Fut. (des sog. 'futurum exactum') und die Funktionen der vier Stämme des Hilfsverbs <i>býti</i>	105
8.3. Zusammenfassung.....	108
9. Phonologische Charakteristik.....	108
9.1. Charakteristik der phonologischen Systeme einzelner Evangeliarhandschriften.....	108
9.1.1. A Fragment.....	108
9.1.2. C Fragment.....	109
9.1.3. D Fragment.....	109
9.1.4. S (Seitenstettener) Handschrift.....	110
9.1.5. R (Rajhrader) Handschrift.....	111
9.1.6. W (Wiener) Handschrift.....	113
9.2. Neue Einblicke in das alttschechische phonologi- sche System.....	114
9.2.1. Die bisherige Literatur.....	115
9.2.2. Zur hierarchischen Gliederung der System- elemente und die Einteilung der Problematik..	115
9.2.3. Rekonstruktion der phonologischen Systeme einzelner Handschriften.....	116
9.2.3.1. Rekonstruktion des phonologischen Systems der Fragmente A, C.....	117
9.2.3.1.1. Die Stellung der silbischen Sonanten.....	118
9.2.3.2. Rekonstruktion des phonologischen Systems der Handschriften S, R, W, D.....	119
9.2.4. Die Zahlensymmetrie der Systemelemente.....	120
9.2.4.1. Die bisherige Literatur.....	120
9.2.4.2. Zum Begriff eines Systemmodells.....	120
9.2.4.3. Das arithmetische Systemmodell.....	121
9.2.4.4. Die Grundsätze der analytischen Phonologie als Kriterien.....	121
9.2.4.5. Zahlenrelationen und -symmetrie im arithme- tischen Modell des alttschechischen phono- logischen Systems um 1300.....	122
9.2.4.5.1. C, V (Konsonanten, Vokale)-Symmetrie.....	122
9.2.4.5.2. S(Silbenwert)-Symmetrie.....	123

9.2.4.5.3. X(Farbe - alveolar, palatal, velar, labial)-Symmetrie.....	123
9.2.4.5.4. m(Mouillierung)-Symmetrie.....	123
9.2.4.5.5. q(Quantität)-Symmetrie.....	124
9.2.4.5.6. n(Nasalität)-Symmetrie.....	124
9.2.4.5.7. Zusammenfassung der Relationen.....	125
9.2.4.5.8. Die Rolle der Vokalvarianten als potenzieller Phoneme.....	125
9.2.4.5.9. Die Ergebnisse der Zahlensymmetrie- analyse.....	125
9.2.4.6. Zahlensymmetrie im arithmetischen Modell des alttschechischen phonologischen Systems um 1400.....	126
9.2.5. Die Raumsymmetrie der Systemelemente.....	127
9.2.5.1. Das geometrische Modell eines phonologi- schen Systems.....	127
9.2.5.2. Die Unterteilung der Teilebenen und Sekto- ren im geometrischen Modell.....	127
9.2.5.3. Die Figuren im geometrischen Modell.....	128
9.2.5.4. Das Raummodell des alttschechischen phono- logischen Systems um 1300.....	129
9.2.5.5. Das Raummodell des alttschechischen phono- logischen Systems um 1400.....	130
9.2.5.6. Die Symmetrie in Raummodellen.....	130
9.2.5.7. Die Konkurrenz der Symmetrien.....	131
9.2.6. Parazentrische Bewegungen eines akzessori- schen Elements.....	131
9.2.6.1. Gibt es ein dynamisches Systemmodell?.....	131
9.2.6.2. Die Beweglichkeit der akzessorischen Ele- mente.....	131
9.2.6.3. Konkurrenz in der Hierarchie der akzesso- rischen Elemente.....	132
9.2.6.4. Die parazentrischen Bewegungen eines akzessorischen Elements.....	132
9.2.6.5. Die parazentrischen Bewegungen des m(Mouillierung)-Elements - Entwicklung der Mouillierungskorrelation.....	133
9.2.6.6. Die parazentrischen Bewegungen als Ent- wicklungsfaktor.....	137
9.3. Zusammenfassung.....	137
10. Graphematische Charakteristik.....	137

10.1. Die Digraphenorthographie.....	137
10.2. Graphematische Systeme aller Handschriften im Vergleich.....	137
10.3. Fragment A	138
10.4. Fragment C	139
10.5. Fragment D	139
10.6. Handschrift S	139
10.7. Handschrift R	140
10.8. Handschrift W	140
10.9. Zusammenfassung.....	141
11. Die Ergebnisse der linguistischen Analyse.....	141
11.1. Die lexikologische Analyse.....	141
11.2. Die syntaktische Analyse.....	142
11.3. Die morphologische Analyse.....	143
11.4. Die phonologische Analyse.....	144
11.5. Die graphematische Analyse.....	145
DRITTER TEIL	
12. ZUSAMMENFASSENDER KONFRONTATION DER TEXTOLOGISCH-PHILOLO- GISCHEN UND LINGUISTISCHEN ANALYSE.....	146
Schlusswort.....	149
VIERTER TEIL	
EDITION	
13. Anmerkungen zur Editionstechnik.....	151
13.1. Bibliographische Anmerkungen zu den Handschriften A, C, D, S, R, W.....	151
13.2. Zur Gestaltung und Transkription der edierten Texte.....	154
13.3. Der kritische Apparat.....	155
13.4. Verzeichnis der im Apparat benützten Abkürzungen...	155
13.5. Verzeichnis der handschriftlichen Abkürzungen.....	157
Edition der Evangeliare S, R, W, D (A, D).....	158
14. Synopsis der Perikopen.....	326
14.1. Synopsis der Perikopen nach der Reihenfolge der Edition (des Kirchenjahres).....	326
14.2. Synopsis der edierten Evangelienabschnitte in der Reihenfolge der Evangelisten.....	333
LITERATURVERZEICHNIS.....	338
PERSONENREGISTER.....	344
SACHREGISTER.....	347
WORTREGISTER.....	352
REGISTER DER BIBELZITATE.....	355

VORWORT

Aus langjährigem Interesse für die Problematik der sprachlichen Diachronie entstand der Gedanke, anhand einer inhaltlich geschlossenen Gruppe von alten Sprachdenkmälern in die Entwicklungsvorgänge eines Sprachsystems vorzudringen und zu versuchen, die synchronen Querschnitte (repräsentiert durch Analysen einzelner aufeinander folgender Texte) zur Aufstellung einer möglichst kontinuierlichen Vertikale zu vereinigen. Die Wahl fiel auf die ältesten tschechischen Evangeliarhandschriften, von denen die zwei wichtigsten in den österreichischen Bibliotheken in Wien und in Seitenstetten aufbewahrt sind. Die Textanalyse und Edition dieser Übersetzungen ermöglicht uns, eine Lücke in der Erforschung aller alttschechischer Texte, die grösstenteils aus dem Lateinischen übersetzt wurden, zu füllen. Es wird die bis jetzt fehlende Analyse der Übersetzungstechnik durchgeführt und die Wiedergabe der lateinischen grammatikalischen Kategorien durch Sprachmittel des tschechischen Systems beleuchtet.

Gerne benutze ich hier die Gelegenheit, um meinen Freunden aus dem Institut für Slavische Philologie der Universität Wien meinen Dank auszusprechen - Herrn Dr. G. BIRKFELLNER für seine Hilfe bei der Abschreibung des Seitenstettener Evangeliiars und Herrn Dr. R. PREINERSTORFER für die sprachliche Revision des deutschen Textes meiner Abhandlung. Manchen wertvollen Rat auf dem Gebiet der Editionstechnik alttschechischer Texte verdanke ich meinem Freund Dr. J. CEJNAR aus Prag. Der Ausdruck meines aufrichtigen Dankes gehört den Herren Univ.Prof.Dr. J. HAMM und Univ. Prof.Dr. G. WYTRZENS, die sich für diese Arbeit stets interessierten. Herrn Univ.Prof.Dr. F. W. MAREŠ bin ich im besonderen Masse für sein ausserordentliches Verständnis und Interesse und für zahlreiche Anregungen aus vielen oft stundenlangen Konsultationen von ganzem Herzen dankbar.

Wien, im Dezember 1974

EINLEITUNG

1. Aufgabestellung der textstrukturellen Analyse

Die Sprachdenkmäler bieten dem Sprachforscher die Möglichkeit, durch eine Analyse der in ihnen verschlüsselten sprachlichen und kulturhistorischen Informationen neue Erkenntnisse über die betreffende Sprache und Kultur zu gewinnen. Ein mittelalterlicher Text als Quelle der Sprachgeschichte soll aber nicht nur als eine in der Diachronie isolierte synchrone sprachlich-kulturelle Teilerscheinung, sondern als ein funktionelles Ganzes in möglichst vielen sprachlichen und kulturhistorischen Zusammenhängen und in seiner Entwicklung untersucht werden. Dieser Standpunkt - eine diachrone textologisch-funktionelle Auffassung des Textes - soll die Objektivität der Textanalyse und ihrer Ergebnisse gewährleisten und die Notwendigkeit einer einheitlichen Anwendung der Arbeitsmethoden funktioneller Sprachwissenschaft und Textologie demonstrieren.

Die synchrone Sprachwissenschaft kann sich bei ihren Analysen auf das Sprachbewusstsein eines ‚native speaker‘, auf die mündlichen und schriftlichen Sprachäußerungen der Zeitgenossen und auf die Analyse der Mundarten stützen. Bei den Rekonstruktionen eines Sprachsystems in seiner Dynamik ist die diachrone Sprachwissenschaft auf die Texte angewiesen, ihre Feststellungen können aber auch bei der synchronen Sprachbeschreibung nicht übergangen werden, sie dienen sogar oft als bedeutsame methodische Anregungen.

Die folgende sprachliche Analyse der ältesten tschechischen Evangeliare und die daran anschließende Edition hat es sich zum Hauptziel gesteckt, dem Leser den Text eines der ältesten umfangreicheren Denkmäler der alttschechischen Sprache als Zeugnis der hohen Sprachkultur an der Wende des XIII. und XIV. Jhs. zugänglich zu machen.

1.1. Unsere Texte sind keine neu entdeckten Denkmäler. Die Fragmente A, C des Prager Nationalmuseums wurden zum Ende des XIX. Jhs. ohne sprachliche Analyse abgedruckt (vgl. 13.1.)¹, das Fragment D aus Brünn und das Evangeliar von Rajhrad² (Raigern) in Mähren wurden

¹ Es handelt sich um paläographische Editionen von A. PATERA, vgl. editorische Anmerkung, Übersicht der Bibliographie, unter A und C (13.1.).

² J. VAŠICA, Staročeské evangeliáře, Praha 1931, in der Serie: Rozpravy České akademie věd a umění, Kl. III, Nr. 68; - F. MENČÍK, Dva evangelistáře, Praha 1893.

von J. VAŠICA beschrieben, jedoch nicht ediert. Das Wiener und das Seitenstettener Evangelium wurden von F. MENČIK² herausgegeben; diese veraltete, heute schwer zugängliche und leider auch ziemlich fehlerhafte Edition kann dem heutigen Sprachforscher keine geeignete Grundlage für die bisher noch nicht durchgeführte Sprachanalyse der Evangelien bieten. Die Evangelientexte sind für die Erforschung der ältesten historischen Entwicklungsperiode des Alttschechischen, für das Ende des XIII. und die erste Hälfte des XIV. Jhs., von eminenter Bedeutung. Die Sprachkultur der Literaturdenkmäler aus dieser Zeit, der Legenden, der Alexandreis u.a., ist ein deutliches Zeugnis dafür, dass diese Poesie schon im tschechischen religiösen literarischen Schaffen ihre Vorstufen hatte (die Lieder *Hospodine pomiluj ny*, *Svatý Václave*, Psalter, Evangelium). Vašica, der bisher am ausführlichsten die alttschechischen Evangelientexte behandelt hat, ist mit Dobrovský der Meinung, dass es sogar schon im XI. Jh. eine tschechische Übersetzung des Evangeliums für pastorale Zwecke gab. Diese Übersetzung sollte in den folgenden zwei Jahrhunderten mündlich überliefert werden und durch diese Tradition ist auch die lebendige, orale Diktion und die dem alltäglichen Leben nahe Ausdruckweise der ältesten Evangelienaufzeichnungen erklärbar. Wir sind, was das Alter der ersten Evangelienübersetzung betrifft, eher vorsichtiger. Auf jeden Fall muss aber damit gerechnet werden, dass das Bedürfnis eines in die heimische Sprache übertragenen ‚textus sacer‘ schon vor dem Beginn der tschechischen weltlichen Literatur vorhanden war.

1.2. Die Erforschung der alttschechischen Evangelien ist ein offenes Gebiet, auf dem man zu aufschlussreichen Ergebnissen über die Entwicklungsvorgänge im alttschechischen Sprachsystem gelangen kann. Für die Lösung der von uns aufgestellten Problematik - auf Grund der Untersuchung der parallelen fast über das ganze XIV. Jh. verteilten Texte die diachrone (vertikale) Entwicklung im System des Alttschechischen festzustellen - bieten die Evangelien mit ihren relativ leicht feststellbaren Lesarten (durch Vergleich untereinander und mit dem lateinischen Original) hervorragend geeignete Materialgrundlagen dar. Über das Verhältnis des Alttschechischen zu den lateinischen Originalen bei übersetzten Texten wurde bis heute nur sehr wenig geschrieben. Wir können aber nicht abwarten, bis solche ausführliche Studien vorhanden sind, und darum müssen wir diese Pionierarbeit selbst wagen. Auf jedem grammatikalischen Teilgebiet (Lexik, Syntax, Morphologie) werden nur die typischen Erscheinungen, die für die Übersetzungstechnik repräsentativ erscheinen, untersucht und

auf Grund dieser Übersetzungscharakteristik hoffen wir dann, eine profilierte Darstellung der Übersetzungsvorgänge zu erhalten. Wir finden es methodisch sehr angebracht, die Grundlagen für eine solche objektive und erschöpfende Textcharakteristik einer Gruppe von verwandten Textstrukturen von zwei Standpunkten aus zu beurteilen - nach den Ergebnissen I. einer textologisch-philologischen und II. einer linguistischen Analyse. Die konsequente Anwendung dieser kombinierten textologisch-linguistischen Methode ist in dieser Form bei der Textanalyse nicht geläufig. Unseren Arbeitsvorgang - mit abschließender Konfrontation der Ergebnisse beider Analysen - könnten wir am ehesten als eine *textstrukturelle Analyse* bezeichnen.

Die Konfrontation von Ergebnissen beider Analysen soll die Bestätigung der Schlussfolgerungen dort, wo die beiden Analysenvorgänge übereinstimmen, bringen und die notwendigen Korrekturen oder Ergänzungen andeuten, wo sie auseinandergehen. Es kann sich aber auch zeigen, dass einige Teilprobleme noch unlösbar sind und offen bleiben müssen.

Als Anhang zur Studie ist die wissenschaftliche Edition (mit dem kritischen und parakritischen Apparat) der ersten Übersetzungsredaktion der alttschechischen Evangeliare gedacht (es werden die Fragmente A, C, D, die beiden österreichischen Handschriften aus Seitenstetten und Wien und das Evangeliar von Rajhrad (Raigern) in Mähren ediert; ausführliche Beschreibung dieser Handschriften siehe unter 3.3. und 13.).

1.2.1. Wir wollen diese Abhandlung nicht als eine nur textologische Studie auffassen, dazu erscheint uns die Aufgabenstellung der Textologie als einer Disziplin, die die Geschichte eines Textes untersucht, zu eng zu sein. Unsere Texte stellen für uns vor allem Sprachstrukturen dar, deren komplette Analyse nicht nur eine textologische, sondern hauptsächlich erstens eine mit Rücksicht auf die lateinische Vorlage gründlich durchgeführte Übersetzungscharakteristik und zweitens für die Darstellung des alttschechischen Sprachsystems in seiner Entwicklung noch wichtigere linguistische Charakteristik erfordert. Die Hervorhebung der sprachlichen Analyse wird auch von den modernen Textologen verlangt³, aber unseres Wissens ist es noch in keiner umfangreicheren Bearbeitung einer Textgruppe zu einer solchen engen Verbindung der Textologie und der Linguistik gekommen.

3 Vgl. J. DANĚLKA, *Textologie a lingvistika*, in: *Miscellanea linguistica*, Ostrava 1971, 211-215; - E. COSERIU, *Thesen zum Thema 'Sprache und Dichtung'*, in: *Beiträge zur Textlinguistik*, München 1971, 183-188; - J. VINTR, *Rez. im Wiener Slav. Jahrbuch* 19 (1973) 138.

ERSTER TEIL

TEXTOLOGISCH-PHILOLOGISCHE CHARAKTERISTIK

2. Die Aufgabe eines Textologen wäre es, sich auf die Erforschung der Entstehungs-, Entwicklungs- und Überlieferungsgeschichte unserer Handschriften zu konzentrieren. Dieses Problem wollen wir auch lösen, betrachten es aber nicht als zentrales, sondern nur als ein Nebenprodukt der textologischen Analyse, die primär Schlussfolgerungen über die Textgestaltung ermöglichen soll. Die Ergebnisse dieses Teils I werden uns helfen, nach der darauf folgenden linguistischen Analyse (Teil II) ein solches Gesamtbild unserer Texte zu bekommen, dass man die Evangeliarhandschriften als Sprachdenkmäler genau klassifizieren kann - als Zeugnisse der kulturellen und sprachlichen Entwicklungen.

2.1. Die Methodik

Im Titel dieses Teils wurde der Ausdruck "eine textologisch-philologische Charakteristik" absichtlich angeführt. Der *textologische Teil* der Charakteristik soll die äussere Textcharakteristik liefern - die Beurteilung der kulturgeschichtlichen Ursachen der Entstehung, die Festlegung der Stellung der Handschriften innerhalb aller alttschechischen Evangeliarüberlieferungen, die vorläufigen Feststellungen über die relative Chronologie der Texte, eine kurze kodikologische Beschreibung und eine kurze paläographische Charakteristik der einzelnen Handschriften. Der *philologische Teil* soll die innere Textcharakteristik liefern - besonders was das Verhältnis des alttschechischen Textes zum lateinischen Original betrifft. Diese Übersetzungscharakteristik hat mehrere Aufgaben: sie soll das lateinische Original näher bestimmen, die Übersetzungstechnik mit Fehlern und Versäumnissen beurteilen, das Niveau der Übersetzung bewerten und die Ergebnisse der Ersetzung der lateinischen grammatischen Kategorien durch die alttschechischen feststellen. Der philologische Teil der Textanalyse soll auf diese Weise Grundlagen für das Filiationsschema und auch für die linguistische Systemanalyse vorbereiten. Die Übersetzungscharakteristik wird durch Untersuchung der Transpositionsfähigkeiten des alten Übersetzers zeigen, welche stilistische Begabung, welche Vorstellungs- und Objektivierungskraft er besass. Die Beurteilung des Sprachsystems gehört in die Kompetenz der Linguistik, aber die Beurteilung der Auswahl

der Äquivalente und ihres Wirkens in einem anderen kulturellen und sprachlichen Milieu muss ein Philologe schaffen. Die Eingliederung einer Übersetzung in die heimische Literatur gibt einem solchen Werk noch eine zusätzliche Funktion - es informiert uns über das Original und über eine fremde Kultur. Die Analyse der Übersetzungen in dieser Hinsicht wird zeigen, wie hoch die Kenntnisse der fremden Realität beim mittelalterlichen tschechischen Übersetzer waren, und auf diese Weise wird indirekt die Breite und Qualität der damaligen Bildung auf betreffendem Gebiet charakterisiert.

2.2. Die Kapiteleinteilung

Die Textanalyse wird in zwei Bereiche geteilt: im textologischen (3.) werden die Voraussetzungen der Entstehung, die Funktion, die Übersetzungsredaktionen, und die wichtigsten kodikologischen Merkmale der ältesten tschechischen Evangeliarhandschriften behandelt; im philologischen Bereich die Übersetzungscharakteristik (4.), die dann gemeinsam mit den Ergebnissen der textologischen Charakteristik die ersten Schlüsse über Vorlagen und Filiation der Evangeliiare erlauben wird. Die ältere Literatur zum Forschungsgegenstand und das Problem des Zusammenhanges mit der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung werden unter 4.1.1. behandelt.

3. TEXTOLOGISCHE CHARAKTERISTIK

3.1. Die Problematik der äusseren Charakteristik unserer Evangeliarhandschriften ⁴ wird folgendermassen aufgeteilt: die kurze literaturgeschichtliche Charakteristik der Epoche (3.2.), die kodikologische Charakteristik (3.3.), die Redaktionen der alttschechischen Evangeliarübersetzung (3.4.) und eine kurze liturgische Anmerkung (3.5.).

3.2. Die kurze literarhistorische Charakteristik

Die ersten häufigeren Aufzeichnungen tschechischer Texte,

4 Unter einem Evangeliar verstehen wir immer nur ein Perikopenbuch, also ein Evangeliar im jüngeren Sinn (oft auch Evangelistar genannt), nicht ein älteres (im frühen Mittelalter und in der östlichen Liturgie vorkommendes) Tetraevangelium - vgl. dazu Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg (Herder-Verlag), 1961, s.v. Lektionar.

meist nur in Form von Marginalien und Glossen, sind erst aus dem XIII. Jh. belegt (z.B. die Glossen in Mater verborum, in Pharetra des hl. Bonaventura, Cisiolanus, der glossierte Psalter, u.a.). Diese Feststellung ist schon ein Zeugnis dafür, dass es vor dem XIII. Jh. kaum eine Aufzeichnung einer tschechischen Übersetzung des Evangeliums geben konnte⁵.

Die Verfasser der Geschichten der alttschechischen Literatur (Vlček, Jakubec, Hrabák) sind verschiedener Meinung, was die Zeit der Entstehung der ersten Evangeliumübersetzung betrifft. J. VLČEK⁶ behauptet, dass die Anfänge der Übersetzungen einiger biblischer Bücher (Psalmen, Evangelien) nicht vor die zweite Hälfte des XIII. Jhs. reichen. J. JAKUBEC⁷ setzt ältere Vorlagen für die alttschechischen Evangelien des XIV. Jhs. voraus, äussert sich aber über ihr Alter nicht. J. HRABÁK⁸ formuliert das Problem der Entstehung der ersten tschechischen Evangeliumübersetzung sehr allgemein und vorsichtig - die ersten Evangelienübersetzungen wurden lange Zeit nur mündlich überliefert und darum war es nicht notwendig, sie aufzuzeichnen. In seiner jüngeren Arbeit⁹ datiert derselbe Autor die erste Übersetzung der Evangelien ins XII. Jh., ohne jedoch nähere Gründe für diese Behauptung anzuführen.

In unseren Ausführungen zur Charakteristik der Übersetzungstechnik kommen wir auf dieses Thema nochmals zurück (4.1.1. ff.). Es ist leider zu wenig bekannt über die Geschichte der pastoralen Tätigkeit und über die Art der Priesterausbildung in den böhmischen Ländern im XII. und XIII. Jh., was uns die Erforschung der Gründe und der Funktion der tschechischen Evangeliumübersetzung erschwert. Alle Forscher, die sich mit der Problematik der alttschechischen Evangelien befassen, setzen automatisch voraus, dass diese Texte aus der Notwendigkeit, dem Volk bei der Messe an Sonntagen und

5 Die Frage des Zusammenhanges der sog. Wiener (Jagić)-Glossen mit dem alttsch. Evangelium wurde von J. VAŠICA, o.c. (Fn.2), 126-131 endgültig gelöst - es ist kein direkter Zusammenhang nachweisbar, weil die Glossen zu den Evangelienabschnitten in der Rado-Bibel nach griechischem Perikopensystem zugeschrieben sind (die alttsch. Evangelien haben das römische Perikopensystem und darum kommen die meisten in der Radobibel glossierten Evangelienabschnitte im alttsch. Evangelium als Lesungen gar nicht vor). Vgl. dazu auch J. HAMM, Glose u Radonovoj bibliji, Slovo 1 (1952) 19-32.

6 J. VLČEK, Dějiny české literatury I, 3. Aufl., Praha 1940, 19.

7 J. JAKUBEC, Dějiny české literatury I, Praha 1929, 215-216.

8 J. HRABÁK et coaut., Dějiny české literatury I, Praha 1959, 69.

9 J. HRABÁK, Starší česká literatura, Praha 1964, 60.

Feiertagen das Evangelium in heimischer Sprache vorzulesen, entstanden sind. War es aber wirklich so? Die ganze Messe im Mittelalter wurde ausschliesslich in lateinischer Sprache gelesen; sie war ein geschlossenes Ganzes, dem das Volk nur passiv beiwohnte; es waren nur wenige (etwa vier) tschechische Lieder zum Singen in der Kirche zugelassen¹⁰. Die Predigt war vor der Messe. Es ist uns leider nicht gelungen, in der Fachliteratur festzustellen, ob vor der Predigt wirklich in den ersten Jahrhunderten dieses Jahrtausends den Gläubigen das Evangelium (nicht zu reden von der Epistel) in heimischer Sprache vorgelesen wurde. Wir sind eher der Meinung, dass es, mindestens noch im XIII. Jh., nicht der Fall war. Die späteren tschechischen Postillen zeigen, dass zu Beginn der Predigt oft nicht die ganze Perikope, sondern nur das Kernstück oder der Anfang (einige Verse von der ganzen für die betreffende Messe in der Liturgie vorgeschriebenen Lesung) wörtlich in tschechischer Sprache zitiert wurde, der übrige Perikopentext wurde mehr oder weniger frei in der Predigt paraphrasiert. Bei solcher Seelsorgenpraxis war es nicht notwendig, eine geschriebene Fassung der Perikopen zu haben - der Priester übersetzte sich vor jeder Predigt die gebrauchte Passage aus dem lateinischen Lektionar (solche Übersetzungen wurden wahrscheinlich schon bei der Ausbildung der Priester gründlich und unter Berücksichtigung der mündlichen Tradition geübt), die er dann dem Volk entweder auswendig oder anhand des lateinischen Texts rezitierte. Ein kanonischer - für das ganze Land verbindlicher tschechischer Text - war damals sicher nicht vorhanden. Schon die ziemlich unterschiedlichen Aufzeichnungen der wichtigsten Gebete (Pater noster und Credo) und der Bussformel¹¹ deuten darauf hin, dass es keine verbindliche und einheitliche alttschechische Version gab, dass nur ad hoc und von verschiedenen Personen übersetzt und redigiert wurde, ohne die Übersetzung - besonders in der ältesten Zeit - aufzuzeichnen. Eine wichtigere Rolle bei der Seelsorgenpraxis begann das tschechische geschriebene Evangeliar erst zur Zeit der kirchlichen Reformbewegungen, des Aufschwungs der tschechischen Literatur und der Verbreitung des billigeren Schreibmaterials, des Papiers, um die Wende des XIV. und

10 Z. NEJEDLÝ, *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*, Praha 1904, 255-260.

11 Vgl. besonders A. ŠKARKA, *Nejstarší česká duchovní lyrika*, Praha 1949; - J. VINTR, *Das alttschechische Pater noster, Ave und Credo in einer Handschrift der Wiener Nationalbibliothek*, Wiener Slavistisches Jahrbuch 17 (1972) 303-309.

XV. Jhs. zu spielen. Diese Feststellung wird auch dadurch bestätigt, dass zu dieser Zeit schon einzelne Priester tschechische Evangeliartexte im Besitz hatten (z.B. Evangeliar des Priesters Benesch - Čtenie kněžě Benešovy¹², Ende des XIV. Jh.), und dass der Inhalt auch um die Perikopen für die Ferialtage, um die Epistel und verschiedene Gebete erweitert wurde (vgl. z.B. das Olmützer Evangeliar aus dem J. 1421¹³).

Welchem Zweck haben dann die ersten Aufzeichnungen der tschechischen Evangeliare gedient? Es ist merkwürdig, dass relativ viele der ältesten tschechischen Glossen und Texte an das älteste Frauenkloster auf tschechischem Gebiet, an das Benediktinerinnen-Kloster Sankt Georg (Svatojiřský klášter) in Prag gebunden sind (z.B. die S.Georg-Glossen einer Nonne und das sog. Kunigunde-Lied). Dieses prominente Kloster, wo die Frauen des hohen tschechischen Adels und sogar Herrschertöchter (Agnes, Kunigunde) Unterkunft fanden, gab dem tschechischen mittelalterlichen Kulturleben viele Anregungen. Man kann sich gut vorstellen, dass in der zweiten Hälfte des XIII. Jhs., zur Zeit des grössten Aufschwungs der ritterlichen Poesie, die auch ins Tschechische übersetzt wurde (Alexandreis), besonders die adeligen Nonnen (des Lateinischen oft nicht kundig) das Bedürfnis äusserten, über die wichtigsten liturgischen Bücher - Psalter und Evangeliar - in tschechischer Sprache zu verfügen. Für die königliche Tochter, Äbtissin Kunigunde, wurde eine ganze Reihe kostbarer Handschriften angefertigt, unter anderen einige bis heute erhaltenen liturgischen Gesangbücher. Aller Wahrscheinlichkeit nach muss zu dieser Zeit für die Äbtissin und ihre Nonnen die erste Aufzeichnung des alttschechischen Evangeliars geschrieben werden sein. Der Anstoss zu der Übersetzung konnte vom Hof König Wenzels des Zweiten gekommen sein. Wenzel II. förderte nicht nur die ritterliche Poesie, sondern auch die geistliche; sein Hof beherbergte viele Priester aus verschiedenen Ländern und Orden, sogar auch aus Russland. Der König wohnte gerne der in verschiedenen Liturgien gelesenen Messe bei, und so hörte man damals in Prag nicht nur dem griechischen, sondern auch dem slavischen liturgischen Gesang zu.¹⁴ Diese Ent-

12 V. MĚRKA, Čtenie kněžě Benešovy, Prostějov 1918.

13 F. ČERNÝ, Olomoucký evangeliář, Praha 1902.

14 Petri, abbatis Aulae Regiae tertii, Chronicon Aulae Regiae, in: Fontes rerum Bohemicarum IV, Praha 1884, 70. Es wäre verdienstvoll, die Auswirkungen des Aufenthaltes russischer Priester und einen eventuellen Zusammenhang mit den kyrillisch geschriebenen Denkmälern aus dieser Zeit auf tschechischem Boden zu unter-

wicklung, die Förderung der tschechischen Sprache, wurde auch von dem damaligen Prager Bischof, Tobias von Bechyně, unterstützt. Bohuslaus Balbinus feiert diesen kirchlichen Würdenträger, nachdem 1281 die Brandenburger weggezogen waren und die Tschechen wieder die Oberhand im Lande behielten, als den Retter der Nation, der "linguam patriae, Boemiam Boemiae restituit".¹⁵

Die ganze kulturelle und historische Situation war der Entstehung der Evangeliarübersetzung um das Jahr 1300 sehr günstig. Die Aufzeichnung des Evangeliars war aber nicht, wie schon angedeutet, für den pastoralen Gebrauch, sondern vielmehr als religiöse Literatur für die ständige Lektüre der adeligen Nonnen bestimmt. Die adeligen Frauen hatten ein lebendiges Interesse an Übersetzungen der heiligen Bücher, wie es z.B. auch die vom englischen Reformator Wiclif überlieferte Nachricht über die englische Königin Anna (Tochter des Kaisers Karl des IV.), die eine tschechische und deutsche Evangelienübersetzung nach England mitgebracht hat, bezeugt.¹⁶ Auf die bestehende Tradition, nach der die tschechischen Texte des Evangeliars für die adeligen frommen Frauen und Nonnen bestimmt waren, scheint auch die Widmung am Fol. 1a des Konvoluts, dem auch das alttschechische Olmützer Evangeliar beigegeben ist, hinzuweisen: *Tyto kniehy učinila jest paní Kačna (pro) svú dceru a majl být v obec všim sestřám* ('Diese Bücher liess Frau Katschna für ihre Tochter schreiben und sie sollen allen Schwestern ein Gemeingut sein'); bei den Schwestern handelt es sich um die Olmützer Klarissinnen.

Wo wurde übersetzt und wo wurde der Archetyp, von dem später kopiert wurde, aufbewahrt? Das ganze mittelalterliche Wissen konzentrierte sich in den Klöstern, der Hand eines gelehrten Mönches begegnen wir bei jedem wichtigeren Unternehmen des Kulturlebens in den ersten drei Jahrhunderten unseres Jahrtausends. Die Mönche, besonders die Benediktiner in den Ländern der tschechischen Krone, hatten als einzige die Möglichkeit und die Voraussetzungen gehabt, sich in der Stille einer Klosterzelle mit Unterstützung der Klosterbibliothek und der gelehrten Mitbrüder mit einem so wichtigen und bedeutsamen Unternehmen, wie es eine Übersetzung des heiligen Evangelientextes war, auseinanderzusetzen. Es wäre auch nicht ganz aus-

suchen (vgl. F. V. MAREŠ, *Levínský nápis - epigrafický doklad cyrilice v Čechách*, *Slavia* 22 (1953) 473-483).

15 A. FRIND, *Die Kirchengeschichte Böhmens II*, Prag 1866, 58.

16 F. TADRA, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897, 166.

geschlossen, dass dabei nicht nur die mündliche Tradition, sondern vielleicht auch die vorübergehend am Hof des Königs weilenden russischen Priester und die von ihnen mitgebrachten Bücher zur Konsultation herangezogen wurden. Bei fast allen unseren Evangeliartexten ist ein Zusammenhang mit dem Benediktinerorden auffällig und nachweisbar (siehe 3.3.). Das Zentralkloster der tschechischen Benediktiner war Břevnov in Prag. Wir wagen hier eine Hypothese, auf die wir noch später (vgl. 5.3., 12.) eingehen werden, auszusprechen - der Archetyp der alttschechischen Evangeliarübersetzung entstand im Kloster Břevnov und wurde dort aufbewahrt.

3.3. Die kodikologische Charakteristik

Die Gruppe von Evangeliarhandschriften, die von uns behandelt wird, stellt die ältesten Abschriften der alttschechischen Evangeliiare aus dem XIV. Jh. dar. Hier werden nur solche Zeichen der Handschriften berücksichtigt, die für die Textanalyse, für die Datierung und für die Filiation von Bedeutung sein können (es werden aber auch die Abmessungen, die Ausstattung und der Einband beschrieben); die bibliographischen Angaben zu den einzelnen Texten werden erst bei der Edition in einer editorischen Anmerkung (siehe 13.1.) zusammengefasst.

Unsere Evangeliiare wurden bisher am besten von J. VAŠICA¹⁷ beschrieben. Wir wollen seine Angaben ergänzen und dabei passen wir die von Vašica benützten Handschriftenabkürzungen den Abkürzungen an, die im neuen Alttschechischen Wörterbuch¹⁸ für diese Texte in Verwendung sind.

3.3.1. Fragment A

(bei Vašica A) - zwei Pergamentstreifen in der Bibliothek des Nationalmuseums in Prag, Sign. 1 Ac 47, entdeckt von V. Hanka auf den Deckelinnenseiten der lateinischen Inkunabel *Gregorii opera*. Das Fragment beinhaltet Texte der Perikopen aus der Fastenzeit (genaue Aufzählung der Evangelienverse s. bei Vašica, S. 2).

Anm.: Wenn man die Provenienz der Inkunabel feststellen könnte (was uns nicht gelungen ist), wäre auch die Provenienz des Fragments A näher bestimmbar.

17 J. VAŠICA, o. c., (Fn. 2), 1-12.

18 Staročeský slovník. Úvodní stati, soupis pramenů a zkratek, Praha 1968, 70-71.

Die zwei Abschnitte stammen von einem Doppelblatt in Oktavgrösse, der erste vom oberen, der zweite vom unteren Teil des Doppelblattes (die Blattmitte fehlt); die Breite des Blattes 10,7 cm, des Schriftspiegels 8cm, der breitere Abschnitt hat Schrift in 8 Zeilen, der engere in 7 Zeilen auf beiden Seiten. Das erste Wort der Perikope hat immer eine einfache 2cm grosse rote Initiale ohne Schmuckornament; die Rubriken wurden von einer anderen Hand in einer gut lesbaren, nur am Rand verwischten gotischer Minuskel der ersten Hälfte des XIV. Jhs. geschrieben.

3.3.2. Fragment C

(bei Vašica D) - ein Pergamentdoppelblatt (erstes und letztes Blatt eines Quaternions), jetzt in der Bibliothek des Nationalmuseums in Prag, Sign. 1 Ac 67; weitere drei Blätter dieses Restes eines alttschechischen Konvoluts beinhalten Teile des Gesprächs der hl. Jungfrau Maria mit dem hl. Anselm über das Leiden Christi und Teile des Martyriums des hl. Georgs. Alle fünf Blätter waren auf den Deckeln der Urbarbücher des XVI. Jhs. aufgeklebt. Die zwei Blätter mit dem Evangeliartext (ein Blatt 26 mal 17 cm) weisen Perikopen der Karwoche auf (vgl. auch Vašica, 11-12), zweiseitig (29-31 Zeilen, Spaltenschriftspiegel 22,3 mal 6,5cm) in gotischer Kursive um die Hälfte des XIV. Jhs. geschrieben; vereinzelte 3cm grosse Initialen rot oder grün mit einfachem Zierornament; die Rubriken rot.

3.3.3. Fragment D

(bei Vašica Č) - ein unvollständiges (1 Zeile am oberen Teil des Blattes abgerissen) Papierblatt und ein Papierdoppelblatt in 4° (Grösse des Blattes 23 mal 18,5cm; zweites Blatt des Doppelblattes in der Hälfte vertikal abgeschnitten) des Staatsarchivs Brünn, Sign. G 1, Kart. 86 (aus der Boček-Sammlung Nr. 12307); die Reste des Evangeliars waren auf den Deckelinnenseiten aufgeklebt (wo, weiss man heute nicht mehr) und stammen aller Wahrscheinlichkeit nach aus dem mährischen Benediktinerkloster Rajhrad (Raigern) bei Brünn. Auf den Blättern befinden sich Perikopen der Weihnachts- und der Fastenzeit (auch mit den Lesungen für Ferialtage, vgl. Vašica, 9-11). Der Text ist in zwei Spalten (Abmessungen des Spaltenschriftspiegels 20,7 mal 6cm) in gotischer Kursivschrift der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. geschrieben. In der Synopsis der edierten

Texte (siehe 14.1.) benützen wir für die Hs. D folgende Foliation: erstes Fol. des Doppelblattes mit den Perikopen der Weihnachtszeit - 1a, 1b; freies Blatt 2a, 2b und zweites Blatt des Doppelblattes mit den Perikopen der Fastenzeit 3a, 3b.

3.3.4. Handschrift S

(bei Vařica S) - im lateinischen Konvolut der Bibliothek des Benediktinerstiftes Seitenstetten in Niederösterreich unter Sign. CCLXXII, fol. 144a-153a (nach alter Foliation, die noch in der Edition von Menčik beibehalten wird, 139a-148a) mit Perikopen für Sonntage und Feiertage des Kirchenjahres. Die Papierhandschrift (Grösse des Blattes 30 mal 21cm) war früher im aufgelassenen niederösterreichischen Kollegiatsstift Ardagger, stammt aber aus Südmähren, wie es die eingebundene Pergamenturkunde vom Verkauf eines Weingartens beim südmährischen Dorf Myslice vom 6. Februar 1396 bezeugt. Der Ledereinband ist mittelalterlich, im Rücken sind Pergamentabschnitte mit einem lateinischen Text des XIII. Jhs. eingebunden. Das Vorsatzblatt ist ohne Anmerkungen, das Papierblatt des letzten Sexternions ist auf der hinteren Deckelinnenseite aufgeklebt, mit der in Kurrentschrift geschriebenen Anmerkung ‚Ardagger‘ und mit einem von derselben Hand wie das Evangeliar geschriebenen alttschechischen Mariengebete (sein Text wird ediert in editorischer Anmerkung, siehe 13.1.). Zum übrigen Inhalt des Papierkonvoluts: 1a-43b Gregorii Magni Liber de cura pastoralis, 43b-106b eiusdem Libri quattuor dialogorum, 107a-143b Conradi de Saxonia Holzingerii Speculum B. Mariae Virginis.

Der alttschechische Text ist in zwei Spalten (Spaltenschriftspiegel 22,3 mal 7,3cm) in gotischer Minuskel der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. mit roten, 2cm grossen Initialen und roten, von einer anderen Hand stammenden Rubriken, niedergeschrieben. Der lateinische Text hat eine jüngere von einer anderen Hand als der tschechische ausgeführte Schrift. Die Interpunktion im tschechischen Text mit roten Strichen und schwarzen Punkten durchgeführt, die Anfangsbuchstaben, die als grosse gelesen werden sollen, rot durchgestrichen.

Der lateinische Text hat am Papier ein anderes Wasserzeichen (eine stilisierte Glocke) als der früher selbständige alttschechische Text (der hat einen Ochsenkopf ohne Nasenlöcher, nur mit Augen, zwischen den Hörnern eine einkonturige Stange mit Stern). Einen

ähnlichen Ochsenkopf findet man bei BRIQUET¹⁹ unter Nr. 14645 aufgezeichnet, belegt aus Würzburg und Olmütz (Anfang des XV. Jhs.). Die Provenienz und das Alter des Papiers kann man aber eher mit Hilfe der Arbeit über die Ochsenkopfwasserzeichen von G. PICCARD²⁰ näher bestimmen, wo man (Abt. VI, Bd. 2) nicht ganz genau unseren, aber sehr ähnliche Ochsenköpfe unter den Nr. 171-173 (S. 383), 271-273 (S. 394) findet. Es handelt sich bei allen eindeutig um Papiere aus Oberitalien. Das erste Papier mit dem Ochsenkopf, mit einkonturiger Stange und mit Stern ist aus dem J. 1369 belegt; der Stern wurde Ende des XIV. Jhs. durch eine Blume ersetzt. Der Zeitraum, innerhalb dessen unser aus Italien importiertes Papier auf tschechischem Boden beschrieben wurde, erstreckt sich auf Grund dieser Feststellung auf die 70-er und 80-er Jahre des XIV. Jhs.

3.3.5. Handschrift R

(bei Vašica R) - ein alttschechisches Evangeliar im lateinischen Konvolut der Bibliothek des Benediktinerklosters Rajhrad (Raigern) bei Brünn, jetzt in der Universitätsbibliothek Brünn, Sign. R 364 (alte Sign. D/K I aa. 4). Diese Papierhandschrift (Grösse des Blattes 27,5 mal 18,5cm, Lagen mit 12 Blättern) im barocken Ledereinband beinhaltet: 1a-45b Sermones dominicales, 46a-95b Defensor monachus Locociaquensis Scintillarum liber, 95b-96b Auctoritates Patrum, 96b-97b Casus episcopales, 97b-98a Casus papales, 98a-99a Auctoritates, 100a-105b leer, 106a-124a alttschechisches Evangeliar mit Perikopen für Sonntage und Feiertage, aber auch mit den wichtigsten Ferialperikopen (vgl. Vašica, 7-9). Die ganze Handschrift ist in zwei Spalten geschrieben (Spaltenschriftspiegel 23 mal 6,5cm mit 53-57 Zeilen), der alttschechische Text in gotischer Kursivschrift der zweiten Hälfte des XIV. Jhs., von einer anderen Hand als der lateinische Teil; rote Initialen und Rubriken nur auf den ersten drei Seiten. Das Papier ist dem in der Hs. S benützten sehr ähnlich - im R-Evangeliar haben die ersten fünf Folia (bis 110) einen Ochsenkopf ohne Augen als Wasserzeichen, die folgenden dann dasselbe Wasserzeichen wie das Evangeliar S. Das würde bedeuten, dass die beiden Handschriften S und R in demselben

19 CH. BRIQUET, *Les filigranes IV*, Paris 1907.

20 G. PICCARD, *Die Ochsenkopfwasserzeichen*, 1-3, Stuttgart 1966, Bd. 1 (Einführung), Bd. 2, Abt. VI (Ochsenköpfe mit einkonturiger Stange und Stern).

Skriptorium in einem nicht allzugrossen Zeitabstand aufgezeichnet wurden.

3.3.6. Handschrift W

(bei Vařica V) - unvollständiges (im Evangeliar fehlen 11 Blätter) aber trotzdem umfangreichstes Evangeliar unserer Handschriftengruppe, auf den ersten 49 Folia eines Konvoluts Sign. 4733 der Österreichischen Nationalbibliothek in Wien. Das Evangeliar hat nach den Perikopen De tempore (wie in Hs. R) noch die Lesungen des Propriums und Commune Sanctorum. Nach dem Evangeliar-text folgt im Konvolut ein lateinisch-alttschechisches Hymnarium (50a-143a, nicht ediert), Notabilia bona de biblia mit alttschechischen Glossen (143b-163b, nicht ediert) und endlich Sermones tres (168a-174b, lateinisch, unvollständig); alle Texte nach dem Evangeliar sind jünger, aus dem XV. Jh. Diese Papierhandschrift (Blattformat 21,5 mal 15cm) im Ledereinband des XV. Jhs. war zuerst Eigentum des oberösterreichischen Benediktinerstiftes Lambach, dann war sie im aufgelassenen Collegium Canon. Reg. ad. S. Dorotheam in Wien, 1786 wurde sie von der damaligen Hofbibliothek gekauft.²¹ Der alttschechische Evangeliartext ist in einer Spalte (Schriftspiegel 15,5 mal 9,5cm in 29 Zeilen) in gotischer Buchminuskel vom Ende des XIV. Jhs. geschrieben, mit roten Initialen und Rubriken. Im ersten Sexternion fehlen die ersten fünf und die letzten vier Blätter, im zweiten Sexternion das sechste Blatt und im letzten (fünften) Sexternion das letzte Blatt. Das Wasserzeichen des Papiers ist sehr undeutlich, gerade in der Falz der Lage; das sehr schlecht erkennbare Wasserzeichen war wahrscheinlich ein Wappen. Nach Fol. 50 kommen im jüngeren Text mehrere Wasserzeichen vor, auch ein Ochsenkopf, zwei Kreuze usw. Auf dem auf der hinteren Deckelinnenseite aufgeklebten Pergamentabschnitt ist eine Notiz - *Conventori in Bystre amico suo...praesens detur*; für die Provenienz des Textes ist diese Notiz bedeutungslos (es gibt nämlich sehr viele Orte Bystrá in den böhmischen Ländern), aber sie ist ein Zeugnis dafür, dass sich die Handschrift noch im XV. Jh. auf tschechischem Gebiet befand.

Zum Text des Evangeliiars gibt es zweierlei Marginalien, von

²¹ Vgl. die Korrespondenz zwischen J. DOBROVSKÝ und F. DURYCH, Bd. I, herausgegeben von A. PATERA, in: *Sbírka pramenů*, skup. II, Nr. 2, Praha 1895, 66.

einer zeitgenössischen und von einer wesentlich jüngeren Hand (nach Schriftductus aus dem XVI. Jh.).

3.4. Die erste Evangeliiarübersetzungsredaktion

Die unter 3.3. beschriebenen Texte A, C, D, S, R, W stellen die *erste selbständige Übersetzungsredaktion des alttschechischen Evangeliiars* dar. Wie schon festgestellt wurde²², sind die übrigen jüngeren alttschechischen Evangeliiare alle mehr oder weniger von der alttschechischen Bibelübersetzung abhängig, also nicht selbständig und werden darum in den weiteren Analysen von uns nicht berücksichtigt.

3.5. Kurze liturgische Anmerkung

Die liturgische Problematik der alttschechischen Evangeliiare - die Zusammenstellung, die Reihenfolge, die Unregelmässigkeiten in der Einteilung der Perikopen über das liturgische Jahr - wurde von Vašica gründlich geprüft und beschrieben.²³ Seine Erkenntnisse auf diesem Teilgebiet ändert auch die neuere liturgische von uns durchgesehene Fachliteratur nicht. Wir wollen hier nur zwei Tatsachen, die für die Datierung des Archetyps von grosser Wichtigkeit sind, hervorheben.

Die Fronleichnamsparikope (J 6, 56-59; das Fest wurde für die ganze Kirche erst 1311 eingeführt und 1316 synodal erneut angeordnet) ist unter unseren Handschriften nur in R vorhanden. In R wurde diese Perikope erst bei der Abschreibung der älteren Vorlage eingliedert und, wie es die Sprache dieses Evangelienabschnittes bezeugt, erst nach 1350 übersetzt. Auch die Perikope SS. Trinitatis (das Fest wurde 1334 eingeführt) ist in keinem unserer Texte vorhanden. Dadurch wird eindeutig bestätigt, dass die erste Aufzeichnung der alttschechischen Evangeliiarübersetzung, von der später kopiert wurde, vor dem Jahr 1311 entstanden ist.

Die Fragmente A und C haben Perikopen für die Ferialtage der Fastenzeit, die in dem kanonischen (für unsere Zwecke) Text S nicht aufgezeichnet sind. Für diese Erscheinung gibt es zwei Erklärungen: 1. der Archetyp war, was die Anzahl der Perikopen betrifft, umfang-

22 J. VAŠICA, o. c., (Fn. 2), 12, 60ff.

23 J. VAŠICA, o. c., (Fn. 2), 105-125.

reicher als die Hs. S, die dem Archetyp nur Sonntags- und Feiertagsperikopen entnommen hat (das Proprium Sanctorum in W ist jüngeren Datums); 2. es ist aber wahrscheinlicher, dass der alttschechische Evangeliartext stufenweise angewachsen ist - der älteste Teil wird durch die Perikopen der wichtigsten Zeit des Kirchenjahres, der Fastenzeit, verkörpert und diese Stufe wird durch die ältesten Texte A und C repräsentiert; eine weitere Stufe, auf der die Perikopen für die übrigen Sonntage und Feiertage des Kirchenjahres ergänzt wurden, wird durch die Hs. S repräsentiert; die nächste Stufe, auf der zu den schon vorhandenen noch die wichtigsten Ferialperikopen (besonders für Vigilien und Quatemberwochen) übersetzt wurden, stellen die Handschriften D, R dar; die letzte Stufe, auf der eine allmähliche Beifügung und Ergänzung der Lesungen des Proprium Sanctorum erfolgt, wird durch die Hs. W dokumentiert.

4. PHILOLOGISCHE CHARAKTERISTIK DER ÜBERSETZUNGSTECHNIK

4.0.1. Einteilung der Problematik

Bei der Analyse und Beurteilung der Übersetzungsmethode werden wir uns darauf konzentrieren, was in die Kompetenz der Sprachwissenschaft gehört - mit welchem Erfolg wurden die Einheiten und Teilstrukturen eines Sprachsystems durch andere Einheiten und Teilstrukturen eines anderen Sprachsystems ersetzt. Wir wollen die fremdsprachige Vorlage näher bestimmen (4.1.), die Textabweichungen vom lateinischen Original feststellen (4.2.), die Ersetzung der fremden grammatikalischen Kategorien durch die alttschechischen beurteilen (4.3.), den alttschechischen Wortschatz unserer Handschriften in seinem Verhältnis zum lateinischen Original analysieren (4.4.) und einige Schlüsse über die Filiation der Handschriften ziehen (4.5.).

Es werden uns nicht nur die Latinismen, Neologismen und Exotismen, die besonders in den älteren alttschechischen biblischen Übersetzungen ziemlich oft vorkommen, interessieren, sondern auch weitere (extralinguistische) Umstands- und (linguistische) Kontextsituationen, die den Übersetzer oder den Kopisten zu diesen Lösungen gezwungen haben.

4.0.2. Zur fehlenden literarischen Charakteristik

Die ausführlichere ästhetische Wertung unserer übersetzten

Texte als literarischer Kunstwerke werden wir den Literaturwissenschaftlern überlassen. Wir beschränken uns auf diesem Gebiet nur auf eine das breite Thema gar noch nicht ausschöpfende Ergänzung der kargen Äusserungen Menčíks und Vašicas besonders in zwei Richtungen: 1. ob der Stil der Übersetzung dem des Originals entspricht und 2. ob die alttschechischen Äquivalente nicht zu naiv, farblos alltäglich und vereinfachend wirken und ob dann die Spannung zwischen dem Ausdruck und dem Gedanken durch zuviel Interpretation und Streben nach Verständlichkeit nicht vermindert oder sogar beseitigt wurde (siehe 4.5.2.). Unsere Feststellungen können und wollen nicht die immer noch fehlende und nicht leichte literarische Übersetzungscharakteristik ersetzen, mögen aber als Wegweiser in dieser 'terra incognita' dienen.

4.1. Die Frage des Originals

Die ausführlichere Analyse der Übersetzungsmethode soll uns bei der Feststellung des Originals, aus dem übersetzt wurde, helfen. Schon ein erster nur flüchtiger Vergleich des alttschechischen und lateinischen Textes führt zu dem Schluss, dass es sich hier ganz eindeutig um eine Übersetzung aus dem Lateinischen handelt und dass kein direktes Verhältnis zur älteren altkirchenslavischen Übersetzung besteht (die vorhandenen ziemlich seltenen Paläoslovenismen kann man vor allem im lexikalischen Bereich auch als alte tschechische religiöse Termini, die unter den Priestern und Mönchen in ihrer Fachsprache noch indirekt aus der grossmährischen Periode durch mündliche Tradition überlebt haben und als heimisch empfunden wurden, betrachten (vgl. dazu noch 4.5.2.).

Die Entstehung der alttschechischen Evangeliarübersetzung wurde nicht mehr durch die alte kyrillomethodianische Tradition (die wichtigsten liturgischen Texte sollen dem Volk in einer ihm verständlichen Sprache verlesen werden), wenig oder auch überhaupt nicht durch die schon vorhandenen muttersprachlichen Evangeliare in benachbarten deutschsprachigen Gebieten (allemanische Übersetzung im XII. Jh., im XIII. Jh. schon mehrere Übersetzungen²⁴), sondern und vor allem durch die Bedürfnisse des tschechischen Kulturlebens am Ende des XIII. Jhs. (vgl. 3.2.) beeinflusst und gefördert. Die Perikopenübersetzungen (genauso wie auch die jüngeren übersetz-

24 G. EHRISMAN, Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters, II/2/2, München 1935, 590.

ten alttschechischen liturgischen Texte) weichen von der im Mittelalter sonst so üblichen Methode der freien Paraphrasierung ab - sie sind fast wortgetreu, denn der kanonische Originaltext galt als heilig und bindend. Trotzdem findet man auch hier zahlreiche recht gute, oft aus dem Alltagsleben stammende Ausdrücke, z.B. Mt 6,26: *volutilia caeli ptáčkuov pod oblaky S, ptacva pod oblaky R, ptačsvie pod nebem W* (normalerweise wird ein lateinischer adnominaler Genitiv durch ein Adjektiv ersetzt, vgl. 4.3.4.2.); L 7,42: *non habentibus illis unde redderent a když nejmějiešta čím platiti [zaplatiti R] W, R*; L 13,8: *mittam stercora napusti okolo něho lajen R, hnojem pokladu W*; J 5,36: *testimonium perhibent de me za mě svědčí R, D*; J 15,20: *si me persecuti sunt jsú lit' mně lest učinili W*, u.a. (vgl. auch J. Vašica, o.c. Fn. 2, 91ff.). Die ersten uns überlieferten Aufzeichnungen der ältesten alttschechischen Evangeliare stammen aus dem XIV. Jh. Alle sind Abschriften älterer Vorlagen, von denen die älteste (der Archetyp) frühestens um die Wende des XIII. und XIV. Jhs. nach unserer Überzeugung, vgl. noch weiter, geschrieben wurde (Dobrovský setzt die erste tschechische Evangeliarübersetzung sogar ins XI. Jh.).

4.1.1. Das Verhältnis zur altkirchenslavischen Evangelienübersetzung und Übersicht der bisherigen Literatur

Mit den Problemen des direkten Zusammenhanges der alttschechischen Übersetzung der Evangelienperikopen und der altkirchenslavischen Übersetzung und mit dem Verhältnis des alttschechischen Evangeliartextes und der fremdsprachigen Vorlage befassten sich schon mehrere Generationen von Slavisten. Als erste beschäftigten sich J. DOBROVSKÝ und F. DURYCH²⁵ in ihrem langjährigen Briefwechsel eingehend mit dem Wiener Evangeliar als dem damals ältesten bekannten alttschechischen Evangeliartext. Die scharfsinnigen Bemerkungen von Dobrovský über die Entstehung, das Alter und die Übersetzungsmethode des Textes wurden bis heute nicht übertroffen und dienten bis zur Gegenwart als Grundlage für alle späteren Äusserungen zu diesem Denkmal (auch in Dobrovskýs *Geschichte...*, weiter bei Šafařík, Palacký, Šembera, Vlček, Jakubec, Hrabák, Kyas u.a.). Man kann sogar sagen, dass niemand bis heute so viele mit dieser Handschrift

25 A. PATERA, Korespondence J. Dobrovského, I. Vzájemné dopisy J. Dobrovského a F. Durycha z let 1777-1800, in: Sbírká pramenů, skup. II, Nr. 2, Praha 1895. Vgl. im Sachregister s.v. *evangeliář*.

verbundene Fragen und Probleme so gründlich und ausführlich wie die beiden grossen Freunde löste. Das wichtigste aus diesem Dialog hat Dobrovský in seiner Abhandlung Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung²⁶ zusammengefasst: die alttschechischen Perikopen im Wiener Evangeliar wurden aus dem lateinischen Original übersetzt; es besteht kein direkter Zusammenhang mit einer altkirchenslavischen Evangelienübersetzung. Die präzisen Beurteilungen von Dobrovský und seine Datierung der ersten tschechischen Evangeliarübersetzung ins XI. Jh. inspirierten unserer Meinung nach Han-ka zur Falsifizierung der angeblich uralten tschechischen Übersetzung des Johannesevangeliums. Nach einer längeren Pause wurde das Wiener Evangeliar erst vom J. JIREČEK kurz untersucht und als ein Denkmal slowakischer Provenienz klassifiziert.²⁷ Seine Ausführungen, was die Herkunft der Handschrift betrifft, basieren meist auf den Fehlesungen von -e- als -o-, z.B. liest er *som* anstatt des richtigen *sem*, u.a. (vgl. dazu 9.1.2.). Eine scharfe Diskussion um das Verhältnis der alttschechischen Evangeliare zur altkirchenslavischen Übersetzung entstand in den 90-er Jahren des XIX. Jhs. Im J. 1893 ist die Edition der Hss. S und W von F. MENČÍK²⁸ erschienen. Im Vorwort bringt er vorsichtig seine Vermutung (mit einigen Belegen) zum Ausdruck, dass der indirekte Zusammenhang mit einer altkirchenslavischen Übersetzung nicht ganz auszuschliessen wäre. Die Edition von Menčik und sein Vorwort waren für V. VONDRÁK²⁹ der Anlass zur Studie über die Spuren der altkirchenslavischen Evangelienüberset-

26 J. DOBROVSKÝ, Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung, in: Neuere Abhandlungen der königl. böhmischen Gesellschaft d. Wissenschaften, Bd. III, Prag 1795, 240-266.

27 J. JIREČEK, O českém prvotním překladu sv. evangelíí, in: Rozpravy Královské české společnosti nauk V, Praha 1859, Bd. 10, 161-196; - J. JIREČEK, O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských, in: Rozpravy KČSN VII, Praha 1887, Bd. 2, besonders die S. 16-18.

28 F. MENČÍK, Dva evangelistáře, Praha 1893. Eine scharfe Rezension von F. ČERNÝ, Dva evangelistáře, Listy filologické 21 (1894) 477; eine weitere, nicht gerade geistreiche, von F. KOTT, Dva evangelistáře, Časopis Českého musea 67 (1893) 632-634.

29 V. VONDRÁK, Die Spuren der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung in der altböhmischen Literatur, in: Sitzungsberichte d. k. Akademie d. Wiss. in Wien, philos.-hist. Classe, Bd. CXXIX, 1-38 (als selbst. Druck noch 1894). Diese Studie wurde von J. KVÍČALA in einer umfangreichen Rezension in České museum filologické I (1894) 77-87 positiv aufgenommen, von J. POLÍVKA in Časopis Českého musea 68 (1894) 468-470 aber schon kritischer beurteilt.

zung in alttschechischen Evangeliar-, Bibel-, aber auch weltlichen Texten. Über diese Studie ist dann eine heftige Diskussion zwischen V. FLAJŠHANS (und J. POLÍVKA) auf der einen und V. Vondrák auf der anderen Seite entflammt.³⁰ Flajšhans steht auf Dobrovskýs Standpunkt, dass der Einfluss der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung auf die alttschechische Übersetzung ganz unbeträchtlich war und beweist am alttschechischen lexikalischen Material die Unrichtigkeit von Vondráks Ausführungen. Vondrák selbst sah sich dann gezwungen, seine Behauptungen über einen direkten Kontakt mit einer altkirchenslavischen Vorlage vorsichtiger zu formulieren. Die bisher ausführlichste Studie zur Problematik der alttschechischen Evangeliare hat J. VAŠICA³¹ geschrieben. An umfangreichem Material bewies er eindeutig, dass der alttschechische Text aus dem lateinischen übersetzt wurde und dass die Dobrovskýs Feststellung eines sehr lockeren und indirekten Verhältnisses zum altkirchenslavischen Evangelium vollkommen richtig war. Vašica analysiert als bisher einziger näher auch die Übersetzungstechnik der Evangeliare, leider nicht besonders systematisch und übersichtlich. Nach ihm erwähnte die Evangeliare in seinem eher bibliographischen Aufsatz über die alttschechischen liturgischen Texte A. ŠPALDÁK.³² Dreimal setzte sich mit den Ergebnissen der Studie von Vašica und mit den noch zu erfüllenden Aufgaben der Evangeliarforschung K. JANÁČEK³³ auseinander. In seiner umfangreichen Rezension von Vašicas Buch bringt er nicht nur eine ziemlich scharfe und nicht immer berechnete Kritik, sondern auch zahlreiche

30 V. FLAJŠHANS, Vliv literatury staroslovenské na staročeskou, *Listy filologické* 21 (1894) 372-378, 463-469; - V. VONDRÁK, K otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, *Časopis Českého musea* 69 (1895) 301-314; - unter demselben Titel V. FLAJŠHANS, *Časopis Českého musea* 69 (1895) 487-498; - V. VONDRÁK, K námitkám stran vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, *Časopis Českého musea* 69 (1895) 498-501; - J. POLÍVKA, Ještě slovo k otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, *Časopis Českého musea* 69 (1895) 501-502.

31 J. VAŠICA, o. c., (Fn. 2), 12ff.

32 A. ŠPALDÁK, O překládání liturgických textů do češtiny za starších dob, *Časopis Českého musea* 114 (1940), 154-180.

33 K. JANÁČEK, eine Rezension der Monographie von Vašica (Fn. 2), *Časopis Matice moravské* 55 (1931) 491-509; - K. JANÁČEK, K otázce jednotného původu staročeských evangeliářů, *Časopis Matice moravské* 56 (1932) 445-449; - K. JANÁČEK, Dvě poznámky k staročeským evangeliářům, in (Festschrift): Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi, Brno 1948, 182-185.

eigene Beobachtungen und Anregungen für weitere Forschung. Seine Schlüsse über die Selbständigkeit der S-, R- und W-Übersetzung und über die zwei in der Übersetzung verschiedenen Teile der Handschrift W im Aufsatz aus dem J. 1932³⁴ beruhen auf sehr beschränktem Material und sind unrichtig. Im J. 1948 ist er immer noch nicht mit der Vašicas These einverstanden, dass alle Handschriften der ersten Übersetzungsredaktion der Evangeliare von einem Archetyp abstammen. Zuletzt beschäftigte sich (leider ganz kurz) V. KYAS³⁵ mit den Evangeliartexten und spricht wieder von einer Kontinuität der altkirchenslavischen und alttschechischen Übersetzung. Er zitiert dabei unrichtigerweise eine Stelle von Vašica³⁶, wo dieser nur über die Entstehung der Wiener(Jagić)-Glossen spricht und nicht über die Entstehung der ganzen tschechischen Evangeliarübersetzung. Indirekt befasst sich mit den Problemen der Entstehung der alttschechischen Evangeliare auch die Studie von F. V. MAREŠ³⁷, die mit dem tschechisch-kirchenslavischen Material der 40 Homilien in Evangelia Gregors des Grossen aus dem XI.-XII. Jh. versucht, eine Brücke zwischen den altkirchenslavischen und alttschechischen Evangelienübersetzungen herzustellen. Sowohl Kyas (ausdrücklich) als auch Mareš (stillschweigend) rechnet schon mit einer langen Periode (XII.-XIII. Jh.) der mündlichen Überlieferung, womit wir wieder bei der Polemik Vondrák - Flajšhans oder sogar noch bei dem Dialog Dobrovský - Durych und letzten Endes auf dem Standpunkt von Dobrovský gelandet sind.

Aus dieser Übersicht der Literatur zum Gegenstand kann man folgenden Schluss ziehen: es gab keinen direkten Zusammenhang zwischen der alttschechischen und altkirchenslavischen Evangeliarübersetzung, die vereinzelt Paläoslovenismen im alttschechischen Evangeliartext sind als archaische Reste entweder einer mündlichen Überlieferung der im Laufe der Zeit immer mehr bohemisierten altkirchenslavischen Perikopenübersetzung oder, was realistischer ist, sind diese Paläoslovenismen als terminologische Archaismen der Sprache der Priester anzusehen. Unten (4.5.2.) werden wir uns mit dieser Problematik, die jetzt, da es weder ein vollständiges alttschechisches Wörterbuch noch eine kritische Edition der *Besědy* (Homilien) gibt, kaum lösbar

34 K. JANÁČEK, K otázce... (Fn. 33).

35 V. KYAS, První český překlad bible, in: Rozpravy ČSAV 81 (1971) Heft 1, Praha 1971, 39.

36 J. VAŠICA, o.c., (Fn. 2), 131.

37 F. V. MAREŠ, Česká redakce církevní slovanštiny v světle Besěd Řehoře Velikého (Dvojeslova), Slavia 32(1963) 418, 445-451.

ist, noch kurz befassen.

4.2. Abweichungen vom Vulgatatext und Übersetzungsfehler

Schon unsere Vorgänger stellten eindeutig fest, dass die Perikopen aus dem Lateinischen übersetzt wurden. Eine Aufgabe wurde aber noch nicht gelöst: man sollte die Abweichungen vom Vulgatatext finden, die nicht als Übersetzungsfehler, sondern als Textabweichungen der lateinischen Vorlage zu erklären sind. Zuerst werden die wichtigsten von der Vulgata abweichenden Stellen (4.2.1.) und dann die häufigsten Übersetzungsfehler (4.2.2.) behandelt.

4.2.1. Die Abweichungen vom Vulgatatext

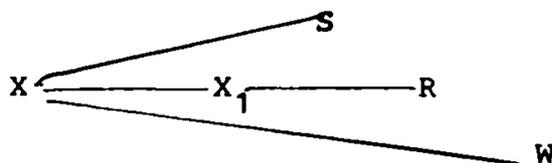
Einige wenige Abweichungen stellte schon Vašica³⁸ fest. Wir werden sein Verzeichnis um mehrere neue Stellen erweitern, die uns ermöglichen, das lateinische Original näher zu bestimmen. Die Belege werden in der Reihenfolge der Evangelisten (Mt, Mc, L, J) angeführt.

Mt 3,17: *hic est Filius meus...in quo mihi conplacui jenž sem vzvolil /sobě* add. W/ S, R, W; Mt 17,5: *in quo mihi bene conplacuit jehož sem zvolil (sic!) sobě* R, *jehož mně dobrě uhověl* W. Die beiden Stellen zeigen, dass dem Übersetzer die lateinischen Texte so geläufig waren, dass oft nach dem Gedächtnis übersetzt wurde (ohne im lateinischen Text nachzusehen) und auf diese Weise ist auch die Verwechslung mit L 9,35: *hic est Filius meus electus* erklärbar. Es wäre aber auch möglich, dass an beiden Stellen in der für die älteste Übersetzung benützten lateinischen Vorlage schon fehlerhaft *electus* stand. Die Handschrift W, die bei der Abschreibung mit einem lateinischen Text kollationiert wurde, kompilierte im zweiten Beleg (Mt 17,5) die ältere Übersetzung mit dem richtigen Text - *jehož* (alt, siehe R) und *mně dobrě uhověl*. Im ersten Beleg hat aber auch W die alte Übersetzung. Das beweist, dass nicht alle Perikopen in W nach einem lateinischen Text korrigiert wurden.

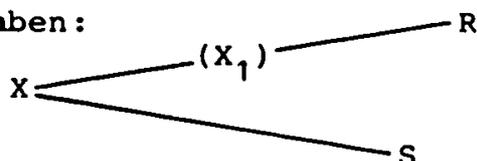
Mt 5,22: *qui autem dixerit fratri suo racha reus erit concilio qui autem dixerit fatue reus erit gehennae ignis Jenže die bratru svému vilo vinen jest muky ohňové* S, *Nebo ktož die svému bratru vilo bude hoden súzenie* A *ktož die blázne bude vinen muky pekelné* R, *kto brat-*

38 J. VAŠICA, o.c. (Fn. 2), 13-18.

ru svému die zle bude vinen mukú ohněvú W - merkwürdig, dass die Stelle in S und W gekürzt vorkommt und die sonst ziemlich fehlerhafte Hs. R den vollkommenen Text hat. Keine lateinische Handschrift hat eine solche verkürzte Lesart - es bedeutet also, dass die Hss. S, W von einer Vorlage abgeschrieben wurden, die diese verkürzte Lesart gehabt hat, und dass dagegen die Hs. R schon eine durch Eintragungen korrigierte alttschechische Vorlage benutzte. Dies deutet folgende Filiation an:

Mt 20,2: fehlt in den Hss. S, R (A, C, D, W haben nicht diese Perikope) - das bedeutet, die beiden Texte S, R mussten einen gemeinsamen Archetyp gehabt haben:

Mt 21,1: *adpropinquassent přiblížieše se* S, *přišed* R - die Singularformen im tschechischen Text deuten auf ein lateinisches Original hin, das nicht mit der Vulgata identisch war. Die Variante *adpropinquasset* haben die lateinischen Texte M, D³⁹ (Kodex Marianus hat auch Sing.!).

Mt 21,17: *abiit foras extra civitatem in Bethaniam ibique mansit* *vyňide ven z města do Betaně tu učlše je o království Božiem* W (nur in dieser Handschrift belegt). Die freie Übersetzung von *ibique mansit* stammt sicher noch aus der Vorlage, weil die Handschrift W sonst ziemlich wörtlich den lateinischen Text wiedergibt.

Mc 16,17: *signa autem eos qui crediderint haec sequentur znamenajte je /znamenaj* W/ *kto věřiee toto přijmú* S, ähnlich R, W; vom Archetyp übernommen, der fehlerhaft *signa*, ev. *signate* (beim Lesen von *signa autē* zu *signate* kontaminiert) als einen Imperativ übersetzte. Das ist ein weiterer Beweis für einen gemeinsamen Archetyp unserer Handschriften.

L 2,2: *facta est praeside...Cyrino stalo se od sūdce Cyrina* S, R. Es wurde aus einem mit der Vulgata nicht ganz identischen Text übersetzt - die lateinischen biblischen Handschriften s, Z, P, C, Φ, c³⁹ haben *a praeside*.

³⁹ R. WEBER, *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, Stuttgart 1969, siehe dort Handschriftenindex.

L 8,4: turba plurima conveniret et de civitatibus properarent ad eum *sbor veliký z měst k Ježíšovi blížiechu sě* S, R. Die unkongruente Form im Prädikat (Pl. im Prädikat vs. Sing. beim Subjekt) wurde durch das Weglassen von *conveniret* vom Übersetzer des tschechischen Archetyps verursacht.

L 11,8: et ille perseveraverit pulsans *A on stane tluka* S, W, *Až ten dokoná tluka* R. Dieser lateinische Passus ist nicht in der Vulgata, sondern nur in den lateinischen Handschriften s, A, Z, P, C, Φ vorhanden; diese Stelle beweist dieselbe Filiation bei den Abschriften S, R, W, wie schon oben (hier Mt 5,22) angedeutet wurde.

L 11,25: invenit[domum] scopis mundatam /et ornatam add. lateinische Handschriften P, c³⁹ / *nalezee umeten i ukrášlen* S, W, *chvostištěm okrášlen* R (vgl. auch Mt 12,44: scopis mundatam et ornatam *umeten a ukrášlen* A, W). Die Vorlage für R (X₁) wurde von einem tschechischen Glossator um 1350 - und nicht nur an dieser Stelle - nach einem Vergleich mit einem lateinischen Text durch genaue und zeitgemässe Glossen verbessert (das Wort *chvostiště* ist relativ jung, erst bei Štítný um 1350 belegt, vgl. das alttschechische Wörterbuch von J. Gebauer, s.v.). Dies konnte aber erst nach dem Abschreiben zumindest der Handschrift A (aus dem ersten Drittel des XIV. Jhs.) geschehen, denn diese Stellen sind in den auch vom Archetyp X abgeschrieben (etwa um 1350-1370) Handschriften C, D nicht erhalten und wir wissen daher nicht, ob dort die Glosse *chvostištěm* übernommen wurde. Der Kopist von R liess *umeten* aus, weil er die jüngere ergänzende Glosse *chvostištěm* für einen Ersatz von *umeten* hielt. Das jüngere alttschechische Evangeliar aus Olmütz hat an beiden Stellen schon *pometlami učiščený a připravený*, genau nach lateinischem Text. Die Handschriften A, S, W behielten an diesen wohlbekannt und leicht zu merkenden Stellen eine mündlich tradierte und bereits bohemisierte altkirchenslavische Übersetzung des griechischen $\sigma\epsilon\sigma\alpha\rho\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ (CodMar: *pometenъ i ukrášenъ*). Das Filiationsschema (unter 5,22 Mt) wird wieder bestätigt und der Hyparchetyp X₁ mit ungefähr 1350 datiert.

L 14,20: uxorem duxi et ideo non possum venire 21. et reversus servus *ženu sem pojal proto nemohu přijlti* 21. *Co učiní panošě /sluha* R, W / *vrátí sě* S, R, W. Die Ergänzung *Co učiní panošě* fehlt im lateinischen Text; es hängt mit einer in den mittelalterlichen Übersetzungen üblichen (in unseren Handschriften aber nur selten zum Vorschein kommenden) Tendenz zusammen, das fremdsprachige Original dem Leser durch

Erklärungen und Ergänzungen näher zu bringen. In diesem Fall ist es sogar wahrscheinlich, dass es sich um eine Redewendung noch aus der Zeit handelt, in der die Perikopen nur mündlich tradiert wurden. Ein solcher Verbindungsausdruck ist bei einer Predigt, wo es darum geht, die Aufmerksamkeit der Gläubigen aufrechtzuerhalten, recht gut verständlich. Aus diesen Gründen wäre diese Stelle als eine der ältesten zu betrachten.

L 14, 21: *in plateas et vicos civitatis v ulice měšcké S, W, na rynku; i ulice u měštské R* - der mangels eines geeigneten Ausdrucks vereinfachte Text in S, W bestätigt wieder die Filiation unter Mt 5,22.

L 16,1: *homo quidam erat dives člověk jeden bieše S, R, člověk jeden bieše bohatý W*. Bei diesem Beleg kann man voraussetzen, dass der W-Text bei der Abschreibung mindestens teilweise (bei einigen Perikopen oder nur Versen) noch mit dem lateinischen kollationiert und eventuell ergänzt wurde.

L 16,6: *accipe cautionem tuam vezmi jistost tvú R, om. in S, W* - die Filiation unter Mt 5,22 wieder bestätigt.

L 16, 21: *a nikte jemu dodadieše S, ale žádný jemu nedadieše R, ähnlich W*. Die Vulgata hat diese Stelle nicht, sie ist nur in den lateinischen Handschriften P, Φ , c³⁹ vorhanden: *nemo illi dabat*.

L 18,14: *descendit hic iustificatus stúpil jest zpraven S, vystúpil spravedlný tuto W, vstúpil jest zde utěšitel R*. Die Abweichung in der Handschrift R ist in keinem lateinischen Text zu finden. Die Lesart *utěšitel* entstand nach aller Wahrscheinlichkeit auf folgende Weise: der Kopist entzifferte das betreffende in der Vorlage abgekürzte Wort (**špwen*) als *spiritus* und übersetzte dann dieses durch *utěšitel*; das übriggebliebene *wen*, das als *ven* 'hinaus' verstanden und nicht mit dem vorangehenden *zde* 'hier' in Einklang gefunden wurde, liess der Schreiber einfach weg.

L 18,35: *cum adpropinquaret Hiericho až pojdieše k Jeruzalemu /do Jeruzalema R/ S, R*. Ein gemeinsamer noch aus dem Archetyp stammender Fehler.

L 19,42: *quia si cognovisses et tu et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis Nebo by poznalo a ty A ještě den tento jenž ku pokoji tobě a nyní skryto jest před očima tvýma S, ähnlich W; die Hs. R hat zuerst etwas, das wahrscheinlich auch in der Vorlage nicht war und als fehlerhafte Kontamination des Kopisten zu bezeichnen wäre, die irrtümlicherweise*

nicht gestrichen wurde; erst dann folgt die alttschechische Version des Vulgatatextes: *by byl poznal dar tento ještě tobě ku pokání učiněn jest a nenie tobě jest před očima tvýma vědě že by smútil se a nebo by bylo poznalo ty a ještě den tento jenžto ku pokání učiněn tobě ale nenie skryto jest před očima tvýma* R. Die Handschrift R wurde nicht anhand des lateinischen Textes kontrolliert, sie wurde nur abgeschrieben und nach dem Sprachgefühl des Kopisten oder nach den um 1350 eingetragenen Marginalien modernisiert, damit sie verständlicher werde. Mit welchem Text hat der Kopist hier kontaminiert? Die R-Ergänzung (*by byl poznal...smútil se a*) ist in keinem Evangelium zu finden. Es wurde entweder eine Marginalie übernommen oder, was wahrscheinlicher ist, der Schreiber hat den Passus unvollständig und fehlerhaft abgeschrieben und nach der Feststellung, dass er einen Fehler gemacht hat, schrieb er den Passus nochmals richtig ab, den fehlerhaften vergass er aber durchzustreichen.

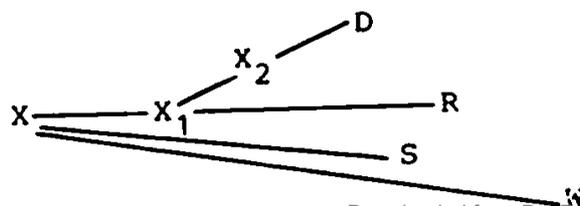
L 19,44: *quod non cognoveris tempus visitationis tuae že nevieš času prštie /prštie* om. R, W/ *navštieveenie tvého* S, ähnlich R, W. Das Wort *prštie* in S zeigt, dass oft aus dem Gedächtnis ergänzt wurde - der Kopist von S kannte die Stelle Mt 24,3: *dic.nobis... quod signum adventus tui* auswendig, die er zur Ergänzung der seiner Meinung nach nicht vollständigen Übersetzung benützte.

L 24,27: *interpretabatur illis in omnibus scripturis quae de ipso erant vypravováše jim jenž o něm psáno bieše* R, *vykládáše jim ve všem o němž psáno jest bieše* W. Die ältere Version (vgl. hier R) wurde in W nach dem lateinischen Original nicht gerade glücklich korrigiert.

J 1,7: *de lumine o člověce* S, D, R - ein lateinischer Lesefehler des Archetypsübersetzers (gelesen: *de homine*).

J 4,12: *filius eius et pecora eius synové jeho* R; *pecora eius* wurde entweder schon im Hyparchetyp X_1 nicht übersetzt oder die dort vorhandene Übersetzung vom Kopisten der Hs. R übersehen.

J 11,33: *Iudaeos qui venerant cum ea plorantes Židé jenž s ni biechu přišli plačice* D, *Židy ještě s ni kvielěchu* W, R. Die beiden letzten Handschriften haben eine unvollständige, aber wahrscheinlich ältere Version beibehalten. Dies würde folgendes Filiationsschema voraussetzen:

J 11,39: ait Iesus tollite lapidem *die Ježíš zdvihněte kámen W, vece Ježíš zdvihněte kámen Ale Ježíš pozdvih druhé oči vece R* - die Ergänzung in R schon kontaminiert mit dem folgenden Vers 41: *tulerunt ergo lapidem Iesus autem elevatis sursum oculis dixit.*

Aus den oben angeführten vom Vulgatatext abweichenden Stellen geht nicht eindeutig hervor, welcher lateinischer Evangelientext als Vorlage für die alttschechische Übersetzung diente. Man kann aber folgendes feststellen: diese Vorlage war mit keiner bekannteren alten lateinischen Evangelienhandschrift voll identisch³⁹, am nächsten stand sie der Alcuinbibel⁴⁰, die bis zur Pariser Sorbonne-Bibel (im XIII. Jh.) als Grundtext für die meisten Messbücher und Lektionare in West- und Mitteleuropa diente. Die Sorbonne-Bibel war auf tschechischem Gebiet erst um die Hälfte des XIV. Jhs. bekannt.⁴¹ Diese Feststellung ist auch ein weiterer Beweis dafür, dass die erste alttschechische Evangeliarübersetzung sehr alt sein muss.⁴² Schon die zweite Redaktion der alttschechischen Evangeliare, repräsentiert vor allem durch *Čtenie zimního času*⁴³ aus der zweiten Hälfte des XIV. Jhs., wurde durch die älteste tschechische Bibelübersetzung beeinflusst⁴⁴ und dadurch auch schon von der Sorbonne-Bibel abhängig (die älteste tschechische Bibelübersetzung geht von der Sorbonne-Bibel aus). Vašica untersuchte über 90 alte lateinische Handschriften von Messbüchern, Brevieren, Lektionaren und Bibeln tschechischer Provenienz in Prag, Brünn, Olmütz, Raigern und Wien, aber es gelang ihm nicht, die lateinische Vorlage für die älteste alttschechische Evangeliarübersetzung zu finden; er gibt auch über den Charakter der lateinischen Vorlage nichts näheres an. Bei unserer Feststellung, dass es sich um einen lateinischen Text handelte, der sich auf die Alcuinbibel stützte, muss uns aber klar sein, dass es bei der Fehlerhaftigkeit und relativ grossen Variierbarkeit der mittelalterlichen lateinischen liturgischen Handschriften fast unmöglich erscheint, die un-

40 Die Handschrift Φ in der Weber-Vulgata (vgl. Fn. 39); nach Φ findet man im alttsch. Text die Lesarten z.B. in L 2,2; L 16,21 u.a.

41 V. KYAS, o.c. (Fn. 35), 54.

42 Die alttschechische Bibelübersetzung der zweiten Redaktion wurde dagegen schon aus der Sorbonne-Bibel übersetzt, vgl. S. GRACIOTTI, *La bibbia paleoboema della Biblioteca di Brera*, Milano 1964, 28ff. (vgl. auch V. KYAS, o.c. Fn. 35, SS. 6, 54).

43 Ed.: A. PATERA, *Čtenie zimního času*, in: *Sbírka pram. lit.* I/1, 7. Praha 1905.

44 Vgl. J. VAŠICA, o.c. (Fn. 2), 61.

mittelbare, vielleicht auch nicht mehr erhaltene lateinische Vorlage zu finden.

Für die Filiation der alttschechischen Evangeliare der ersten Übersetzungsredaktion gilt nach diesen ersten Textuntersuchungen das unter J 11,33 (S. 37) aufgestellte Schema. Die Evangeliartexte A, C kommen in den unter 4.2.1. zitierten Stellen nicht vor; wir werden sie erst später (4.2.2., 5.3.) bei der Filiation berücksichtigen.

4.2.2. Die Übersetzungsfehler

Einige Fehler wurden schon unter 4.2.1. angeführt, andere findet man bei Vašica⁴⁵; wir werden aber noch eine ganze Menge von anderen Belegen behandeln und im Gegensatz zum blossen Verzeichnis von Vašica auch derer Erklärung suchen. Es wird nicht immer leicht zu unterscheiden, ob es sich um Fehler eines unaufmerksamen Kopisten oder um seine Fehllesungen (siehe 4.2.2.1.), um Übersetzungsfehler des ersten Übersetzers durch mangelhaftes Verstehen der lateinischen Vorlage (siehe 4.2.2.2.), oder auch um Fehler und Abweichungen des lateinischen Originals handelt.

4.2.2.1. Die Abschreibefehler

können wichtige Aussagen über die alten alttschechischen Vorlagen (Hyparchetype) liefern. Oft, besonders in der Hs. R, findet man deformierte Wörter, die durch schlechte Lesung der älteren einfachen Orthographie, die vor allem im Bereich der Zischlaute andere Grapheme als die jüngere alttschechische Digraphenorthographie benutzte, entstanden sind.

Anm.: Die älteste tschechische Orthographie bedient sich der Buchstaben des lateinischen Alphabets, wobei besonders *c*, *z*, *s* mehrere Funktionen haben; *c* = alttschechisch *c*, *č*, *k*; *s* = alttschechisch *s*, *š*, ev. *ž*; *z* = *z*, *s*; in der älteren Variante der alttschechischen Digraphenorthographie - um 1350 - bedeutet *z* = *z*, *s* = *ž*, *zz* = *s*, *šš* und *šš* = *š*⁴⁶.

Mt 2,1: in Rama *v chrámě* R, D, *u výsosti* S. Der Fehler in R, D ist durch eine unrichtige Ergänzung des *ch-* im Hyparchetyp zu erklären, im Archetyp stand richtig *w ramie* (die Übersetzung in S deutet auf

45 Vgl. J. VAŠICA, o.c. (Fn. 2), 13-18.

46 Dazu B. HAVRÁNEK, Vývoj spisovného jazyka českého, in: Československá vlastivěda II (Jazyk), Praha 1936, 21-23; - J. CEJNAR, Odraz znělostní asimilace sykavek v spřežkových pravopisných systémech v češtině, Slovo a slovesnost 30 (1969) 150-156.

Teilkenntnisse des Hebräischen beim S-Kopisten an - 'rama' bedeutet wirklich 'die Höhe'.

Mt 11,30: *iugum enim meum suave est et onus meum leve est* *nebo jho* (anstatt *jho*) *mé jest a břiemě lehké* W. Diese Stelle (die Perikope gehört in das Proprium Sanctorum, das nur in W vorhanden ist) liefert einen Beweis dafür, dass auch die Perikopen des Proprium Sanctorum in der Hs. W von einem Hyparchetyp (X_3) abgeschrieben wurden und dass sie nicht alle mit einem lateinischen Text kollationiert wurden (wie sonst die meisten in dieser Handschrift), sonst müsste diese Stelle dem Lateinischen entsprechen (*jho* in X_3 vom Kopisten unrichtigerweise für einen älteren Gen. von Pron. *on* 'er' gehalten und auf einen geläufigen Gen. *jho* korrigiert).

Mt 21,5: *pullum filium subiugalis dietě syna podlé sebe* S, R - im Archetyp war offensichtlich **pod šedlě* = *pod sedlem* 'unter dem Sattel'.

L 5,2: *lavabant retia práchu /bráchu* W, *promýváchu* R/...*sieti* S, R, W. Dem Schreiber der Vorlage für die Handschrift W wurde wahrscheinlich vorgelesen (die Stimmbeteiligungskorrelation war dem Kopisten oder dem Vorlesenden fremd, in seinem Sprachbewusstsein nicht fest verankert und dadurch kam es zu dieser p-b Verwechslung).

L 9,5: *pulverem pedum vestrorum excutite* *prach nohami vašimi prašte* R, *nohami vašimi prorazte* W. In R geht es um eine schlechte Lesung des Hyparchetyps X_1 , wo bestimmt **prašte* (*p* = *pro*-) stand; der Kopist von W entzifferte die Abkürzung in seiner Vorlage richtig, liess aber das Wort *prach* weg.

L 13,16: *filiam Abrahae quam alligavit Satanas* *dcěř Abrahamovu jižto uvázal /přivázal* (*przyšwal* ms.) R/ *sám Satanas* W, R. Das Wort *przyšwal* in R wurde vom Hyparchetyp (**priuašal*), der noch in der älteren Orthographie geschrieben wurde (*z* = *z*, *s*), schlecht interpretiert.

L 16,1: *dissipasset* *utratił* S, W, *vrátił* R - das erste -t- wurde beim Abschreiben in R vergessen.

L 16,8: *in...generatione v...pokolení* S, W, *v...pokoji* R - das alte **poaolěi* (so etwa im Hyparchetyp) wurde in R fehlerhaft gelesen.

L 19,43: *vallo noct* S, W, *noct* R.

L 19,43: *coangustabunt te súžie tě* S, *zrušie tě* R - der Hyparchetyp mit etwa **zkušie* wurde für R fehlerhaft entziffert.

J 5,30: *sicut audio iudico* *jakéž slyětm súđtm* W, *jakož jsem slyšel z uší* (*zkušy* ms.) R. Diese Stelle in R, wo die Schreibweise des Hyp-

archetyps versehenlich buchstäblich übernommen wurde (bedeutet nicht *z usť* 'aus Ohren', sondern *súzi iudico*) ist ein eindeutiger Beweis dafür, dass die Hs. R aus einer noch in der älteren Orthographie geschriebenen Vorlage kopiert wurde; der durchgeführte Lautwandel $u > i$ ($*súzu > súzi$) datiert die unmittelbare Vorlage für R etwa zur Hälfte des XIV. Jhs. (vor 1350 würde man $*zzuzu$ oder $*šuzu$ schreiben).

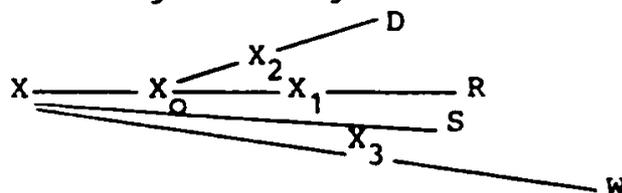
J 5,39: *scrutamini scripturas* *zvězte písma* W, *v svatě písma* R - der Kopist von R verstand das $*wzwiezte$ des Hyparchetyps nicht.

J 5,44: *gloriam ab invicem* *chválu narůzno* W, *chválu narozeného* ('des Geborenen') R - der Hyparchetyp (etwa $*narozno$) unrichtig in R korrigiert.

J 8,7: *erexit se* *skloni se* W. Die Vorlage hatte etwa $*wzcloni$; *wz-* wurde, wie damals üblich, auf *s-(z-)* vereinfacht, in diesem Fall aber ohne die dabei entstandene Bedeutungsverschiebung zu berücksichtigen (Präfix *vz-* bezeichnet eine Bewegung nach oben, Präfix *s-* dagegen eine Bewegung nach unten!).

L 8,12: *in tenebris* *v temnosti* W, *ve tmě* D, *věčně* R - die fehlerhafte Abschreibung in R wurde dadurch verursacht, dass das *t* und *c* in den mittelalterlichen Handschriften sehr ähnlich geschrieben wurden und dass ein *c* von der älteren Orthographie auch als ein *č* interpretiert werden konnte.

J 16,2: *obsequium* *obět* S, *opět* R, W - der Fehler in R, W (*opět* = 'wieder') weist auf einen Protograph (X_0) der Hss. R, W hin, der nach einem Diktat eines Fremden (oder einem Fremden) geschrieben wurde und infolgedessen konnte *b* und *p* beim Hören leicht verwechselt werden. Den Zeitpunkt des Entstehens dieses Protographs kann man durch die Erkenntnis, dass dieser Text noch in der älteren Version der Digraphenorthographie aufgezeichnet wurde, noch näher bestimmen. Diese Orthographie ist meist in den Handschriften im ersten Drittel des XIV. Jhs. zu finden. Als 'terminus post quem non' für die Entstehung dieses Textes setzen wir die 30-er Jahre des XIV. Jhs. Es ist weiter noch bemerkenswert, dass die gemeinsamen Abschreibefehler in R und W recht selten sind, was auch das grössere Alter des Protographs indirekt bestätigt. Aus dieser Erwägung ergibt sich folgendes ergänztes Filiationsschema:

4.2.2.2. Die echten Übersetzungsfehler

(die durch ein schlechtes Lesen oder Interpretieren des lateinischen Originals entstanden sind):

Mt 11,7; 11,8; 11,9: *quid existis videre co z tēohto...vidēste /vidíte R/ S, R - gelesen und übersetzt ex istis.*

Mt 16,13: *in partes Cesareae Philippi do kraje csařova Filipova W.*

Mt 18,7: *vae mundo hoře světu čistému W - světu von der Vorlage abgeschrieben und mundo dazu nochmals falsch übersetzt.*

Mc 7,31: *inter medios fines Decapoleos mezi pól vlastí...Dekapoleos W, mezi vlasti...Kapoleos S, R.* Die Hs. W korrigierte zwar *Kapoleos* auf *Dekapoleos*, beging aber beim allzu wortgetreuen Kollationieren mit dem lateinischen Text einen grösseren Fehler - *medios fines* übersetzte sie als *pól vlastí*.

Mc 7,35: *ares uši ('Ohre') S, W, ústa ('Mund') R.* Da die Hs. R nicht mit dem lateinischen Text kollationiert wurde, entstand die Verwechslung *ores* vs. *ares* schon bei der Übersetzung des Archetyps, wobei die wenigstens stellenweise mit dem lateinischen Text kollationierter Handschriften S, W diesen Fehler schon beseitigt hatten.

L 5,4: *duc in altum vzved' vzhůru S, W, R - hier wurde durch mangelhafte Kenntnis der Seeterminologie 'führe hinauf' anstatt des richtigen ved' na hlubinu 'fahr hinaus ins tiefe Wasser' übersetzt.*

L 5,4: *laxate retia oslabtež sieti S, R, puste síť W.* In W wurde die treue, aber nicht richtige Übersetzung des Archetyps (*laxare* bedeutet auch *oslabiti* 'abschwächen', aber nicht in diesem terminologischen Gebrauch) schon korrigiert.

L 5,5: *laxabo rete upusti siet S, ähnlich W, oslavímy (sic ms. anstat oslabímy) sieti R.* Es ist interessant, dass in der Hs. S um einen Vers früher (s. oben) noch die alte unrichtige Übersetzung vorkommt.

L 6,17: *ab maritimae Tyri z maritima a z Štyrska W.* Der Schreiber von W war nicht nur in der biblischen, sondern auch in der europäischen Topographie nicht besonders bewandert, wenn er die Steiermark (Styria, Štyrsko) in Palästina placierte.

L 13, 15-16: *non solvit bovem...non oportuit solvi a vinculo neodvřže volu...nebylo jie zprostiti W, nezaplati vól...nemohl vyplatiti z okov R.* Das lateinische *solvo* bedeutet beides, der Archetypfehler wurde nur in W korrigiert.

J 5,21: suscitāt mortuos et vivificat *zkřiesí mrtvého i oživí* W, *vzkřesíše mrtvé i živé* R. Die Ungenauigkeit in R (Subst. *živé* 'die Lebenden' anstatt Verb. (o)živí) entstand durch eine Fehlabschreibung des etwa *šivi 'macht lebendig' des Hyparchetyps X₁.

J 9,7: Siloae quod interpretatur Missus abiit *Siloe jenžto slóve poslán jide* R, *Siloe jenžto poslán jide Odšed* W. Bei einer eher flüchtigen Kollation der älteren Vorlage (X₃) mit dem Lateinischen wurde *abiit* irrtümlich nochmals übersetzt.

J 13,10: qui lotus est *Ten jenž mluvil jest* R - übernommen vom Archetyp - der alte Übersetzer las im Original *locutus*.

J 21,11: magnis piscibus...centum quinquaginta tribus *ryb velikých sto a padesát bez tři* W, R. Der gemeinsame Fehler (*bez* 'weniger' anstatt *a* 'und') war noch im Archetyp und ist durch die Lesung *a tribus* entstanden.

J 21,12: venite prandete *pod'te obědujte* W, *pod'te obědnici* R. Der Übersetzer des Archetyps hatte *prandetae* verstanden und übersetzt.

Es zeigt sich, dass die meisten Fehlübersetzungen nur beim ersten Blick eine Fehlleistung des Archetypsübersetzers darstellen. In vielen Fällen geht es um Fehlablesungen der Kopisten, denen die älteren in einer damals nicht mehr benützten Orthographie geschriebenen Vorlagen des öfteren schon grössere Schwierigkeiten bereiteten. Eine besondere Gruppe von Fehlern bilden diejenigen Stellen in der Hs. W, die erst nachträglich nach einem Vergleich der Vorlage X₃ mit dem lateinischen Text fehlerhaft korrigiert wurden. Die Fehler des Archetyps, die durch unrichtige Interpretierung des lateinischen Originals (z.B. *existis* als *ex istis*, *prandete* als *prandetae* u.a) oder durch mangelhaftes Verstehen und unzureichende Kenntnisse der fremden Realität entstanden, kommen relativ selten vor. Man muss freilich damit rechnen, dass einige Fehler des Archetyps in den Abschriften (wie es vor allem in W, teilweise auch in S feststellbar ist) ausgebessert wurden. Die überraschend kleine Anzahl von alten Übersetzungsfehlern ist auf jeden Fall ein sehr bedeutsames Zeugnis der hohen Qualität der ältesten alttschechischen Evangeliarübersetzung.

4.3. Die lateinischen grammatikalischen Kategorien und ihre Übersetzungsweise

Unsere bisherigen Analysen zeigten, dass die meisten von unseren Handschriften (mit Ausnahme von W, teilweise auch von S) bei der

Abschreibung nicht anhand des lateinischen Textes korrigiert wurden. Die festgestellten lexikalischen Abweichungen und Fehler hängen fast alle von den Kopisten ab, von ihren Abschreibequivalenzen und von ihrem Sprachgefühl. Die grammatikalische Struktur der alttschechischen Evangeliartexte stammt noch aus den Hyparchetypen und bei vielen Konstruktionen setzen wir voraus, dass sie noch vom Archetyp abstammen. Der erste Übersetzer wurde bei seiner Arbeit mit ziemlich grossen Schwierigkeiten konfrontiert - er musste die verschiedenen spezifisch lateinischen Konstruktionen (ablativus absolutus, accusativus und nominativus cum infinitivo, das lateinische Tempussystem usw.) durch Mittel des alttschechischen grammatikalischen Systems ersetzen. Nachdem wir festgestellt haben, dass es 1. keine direkte Verbindung mit der altkirchenslavischen Übersetzung gab und dass 2. aus einem lateinischen Text übersetzt wurde, konnte sich daher der erste Übersetzer nur auch die vorhandene mündliche Überlieferung stützen. Zu der Zeit der ersten Evangeliarübersetzung gab es noch keine alttschechische Hilfstexte wie Wörterbücher oder Mammotrekte, er könnte höchstens eine mit tschechischen Glossen ergänzte lateinische liturgische Handschrift benützt haben.

Wir werden die lateinischen grammatikalischen Kategorien und ihre alttschechische Übersetzungsweise in dieser Reihenfolge analysieren: die Partizipialkonstruktionen (4.3.1.), das lateinische Tempussystem (4.3.2.), dann weitere typisch lateinische Konstruktionen wie der Akk. mit Inf., Nom. mit Inf. (4.3.3.) und endlich auch die Imperativkonstruktionen mit *noli* und die adnominalen Genitive (siehe unter 4.3.4.).

4.3.1. Die Partizipialkonstruktionen

Wir werden uns vor allem auf zwei Gruppen konzentrieren: Konstruktionen des lateinischen ‚ablativus absolutus‘ (4.3.1.1.) und besondere lateinische Partizipialkonstruktionen (4.3.1.2.). Die Problematik des lateinischen Partizips auf *-urus* wird beim Tempussystem (4.3.2.1.2.) behandelt.

4.3.1.1. Ablativus absolutus⁴⁷

Diese lateinische Konstruktion wird in den meisten Fällen durch

47 Vgl. dazu J. BAUER, Vliv řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků, in: Syntactica slavica, Brno 1972, 58-

alttschechische Partizipialkonstruktion Part.Präs./Prät. + Akk. (siehe 4.3.1.1.1.) oder seltener + Gen. (siehe 4.3.1.1.2.) übersetzt. Die Substanz dieser lateinischen Konstruktion wird durch ein alttschechisches Partizip wiedergegeben, die Formen der Objekte sind dann von der Rektion des betreffenden Grundverbs abhängig. Bei dem alttschechischen Partizip wird nur selten auf die relative Zeit des lateinischen Partizips Rücksicht genommen - oft wird das lateinische Part. Perf. durch das alttschechische Part.Präs. und umgekehrt übersetzt.

4.3.1.1.1. Die Akkusativformen des Objekts beim Partizip in der alttschechischen Übersetzung einer abl.abs.-Konstruktion kommen am häufigsten vor - Mt 2,11: *apertis thesauris otvořivše /odkryvše R/ zbožie S, R*; Mt 4,20: *relictis retibus ostavivše sieti W*; Mt 21,35: *adprehensis servis popadše sluhy W*; Mt 22,18: *cognita...nequitia poznav zlost /nevěru R/ S, R*; Mt 22,41: *congregatis...Pharisaeis sebrav zákonníky S, R, W*; Mt 25,3: *acceptis lampadibus vzemše lampy W*; Mc 6,29: *quo audito discipuli To uslyšěvše učenníci W*; Mc 16,20: *sequentibus signis divy /znamenie W/ činiece S, R, W*; L 2,43: *consummatisque diebus dokonavše dny S, ähnlich R, W*; J 5,13: *declinavit turba constituta in loco vzdáli se od lidu ostaviv jej na místě W, R*; nach der Negation kommt ein Gen. - L 24,23: *non invento corpore eius nenašše těla jeho W, R*.

4.3.1.1.2. Die Genitivformen des Objekts sind meist regelmässige Rektionen des alttschechischen Verbs: a) als Gen. der Trennung - Mt 11,7: *illis autem abeuntibus Oných otšedše S, Od nich odšed R*; L 5,11: *relictis omnibus ostavše všeho S, R, ostavivše všechno W*; b) nach Verben mit dem Präfix *po-*⁴⁸, z.B. Mc 8,1: *convocatis discipulis pozvav Ježíš učenníkuov S, R, svolav učenníky W*.

Die alttschechischen Nachahmungen der lateinischen abl.abs.-Konstruktion werden meist durch einen genitivus absolutus repräsentiert. Der alttschechische gen. abs. entstand durch eine syntaktisch-semantische Analogie - die syntaktischen Funktionen eines Genitivs und eines Ablativs liegen ziemlich nahe - Mt 2,23: *ascendente eo in naviculam vstúpajíce /vstupujíce R/ Ježíšě v lodici S, R*; L 3,1: *procurante Pontio Pilato vladařstvíe (Gen.!) Ponského Piláta W*; L 24,41: *illis non credentibus et mirantibus jich nedb-*

48 Vgl. J. GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého*, IV. Skladba, Praha 1929, 343.

věřtce a divtce sě W, jemu nedověřiechu a diviece sě R; J 17,14: iam die festo mediante již dně hodnieho přichodiece W, Když dne hodinného přichodiece R; Mt 1,20: haec autem eo cogitante To jeho myslěše /richtig in R: myslěce/ S, R.

4.3.1.1.2.1. Vereinzelt findet man eine Dativform des Objekts in der alttschechischen Übersetzung. An der Stelle L 21,28: *his autem fieri incipientibus Tehdy tomu býti počínajtce S, R* geht es um eine tschechische Redewendung *býti tomu* (bis heute sagt man *je tomu tak* 'so ist es'). An der zweiten Stelle - Mc 16,14: *recumbentibus illis undecim apparuit jědúctm jedenácte /jedenácti R/ učenníkuom zjevil se jim S, R, odpočtvajtce jedenáctet učenníkóv zjevil se jim W* - wurde *recumbentibus illis* für einen Dativ gehalten und die Dativübersetzung durch die Dativreaktion des Verbs *zjeviti sě komu* 'sich offenbaren jemandem' unterstützt. Es ist aber unserer Meinung nach keine Reflexion des altkirchenslavischen ‚dativus absolutus‘.

4.3.1.1.3. An einigen Stellen, meist durch den Satzkontext verursacht erscheint anstatt einer alttschechischen Partizipkonstruktion nur ein alter konjunktionsloser Satz mit einer Indikativform der Vergangenheit: anstatt eines lateinischen Part.Präs./Perf. eine alttschechische Aorist-, Imperfekt- oder Perfektform - Mt 2,7: *Herodes clam vocatis magis Herodes tajně zavola králuo S, W, R; Mt 21,17: relictis illis abiit...in Bethaniam ostavi jě vynide...do Betaně W; Mt 22,7: rex...missis exercitibus suis král...posla zástupy S, W, R; L 2,42: cum factus esset annorum duodecim ascendentibus illis in Hierusalem když bieše Ježúš na dvanáct let jidú do Jeruzalema S, W, R; L 9,1: convocatis duodecim apostolis dedit illis...potestatem pozval Ježš dvanáste učenníkóv dal jim moc W, R; J 2,3: deficiente vino dicit mater Iesu Nedosta /nedostáváše R, Nestáváše W/ se vlna vece máti k němu S, R, W.*

4.3.1.1.4. Durch einen alttschechischen Temporalnebensatz wird diese lateinische Konstruktion in unseren Handschriften noch sehr selten übersetzt - Mt 9,10: *factum est discumbente eo in domo sta sě když jedieše v domu W; L 7,42: non habentibus illis unde redderent když nejmějiešta čím platíti W, R; J 13,2: cena facta cum diabolus iam misisset in corde když večere dospě tehdy diábel již poslal v srce I* Noch seltener kommt als Übersetzung eines ‚ablativus absolutus‘ eine gewohnte alttschechische nominale Redewendung vor, z.B. Mc 16,20: *De*

mino cooperante s pomocí Boží S, R, W.

Sowohl die Partizipiaübersetzungen (4.3.1.1.2.) als auch die konjunktionslosen Sätze (4.3.1.1.3.) betrachten wir als ein Übergangsstadium zur Übersetzung durch einen konjunktionalen temporalen Nebensatz. Die Vergangenheitsformen der Verba unter 4.3.1.1.3. bezeugen, dass sich der Übersetzer der temporalen Funktion dieser lateinischen Konstruktion bewusst war, obwohl wir nicht immer genau entsprechende und gleiche alttschechische Formalmittel zum Ausdruck der relativen Zeit vorfinden. Diese Inkonsequenz erklären wir dadurch, dass die von Korrektoren und Kopisten als veraltet angesehenen, aber funktionell von dem alten Übersetzer genau angesetzten Imperfekt- und Aoristformen durch funktionell noch nicht ausgeprägte Perfektformen ersetzt wurden.

4.3.1.1.5. Es ist merkwürdig, dass die lateinische Konstruktion des ‚ablativus absolutus‘ schon zu dieser Zeit so gut und fehlerfrei ins Alttschechische übersetzt wurde. Wir haben keine einzige fehlerhaft interpretierte Stelle gefunden.

Die Stelle J 20,26: venit Iesus ianuis clausis přide Ježíš zavře své rány R hat in R einen Kopistenfehler (rány ‚Wunden‘ anstatt des richtigen brány ‚Tore‘). Wie die (stellenweise mit einem lateinischen Text kollationierten) Handschriften S und W zeigen, wurde im Archetyp *clausus* als Partizip, in S und W aber als Adjektiv interpretiert (Parallelstelle in S, W: *zavřenyými dveřmi*); beides ist möglich.

Die Analyse der Übersetzungsweise dieser lateinischen Konstruktion zeigt die Entwicklung der alttschechischen Äquivalentenausdrücke in der ältesten Zeit wurde ein ‚abl. abs.‘ durch alttschechische Partizipien, dann auch durch einen Hauptsatz mit finiten Verbformen und erst zuletzt (im XIV. Jh., meist in der spät verbesserten W-Hs.) durch konjunktionale Temporalsätze übersetzt.

4.3.1.2. Die lateinischen Partizipien als Attribute oder Prädikate

werden durch alttschechische Partizipien oder Hauptsätze mit Indikativformen (4.3.1.2.1.), durch alttschechische sog. absolute Partizipien (4.3.1.2.2.) oder seltener durch andere Formen (4.3.1.2.3.) übersetzt.

4.3.1.2.1. Die lateinischen prädikativen und attributiven Part.Präs. werden in unseren Texten meist durch alttschechische Vergangenheitsformen (finite oder infinite) übersetzt. Die erwarteten alttschechischen -nt- Part.Präs. fehlen (bis auf vereinzelte Ausnahmen in R, z. B. Mc 6,48: *videns eos laborantes vidieše je těžeě plovúce* R; J 21,12: *scientes quia Dominus esset věduce že Hospodin jest R*, und bis auf

die alttschechischen absolutiven *-nt-* Partizipien, vgl. 4.3.1.2.2.). Der Übersetzer gab sich gerade mit der Wiedergabe der lateinischen Partizipien und ihrer relativen Zeit grosse Mühe; nur dort, wo ihm ein Partizip im alttschechischen Satzkontext nicht erträglich schien wurde durch eine Form des Präteritums (Imperfekt oder Aorist) ersetzt. Die Imperfektformen kommen dort vor, wo es sich aus dem Kontext um Gleichzeitigkeit handelt, die Aoristformen bezeichnen nur eine (aus dem Kontext verstandene) Handlung in der Vergangenheit, z.B. - Mt 2,18: *vox in Rama audita est...Rachel plorans filios suos et noluit consolari Hlas u výsosti /v Ramě R/ slyšán jest...Rachel plakáše synův svůjch a nerodieše utěšiti S, R; Mt 21,6: euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis Tehdy jidú /jidechu R/ učenci učinichu jakože kázal jim S, R; Mc 6,48: erat navis in medio mari...et videns eos laborantes bieše loď postřed moře...i vidieše je těžce plouíce R; L 2,46: invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos et interrogantem naleznú /nalezli W/ jeho v chrámě mezi mistry sediece (Part. abs., vgl. 4.3.1.2.2.) poslúchaje /poslúcháše W, R/ jich i tázáše /táže W/ jich S, R, W.*

An Stellen, wo der Übersetzer (oder Korrektor der Handschriften S, W) von der Vorzeitigkeit der durch ein lateinisches Part.Präs. ausgedrückten Handlung überzeugt war, benützte er ein alttschechisches aktives kongruentes *-s-* Partizip des Perfekts, z.B. - Mt 2,8: *Herodes mittens eos /magos/ in Betlehem dixit Herodes...poslav /posla R, poslal W/ je do Betléma vece /a řka R, W/ S, R, W; Mt 11,4: respondens Iesus ait illis euntes renuntiate Iohanni quae auditis odpovědě Ježíš jim šedše odpovězte Janovi jež slyšěste S, R; Mt 17,6: audientes discipuli ceciderunt in faciem suam slyšěvše učennici...padechu /padnú R/ na svú tvář W, R; L 24,27: incipiens a Mose ...interpretabatur illis počěv od Mojžiešě...vykládáše /vypravováše R/ jim W, R; J 21,12: nemo audebat discentium interrogare eum...scientes quia Dominus esset nišádný nesměl z nich jeho otázati...věděvše /vědí R/ že Hospodin jest W, R.* Es ist nicht auszuschliessen, dass durch diese Übersetzungsweise versucht wurde, die Abgeschlossenheit (Perfektivität) der Handlung (z.B. von *jíti* 'gehen', *slyšěti* 'hören' u.a., siehe oben) auszudrücken.

Einige der angeführten Stellen deuten darauf hin (Mc 6,48 in R, J 21,12 in R, L 2,46 in S), dass in der ältesten alttschechischen Übersetzung doch die meisten lateinischen Part.Präs. durch alttschechische Part.Präs. übersetzt wurden und dass der beschriebene Zustand mit den verschiedenen Übersetzungsvarianten des lateinischen

Part.Präs. erst durch Eingriffe der Korrektoren entstand.

4.3.1.2.2. Das lateinische Partizip im Attribut wird weiter durch das alttschechische absolute Part.Präs. (= durch eine nicht kongruente Partizipkonstruktion = eine Konstruktion mit verschiedenen Subjekten)⁴⁹ übersetzt - Mt 21,4: *dictum est per prophetam dicentem jenž pověděno jest prorokem praviece S, R*; Mt 2,15: *dictum est... per prophetam dicentem jest pověděno...prorokem rěkúce S, R, D*; Mt 3,16: *vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam venientem super se viděl Duch Boží /Ducha svatého W/ schodiece jako holub /holubici R/ jdúce /om. R, bieše W/ nad se S, R, W*; Mt 11,8: *harundinem vento agitatam trest větrem hyblce S*; Mt 15,20: *non lotis autem manibus manducare neumývají rukú /neumytýma rukama R/ jísti chléb W, R*; L 12,36: *similes hominibus expectantibus podobni lidem čekající W*; L 15,10: *super uno peccatore poenitentiam agente nad jedním hříšným pokání činiece S, W, R* (ähnlich auch L 15,7); L 21,27: *videbunt Filium hominis venientem uzří Syna člověčíeho přichodíc /přijdúce R/ S, R*; J 1,9: *omnem hominem venientem všelikého člověka přídúce S, D*; J 5,19: *nisi quod viderit Patrem facientem jedno což uzří Otcě činíce W, R*.

Die alttschechischen absolutiven Partizipien kommen nur in gewissen Positionen vor, wie schon von Gebauer⁵⁰ festgestellt wurde: nach ‚verba percipiendi‘ und bei bestimmten Infinitivkonstruktionen. Die unkongruenten alttschechischen Partizipien sind relativ jung, vor dem Ende des XIV. Jhs. nur selten zu finden⁵¹. Die ziemlich häufigen Belege dieser Erscheinung in unseren Texten, die alle aus dem XIV. Jh. stammen, sind alle als Neuerungen der Kopisten und Korrektoren zu beurteilen. Der Archetyp hatte kongruente Formen gehabt, wie es z.B. die die älteren Formen gut bewahrenden Handschriften S und besonders R bezeugen - Mt 15,20: *non lotis...manibus neumytýma rukama R*, die von einer jüngeren Vorlage abgeschriebene Hs. W hat aber schon *neumývají rukú*; L 11,13: *Pater...dabit spiritum bonum petentibus se Otec dá duch dobrý prosíctm /aber: prosíce W/ sebe S, R, W*. So stellt sich auch in dieser Hinsicht die Hs. W als die jüngste heraus.

49 Vgl. J. GEBAUER, *Hist. ml. IV* (s. Fn. 48), 601ff.; - E. DVOŘÁK, *Vývoj přechodníkových konstrukcí ve starší češtině*, Praha 1970, 24ff.

50 J. GEBAUER, *Hist. ml. IV* (s. Fn. 48), 629.

51 J. GEBAUER, *Hist. ml. IV* (s. Fn. 48), 601.

4.3.1.2.3. Die lateinische Partizipkonstruktion wird in den Evangelientexten nur vereinzelt durch andere Formen als das alttschechische Partizip und den Indikativ übersetzt - durch einen Infinitiv oder durch ein Supinum (nach ‚verba movendi‘), z.B. Mc 9,22: *omnia possibilis credenti všecno jenž býti může již věřiti* R; L 11,14: *erat eiciens daemonium Bieše Ježíš chtieše vyhnati /vypuditi W/ běsa /bēs R, diábla W/ S, R, W* (im Archetyp musste ein alttschechisches Part. Fut. **chtě vyhnati* in der Bedeutung eines lateinischen Part. Fut. ‚eiecturus‘ sein); L 2,45: *regressi sunt...requirentes eum vrátichu sě...hledat* S, R, W.

4.3.1.2.3.1. Das lateinische Gerundium wird durch einen Infinitiv übersetzt - L 8,8: *qui habet aures audiendi Jenž má uši slyšěti* S, A, *jenž mají všichni* (die Vorlage fehlerhaft verstanden und abgeschrieben anstatt *má uši*) *slyšěti* R; L 14,28: *si habet ad perficiendum jměl li by dokončěti* W.

4.3.2. Das lateinische Tempussystem

bereitete dem tschechischen Übersetzer keine grösseren Schwierigkeiten vor. Die grössere Variierbarkeit der alttschechischen Ausdrucksweise für die lateinische ‚coniugatio periphrastica activa‘ und für die Konjunktivformen der Nebensätze deutet darauf hin, dass das syntaktische System des Alttschechischen im Bereich der Hypotaxe noch nicht konstituiert wurde und die geeigneten Formalmittel erst gesucht wurden. Es wird hier zuerst die Übersetzungsweise der lateinischen Tempora (4.3.2.1.) mit einigen typischen Beispielen und dann die Übersetzung der häufigsten lateinischen konjunkionalen Nebensätze (4.3.2.2.) beschrieben.

4.3.2.1. Die lateinischen Zeiten werden ohne grössere Probleme (ausser dem Futurum, siehe 4.3.2.1.1.) wiedergegeben - Präsens durch Präsens, lateinisches Imperfektum oder Plusquamperfektum durch alttschechisches Imperfektum (und erst später als Folge der Korrekturen der jüngeren Abschriften durch die alttschechischen Perfektformen), z.B. J 11,31: *consolabantur utěšováchu* R, *utěšovali* D *těšíc* W; J 11,36: *amabat milováše* R, D, *miloval* W, u.a.; das lateinische Perfektum durch alttschechische Aoristformen (in unseren Hss. nur vereinzelt durch die jüngeren alttschechischen Perfektformen, z.B. J 11,34: *ubi posuistis eum kde ste jeho položili* R, D; J 11,:

lacrimatus est *plakal jest* R, D, *počě slzeti* W, u.a.).

4.3.2.1.1. Das lateinische Futurum wird meist durch ein alttschechisches Futurum (*budu* + Inf., oder Präsensformen der Perfektiva) ersetzt; das alttschechische periphrastische "modale" Futurum (*jmám*, *chcu* + Inf.) ist in unseren Texten nicht belegt, denn diese Formen werden anders ausgenützt (vgl. 4.3.2.1.2.). Das sogenannte alttschechische ‚futurum exactum‘ (siehe dazu ausführlich bei der Konjugation, 8.2.2.) kommt aber öfters anstatt eines lateinischen Konj.Fut. in den Konditionalsätzen vor - Mt 18,15: *si te audierit bude li tě uslyšal* R, *poslechne li tebe* W; J 3,3: *nisi quis natus fuerit denuo jedno ktož znova narodil se bude* W; J 8,55: *si dixero quia non scio eum ero similis vobis mendax řku li neznal sem /jeho* add. C, R, D, W/ *budu s vámi v roveň /zarovno* C, D, R, W/ *selhal /lhář* W, *nazván lhář* C, D, R/ S, C, D, R, W; J 12,24: *nisi...granum...mortuum fuerit jedno ač zrno...umrlo /umřelo* R/ *bude* W, R (aber eine Paralellstelle in J 12,25: *si...mortuum fuerit pakli umře /neumře* R/ W, R - schon durch ein einfaches Futurum).

4.3.2.1.2. Die lateinische ‚conjugatio periphrastica activa‘ (Part.-urus + Formen von *esse*) bereitete dem alttschechischen Übersetzer schon grössere Schwierigkeiten. GEBAUER⁵² gibt an, dass in den älteren Texten diese lateinische Formen durch eine alttschechische Konstruktion Part.Präs. *chtě* + Inf. wiedergegeben wurden. In unseren Texten, die ein sehr altes Stadium der alttschechischen Sprache repräsentieren, findet man aber keinen einzigen klaren Beleg für diese Konstruktion (vgl. aber 4.3.1.2.3.). Die vorhandenen Übersetzungen solcher lateinischer Konstruktionen in unseren Texten bezeugen die grosse Verlegenheit des Übersetzers (und auch der späteren Verbesserer), wenn sie für diese lateinische Formen ein entsprechendes alttschechisches Äquivalent finden sollten. Die Handlung ‚ich beabsichtige etwas zu tun‘ wird durch ältere Formen des alttschechischen ‚futurum periphrasticum modale‘ ausgedrückt, durch Formen von *jmám* + Inf., *chcu* + Inf., *jsem* + Inf. (bei der letzten Möglichkeit für einen Subjektnominativ auch durch *jsem* + Dat. + Inf., entsprechend in der Bedeutung der lateinischen Konstruktion ‚mihi est laborandum‘) - Mt 11,3: *qui venturus es jemuž přijíti /jest* add. R/ S, R; Mt 16,2 *venturus est přijíti jmá* W; L 10,1: *quo erat ipse venturus jamže jen*

52 J. GEBAUER, Hist, ml. IV (siehe Fn. 48), 576.

žiti bieše W; J 16,14: qui venturus est *jemuž /jest* add. R/...*přijiti* S, R, *jenž přišel jest* W; J 7,35: quo hic iturus est *kam chce tento jiti* W, R, C, D; J 7,39: quem accepturi erant *jenž chtiechu vzieti* D, C, R, *jenž vziti mějichu* W; J 11,51: quia Iesus moriturus erat *aby Ježíšovi bylo umřieti* R, D, *aby Ježíš umřěl* W; J 16,13: quae ventura sunt *jemuž býti* S, R, *jenž má přijiti* W.

Relativ oft wird das lateinische Part. auf *-urus* unrichtig durch alttschechische *l*-Partizipien wiedergegeben. Es handelt sich nicht um alte Übersetzungen, sondern um Eingriffe der Kopisten, die die richtigen, von ihnen oft im Kontext als unpräzise (oder veraltet?) angesehenen Formen des periphrastischen modalen Futurums durch *l*-Part. ersetzten (vgl. auch 4.3.2.1. über die alttschechischen Perfektformen und die dort zitierten Belege, besonders die Varianten der Handschrift W bei J 16,14 und J 11,51) - Mt 20,22: potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum *můžete li piti kalich jenž já sem pil* W, *budu piti* R; Mt 21,9: benedictus qui venturus est *blažený jenž přišel* S, R; J 12,4: qui erat eum traditurus *jenž bieše jeho zradil* R; J 12,33: hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus *ale tot' pravíše znamenávaje kterou by smrti umřěl /byl* add. R/ W, R (im letzten Beleg in potenzieller Bedeutung als Äquivalent möglich). Durch ein alttschechisches Part.Präs. wird nur an einer Stelle fehlerhaft übersetzt - J 17,20: qui credituri sunt *ješto věřící sů* R.

Die angeführten Belege zeigen, dass die älteste alttschechische ziemlich genau entsprechende Übersetzungsform für die lateinische ‚coniugatio periphrastica activa‘ die Konstruktion *chcu + Inf.* war, dann folgt bald oder gleichzeitig *jmám + Inf.*; alle andere Übersetzungen der lateinischen Konstruktion mit einem Part. auf *-urus* sind jüngeren Datums.

4.3.2.2. Die lateinischen Nebensätze werden im Alttschechischen nicht einheitlich übersetzt. Wir behandeln hier an einigen typischen Beispielen nur die Satztypen, die die Entwicklung der alttschechischen Hypotaxe durch ihre grosse Frequenz am meisten beeinflussten: die Finalsätze (4.3.2.2.1.), die Konditionalsätze (4.3.2.2.2.) und die Temporalsätze (4.3.2.2.3.). Es besteht eine ziemlich starke Tendenz zur Vereinheitlichung der Übersetzungsformen bei einzelnen Satztypen (*aby* bei Finalsätzen, *když* bei Temporalsätzen), aber in unseren Texten wurden noch zahlreiche andere Übersetzungsmöglichkeiten ausgenützt.

4.3.2.2.1. Die lateinischen Finalsätze mit *ut* werden ins Altschechische am häufigsten durch die Verbindung *aby* + Part.Perf., aber auch noch durch einen Parallelhauptsatz oder durch eine Infinitiv- oder Supinkonstruktion übertragen - J 4,8: *abierant...ut cibos emerent biechu šli ztravy kupovat R*; J 8,59: *tulerunt ergo lapides ut iacerent in eum vzechu /podviháchu W, proti němu zdvižechu R, C, D/ židové kamenie aby naň metali /lúčeli W, i lúčeli naň R, C, D/ S, C, D, R, W*; J 11,29: *cogitaverunt ut interficerent eum počěchu mysliti aby jeho zabili D, R, počěchu mysliti zabiti jej W*, u.a. Die parallele Angliederung eines Hauptsatzes anstatt einer hypotaktischen Beifügung kommt nur in unseren ältesten Handschriften (C, D, R) vor und dadurch wird die schon bekannte Tatsache über die Unterentwicklung der Hypotaxe in der ältesten Periode des (geschriebenen) Altschechischen bestätigt. Es ist gleichzeitig ein weiteres Zeugnis für das beträchtliche Alter der altschechischen Evangelienübersetzung.

4.3.2.2.2. Der lateinische Temporalsatz mit einem ‚cum historicum‘ wird vor allem durch einen altschechischen Nebensatz mit der Konjunktion *když* + Vergangenheitsform übersetzt, nur vereinzelt (und nur in der jüngsten Handschrift W) auch durch einen Hauptsatz oder durch eine Partizipkonstruktion - Mt 21,1: *cum adpropinquassent Hierosolymis gdyž přiblížieše se Ježíš k Jerusalemu S*; J 11,28: *cum haec dixisset /Martha/ abiit když to povědě odejde R, řeknúci to jde W*; J 11,32: *Maria...cum venisset když přijde R, D, přišedši W*; J 11,43: *haec cum /Iesus/ dixisset když to povědě R, D, řekl to W*, u.a.

4.3.2.2.3. Die lateinischen realen Konditionalsätze werden als altschechische Nebensätze mit *li*, *ač*, *pakli* + Ind. wiedergegeben, z.B. Mt 18,15: *si autem peccaverit in te frater tuus vade et corripe eum ...si te audierit...si autem non te audierit ač províní protiv /províní li se k R/ tobě bratr tvůj di a treskci jej...poslechne li tebe /bude li tě uslyšal R/...pakli tebe neposlechne /neuslyší R/ W, R*; J 8,46: *si veritatem dico quare vos non creditis mihi ač pravdu praví /vám add. C, D, R, W/ proč mi nevěříte S, C, D, R, W*; J 8,55: *si dixero quia non scio eum ero similis vobis mendax řku li /pakli řku R, C, D/ neznal sem /jeho add. C, D, R, W/ budu s vámi v roveň /zarovno C, D, R, W/ selhal /lhář W, nazván lhář R, C, D/ S, R, C, D, W*, u.a. Die Konjunktion *jestli*, *jestliže* kommt nicht vor.

Die lateinischen irrealen Konditionalsätze übersetzt man in unseren Texten mit *ač* + Kond., z.B. L 16,31: *neque si quis ex mortuis re-*

surrexerit credent *ani ač by kto z mrtvých vstal uvěřie R, W* (aber in S interessanterweise durch ein absolutives Partizip - *ani komu z mrtvých vstanúce uvěřie S*); J 5,46: *si enim crederetis Mosi crederetis forsitan et mihi ač byste /a byste R/ věřili Mojžíšovi snad byste i mně věřili W, R*. Häufiger wird aber durch blossen Konditional übersetzt, z.B. J14,28: *si diligeretis me gauderetis utique byste milovali mě radovali byste sě všeliky S, R, W*; J 15,19: *si de mundo fuissetis mundus quod suum erat diligeret byste s světa byli svět což jeho miloval by W*; J 8,42: *si Deus pater vester esset diligeretis utique me by Buoh otec váš byl milovali byste mě W, R, usw.* Die Konjunktion *kdyby* kommt noch nicht vor.

4.3.3. Accusativus und nominativus cum infinitivo

Bei den typisch lateinischen Konstruktionen wie ‚accusativus cum infinitivo‘ (4.3.3.1.) und ‚nominativus cum infinitivo‘ (4.3.3.2.) erhebt sich die Frage, welchen Einfluss die lateinische Vorlage auf die Art der alttschechischen Wiedergabe ausübte und ob diese Verbindungen ins Alttschechische übernommen oder durch heimische Ausdrücke ersetzt wurden.

4.3.3.1. Der ‚accusativus cum infinitivo‘ kommt im lateinischen Original ziemlich häufig vor und wird in unseren Texten auf verschiedene Weise übersetzt. Wie schon GEBAUER⁵³ festgestellt hat, wird diese Konstruktion meist durch eine Verbindung Akk. + Part. wiedergegeben, z.B. Mt 16,13: *quem dicunt homines esse Filium hominis Koho praví lidé Syna Božieho jsúce W*; Mc 16,14: *qui viderant eum resurrexisse jenž viděli jeho vstavše z mrtvých S, R, W*; L 21,31: *cum videritis hoc fieri když usříte /uslyříte S/ to budúce R, S*; L 24,39: *sicut me videtis habere jakož mě vidíte majlce W, R*; J 12,18: *audierunt eum fecisse hoc signum slyřechu divy jeho činiece R*.

Eine andere Möglichkeit, die besonders nach den ‚verba existimandi‘ fast regelmässig vorkommt, ist die Übersetzung mit dem Konditional, z.B. Mc 6,49: *putaverunt fantasma esse mněchu by byl přělud R*; L 2,44: *existimantes autem illum esse in comitatu domniece sě by byl na cestě z družinú S, W, R*.

Durch die lateinische Vorlage stark beeinflusst ist die ver-

53 J. GEBAUER, Hist. ml. IV (siehe Fn. 48), 331.

einzelte Übersetzung durch einen alttschechischen Akk. + Ind. mit einer Elipse des *esse* in der Handschrift W - Mt 16,15: *vos autem quem me esse dicitis koho vy mě pravíte W.*

Die alttschechische Konstruktion Akk. + Inf. als eine Nachahmung der lateinischen finden wir in unseren Texten nur an einer einzigen Stelle - L 11,18: *dicitis eicere me daemonia pravíte mě diábly vyhoniti S.* Durch dieses vereinzelt Vorkommen wird auch die These von Gebauer⁵⁴ bestätigt, dass diese Nachahmungen der lateinischen Konstruktion jüngeren Datums sind.

Fehlerhafte oder ungenaue Übersetzungen dieser Konstruktion kommen selten und nur in den Hss. R, ev. S vor. Wir haben schon oben festgestellt, dass der Schreiber der Handschrift R bei der Abschrift vieles fehlgelesen und den lateinischen Text nicht konsultiert hat. Er hat des öfteren versucht, die ältere (richtige) Übersetzung zu verbessern, aber nicht immer ist es ihm gelungen, z.B. L 24,37: *existimabant se spiritum videre mniechu sě oblúzenie duch vidúce duch viděli R /mniechu by viděli duch odlúzení W/ - vom Kopisten in R *duch viděli* in diesem Kontext unrichtig (einer Glosse nach, die setzte voraus, dass §§e in X₁ als §e 'dass' interpretiert wird, also §e...*duch viděli*) verbessert; die alte Übersetzung durch Akk. (*sě*) und Part. (*vidúce*) war üblich und richtig. Die folgende Stelle zeigt, dass der Kopist der Handschrift S bei der Abschrift nur stellenweise einen lateinischen Text konsultierte. Er korrigierte nämlich auch eine Stelle, wo er eine (im Lateinischen allerdings nicht vorhandene) Konstruktion Akk. + Inf. vermutete - L 17,15: *ut vidit quia mundatus est když vidieše sě zdráva S /kdy vidieše §e zdráv by W, když vidieše §e uzdraven jest R/; dieser Fehler wäre auch durch Verlesung der Vorlage für S erklärbar, wo (vgl. Hs. W!) stand etwa *§e §draw by, was, mit dem Fehler in die Digraphenorthographie transponiert und nach der Elipse von *by* in S *sě zdráva* ergibt. Die Handschrift R korrigierte fehlerhaft auch eine andere Stelle - Mc 6,55: *ubi audiebant eum esse když slyšiechu jeho R; in der Vorlage war etwa *cde§ zšli§šiechu geho gzzuce. Es wurde vom Kopisten der Hs. R, der keinen lateinischen Text zur Kontrolle benützte, nicht verstanden und darum ohne das Part. abgeschrieben. Ein Fehler an einer anderen Stelle, der schon in der Vorlage für R, W war, wurde ähnlich wie der vorangehende Beleg in der R-Abschrift noch vergrößert - J 16,2: *arbitretur obsequium se****

54 J. GEBAUER, Hist. ml. IV (siehe Fn. 48), 330.

praestare Deo ukládal obět' sobě vrátiti Bohu S, ukládali opět sebe vrátiti Bohu W, uklást úklad opět vrátí Bohu R.

Unsere Beispiele zeigen auch ganz genau die Entwicklungstendenzen der Übersetzungen der lateinischen Akk. + Inf.-Konstruktionen. Wir können aber die Behauptung J. BAUERs "meist werden die lateinischen Akk. + Inf.-Konstruktionen durch einen alttschechischen Nebensatz übersetzt"⁵⁵ nicht bestätigen - diese Formulierung würde eher für spätere Entwicklungsphasen des Alttschechischen, etwa für das XV. Jh., gelten. Unsere Belege zeigen eindeutig, dass in der ältesten Zeit durch einen Akk. + Part., dann durch einen Nebensatz mit *by* + Ind., und erst Ende des XIV. Jhs. durch einen Nebensatz mit *že* + Ind. (Beispiele s. oben) oder seltener durch das Übernehmen der lateinischen Konstruktion mit einem alttschechischen Akk. + Inf. übersetzt wurde. Zwei Belege mit ihren Varianten werden unsere These klar demonstrieren - L 24,37: *existimabant se spiritum videre mniechu sě oblúzenie duch vidúce duch viděli R, mniechu by viděli duch odlúzení* (anstatt *ob-*) W (vgl. auch oben); L 11,18: *dicitis ...eicere me daemona pravíte mě...běsy vyhoníce R, pravíte mě...diábly vyhoniti S.*

4.3.3.2. Der ‚nominativus cum infinitivo‘ kommt nur an einer einzigen Stelle vor - L 10,37: *quis videtur tibi proximus fuisse kto ti sě vidí bližní /jemu add. R/ S, R, kto...bližní tobě sě zdá W.* GEBAUER⁵⁶ gibt an, dass diese lateinische Konstruktion durch Beifügung des Inf. *býti* übersetzt wird. Diese Feststellung von Gebauer gilt, wie unser Beleg zeigt, erst für die jüngeren Handschriften (im XV. Jh.).

4.3.4. Die Imperativkonstruktion *noli* + Inf., der adnominale Genitiv, der temporale Ablativ, die Nachahmungen

Die Analyse der Übersetzungstechnik der Imperativkonstruktion *noli* + Inf. (4.3.4.1.), des adnominalen Genitivs (4.3.4.2.), des temporalen Ablativs (4.3.4.3.) und der wort- und formgetreuen Nachahmungen lateinischer Wortverbindungen (4.3.4.4.) soll helfen, das relative Alter unserer Texte näher zu bestimmen, vielleicht auch neue Erkenntnisse für alttschechische Syntax zu bringen.

55 J. BAUER, Vliv... (siehe Fn. 47), 59.

56 J. GEBAUER, Hist. ml. IV (siehe Fn. 48), 309.

4.3.4.1. Der lateinische negative Imperativ *noli* + Inf. wird in den Evangeliartexten am häufigsten durch eine Konstruktion *nerod'* + Inf. wiedergegeben. Das Verb *nerod'* hat keine semantische, sondern nur eine formale grammatische Funktion. Aber in den jüngeren Handschriften, seltener in S, R und häufiger in W, findet man schon Belege für einen einfachen, nicht zusammengesetzten, negativen Imperativ (negative Vorsilbe *ne-* + Imperativform, z.B. *nebojte sě*). Dazu einige Beispiele - Mt 17,7 und L 24,36: *nolite timere nerod' te sě bāti W, nebojte sě R*; Mt 28,5: *nerod' te sě bāti W, nebojte sě R, S*; Mc 6,50: *nerod' te sě bāti R*; L 2,10: *nejmějte strachu S*; L 6,37: *nolite iudicare nerod' te súditi S, R, W*; J 7,24: *nesud' te W, R*; L 11,7: *noli mihi molestus esse nežalost' mne S, R, nerod' sě* (anstatt *mě*) *hněvati W*; L 21,9: *nolite terreri nelekatje se W*; J 19,21: *noli scribere nerod' psāti C*; J 20,17: *noli me tangere nerod' mne dotýkati W, R*. Nur an einer einzigen Stelle in allen Texten ist die genaue Bedeutung dieser lateinischen Konstruktion - ein Verbot - durch eine Umschreibung im alttschechischen Text wiedergegeben - L 10,4: *nolite portare já zapovídati vám nésti W*.

Die zwei verschiedenen Übersetzungsarten dieser lateinischen Konstruktion kann man nicht als ein absolut festes Kriterium für das Alter unserer Handschriften ansetzen, weil die bestimmt neuere einfache Form (*nebojte sě*) auch in der mittleren Gruppe unserer Handschriften (S, R) vorkommt. Man kann nur eines feststellen, nämlich dass die zusammengesetzte Form älter und die einfache jung ist.

4.3.4.2. Der lateinische adnominale Genitiv (als inkongruentes Attribut) wird ins Alttschechische meist mit einem Adjektiv (als kongruentes Attribut) übersetzt, z.B. Mt 11,8: *in domibus regum v králových domích S*; Mc 6,7: *dabat illis potestatem spirituum immundorum dávané jim moc duchovnú W* (nicht ganz genau!); L 11,15: *principe daemoniorum knížete běsového /diábelského W/ S, R, W*; L 21,25: *pressura gentium dávenie pohanské S, R*; J 5,29: *in resurrectionem iudicii v oheň věčný nebo vzkříšenie súdové R*; J 6,4: *dies festus Iudaeorum den hodný židovský W, R*; J 11,13: *de dormitione somni o spaní snovém R, D, o snu W*, u.a. Diese Übersetzungsweise kann aber auch zu Missverständnissen führen, z.B. Mt 21,12: *cathedras vendentium columbas stolicě prodajnie holuby W* (nicht genau, weil es 'Taubenverkaufsstände' anstatt 'Sitze der Taubenverkäufer' bedeutet); J 19,38: *propter metum Iudaeorum pro hrůzu židovskú C* (nicht genau, weil es 'wegen der Furcht der Juden' anstatt 'aus Furcht vor den Juden' bedeutet).

Relativ selten (nicht in den zwei ältesten Texten A und C) wird durch einen alttschechischen ‚genitivus possessivus‘ übersetzt (in solchen Fällen bleiben besonders bei den Eigennamen hie und da sogar noch die fremdsprachigen Genitivendungen) - Mt 15,21: *in partes Tyri et Sidonis do vlasti Tyri a Sidona /Sidonis W/ S, W, do města Tyri a Sidona R*; Mt 15,26: *sumere panem filiorum vziati chléb synuov /synóm W, synovský R/ S, R, W*; Mc 16,14: *duritiam cordis turdosti srdce /srdečné S/ R, W, S*; L 8,13: *in tempore temptationis v čas pokúšenie R, v času pokúšeném A, S*; J 5,33: *testimonium veritatis svědečstvie pravdy /pravé W/ R, W*; J 14,30: *princeps mundi huius knieže tohoto světa R, W, knieže světské S*.

Ganz vereinzelt findet man die Übersetzung durch einen Dativ (nach einem Substantiv, das eine Handlung bezeichnet) - Mt 13,50: *stridor dentium skřěhot zubuom W* (vgl. dazu 7.1.).

4.3.4.3. Der lateinische ‚ablativus temporis‘ wird nicht einheitlich übersetzt - entweder mit einem Genitiv oder durch präpositionale Verbindungen, z.B. Mt 21,41: *temporibus suis v času svém W*; Mt 28,20: *vobiscum sum omnibus diebus s vámi sem ve všech dnech W, sem s vámi po vše dny R*; L 24,18: *quae facta sunt...his diebus co se stalo...těch dní /v těch dnech R/ W, R*.

4.3.4.4. Die Nachahmungen der lateinischen Konstruktionen, die man als Latinismen im alttschechischen Text bewerten könnte, kommen an dem Umfang der Texte gemessen merkwürdigerweise vereinzelt vor.

Eindeutige Latinismen, obwohl selten, findet man bei den Eigennamen (vgl. schon 4.3.4.2.). Die undeklinierten Formen oder auch lateinische Kasusendungen werden übernommen, z.B. Mt 21,1: *ad montem Oliveti k...hoře Oliveti /olivetské R/ S, R*; Mt 23,35: *a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zacchariae filii Barachiae od krve Abel /Abelovy R, D/ pravého až do krve Zacharie /Zachařovy R, D/ syna Barachie S, R, D*; Mc 6,17: *propter Herodiadem pro Herodiadem W*; Mt 1, 2-26: *Abraham genuit Isaac... Abraham porodil Izaak... W*, und immer mit einer lateinischen (ev. hebräischen) Form anstatt eines alttschechischen Akk. (auf -a), nur bei den bekannteren und auch im Alltag schon gebrauchten Namen findet man eine Akkusativendung, z.B. *...porodil Jakuba... W*, u.a.

In vereinzelt Fällen wird der lateinische Kasus ohne Rücksicht auf den alttschechischen Gebrauch übernommen, z.B. L 11,5: *quis vestrum kto vás S, kto z vás R, W*; L 21,15: *ego enim dabo vo-*

bis os et sapientiam cui non poterunt resistere...adversarii *nebo já vem dám ústa a múdrost jemuž nebudú moci svtěziti...protivníci* W; dem Ausdruck *jemuž* entspricht in syntaktischer Funktion das *čemuž* (Dat.Pron.N.Rel. von *co* 'was'). Es zeigt sich, wie es schon bei den früher angeführten Beispielen zu bemerken war, dass sich die meisten Latinismen in der jüngsten Handschrift W befinden. Dies ist auch dadurch erklärbar, dass der Schreiber versuchte, den Text dieser Handschrift dem lateinischen anzunähern. Seine Bemühungen waren aber nicht immer erfolgreich und oft weisen die älteren Handschriften eine dem Geist des Tschechischen besser entsprechende Übersetzung aus (nur ein kleines Beispiel - J 7,35: *dixerunt ergo Iudaei ad se ipsos proto vecechu židie mezi sebú C, D, R, pověděchu židové sami k sobě W*).

Die lateinischen Redewendungen werden im Tschechischen fast immer gut ausgedrückt. Nur in den drei folgenden Belegen sieht man gleich, dass die lateinische Vorlage (wenigstens von einigen Handschriften) wörtlich übernommen wurde - Mt 22,17: *quid tibi videatur co sě tobě vidí R, co sě tobě podobno i vidí S*; ähnlich Mt 22,41: *quid vobis videatur de Christo Co /které S/ se vám vidí o Kristu R, S, co sě vám zdá o Kristu W*; L 14,18: *habe me excusatum měj mě omluvena R, omluv i mě S, W*; J 2,4: *quid tibi et mihi est mulier co tobě a mně jest ženo S, R, W*.

4.3.5. Zusammenfassung

Die Analyse der Übersetzungstechnik lateinischer grammatikalischer Kategorien und Redewendungen ins Alttschechische zeigte, dass der Übersetzer ein sehr gutes Sprachgefühl für die eigene Sprache hatte und ihm nur selten, bei schwierigeren Stellen, einige Latinismen unterliefen. Die alttschechische Evangelienübersetzung ist bei der Wiedergabe lateinischer Konstruktionen erstaunlicherweise (im ältesten Stadium der Entwicklung der tschechischen Kultursprache) formell nicht vom lateinischen Vorbild abhängig, sondern bedient sich syntaktischer Mittel der eigenen Sprache, durch die (im Archetyp oft besser als in den jüngeren von Korrektoren abgeänderten Abschriften) das lateinische Original dem tschechischen Benutzer in hoher Vollendung dargeboten wird. Die Untersuchungen bestätigten die Ergebnisse des vorigen Kapitels (Abweichungen von der Vulgata und Übersetzungsfehler, s. 4.2.), obwohl die Schlüsse, die man im Hinblick auf das Alter der einzelnen Handschriften ziehen kann,

nicht so präzise und eindeutig wie oben (siehe 4.2.) sein können. Unsere Handschriften kann man in zwei Gruppen teilen: in der ersten Gruppe sind die älteren Handschriften A, C, D, S, R, die die ältere alttschechische Vorlage relativ treu wiedergeben, wenige Latinismen und gute Übersetzungen aufweisen; die zweite Gruppe, die Handschrift W, weist zahlreiche Latinismen auf und ihre Übersetzung, obwohl bei der Abschreibung durch Vergleich mit dem lateinischen Text verbessert bedeutet oft als Reaktion auf bereits existierenden Evangeliartext eher einen Schritt zurück.

4.4. Die biblischen lexikalischen Einheiten und Termini und die Art ihrer alttschechischen Übersetzung

Es ist vor allem die Art, wie die biblischen Termini übersetzt wurden, festzustellen. Es wird uns weiter interessieren, welche alttschechischen lexikalischen Einheiten die älteste Übersetzung repräsentieren und welche durch Eingriffe der Kopisten in die Texte gekommen sind. Schon beim ersten Durchlesen der alttschechischen Perikopen sieht man, dass verschiedene lateinische Termini und biblische Ausdrücke an den konkordanten Stellen nicht einheitlich wiedergegeben werden. Die Analyse solcher Belege sollte es uns ermöglichen genauere Schlüsse über die relative Chronologie und den Filiationsbaum zu ziehen.

Zuerst (4.4.1.) werden die häufigsten biblischen Termini (*Dominus*, *Pharisaeus*, *publicanus*, *discipulus*, *similitudo*, usw.), dann (4.4.2) die Übersetzungen von verschiedenen semantischen Gruppen (Zeit- und Massangaben, Fischereiausdrücke, usw.), weiter die Übersetzungen einiger Pronomina (4.4.3.), typische Übersetzungen von Verben (4.4.4.) und letzten Endes verschiedene lexikalische Besonderheiten (4.4.5.) analysiert.

4.4.1. Die biblischen Termini

D o m i n u s - Mt 28,6: *Hospodin* S, R, W; J 11,21: *Hospodine* R, D, *Pane* W; J 11,32: *Hospodine* R, D, *Pane* W; J 11,34: *Hospodine* D, *Pane* R, W; J 11,39: *Hospodine* R, D, *Pane* W; J 20,13: *Hospodina* W, *Pána* R, ähnlich J 20,28 u.a. Die älteren Hss. D, S haben konsequent immer *Hospodin*, in R und W gemischt *Hospodin* und *Pán*, wobei *Hospodin* in R und *Pán* in W häufiger vorkommt.

d a e m o n i u m - L 9,1: *běsy* R, *diábly* W; L 11,14: *běsa* S, *běs* R, *diábla* W; L 11,15: *kniežete běsouého* S, R, *kniežete diábel-*

ského W; L 11,18: *běsy* R, *diábly* S, W; J 7,20: *běsa* R, *diábla* W; J 8,48: *běs* S, *běsa* C, D, R, *diábla* W; u.a. Die älteren Handschriften haben meist *běs* (in S, R nur vereinzelt, z.B. in der Perikope Mt 4,1-11 nur *diábel*), die Handschrift W hat nur das jüngere *diábel*. Einmal wurde durch das Wort *diábel* auch *temptator* übersetzt (Mt 4,3 S, R) - erstens dem Kontext nach und zweitens hatte der alte Übersetzer noch keinen anderen, besseren Ausdruck gehabt.

d i s c i p u l u s - wird meist durch das alte *učeník* (in R jüngeres *učedlník*) übersetzt, z.B. Mt 5,2: *učeníkuom* S, W, R, *ibid.* Mt 7,15; L 14,16; L 16,1; L 16,19; J 10,1, u.a. Die meisten Belege für dieses Wort findet man in der einleitenden Formel vieler Perikopen *dixit Iesus discipulis suis*, die als rein liturgische Formel im Vulgatatext selbstverständlich nicht enthalten ist. Vereinzelt wird *učeník/učedlník* auch zur Übersetzung anderer lateinischer Wörter benutzt - L 9,1: *apostolis učeníkův* W, R; J 6,45: *docibiles učeníci* W, R. Ziemlich häufig, vor allem in den Einleitungsformeln der Lesungen, findet man schon in den älteren Handschriften S und R, weniger in der Handschrift W (keinen Beleg haben wir von A, C, D, wo die Einleitungsformeln nicht belegt sind - auch ein Zeugnis dafür, dass die alttschechische Evangeliumübersetzung in der ersten niedergeschriebenen Form noch nicht den Predigern als Hilfsmittel gedient hat; erst die jüngeren Abschriften S, R - und die auch noch nicht regelmässig - und vor allem Hs. W für die Seelsorgenpraxis mit den liturgischen Einleitungsformeln *In illo tempore dixit Iesus discipulis suis* ausgestattet wurden) die Übersetzung *mladší* aus dem deutschen 'Jünger', z. B. Mt 6,24: *mlazším* S, *učeníkům* W, R; Mt 22,16: *mlazšie* R, *učeníky* S; L 6,36: *mlazším* R, *učeníkuom* S, W; L 11,5: *mlazším* S, R, *učeníkům* W; J 3,16: *mlazším* R, *učeníkům* W; J 11,8: *mladší* W, *učedlníci* R, D; J 14,15: *mlazším* R, *učeníkům* W; ähnlich auch J 14,23; J 16,5; J 16,23; J 16,29. Auffallend sind die wenigen Belege für *mladší* in der Hs W; dieses Wort kommt hier besonders in den Lesungen des Proprium Sanctorum, von denen die meisten in W jünger als die Lesungen aus dem Proprium de Tempore sind, vor (Mt 5,1; Mt 5,13; Mt 9,11; Mt 10,16; L 14,27; L 22,24). In den Lesungen des Proprium de Tempore erscheint in W das Wort *mladší* nur an drei Stellen - Mt 18,23; Mc 8,4; J 16,17 (hier auch in S, R!). Diese beschränkte Anzahl von identischen Übersetzungen durch *mladší* (nur drei Stellen in S, R, W) und dagegen ziemlich viele Stellen mit Lesarten *učeník/učedlník/mladší* zeigt, dass es sich um eine Neuerung der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. handeln muss, die am meisten von

der Handschrift R, mässig von S und schon beschränkt von W übernommen wurde. Es stellen sich zwei Fragen, die man mit unseren jetzigen Kenntnissen noch nicht beantworten kann: Wäre die Häufigkeit des Vorkommens von *mladěl* in R durch die Deutschkenntnisse des Kopisten erklärbar? 80% der Übersetzungen durch *mladěl* kommen in den Einleitungsformeln der Lesungen vor. Wurden diese Formeln aus deutschen Liturgiebüchern übernommen?

p u b l i c a n u s - wird meist durch *zjevnik* übersetzt, z.B. Mt 5,46: *zevnici* R; Mt 9,10: *mnoho zjevnikov* W; von dieser älteren Übersetzung führt ein direkter Weg zum *zjevný*, *zjevný hřiešník* und endlich zum *hřiešník* - L 15,1: *publicani et peccatores zjevnie i hřiešni* W, *hřiešnici zevni* R, *hřiešnici* S; L 18,10 und 11,13: *zjevný hřiešník* W, R, *hřiešník* S. Zu dieser Vereinfachung führte auch die Übersetzungsweise von *e t h n i c u s zevnik* R (Mt 5,47) - Mt 18,17: *ethnicus et publicanus zjevný hřiešník* W, R. Eine alte Übersetzung hat die Hs. S in L 19,2: *publicanorum obecnikuov*, dagegen Mt 9,11: *publicanis s vypovědníky* in W soll wesentlich jünger sein. Die alten Äquivalente sind *obecnik*, *zjevnik*.

P h a r i s a e u s - wird meist durch *zákonník* übersetzt - Mt 12,38: W, A; Mt 15,1: W, R; L 5,17: W, R; L 5,21: W, R; L 15,2: S, W, R; J 11,47: W, R. Nur zweimal in W und in R kommt für *Phariseus* das alttschechische *licoměrník* (vgl. unten bei *hypocrita*) vor - Mt 21,45: *licoměrnici* W; L 18,10: *zákonník* S, W, *licoměrník* R; J 1,24: *licoměrnici* R; J 7,32: *zákonníci* R, C, D, *zákonníci a licoměrnici* W.

h y p o c r i t a - wird in unseren Texten meist durch *licoměrník*, aber auch anders übersetzt - Mt 15,7: *licoměrnici* W, *pokníšeni* R; Mt 22,18: *licoměrnici* R, *pokřtnici* S; L 6,42: *licoměrníče* S, W, *pokřtče* R; L 13,15: *pokřtci* R, *pokřtí* W; (**pokřúšěný* war offensichtlich die Grundlage für *pokřurník* im Olmützer Evangelium und hängt weiter mit dem deutschen 'knurren' zusammen, vgl. dazu V. MACHEK, *Etymologický slovník jazyka českého*, 2. Aufl., Praha 1968, s.v.). Es wäre möglich, dass *licoměrník* (auch in unseren Hss. scheint der Ausdruck nicht besonders alt zu sein) aus der kirchenslavischen Evangelienübersetzung (von *liceměrbъ*) übernommen wurde⁵⁷.

57 Vgl. V. KYAS, o.c. (siehe Fn. 35), 40, der vom Einfluss des Prager Emaus-Klosters spricht; - J. HAMM, *Hrvatski glagoljaši u Pragu*, *Zbornik za slavistiku* 1 (1970) 84-99.

s c r i b a - wird regelmässig durch *písař* (Mt 2,4; Mt 13,52; Mt 21,15 usw.) übersetzt. Nur an einer Stelle anders - Mt 23,34: *scribas zákonníky* S, R, D.

s a c e r d o s - wird noch mit dem alten *pop*, aber auch schon *kněz* übersetzt - L 17,14: *popuom* S, *kněziem* W, R; J 1,10: *kněží* S, R; ähnlich auch *principes sacerdotum* - Mt 2,4: *kniežata popová* R, W, *kniežata z popóv* S; Mt 21,15: *kniežata popová* W; Mt 21,45: *kněží* W.

p o n t i f e x - alte Übersetzung war *pop* - J 19,15 und 21: *popové* C; neuere findet man in W und R - J 11,47: *biskupi* W, R.

p r a e c e p t o r - machte dem Übersetzer Schwierigkeiten; die älteste und beste Übersetzung *mistr* gefiel den Kopisten nicht mehr und so suchte jeder einen anderen Ausdruck - L 5,5: *mistrě* S, R, *přikazateli* W (Kalqueübersetzung!); L 17,13: *kazateli* S, *přikazateli* W, *spasiteli* R.

s y n a g o g a - wird meist durch das alte *modla* (Mt 23,6: W; Mt 23,34: S, R, D; L 13,10: W; J 16,2: S, W, R), nur selten anders übersetzt - Mc 3,1: *v školu* S, R, W; Mt 6,2: *v chrámiech* R. Das letzte Wort *chrám* ist relativ jung, vgl. L 18,10: *in templum do kostela* S, *do kostela t. do chrámu* R, *do chrámu* W; mit dem Wort *kostel* wird auch *e c c l e s i a* übersetzt - Mt 16,18: *kostel* W; Mt 18,17: *kostelu* W, *cienkví* R.

Die rhetorischen Termini (*sermo, mandatum, similitudo, proverbium, parabola*) werden vor allem in der Handschrift R ziemlich einheitlich übersetzt; dagegen hat die Handschrift S noch viele alte Ausdrücke.

m a n d a t u m - Mt 22,36: *kázanie* S, *přikázanie* R, W; Mt 22,38: *přikázanie* S, R, W; J 14,21: *přikázanie* R, *kázanie* W; J 14,31: *kázanie* S, W, *přikázanie* R.

s e r m o - J 4,41: *pro kázanie* R, *pro kázen* W; J 8,37: *kázanie* R, W; J 8,43: *slova mého* R, W; J 14,24: *přikázanie* S, R, *slovo* W.

p a r a b o l a - Mt 15,15: *pověst* R, W; L 14,7: *pověst* S, R, W; L 15,3: *pověst* S, R, W.

s i m i l i t u d o - L 6,39: *podobenstvie* S, R, W; L 8,4: *rovenstvie* (alt!) S, A, *podobenstvie* R.

p r o v e r b i u m - J 10,6: *příslovie* R, *slovo* W; J 16,25: *u příkladiech* S, W, *u přísloví* R.

Die abstrakten religiösen Termini (*gloria, veritas, iustitia, pax*) werden meist noch mit den alten Ausdrücken (*chvála, pravda/viera, pravda, mír*) übersetzt, nur in R und W dringen neue Wörter durch:

g l o r i a - *chvála* Mt 6,29; Mt 16,27; L 2,14; L 2,32; L 14,10; J 1,14; J 2,11 usw., nur einmal in W anders - L 24,26: *v království své*.

v e r i t a s - *pravda* L 4,25; J 1,14; J 3,21; J 4,23 usw.; aber Mt 22,16: *v spravedlnosti* R, *u pravdě* S; J 8,32: *viera* (alt!) A, R, *pravda* W.

i u s t i t i a - *pravda* Mt 3,15; Mt 5,20; J 16,8; J 16,10; aber Mt 6,1: *odplaty* R; Mt 6,33: *spravedlnosti* S, W.

p a x - älter *mír*, neu *pokoj* - L 2,14: *mír* S, *pokoj* R, D; L 10,5: *mír* W; L 10,6: *pokoj* W; J 14,27: *mír...mír* S, R, *mír...pokoj* W; J 20,19: *mír* S, W, R; J 20,21: *pokoj a mír* S, W, R; J 20,26: *mír* R, *mír a pokoj* W.

m y s t e r i u m - L 8,10: *mysterium regni Dei věst /celost* R/ *království Božieho* S, R. Der Schreiber der Handschrift R, der keinen lateinischen Text zum Vergleich benützte, brachte das Wort *věst* der Vorlage mit dem Adj. *věst, -a, -o* 'sicher' (vgl. z.B. die alttschechische *Alexandreis*, Veiter Bruchstück, Vers 5966 *řěč věstu*) in Verbindung und darum ersetzte er es durch *celost* 'Sicherheit'.

a m e n (*a m e n a m e n*)

C - *zavěrné zajisté* (1x, J 8,51)

D - *zavěrné zajisté* (1x), *zajisté* (1x), *věrně* (1x)

S - *věrně jistě* (2x), *cele jistě* (1x), *jistě* (2x), *zavěrné* (1x)

R - *zavěrné zajisté* (11x), *věrně zajisté* (2x), *zajisté a zapravé* (1x), *jistě* (3x), *cele* (1x)

W - *zavěrné zajisté* (11x), *věrně jistě* (4x), *jistě* (2x), *zajisté cěle* (1x)

Am häufigsten kommen die Ausdrücke *zavěrné zajisté* (etwa 30x) vor; die Verbindung *zavěrné zajisté* war dem Schreiber der Handschrift R (oder schon des Hyparchetyps X₁) so geläufig, dass er auch den anderen lateinischen Text so übersetzte - J 6,56: *vere...vere zajisté zavěrné* R; am ältesten sind wahrscheinlich *cěle* und *jistě* (vgl. auch Gebauer, *Slovník staročeský*, s.v.). Auf die Filiation der Handschriften unserer Evangelienübersetzung kann man aus dieser lexikalischen, obwohl interessanten und gewisse Anhaltspunkte doch darbietenden

Teilanalyse (also aus der Verteilung der Lesarten) keine genaueren Schlüsse ziehen⁵⁸. Die Anzahl der Übersetzungsmöglichkeiten in den Hss. R, W bestätigt aber doch unsere Feststellung, dass diese beiden Handschriften im lexikalischen Bereich die meisten Neuerungen (und nicht nur bei *amen*-Übersetzungen) gegenüber den Vorlagen und der älteren Übersetzung eingeführt haben.

e c c e

A - *ova* (1x)

C - *aj* (1x)

D - *aj* (4x), *tehdy* (1x), *nebo zajisté* (1x)

S - *sěova* (18x), *tehdy* (2x), *v tu dobu* (3x), *tedě* (1x)

R - *aj* (21x), *tehdy* (2x), *v tu dobu* (3x), *tedě* (2x), *jakož* (1x)

W - *ež* (5x), *tot'* (10x), *tehdy* (3x), *v tu dobu* (1x), *viz* (2x),
aj zřiči (1x), *tu* (1x)

Im Gegensatz zu JANÁČEK⁵⁸ wagen wir nicht, aus den Verschiedenheiten in der Übersetzung von *ecce* für die Filiation der Handschriften irgendwelche Schlüsse zu ziehen. Es ist aber interessant, dass in der Hs. W in den Lesungen des Proprium Sanctorum, das unserer Meinung nach (wenigstens bei einigen Perikopen) jünger als die Lesungen des Proprium de Tempore ist, das Wort *ecce* einmal *ež* (Mt 19,27) und einmal *tot'* (Mt 12,46) - also durch typische W-Übersetzungen - wiedergegeben wurde. Dies ist ein Zeugnis dafür, dass die meisten Perikopen des Proprium Sanctorum von demselben Autor wie die Perikopen des Proprium de Tempore stammen, oder genauer gesagt, von demselben Korrektor, der die unmittelbare Vorlage X₃ mit Hilfe eines lateinischen Textes überarbeitete. Bei diesen Korrekturen der Vorlage, die vielleicht schon einige Lesungen des Proprium Sanctorum hatte (die Übersetzung von einigen Perikopen im Proprium Sanctorum ist eindeutig älter, einige sind wieder jünger, vgl. 4.4.6. und 5.1.), wurden wahrscheinlich anhand eines Missals auch die anderen übersetzt. Die Meinung Janáčeks⁵⁸, dass die Hs. W in zwei verschiedenen Übersetzungsteile zerfällt und die Lesungen des Proprium Sanctorum in W zur Gänze von einem anderen Übersetzer stammen, können wir nicht bestätigen. Die Lesungen des Proprium Sanctorum in der Handschrift W wurden mindestens in zwei, vielleicht auch in mehreren Etappen übersetzt und zusammengestellt.

58 K. JANÁČEK, *K otázce...* (Fn.33), 445-449, wagt auch nicht, auf Grund ähnlicher *amen*-Übersetzungen und ihrer Analyse irgendeine Hypothese über die Filiation der Evangelienhandschriften aufzustellen (schon aber auf Grund der *ecce*-Übersetzungen!).

4.4.2. Die Zeit- und Massangaben, die Wertschaffstermini, die Krankheiten, die Fischereitermini, die botanischen und zoologischen Termini

Die Massangaben werden durch die alttschechischen Ausdrücke wiedergeben - Mt 18,24: *decem milia talenta deset tisícov funtuov* S, W, *deset tisícov* R (*funt* aus dem mhd. *pfunt* = talentum, libra); J 19,39: *libras centum liber sto* C; L 16,7: *centum choros tritici sto kuorcuov pšenice /t. měr* add. R/ S, R, W. Nicht genau wird dann übersetzt, wenn man für die biblische Massangabe keinen entsprechenden alttschechischen Ausdruck oder kein entsprechendes Mass kannte - L 16,6: *centum cados olei sto vážení /vah* R, *fontov* W/ *oleje* S, R, W; auch bei den Entfernungsangaben stimmen die biblischen Angaben mit den alttschechischen nicht überein, z.B. das alttschechische *míle* 'Meile' in der Hs. W entspricht nicht (als zu grosse Entfernung, vgl. Gebauer, *Slovník staročeský*, s.v.) dem lateinischen *stadium* - L 24,13: *stadiorum sexaginta šestdesát mil /honov* R/ W, R (richtig schon in J 11,18: *stadiis quindecim u patndacti honech* R, D, W).

Die Zeitangaben, die allgemein bekannt waren, wurden durch entsprechende alttschechische übersetzt, die weniger oder nur ungefähr verstandenen durch nicht immer genau entsprechende Ausdrücke ersetzt - J 19,31: *parasceve pátek* C (es geht schon um einen Freitag, aber um einen bestimmten - um den Rüsttag vor Pascha). *Sabbatum* wird immer als *sobota* 'Samstag' übersetzt (als jüdischer Festtag, obwohl man in christlichen Milieu *neděle* 'Sonntag' erwarten würde), nur an zwei Stellen anders - J 5,9: *den nedělský* W ('Ruhetag, Sonntag'); L 18,12: *bis in sabbato dva dny z neděle* S, *dva dny neděle* R, *dva dny v týden* (= 'in der Woche'). Die lateinischen Bezeichnungen der Zeitabschnitte des Tages nach Erscheinungen, die für den bestimmten Zeitabschnitt typisch waren (*galli cantu*, *vigilia noctis* usw.) werden geschickt und mit Bewahrung der Semantik des lateinischen Originals übersetzt - Mc 6,48: *circa quartam vigiliam noctis ve čtvrtéj číesti* R ('im vierten Teil'); Mc 13,35: *galli cantu v kury* W ('zum Hahn', es versteht sich 'zum Hahnschrei'); J 8,2: *na zabředení* W ('in der Morgendämmerung'). Das lateinische *hora* wird durch das alttschechische *čas* und *hodina* (vereinzelt durch *doba*, *chvíle*) übersetzt. Es gibt 36 Stellen in unseren Handschriften (nur konkordante Stellen, nicht insgesamt), wo *hora* vorkommt. Wir werden in der folgenden Übersichtstabelle die Häufigkeit der alttschechischen Äquivalente von *hora* in einzelnen Evangeliiarhandschriften demonstrieren:

	<i>čas</i>	<i>hodina</i>	<i>chvíle</i>	<i>doba</i>
C	-	1x	-	-
D	3x	1x	-	-
S	8x	5x	-	-
R	12x	14x	-	1x
W	11x	4x	1x	2x

Diese Übersicht zeigt, dass *čas* (mit Ausnahme von R) immer noch häufiger als *hodina* ist. Diese Feststellung ist darum wichtig, weil in der ersten Redaktion der alttschechischen Bibelübersetzung (aus der zweiten Hälfte des XIV. Jhs.) das Verhältnis der Frequenz von *čas* und *hodina* gerade umgekehrt ist.⁵⁹ Durch die festgestellte Aufteilung dieser zwei Übersetzungen von *hora* in unseren Texten wird ein weiterer Beweis des hohen Alters dieser Evangeliarübersetzung geliefert. Die Frequenz von *čas* und *hodina* in der Hs. R bestätigt wieder, wie schon in anderen Fällen, dass diese Handschrift, was den Wortschatz betrifft, die am meisten fortgeschrittene und modernisierte ist. Es wäre noch hinzufügen, dass nur wenige von VRAŠTIL⁵⁹ zitierte Belege für das alttschechische *čas* (er betrachtet es als einen Paläoslovenismus in der Bedeutung 'Stunde') wirklich die Bedeutung 'Stunde' haben - meist handelt es sich bei ihm um Belege in der Bedeutung 'Zeit, Weile' und daher um keine Paläoslovenismen. An solchen Stellen, wo es um eine genaue Zeitangabe geht (in Verbindung mit einem Numerale), haben die Evangeliare immer nur *hodina* - J 4,6: *šestá hodina* R; J 4,52: *heri hora septima včěra v sedmú hodinu* W, *s noci s poledne* (?) S, R; J 11,9: *dvanáct jest hodin* W, R, D, usw.

Die Wirtschaftstermini sind nicht so häufig; nehmen wir zur Illustration nur den Bereich 'ein Herr und sein Diener': das lateinische *pater familias* wird noch mit den alten alttschechischen Wortverbindungen *otec čeledinný/otec čelední* (Mt 13,52: W; Mt 20,1: W, R; L 12,39: W; L 14,21: R, W) oder *otec domovitý* (Mt 20,11: S, R) übersetzt. Die anderen alttschechischen Ausdrücke wie *pán* (L 14,21: S) und *hospodář* (Mt 21,33: W) sind in dieser Bedeutung wesentlich jünger, vor allem das Wort *hospodář*. Das lateinische *minister* wird am häufigsten durch das alttschechische *sluha* übersetzt - J 7,45: R, D; J 7,46: D, R, W; es kommt aber als Äquivalent auch *služebník* (Mt 23,11: W; J 12,26: R), *panošě* (J 7,45: W) und *poslužník*

59 Vgl. J. VRAŠTIL, Význam nejstarších staročeských souvislých textů evangelijních pro otázku o vlivu bible staroslověnské na staročeskou, in: Slovanské studie (Vajs' Festschrift), Praha 1948, 169-173, besonders S. 171.

(Mt 23,11: R) vor.

Die Bezeichnungen der Krankheiten waren dem ersten Übersetzer oft nicht verständlich und darum findet man in den älteren Evangelien S, R Lösungsversuche entweder entsprechend den ältesten medizinischen Vorstellungen, z.B. *hydropicus vodné tele* ('Wasserwurm'), oder verallgemeinernde Ausdrücke (*paralyticus, leprosus = nuzný*). Erst die jüngere Hs. W bringt falls noch nicht schon Termini, dann wenigstens entsprechende erklärende Umschreibungen (*hydropicus nemoc vodná mezi masem a kůží*).

leprosus - nuzný (Mt 8,2: S, R; L 4,27: R; L 17,12: S, R); *malomocný* an denselben Stellen in W; *pracný* Mt 10,8: W.

lepra - Mt 8,3: *mundata est lepra eius by čist život jeho* ('sein Leib') S, R, *byl jest čist malomocenství svého* ('seines Aussatzes') W. Der Archetyp übersetzte dem Kontext nach, die Bedeutung des Ausdrucks *lepra* war noch nicht bekannt.

paralyticus - Mt 9,2: *nemocný* S, R (die Hs. S hat hier noch eine Ergänzung, die in Latein und in R fehlt - *jmějíeše nemoc ještě slóve dna*); L 5,18: *nuzný* R, *nemocný* W; L 5,24: *pracný* R, *nemocný* W.

hydropicus - L 14,2: *hydropicus erat mějíeše v sobě vodné tele* ('einen Wasserwurm' vgl. dazu MACHEK, Etymologický slovník jazyka českého, s.v.) S, R, *nemoc vodnú mezi masem a kůží* ('Wassersucht') W.

Die Fischereiterminologie war nicht nur dem alten Übersetzer, sondern auch den späteren Kopisten und Korrektoren fremd. Nur auf diese Weise ist es erklärbar, dass gerade in solchen Stellen Archaismen (z.B. L 5,2: *piscatores rybitví* S) vorkommen; die Kopisten waren mit dieser Materie sehr wenig vertraut und darum fürchteten sie, die Vorlage zu ändern. Es wurden dabei aber nicht nur Archaismen, sondern auch Übersetzungsfehler und Ungenauigkeiten übernommen - L 5,3: *a terra reducere pusillum aby přistúpil málo k zemi* S, *aby přistúpil k němu málo* R, W (vgl. Mc 6,53: *adplicuerunt přistúpichu* R!); L 5,4: *duc in altum et laxate retia vzved' vzhōru oslabtež sieti /puste síťě* W/ S, R, W; Mt 4,21: *reficientes retia dospievajlce síťě* W (gelesen und übersetzt: *perficientes*).

Die botanischen und zoologischen Termini wurden nicht genau und einheitlich wiedergegeben - besonders in solchen Fällen, wo es

sich um fremde Realien handelte - Mt 7,16: *de tribulis s štípku S, z hložie R, z roštu W*; L 21,19: *ficulneam fík S, vinice R*; L 11,12: *scorpionem štíra S, ještěra R* (die Vorlage X₁ hatte *šštiera, unrichtig korrigiert), *škeřupinu W*.

4.4.3. Die Pronomina

Die Analyse der Art ihrer Übersetzung wird den zwei am häufigsten vorkommenden Pron., nämlich dem Pron. Indef. *omnis* und Pron. Neg. *nemo*, gewidmet.

o m n i s als ‚pronomen indefinitum‘ kommt in den Evangelien recht häufig vor und wird in der alttschechischen Übersetzung vielfältig ausgedrückt - durch die Formen von *veš*, *všicek*, *všitek*, *všelikaký* (letztes öfters in R) und im Plural dann besonders durch die Formen *všichni* (oft in S, R), *všickni* (besonders in W). Für Masc.Sing. wird in der Hs. R vorwiegend *každý* (nur selten in S, W), in W dagegen *všeliký*, in S oft (teilweise auch in W, aber nicht mehr in R) noch ein Archaismus *prokní* (z.B. Mt 5,22: S; Mt 19,29: W; L 14,11: S; L 18,14: S; J 3,8: W) benützt.

n e m o wird in unseren Texten durch fünf alttschechische Pron.

Neg. übersetzt:	<i>nikte</i>	<i>ijeden</i>	<i>ižádný</i>	<i>nižádný</i>	<i>žádný</i>
D	2x	1x	-	-	-
S	3x	3x	-	-	-
R	-	9x	4x	-	5x
W	12x	2x	-	7x	2x

Die zwei älteren Hss. D und S haben nur die älteren Wörter *nikte*, *ijeden*; die Hs. W hat eher noch die älteren Wörter und meidet dabei die pronominale Negation durch *í-*; Die Hs. R bevorzugt die Negation durch *ni-*, und bedient sich schon relativ oft des jüngsten Negativpronomens *žádný*. Für die Filiation der Evangeliarhandschriften: aus der Übersetzungsweise der Pronomina *omnis* und *nemo* kann man feststellen, dass die Hss. D und S älter als die R und W sind. Die Hs. R benützt mehrere jüngere Ausdrücke im Vergleich mit der Hs. W, die - obwohl jünger als R - in dieser Hinsicht eher konservativ ist. Die konservativsten Hss. sind D und S.

4.4.4. Die Verba

Die Analyse der Übersetzungen der Verba wird sich vor allem auf die religiösen Ausdrücke wie *benedicere*, *sanctificare* u. a.

(unter 4.4.4.1.) und auf einige unklare Belege (4.4.4.2.) konzentrieren. Die anschließende Übersicht (4.4.4.3.) soll zeigen, ob die einzelnen Hss. bei den Verba Modernisierungsversuche unternommen haben.

4.4.4.1. Es ist anzunehmen, dass gerade bei den Verba, die für die Evangelien typisch sind, ziemlich alte Übersetzungen erhalten blieben.

a d o r a r e wird überwiegend durch *následovati* übersetzt - 3x in S, 1x in D, 9x in R, 6x in W. Es kommen aber auch viele andere Übersetzungen vor - Mt 2,8: *chválu vzdám* S; Mt 2,11: *poručěchu sě* S, R, *pomodlichu sě* W; Mt 4,9: *pokloníš sě* S, R; Mt 8,2: *prosi* S, R, W; Mt 20,20: *nazievajíci* W, R; J 12,20: *modlili sě* R. Die alten Ausdrücke (*chválu vzdáti*, *modliti sě*, *pokloniti sě*) findet man in S und R. Es könnte sich um die durch eine lange Phase nur mündlicher Überlieferung schon selten gewordenen Bindeglieder der alttschechischen und alttschechischen Perikopenübersetzung handeln.

b e n e d i c e r e - L 2,34: *blahoslaviše* S, *blaže* R, D (sehr alt); alle anderen Belege weisen schon jüngere Äquivalente aus - Mt 5,44: *dobře čiňte* R; L 1,64: *chvále* W; L 2,28: *chváleše* W; L 24,30: *požehna* W, R; *b e n e d i c t u s* wird meist *blažený*, selten *blahoslavený* übersetzt.

c l a r i f i c a r e wird in den älteren Hss. durch *oslaviti* übersetzt, in der Hs. W wurde aber dieses Verb unrichtig nach der konkreten Bedeutung des lateinischen Wortes auf *očistiti* ausgetauscht - J 12,23: *aby oslaven byl* R; J 12,28: *oslav...oslavil sem...oslavím* R; J 16,14: *oslaví* S, R, *očistí* W; J 17,1: *oslav...oslavil* D, R, *očisti...očistil* W; *ibid.* J 17,4; J 17,5; auch in der Wortfamilie wurde in W korrigiert - J 17,10: *clarificatus oslaven* D, R, *očiščen* W; J 17,5: *claritatem slavením* D, R, *čistotú* W. Nur einmal findet man in W das ältere Wort *oslavil* (J 21,19). Dieser Beleg ist sehr wichtig und erlaubt uns folgenden Schluss: die betreffende Stelle befindet sich im nur in W vorhandenen Proprium Sanctorum und beweist, dass die Lesungen des Proprium Sanctorum nicht alle erst für W übersetzt wurden, sondern dass es schon eine ältere Übersetzung wenigstens einiger Perikopen des Proprium Sanctorum gab. Gleichzeitig zeigt diese Stelle, dass nicht alle Perikopen der Hs. W im denselben Masse verbessert worden sind.

s a l u t a r e kommt nur dreimal vor, aber alle alttschechischen Äquivalente sind alt - Mt 5,47: *pakli zdravie vddáte* R; L 1,40:

navštievť Alžběty R; L 10,4: *ani komu po cěstě vítěťl dajte* W.

s a n c t i f i c a r e hat ebenfalls nur drei Belege - J 10,36: *osvěťil* W, R; J 17,17: *svět'* R; J 17,19: *osvěcuji...osvěceni* R.

s e q u i wird meist durch die Verbindung *jíti po* + Lok. 'jemandem nachgehen' und seltener durch *následovati* + Akk. 'jemandem folgen' übersetzt. Die zwei folgenden Belege zeigen, wie die Übersetzungen verschiedener Stellen aufeinander Einfluss ausüben und wie aus einer Rektion eine neue entstehen kann - J 12,19: *mundus totus post eum abiit svět vešken jde po něm* R; J 8,12: *qui sequitur me ktož jde po mně* R, D, *kto následuje po mně* W.

4.4.4.2. Die semantisch unklaren Stellen bei den Übersetzungen der Verba sind auf solche beschränkt, die auch im lateinischen Original nur wenig frequentiert sind - Mt 18,8: *si...pes tuus scandalizet te pakli...noka tvá tě tířť* W; das lateinische *scandalizare* wird in unseren Texten sonst anders übersetzt - Mt 18,6: *oblúďť* W; Mt 18,9: *přěľščije* W; Mt 15,12: *zrazení sú* W, *zradu jmajť* R; J 16,1: *nezbluzovali* S, R, *nezrazovali* W. Das Verb *tířťi* kann man mit dem alttschechischen *tírati* 'treiben' in Zusammenhang setzen, aber es könnte auch *týřťi* sein und dann von *týrati* 'quälen' stammen.

Eine andere unklare Stelle - L 24,16: *oculi autem illorum tenebantur oči jejich biechu pošly* (in marg. von späterer Hand *zaderženy*) W; das Wort *pošly* ist schwer erklärbar, vielleicht hatte die lateinische Vorlage anstatt *tenebantur* eine andere Lesart (*interibantur*, *peribantur*?), denn Fehlabschreibungen aus der alttschechischen Vorlage findet man in W, im Gegensatz zu R, gar nicht.

Die Form *porokovdchu* in Mt 22,19: *obtulerunt ei porokovdchu jemu* R, *přinesli mu* S, wäre wahrscheinlich als eine fehlerhafte Abschreibung zu erklären; in der noch mit der älteren Orthographie geschriebenen X₁ alttschechischen Vorlage für R stand etwa **porucowachu* (= *poručovdchu* 'darbieten').

4.4.4.3. Die Modernisierungen bei den Übersetzungen der Verba werden wir vor allem in den drei umfangreichsten Hss. S, R, W suchen. Die nicht-terminologisierten Verba dieser Hss. stellen verschiedene Stufen der Modernisierung dar. Während die terminologisierten Verba in S und R sehr alt sind, findet man bei den Bezeichnungen für alltägliche Handlungen die alten Ausdrücke nur in S, aber in W und besonders in R kommen schon neue zeitgemässe Verba vor - Mt 5,23: *oferes ofěruješ* S, W, *obětuješ* R; Mt 6,26: *pascit illa chovd toho* S,

paství je W, *pase jě* R; Mc 8,8: *sustulerunt podjěli* S, *podvižechu* W, *zdvihli* R; L 18,9: *aspernabantur ceteros pýcháchu jinými* S, *praviechu jiným* R, *pravě jim* W (in R, W gemeinsamer Fehler aus dem Protograph X₀, *pýchati* schon im Protograph nicht verstanden?); J 10, 31: *ut lapidarent eum aby naň bili* R, *aby jej kamenovali* W; J 16,6: *tristitia implevit cor vestrum zámutek srdce vaše najde* S, *smutek vaše srdce nadejde* W, *zámutek váš naplní srdce vaše* R. In der Hs. R findet man oft noch die alte mit der neuen Form nebeneinander, durch eine Abkürzung *t.* (= *totíž* 'nämlich') verbunden. Diese Stellen von R deuten die Möglichkeit einer glossierten alttschechischen Vorlage (X₁) für R an, in der die neueren Ausdrücke in margine notiert wurden. Bei der Abschrift hatte dann der Kopist die Möglichkeit, entweder die alte Form oder die neuere oder beide zu übernehmen. Wir wollen diese Behauptung mit einigen Belegen dokumentieren - L 14,4: *tacuerunt neřkú i slova* S, *mľěechu t. nerozuměchu* R, *mľěichu* W; J 7,49: *maledicti sunt zlořěčeni t. kleti jsú* R, *prokleti sú* W; (oft auch bei den Nomina, z.B. L 19,45: *speluncam latronum jeskyní t. pelešř lotrovú* R, *kotec lotrový* S, *pelešř lotrovskú* W, u.a.).

4.4.5. Die lexikalischen Besonderheiten

Die Gruppe von lexikalischen Besonderheiten, die hier behandelt wird, umfasst einige Ungenauigkeiten und Fehlübersetzungen (4.4.5.1.) und weiter einige Belege mit sehr alten Ausdrücken (4.4.5.2.). Die Analyse dieser einzelnen Belege soll nicht nur das Gesamtbild des Wortschatzes unserer Denkmäler ergänzen, sondern auch die schon erzielten Resultate über Alter und Entstehungsprozess dieser Texte durch neue Erkenntnisse präzisieren und erweitern.

4.4.5.1. Es ist erstaunlich, wie wenige Ungenauigkeiten bei der Reproduktion der lateinischen Worte mit ihrer dem Wissen des damaligen Gebildeten oft fernstehenden Semantik in diesen nicht gerade kleinen Evangeliarhandschriften erscheinen.

Falls die Bedeutung des lateinischen Wortes dem Übersetzer nicht ganz klar war, übersetzte er es mit einem allgemeineren Ausdruck (vgl. auch die Bezeichnungen der Krankheiten, 4.4.2.), z.B. Mt 13,45: *margaritas kamenie* ('Steine') W anstatt *perly* 'Perlen'; J 2,17: *zelus domus tuae duch domu svěho* W, R ('Geist') anstatt *horlivost* 'Eifer'; J 8,20: *locutus est in gazofilacio docens in templo mluvil Ježíš na slůpu kážě v chrámě* W, *kážě a učě v chrámě*

R, D (in der Kirche wurde von der an einer Säule - *na slúpu* - angebrachten Kanzel ausgepredigt, darum so W anstatt des richtigen *u pokladnicě* 'bei der Schatzkammer'; die unklare Wortverbindung wurde in R, D einfach weggelassen). In einigen Fällen übersetzte er bei einem unklaren Wort durch Übernahme seiner wortbildenden Motivation - Mt 1,11: *in transmigratiōne Babylōnis na přěnesenie Babylōna* W; L 21,9: *proelia et seditiōnes boje a sedānie* W (*sedānie* = 'Ritterspiele'), u.a. Nur selten wurde das nicht verstandene Wort nicht übersetzt und einfach übernommen - Mt 12,42: *regina austri králová austrí* W; Mt 2,16: *occidit omnes pueros...a bimatu zbi všechny děti...ote dvú letú* S, *zbi všěcky děti...otymaty* (sic.mss.!) D, R (in der Vorlage stand etwa **ot bymatu*).

An einigen für den Übersetzer schwierigeren Stellen findet man eine ungefähre oder fehlerhafte Übersetzung, nachdem das Wort schon anderswo richtig übersetzt wurde - J 10,23: *in templo in porticu Salomonis v chrámě u vohodě /v obchodě* W/...*Šalomúnově* R, W (hier richtig 'im Rundgang'), und dagegen nur aus dem Kontext eine ungenaue Übersetzung in J 5,2: *piscina...quinque porticus habens rybník...pět ostrovův* ('Insel') *v sobě maje* R, W; L 14,5: *in puteum v duol* S, R, *v studnici neb v dól* W, aber fehlerhaft schon in J 4,11: *puteus altus est okov vysoko jest* R, J 4,12: *puteum okovy* R (an beiden Stellen in R in der Bedeutung 'Kübel') - die Übersetzung war wahrscheinlich schon in der Vorlage fehlerhaft - etwa **dól vysoko jest*; diesen Fehler hat dann ein Glossator mit der Glosse *okov* nach seiner Meinung beseitigt - wenn der Kübel hoch steht, muss der Brunnen tief sein; die Glosse *okov* wurde dann in die Abschrift übernommen.

Durch eine Verwechslung zweier lateinischer Worte entstehen bei der Übersetzung auch Fehler - Mc 6,21: *dies oportunos bezděčný den* W - wurde mit *importunus* = *bezděčný* 'unfreiwillig' (vgl. GEBAUER, *Slovník staročeský*, s.v. *bezděčný*) verwechselt.

Durch mangelhafte Interpretation einer lateinischen Wortverbindung wird dann auch fehlerhaft übersetzt - L 16,24: *ut intingat extremum digiti at' omočť mězený prstek /prst* W/ S, R, W (*mězený prstek* ist eine Bezeichnung für einen Ringfinger, richtig wäre **konec prstu* 'Spitze des Fingers').

Unklar ist folgende Stelle - L 1,7: *esset Elisabeth sterilis bieše Elžběta zdkond* W - denn die Erklärung von VAŠICA als **zatka-nd* (von aksl. *zatykatī* 'obturare')⁶⁰ stimmt unserer Meinung nach

60 Vgl. J. VAŠICA, o.c. (Fn. 2), S. 7, Anm. 1.

nicht. Es handelt sich um eine Fehlabschreibung des Wortes **yaloua* = *jaloud* (so z.B. in der Handschrift S, L 1,36); ein *y* mit einem *z*, ein *l* mit einem *k* und ein *u* (= *v*) mit einem *n* waren leicht verwechselbar und auf diese Weise musste *zakona* (sic ms.) in der Handschrift W zustandekommen.

Als Fehlinterpretationen der tschechischen Vorlagen sind einige Stellen zu bezeichnen, wo die Kopisten das alte oder fremde Wort nicht mehr verstanden, z.B. L 2,34: in ruina *v obidu* S, D, *u bie-du* (!) R; Mt 2,11: *murram myrru* S, R, *mieru* (!) W.

4.4.5.2. Die folgenden Belege stellen eine nur auf die meist sehr alten lexikalischen Besonderheiten aus unseren Handschriften begrenzte Auswahl dar:

p a v l a k a , *p a v l a č n ý* - L 16,19: *induebatur purpura et bysso obláčieše se u pavlaky* S, *u pavlačné rúcho* R, *v aksamit i u postavce* W - es sind in S und R alte Wörter. Auf den ersten Blick könnte man meinen, dass es sich hier um einen Paläoslovenismus handelt, denn das Wort *pavlaka* ist sogar in einem mit Böhmen verbundenen Denkmal - in der *Vita palaeoslovenica* s. *Venceslai recentior seu Nikolskiana*, vgl. Prager akademisches Altkirchenslavisches Wörterbuch s. v. - belegt. Es ist aber eher in VencNik ein Bohemismus, weil das Wort öfters auch in den anderen jüngeren alttschechischen Denkmälern vorkommt (vgl. Klarets Wörterbücher u.a.).

p o d r a h - Mt 23,5: *phylacteria et...fimbrias podolky své a...podrahy* R, W (vgl. *podragъ* im Prager Altkirchenslavischen Wörterbuch) - es ist ein klarer Paläoslovenismus.⁶¹ Die Handschriften R, W übersetzen eigentlich nur *fimbrias* durch zwei synonymische Ausdrücke *podolky*, *podrahy*, wobei das zweite nicht mehr verstanden wurde. Das lateinische *phylacteria* blieb auf diese Weise unübersetzt. Diese Stelle ist ein Zeugnis dafür, dass die älteste alttschechische Evangelienübersetzung in irgendeinem - obwohl recht lockerem - Zusammenhang mit einer altkirchenslavischen Version der Evangelien- oder Evangelienübersetzung gestanden sein muss; es wäre denkbar, dass mindestens bei schwierigeren Stellen schon beim Entstehen des alttschechischen Archetyps ein kirchenslavi-

61 Wie vom lexikalischen Archiv des Alttschechischen Wörterbuchs am Institut für tschechische Sprache der ČSAV in Prag bestätigt wird, ist das Vorkommen des Wortes *podrah* im Alttschechischen nur auf Evangelien beschränkt - ausser in R und W kommt es an derselben Stelle noch in zwei Evangelien der zweiten Übersetzungsredaktion, im Olmützer- und Čtenie kněž Benešovy-Evangeliar vor.

scher Text (des XII., XIII. Jhs.)⁶² konsultiert wurde (vgl. über Aufenthalt russischer Priester in Böhmen, 3.2.).

p o n a č i n - Mt 9,12: non est opus *nenie ponačin* W (aber in J 2,25: opus non erat *nebieše třešba* W, R); J 16,30: non opus est *nenie ponačin* S, *nenie potřeba* W, R. Es hängt mit **način* = *na čin* 'auf richtige Weise'⁶³ zusammen; *način* kommt bis heute in mährischen Dialekten vor und auch *ponačin* ist aller Wahrscheinlichkeit nach ein alter Moravismus.

r o z p u t i e c e s t n é - Mt 22,9: ad exitus viarum *na rozputie cestné* S, *na rozpušenie cest* R, *na cesty* W - in S vielleicht auch ein Paläoslovenismus⁶⁴.

s t r e d - L 24,42: favum mellis *stredi medu* W, *plásku medovú* R. In der Hs. W kommt *stred* noch in der alten konkreten Bedeutung 'die Honigwabe' vor, sonst im Alttschechischen nur als *med* 'Honig'.

z v o n - L 24,42: partem piscis *zvon ryby* W (wörtlich 'Fischglocke'), *částku ryby* R. Diese Stelle in W muss sehr alt sein (ein alter Moravismus?). Das Wort ist sonst nur im Altpolnischen als *dzwono ryby* 'apoclectum, segmentum piscis' belegt.⁶⁵ Es geht um eine Portion des Fischfleisches, die durch zwei von einem Wirbelknochen hinausgehenden Fischgräten zusammengehalten wird - die Gräten mit dem Wirbel bilden eigentlich eine Glocke.

4.4.6. Zusammenfassung

Die Analyse der Übersetzungen der einzelnen lateinischen lexikalischen Einheiten, besonders der biblischen Termini, bestätigte unsere Erkenntnisse über das relative Alter der Handschriften (z.B. die Analyse der Übersetzungen des Terminus *hora* - *čas*, *hodina* beweist das hohe Alter dieser Evangeliare, vgl. 4.4.2.) und brachte einige neue über die Art, wie die einzelnen Handschriften von den Vorlagen übernommen wurden. Was den Wortschatz betrifft, sind die Hss. S, D (die kleinen, eindeutig alten Bruchstücke A und C liefern zu wenig Material für solche Untersuchungen und wurden hier nur selten be-

62 Vgl. V. VONDRÁK, Die Spuren... (s. Fn. 29), und besonders die Rezension von J. POLÍVKA (s. Fn. 29), 468-469.

63 Vgl. V. MACHEK, Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1968, 2. Aufl., s. v. *način*.

64 J. VAŠICA, o.c. (s. Fn. 2), S. 16, Anm. 1.

65 Słownik polszczyzny XVI wieku, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973, s. v. *dzwono* 2.

rücksichtigt) die konservativsten. Die Hss. R und W weisen viele lexikalische Neuerungen auf, wobei einige schon in den Vorlagen dieser Handschriften vertreten waren. Auch die Analyse anderer terminologischer Einheiten, der Pronomina- und Verbaübersetzungen bestätigte die chronologische Reihenfolge (A, C) - D - S - W/R. Die Handschrift W ist auf einigen Sachgebieten - dank den Korrekturen nach Vergleich der meisten Perikopen mit dem lateinischen Text - moderner als R, vor allem bei den Bezeichnungen der Krankheiten und bei der Fischereiterminologie. Die interessante Frage des Zusammenhanges der Lesungen von *Proprium de Tempore* und von *Proprium Sanctorum* in der Hs. W konnte nicht endgültig gelöst werden. Die meisten Perikopen des nur in W vorhandenen *Proprium Sanctorum* sind jüngeren Datums als der übrige W-Text, aber dazwischen kommen auch sehr alte Perikopenübersetzungen vor. Wir sind der Meinung, dass die Perikopen des *Proprium Sanctorum* nicht erst für W, sondern schon in den Vorlagen stufenweise übersetzt und zusammengestellt wurden (vgl. 4.4.1. unter *ecce* und 4.5.1.). Einige Belege der Übersetzungen der Verba (4.4.4.3.) zeigen, dass die Hs. R aus einer mit moderneren Ausdrücken bereits glossierten Vorlage (in einem Skriptorium, wo mehreren Schreibern diktiert wurde?) abgeschrieben wurde. Die eindeutigen lexikalischen Paläoslovenismen sind sehr vereinzelt (4.4.5.2.). Ihre Anzahl, die schon im Archetyp nicht besonders hoch war, weil ein kirchenslawischer Text wahrscheinlich nur bei schwierigeren Stellen konsultiert wurde, verkleinerte sich während der mehrfachen Abschreibungs- und Bearbeitungsvorgänge ständig. Interessanterweise kommen nur wenige lexikalische Moravismen (4.4.5.2.) vor.

4.5. Die Ergebnisse der Übersetzungscharakteristik

Die Analyse der Übersetzungstechnik sollte uns durch Untersuchung der Textabweichungen vom Vulgatatext, der grammatikalischen Kategorien und des Wortschatzes ermöglichen, genauere Schlüsse über das lateinische Original und die alttschechischen Vorlagen (4.5.1.), über die Qualität der alttschechischen Übersetzung (4.5.2.) und über die Filiation der alttschechischen Evangeliare der ersten Übersetzungsredaktion (4.5.3.) zu ziehen.

4.5.1. Die Vorlagen

Die kritische Überprüfung der bisherigen Literatur zum Gegenstand und ein Vergleich mit Ergebnissen unserer Analysen führt zum

eindeutigen Schluss, dass die alttschechische Evangeliarübersetzung in keinem direkten Zusammenhang zu einer altkirchenslavischen Evangelienübersetzung stand, die alttschechischen Evangeliare hatten also keine direkte altkirchenslavische Vorlage. Die seltenen Paläoslovenismen betrachten wir als Reste einer langen Periode der mündlichen Überlieferung der Evangelienperikopen, an deren Anfang eine tschechisch-kirchenslavische Übersetzung stehen könnte, die in der Seelsorgenpraxis im Laufe der Zeit ganz bohemisiert und erst dann - Ende des XIII. Jhs. - zum erstenmal (mit Korrekturen und in einer neuen Bearbeitung nach dem lateinischen Text, ev. mit Hilfe einer russisch-kirchenslavischen Übersetzung, vgl. 3.2.) aufgezeichnet wurde. Der Schreiber des Archetyps übersetzte aus einem lateinischen Original unter Berücksichtigung der gewohnten mündlichen Überlieferung (bei schwierigeren Stellen konsultierte er vielleicht auch eine russ.-kirchenslavische Übersetzung). Zur Feststellung, dass aus einem lateinischen Original übersetzt wurde, kam schon Dobrovský und wir brauchen dies nach unseren Erkenntnissen nur zu bestätigen und als endgültig zu betrachten.

Das lateinische Original wurde bisher noch nicht näher bestimmt. Es gelang uns auf Grund der Untersuchung der im alttschechischen Text vorkommenden Abweichungen vom Vulgatatext festzustellen, dass die alttschechische Übersetzung aus einem Text erfolgte, der von einem Text der Alkuinbibel abstammt. Diese Feststellung ist sehr wichtig, weil sie einerseits unsere Handschriften als ein Ganzes - als eine Übersetzungsredaktion - präsentiert (die zweite Redaktion der alttschechischen Evangeliarübersetzung wurde schon nach einem Text der Sorbonne-Bibel gemacht) und andererseits setzt sie den ‚terminus post quem non‘ fest - die Sorbonne-Bibel war in Böhmen erst in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. bekannt. Dadurch eröffnet sich leider auch ein sehr weiter Zeitraum in der Richtung von der ersten Hälfte des XIV. Jhs. rückwärts; jedenfalls ist aber diese Erkenntnis ein wichtiges Zeugnis für das hohe Alter der ersten alttschechischen Evangeliarübersetzung.

Alle unsere Handschriften, wie es die Abschreibebefehle (4.2. 2.1.) bezeugen, sind Abschriften. Die alttschechischen Vorlagen der auf uns kommenden Texte waren noch in der älteren Variante der alttschechischen Digraphenorthographie geschrieben - ganz bestimmt die Vorlagen X_1 und X_2 für die Hss. R, D, sowie auch der Protograph X_0 ; die Hss. A und S wurden direkt vom Archetyp X abgeschrieben; die Hs. W hatte schon eine in der neueren (in der zweiten Hälfte des XIV.

Jhs. üblichen) Digraphenorthographie geschriebene unmittelbare Vorlage X_3 . In der älteren Digraphenorthographie wurde um die Wende des XIII. und XIV. Jhs. und in den ersten Jahrzehnten des XIV. Jhs. geschrieben - also die Hyparchetypen X_0 , X_1 , X_2 waren ziemlich alt. Wie es die gemeinsamen echten Übersetzungsfehler (4.2.2.2.) bezeugen, stammen alle Handschriften und ihre Vorlagen von einem Archetyp. Die Hss. A, C, D und besonders R und W unterscheiden sich von der Hs. S durch die in S nicht vorhandenen Lesungen der Ferialtage. Die Perikopen für Sonntage und Feiertage sind im allgemeinen älter als die Übersetzungen der Ferialperikopen. Bei der Herstellung der Filiation hilft uns besonders die Perikope für Dominica V. in Quadragesima (J 8,46-59), die in allen Handschriften (ausser A) enthalten ist. Im alttschechischen Text dieser Perikope zeigt sich, dass die Hss. C, D, R sehr ähnlich sind, ein wenig weiter steht die Handschrift S und ziemlich entfernt ist schon W. Einige Ferialperikopen in R und mehrere in W wurden aller Wahrscheinlichkeit nach erst um 1320 oder noch später übersetzt (z.B. Mt 21,33-46; J 5, 17-29; J 7,14-31; ganz bestimmt die Perikope für das erst 1316 eingeführte Fronleichnamfest J 6,56-59 in R). Es gibt aber auch oft grössere Übersetzungsunterschiede der Ferialperikopen in R und W, typisch dafür ist z.B. die Perikope J 11,1-45. Die Vorlage für die Hs. W (X_3) war von den anderen durch einige schon vorhandene Perikopenübersetzungen des Proprium Sanctorum verschieden. Die Übersetzungen der Perikopen des Proprium Sanctorum in W sind nicht alle gleich alt, z.B. die Perikope In Inventione S. Crucis J 3,1-15 hat mehrere alte lexikalische Einheiten (*nemo - ijeden, amen amen - věrně jistě, spirat - počívá, omnis - proknl*), die typisch für die Hs. S sind und auf einen Hyparchetyp hinweisen. Die anderen alten Perikopen sind z.B. Mt 5,1-12; Mt 12,46-50; Mt 16,13-19; Mt 19,27-29; L 1,5-17; L 10,1-9. Die meisten übrigen Perikopen des Proprium Sanctorum in W sind jüngeren Datums und wurden erst für die Handschrift W übersetzt (ganz neu ist z.B. die Perikope Mc 6,17-29 mit ihren zahlreichen Latinismen und Übersetzungsfehlern). Die Vorlage für die Hs. W (X_3) und vielleicht auch die Hs. R selbst wurden dem Schreiber (oder gleich mehreren in einem Skriptorium) wahrscheinlich diktiert. Die Vorlage für die Hs. R (X_1) wurde, wie es einige Stellen mit synonymischen (in dieser Verdopplung im Latein nicht vorhandenen) Ausdrücken belegen (4.4.4.3.), durch einen den Wortschatz modernisierenden Glossator bearbeitet. Wieviele Zwischenglieder es vom Archetyp bis zu unseren Handschrif-

ten gab, behandeln wir noch unten (siehe 4.5.3.).

4.5.2. Die Qualität der Übersetzung

Unsere Handschriften haben uns die älteste Übersetzung der Evangelienperikopen ins Alttschechische in Abschriften bewahrt. Die eingehende Untersuchung der Abschreibefehler (4.2.2.1.) und der Übersetzungsfehler (4.2.2.2.) ergab, dass diese Urübersetzung als Erstversuch und im Hinblick auf ihr Alter erstaunlich hohes Niveau aufweist. Die jüngeren Abschriften beinhalten zahlreiche Kopistenfehler (vor allem die Hs. R), da sie aus den für die Kopisten schwer lesbaren in einer nicht mehr benützten Orthographie geschriebenen Manuskripten (meist auch ohne Kontrolle durch den lateinischen Text) abgeschrieben wurden. Die echten Übersetzungsfehler, die oft noch vom Archetyp stammen, kommen relativ selten vor; man muss aber damit rechnen, dass einige von ihnen in den Hyparchetypen, in der Hs. S und besonders in der Hs. W durch Vergleich mit dem lateinischen Text verbessert wurden. Die Hs. W bringt zahlreiche neue, von den anderen Evangeliarhandschriften abweichende eigene Übersetzungen, die uns aber nicht immer besser als die freieren und der tschechischen Ausdrucksweise mehr entsprechenden alten erscheinen (s. 4.1.).

Die genaueren Schlüsse über die Technik und Qualität der Übersetzung ermöglichte uns die Analyse der Wiedergabe lateinischer grammatikalischer Kategorien (4.3.) und des lateinischen Wortschatzes (4.4.). Es wurde festgestellt, dass nur wenige Latinismen vorkommen - sowohl im Wortschatz als auch beim Ersatz der lateinischen grammatikalischen Konstruktionen.

Es ist merkwürdig, dass bisher keine ausführlichere systematische Analyse der Art der Übersetzung lateinischer grammatikalischer Kategorien ins Alttschechische (ausser der kurzen Aufzählungen der Übersetzungsungenauigkeiten in den Einleitungen der Editionen der alttschechischen übersetzten Denkmäler) gemacht wurde. Wir haben versucht, am Material der ältesten Evangeliare diese Lücke zu füllen. Die Ergebnisse dieser Analyse bezeugen, dass die meisten lateinischen Konstruktionen schon im Archetyp durch ausgeprägt heimische Äquivalente ersetzt wurden (z.B. ‚ablativus absolutus‘ meist durch eine alttschechische Partizipialkonstruktion Part.Präs./Prät. + Akk., vgl. 4.3.1.1.; die lateinischen attributiven Partizipien durch alttschechische Transgressivformen, vgl. 4.3.1.2., oder schon von den Kopisten durch die alttschechischen absolutiven Partizipien,

vgl. 4.3.1.2.2.; die lateinischen Zeiten der Vergangenheit durch die alttschechischen einfachen Zeiten Aorist und Imperfekt und erst später von Kopisten durch die zusammengesetzten Zeiten wie das alttschechische Perfekt, vgl. 4.3.2.1.; der lateinische Akk. + Inf. durch eine alttschechische Konstruktion Akk. + Part., vgl. 4.3.3.1., usw.). Die Eingriffe der Kopisten zeigen sich auf diesem Gebiet sehr deutlich, so. z.B. die Einführung der relativ jungen absolutiven Partizipien, des Perfekts, des einfachen negativen Imperativs (nur mit dem Präfix *ne-* anstatt des älteren *nerod'* + Inf., vgl. 4.3.4.). Die meisten Neuerungen in dieser Hinsicht weist die Handschrift W auf. Die Nechahmungen der lateinischen Konstruktionen sind vereinzelt und meist nur auf die jüngste Handschrift W beschränkt (vgl. 4.3.4.4.).

Bei der Analyse des Wortschatzes wurde vor allem die Art, wie die typisch biblischen Termini (*Dominus, publicanus, discipulus* u.a. vgl. 4.4.1.) wiedergegeben sind, untersucht. Im Gegensatz zur Wiedergabe der lateinischen grammatikalischen Kategorien wurden die lateinischen Termini nicht so einheitlich übersetzt. Aus dem lexikalischen Material unserer Texte geht hervor, dass im Wortschatz von jedem Schreiber relativ viele Neuerungen eingeführt wurden. Einige neuere Ausdrücke zeigen sogar, dass man auch deutsche Evangelienübersetzungen für den liturgischen Gebrauch kannte und vielleicht auch benutzte - z.B. das Wort *mładří* für ‚discipulus‘ wurde aus dem deutschen ‚Jünger‘ übernommen (vgl. 4.4.1. unter ‚discipulus‘). Die lexikalisch progressivste Handschrift ist die Hs. R, vor allem bei den Übersetzungen der Verba (vgl. 4.4.4.), bei einigen biblischen Termini (4.4.1.) und bei Ausdrücken aus dem Alltagsleben; aber auf einigen Sachgebieten (z.B. Bezeichnungen der Krankheiten) werden die alten Ausdrücke bewahrt. Die Handschrift W hat auch viele jüngere lexikalische Einheiten (z.B. bei den Bezeichnungen der Krankheiten, bei den biblischen Termini), die übrigen Handschriften sind im Wortschatz eher konservativ. Die ältesten Ausdrücke (unter ihnen einige eindeutige Paläoslovenismen, 4.4.5.2.), findet man vor allem in der Handschrift S.

Die Aufgabe, die der alttschechische Übersetzer der Evangelien bewältigen musste, war einmalig und sehr anspruchsvoll. Praktisch ohne Vorbilder (im Alttschechischen) sollte er eine sachlich und sprachlich möglichst genaue alttschechische Version eines kanonischen und darum verbindlichen sakralen lateinischen Textes herstellen. Die Mittel, die ihm die Muttersprache anbot, waren zur Zeit

der ersten Aufzeichnung für solche Zwecke zu wenig erprobt. Es ist erstaunlich, wie reif und vollständig diese erste alttschechische Übersetzung wirkt - sowohl im grammatikalischen als auch im lexikalischen Bereich. Für die Reife der ältesten Evangeliumübersetzung spricht nicht nur die (relative, weil durch Kopisteneingriffe gestörte) Konsequenz, mit der die lateinischen grammatikalischen Konstruktionen übersetzt werden, sondern auch die Tatsache, dass man nicht fürchtete, bei diesem liturgischen "heiligen" Text die Übersetzung freier und durch Ausnützen frischer alltäglicher Ausdrücke und Redewendungen lebendiger und für das Zuhörerpublikum zugänglicher zu gestalten, ohne dabei durch zu naive und unbeholfene Ausdrucksweise die hohen künstlerischen und philosophischen Werte des Originals zu erniedrigen oder zu zerstören. Diese Feststellungen liefern ein überzeugendes und eindrucksvolles Zeugnis von dem ausgeprägten Sprachgefühl und von den hohen geistigen Qualitäten des Übersetzers des alttschechischen Evangeliums. Diese Tatsache wird indirekt auch durch die Handschrift W, die als jüngere, durch engere Anknüpfung an ein lateinisches Original oft steif und ungeschickt wirkende Übersetzungsvariante in dieser Hinsicht eher einen Schritt zurück bedeutet, bestätigt.

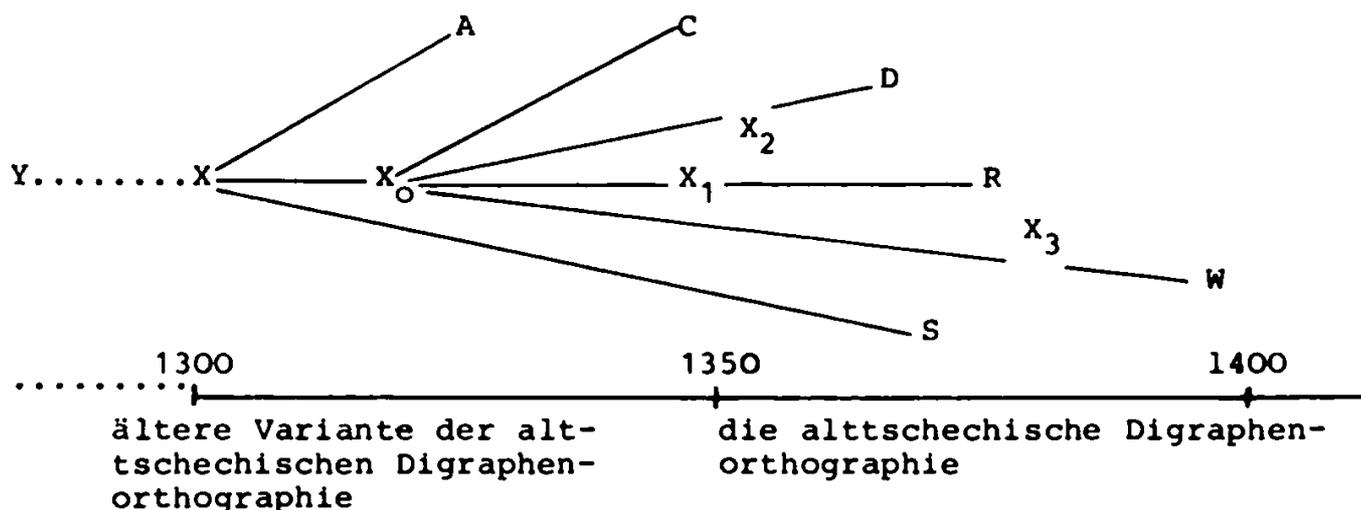
4.5.3. Filiationsschema der ersten Übersetzungsredaktion

Die Filiation unserer Handschriften, die wir hier aufstellen, basiert auf den Ergebnissen der Analyse der Übersetzungsmethode. Das endgültige Filiationsschema wird erst nach der Untersuchung der grammatischen Struktur zusammengestellt (siehe 12.).

Wie schon oben (4.5.1.) festgestellt wurde, handelt es sich bei allen unseren Handschriften nur um Abschriften. Die Zwischenglieder (X_n) - die Vorlagen unserer Texte - stammen alle von einem Archetyp (X). Wieviele es genau waren, kann man heute nur abschätzen. Keine von unseren Handschriften diente als unmittelbare Vorlage einer anderen. Daraus kann man schliessen, dass wir noch mit älteren Texten rechnen müssen. Am ältesten (aus der ersten Hälfte des XIV. Jhs.) sind die Handschriften A und C, die was den Text betrifft fast identisch sind und von einem Archetyp (X) stammen. Die Handschrift C wurde nicht direkt (wie die Handschrift A) vom Archetyp, sondern von einem Hyparchetyp (X_0) abgeschrieben. Diesen Hyparchetyp (X_0) kann man in die ersten zwei Jahrzehnte des XIV. Jhs. datieren. Die nächste drittälteste Handschrift (knapp nach

1350) ist das Bruchstück D, das auch über eine Abschrift X_2 vom Hyparchetyp X_0 stammt. Die Handschrift S vom Ende des zweiten Drittels des XIV. Jhs. ist mit der vorangehenden Handschriftengruppe (A, C, D) auch eng verwandt, aber keine Kopistenfehler (4.2.1.) deuten auf die Existenz eines Zwischengliedes hin - die Handschrift S wurde direkt vom Archetyp X abgeschrieben. Die jüngere Hs. R (um 1370) steht auch der Gruppe A, C, D ziemlich nahe (am nächsten der Hs. D), näher als die Hs. S, und wurde von einer um 1350 glossierten Abschrift X_1 abgeschrieben. Die jüngste Handschrift W aus dem Ende des XIV. Jhs. stammt auch vom Hyparchetyp X_0 , hatte als unmittelbare Vorlage eine Abschrift X_3 des Hyparchetyps X_0 , von der die meisten Perikopen des Proprium Sanctorum, die in den anderen Vorlagen (X_1, X_2) noch nicht übersetzt waren, und der grösste Teil der Lesungen des Proprium de Tempore abgeschrieben wurden.

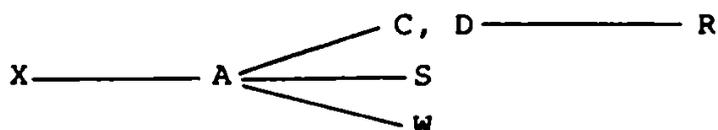
Aus dieser Überlegung ergibt sich für die erste Redaktion der alttschechischen Evangeliarübersetzung folgendes Filiationschema:⁶⁶

Anm.: Unter dem Y-Text verstehen wir den von Dobrovský (für das XI. Jh. ?!) vorausgesetzten Archetyp, bei dem es sich unserer Meinung nach nicht um eine vollständige Übersetzung des Evangeliiars (so Dobrovský), sondern entweder um eine tschechisch-kirchenslavische (was uns äusserst fragwürdig erscheint) oder eher um eine tschechisch glossierte lateinische Handschrift erst aus der zweiten Hälfte des XIII. Jhs. handelte.

Über den Ort der Entstehung der ersten Aufzeichnung kann man bis jetzt nichts genaueres als unter 3.2. sagen, es war wahrschein-

⁶⁶ Zum Vergleich die Filiation von J. VAŠICA, o.c. (Fn. 2), 102:

Unsere Handschrift D bezeichnet Vašica Č, unsere Handschrift C als D - wir haben im obigen Schema die Abkürzungen von Vašica durch unsere (heute allgemein benutzte) ersetzt.

lich das Benediktinerkloster Břevnov in Prag. Einige lexikalische Moravismen in einigen unserer Handschriften deuten darauf hin, dass auch in Mähren - über das Kloster Rajhrad (eine Břevnov-Gründung) - von diesem Archetyp kopiert wurde. Genauer können wir diese Frage hoffentlich erst nach der Analyse des grammatikalischen (vor allem des phonologischen) Systems unserer Handschriften beantworten (s.12.).

Über den Zeitpunkt der Entstehung des Archetyps kann man schwer eine sichere Aussage machen. Die etwa zehn- bis zwanzigjährigen Zeitabschnitte, die die einzelnen Glieder des Filiationsschemas trennen, deuten die Möglichkeit an, dass der Archetyp auch etwa zwanzig Jahre vor der Entstehung des ersten vorausgesetzten Hyparchetyps X_0 , also um die Wende des XIII. und XIV. Jhs., entstand. Diese Hypothese schliesst die Existenz eines vielleicht nur stellenweise glossierten Evangeliars (Y) und der mündlichen Überlieferung nicht aus und kann ausserdem noch durch die bekannten Tatsachen über die Entstehung der ältesten kontinuierlichen (nicht glossierten) Texte der alttschechischen Literatur (Legenden, Psalter, die geistliche Lyrik) zum Ende des XIII. Jhs. nur gestützt werden. Bei einem so dringend nötigen und gebrauchten Text wie es ein Evangelium im hohen Mittelalter war, muss man damit rechnen, dass wir hier mit einem der ersten umfangreicheren Denkmäler der alttschechischen Sprache und Übersetzungskunst begegnen.

ZWEITER TEIL

LINGUISTISCHE CHARAKTERISTIK DER TEXTSTRUKTUREN VON ALTTSCHESCHISCHEN EVANGELIARHANDSCHRIFTEN

5. Eine genaue Charakteristik der Sprache eines Textgebildes erfordert neben der philologischen Darlegung einer Übersetzungscharakteristik bei den in die untersuchte Sprache transponierten Texten eine solche Methode der Analyse, durch welche optimal garantiert wird, dass das sprachliche Gebilde unter Berücksichtigung seiner Kompliziertheit und seiner Strukturrenhierarchie interpretiert wird. Für eine solche möglichst objektive Methode der Textuntersuchung bietet sich dem heutigen Forscher die Anwendung der Prinzipien des linguistischen Strukturalismus, vor allem in der Fassung der sog. Prager Schule an. Die Methodik wird nicht unkritisch übernommen; es wird versucht, sie schöpferisch zu applizieren und durch eine Synthese unserer Ergebnisse auch die Theorie des linguistischen Strukturalismus ein wenig zu bereichern.

5.1. Zur Methodik der linguistischen Analyse

Jede sprachliche Aussage, sowohl ein Satz als auch eine grössere Texteinheit, soll als eine Struktur nach ihren Elementen und ihren Bindungsrelationen analysiert werden. Unsere Textstrukturen, die ältesten alttschechischen Evangeliarhandschriften, betrachten wir als konkrete Realisationen des alttschechischen Sprachsystems. Der Analyse der Strukturelemente und ihrer Relationen muss eine Synthese der Ergebnisse folgen, die sich als Ziel die Entdeckung des Systemaufbaues der untersuchten Sprache steckt. Für die Gesamtcharakteristik eines Sprachsystems ist die Anzahl der von uns analysierten Texte zu gering. Aber schon diese begrenzte Textauswahl wird es uns ermöglichen, zu wichtigen Schlüssen über die Teilsysteme (vor allem über das phonologische System) des Alttschechischen zu gelangen. Die Möglichkeiten einer umfangreicheren Charakteristik der grammatischen - syntaktischen und morphologischen - Teilsysteme und des Wortschatzes bleiben auf die in unseren Textstrukturen belegten Systemerscheinungen beschränkt. Die vollkommene Darstellung des ganzen alttschechischen Systems - sowohl in einigen synchronen Schnitten als auch in seiner Dynamik

und Diachronie - kann nicht unser Endziel sein. Die folgende Studie wird sich auf zwei Forschungsbereiche konzentrieren: 1. durch das Generalisieren der Analyseergebnisse den Systemrohbau, d.h. die zentralen Systemelemente und -relationen festzulegen, die peripheren Erscheinungen der Textstrukturen festzustellen und dem Systemzentrum⁶⁷ entsprechend anzuordnen; 2. Durch Vergleich mehrerer synchroner Schnitte, wie sie sich aus dem verschiedenen Alter unserer Textstrukturen ergeben, die im Material belegten Systementwicklungsvorgänge, also die diachrone, vertikale, Struktur klarzulegen. Diese Strukturanalyse und die daran anschliessende Synthese soll das alttschechische Sprachsystem anhand einer seiner Kommunikationsfunktionen und in seiner dynamischen Entwicklung (als eine dialektische Einheit der sich immer wechselseitig beeinflussenden Vorgänge - der konkreten subjektiven Sprachaufzeichnungen und der objektiven Bezeichnungsmöglichkeiten des Systems) darstellen. Unter einem Sprachsystem verstehen wir also einen Komplex von sprachlichen Fakten, dessen zahllose unsynchrone und spezifische Text- und Aussagestrukturen sich in der ständigen Konfrontation mit den aussersprachlichen Strukturen der Realität befinden.

5.2. Zur Einteilung der Strukturanalyse

Der Prager sprachwissenschaftliche Strukturalismus gliedert das System einer Sprache in mehrere Teilsysteme auf - in ein lexikalisches, ein grammatisches (syntaktisches und morphologisches) und ein phonologisches. Alle diese Teilsysteme und ihre Einheiten bilden ein hierarchisches Relationsnetz und beeinflussen einander.

Die linguistische Strukturanalyse der Evangeliartexte soll die bisherigen Kenntnisse über das alttschechische Sprachsystem erweitern und hervorheben, welche der Entwicklungstypen und -vorgänge für die gegebene Periode die bedeutendsten und progressiven und welche die rückläufigen sind. Bei der Analyse werden vor allem die Besonderheiten unserer Textstrukturen berücksichtigt, ins System als Träger oder sogar Urheber der Systemänderungen eingegliedert und

67 Vgl. dazu vor allem F. DANEŠ, Vztah centra a periférie jakožto jazykové universále, Jazykovědné aktuality 1965/II-III, 1-6; ausführlicher ders., The Relation of Centre and Periphery as a Language Universal, in: Travaux linguistiques de Prague 2 (1966) 9-21; die übrigen Beiträge in dieser Travauxnummer, die nur den Problemen des Zentrums und der Peripherie gewidmet ist, behandeln die zentralen und peripheren Erscheinungen in den lexikalischen, grammatikalischen und phonologischen Systemen.

mit allgemeinen Systementwicklungstendenzen in Einklang gebracht. Die Charakteristik der lexikalischen Struktur (6.) soll auf einige anhand unseres Materials erkennbaren Entwicklungsvorgänge im alttschechischen Wortschatz und auf ihren Zusammenhang mit den anderen Systemänderungen aufmerksam machen. Die Analyse der Abweichungen und Besonderheiten im Rahmen der wichtigsten grammatikalischen Kategorien im syntaktischen (7.) und morphologischen (8.) Teilsystem soll besonders auf die ständigen Verschiebungen zwischen dem Systemzentrum und der Peripherie hinweisen. Die Analyse des Phonembestandes (9.) soll nicht nur eine Gesamtübersicht der Entwicklung des alttschechischen phonologischen Systems im XIV. Jh., sondern auch eine Erklärung der Korrelationen- und Phonemumschichtungen darbieten. Eine kurze Beschreibung der graphematischen Strukturen (10.) wird die Strukturanalyse des alttschechischen Sprachsystems abschliessen. Die Zusammenfassung der linguistischen Durchforschung (11.) soll dann als Grundlage für die Gesamtwertung der Evangeliartexte als Sprachdenkmäler dienen.

6. LEXIKALISCHE CHARAKTERISTIK

In diesem Kapitel wird eine kurze strukturelle Charakteristik des Wortschatzes unserer Denkmäler geliefert; die ausführliche Beschreibung der wichtigsten Termini und Wortgruppen enthält schon das Kapitel mit der Analyse der Übersetzungstechnik (4.4.), hier werden einige lexikalische Einheiten als zentral oder peripher einstufende Elemente des alttschechischen lexikalischen Teilsystems (6.1.) und als Träger der lexikalischen Entwicklungsvorgänge (6.2.) untersucht.

6.0.1. Zum Begriff 'das lexikalische System'

Das lexikalische System besteht aus organisierten Gruppierungen sprachlicher Zeichen; die durch grammatische, morphologische und phonologische Mittel gebildeten Einheiten fungieren als sprachliche, die Semantik der aussersprachlichen Realität widerspiegelnde Bezeichnungen eines generalisierenden Benennungsvorganges. Diese Einheiten des lexikalischen Systems, die Lexeme, stehen in einer engen Beziehung sowohl zu anderen sprachlichen Teilsystemen als auch zu den "Systemen" der Realität und werden in ihrer Funktion von diesen beiden Hauptfaktoren stark beein-

flusst. Die Erklärungen des Entstehens, des Unterganges und der Bedeutungsverschiebungen bei den Lexemen sind also nicht nur in der Innenstruktur des lexikalischen Systems, sondern auch in den Änderungen innerhalb anderer Teilsysteme der Sprache und der Realität zu suchen.

6.0.2. Die bisherige Literatur zur alttschechischen Lexik

Der alttschechische Wortschatz kam in den sonst sehr zahlreichen Abhandlungen über das Alttschechische bisher zu kurz. Dieser Mangel ist nur teilweise dadurch erklärbar, dass es bis heute kein vollständiges alttschechisches Wörterbuch gibt. Das von GEBAUER herausgegebene Wörterbuch erschien in zwei Bänden, aber nur bis zum Wort *netbanlivost*.⁶⁸ Das neue akademische alttschechische Wörterbuch, bearbeitet vom lexikographischen Kollektiv des Instituts für tschechische Sprache der ČSAV in Prag unter der Leitung von B. HAVRÁNEK und I. NĚMEC⁶⁹, soll die moderne, nach strukturalistischen Gesichtspunkten zusammengestellte Fortsetzung des Wörterbuches von Gebauer sein. Erst diese lexikographische Kollektivarbeit war Anlass dazu, sich auf Grund eines sehr umfangreichen lexikalischen Archivs nicht nur lexikographisch, sondern auch lexikologisch eingehender mit dem alttschechischen Wortschatz zu beschäftigen. Es entstanden mehrere theoretische Aufsätze, in denen ihre Verfasser (vor allem I. Němec und E. Michálek) moderne methodologische Grundlagen für die wissenschaftliche Durchforschung des alttschechischen lexikalischen Systems darlegten. In dieser Hinsicht sind zwei Arbeiten am bedeutendsten: für die Analyse der alttschechischen Terminologie die Monographie über die alttschechischen Rechtstermini von E. MICHÁLEK,⁷⁰ für die allgemeine strukturelle Beschreibung des alttschechischen lexikalischen Systems in seiner Dynamik die umfangreiche Abhandlung von I. NĚMEC.⁷¹ Die letztgenannte Arbeit als repräsentativste Darstellung der lexikologischen Theorie der Prager Schule beeinflusste methodisch massgebend die

68 J. GEBAUER, *Slovník staročeský*, I, II, Praha 1903, 1916.

69 *Staročeský slovník*, Autorenkollektiv unter Leitung von B. HAVRÁNEK und I. NĚMEC, Hefte 1-7, Praha ČSAV, seit 1968. Das Wörterbuch beginnt mit dem Buchstaben *n*; bis jetzt erschienen: Einführungsheft mit den Prinzipien und dem Quellenverzeichnis und 7 Hefte von *na* bis *ob*-.

70 E. MICHÁLEK, *Český právní jazyk údobí předhusitského a doby Husovy*, in der Serie: *Rozpravy ČSAV*, Praha 1970, Heft 2, 74 S. Rezensiert von J. VINTR, *Naše řeč* 54 (1971) 308-310.

folgende strukturelle Charakteristik des Wortschatzes unserer Evangeliarhandschriften.

6.1. Die zentralen und peripheren lexikalischen Erscheinungen

Das zahlenmässig und thematisch begrenzte lexikalische Material unserer Texte erlaubt uns nur bescheidene Urteile über das System des alttschechischen Wortschatzes im XIV. Jh. Die Übersicht der thematischen Wortgruppen in ihrer Variierbarkeit wurde schon unter 4.4. dargeboten. Die Erklärung, warum einzelne Lexeme in demselben Kontext im Laufe der Zeit durch andere ersetzt wurden, darf man nicht bloss in einer mehr oder weniger subjektiven Reproduktionsfähigkeit oder in einem besseren oder schlechteren Sprachgefühl der Kopisten und Korrektoren suchen. Beim Vergleich unserer Textstrukturen muss man die lexikalischen Varianten als Zeugen und Folgen der Änderungen im lexikalischen System betrachten, genauer gesagt, als Reflexionen des ständigen Austausches zwischen dem Systemzentrum und der Systemperipherie.

Im lexikalischen System unserer Textstrukturen kann man die Verschiebungen zwischen dem Systemzentrum und der Peripherie am besten an den biblischen Termini erkennen⁷²: im lateinischen Original gehören die Ausdrücke wie *Dominus*, *daemonium*, *sacerdos*, *pontifex* usw. zum Zentrum; in den ältesten alttschechischen Evangelien findet man für diese Termini zweierlei Äquivalente - die alten noch aus dem Altkirchenslavischen stammenden (*Hospodin*, *běs*, *pop*) konkurrieren mit den neueren heimischen (*Pán*, *diábel*, *kněz*, *biskup*). Die älteren Handschriften A, C, D, S haben meist noch die älteren Lexeme, in den jüngeren Hss. R und W werden diese durch heimische, in das ganze lexikalische und morphologische System fester eingegliederte und darum zentrale lexikalische Einheiten ersetzt. Die bohemisierten lexikalischen Paläoslovenismen, die schon in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. als Historismen mit wenigen Bindungen an das Zentrum des alttschechischen lexikalischen Systems wahrgenommen wurden, darf man als an die Peripherie verdrängte Lexeme ansehen. Durch die Trennung vom Altkirchenslavischen

71 I. NĚMEC, *Vývojové postupy české slovní zásoby*, ČSAV-Verlag, Praha 1968, 194 S.

72 Zu den genauen Kriterien der Zugehörigkeit von Lexemen zum Zentrum oder zur Peripherie vgl. J. FILIPEC, *Probleme des Sprachzentrums und der Sprachperipherie im System des Wortschatzes*, in: *Travaux linguist. de Prague* 2 (1966) 264ff.

und durch die dem Alttschechischen fernstehenden oder durch eine mehr spezialisierte Semantik schon besetzten stambbildenden Morpheme verlieren diese Historismen die Fähigkeit, sich auf Grund eines semantisch produktiven Grundmorphems im Zentrum durch die Schaffung mehrerer eigener lexikalisch-grammatischer Relationen zu erhalten (z.B. auch die älteren Adjektivableitungen *popový*, *běsový* werden durch *kněžský*, *diáberský* ersetzt).⁷³ Solche auch heimische lexikalische Einheiten, die wegen der wenigen Verbindungen zu den anderen Lexemen oder wegen eines unproduktiven Suffixes schon an der Peripherie stehen, werden aus dem lexikalischen System verdrängt: das Wort *obida* (L 2,34: ‚ruina‘, S, D) wurde vom Kopisten der Handschrift R nicht mehr verstanden und auf *bieda* ‚Not‘ geändert, die Evangeliare der zweiten Redaktion haben hier schon *padenie*, *pád*, *spadenie*; das alte *kvašěnin* für *discumbens*, *recumbens*, *cizozemenín* für *alienigena* mit unproduktivem Suffix *-ěnin*⁷⁴ wird durch *host*, *cizozemec* ersetzt (Mc 6,22: *kvašanóm* W, Mc 6,26: *pro hostě* W; L 7,49: *kvašěné* W; L 17,18: *cizozemenín* S, *cizozemec* R, W). Die angeführten Beispiele bezeugen, dass die lexikalischen Varianten nicht nur als subjektive Eingriffe eines Kopisten, sondern als systembedingte Reflexionen anzusehen sind.

6.2. Die Entwicklungsvorgänge im Wortschatz unserer Texte

Die Änderungen im alttschechischen lexikalischen System - Entstehung oder Untergang lexikalischer Einheiten oder Bedeutungen - werden vor allem durch zwei Typen von Faktoren verursacht: durch die sprachlichen (6.2.1.) und durch die aussersprachlichen (kulturhistorischen) Faktoren (6.2.2.). Es gibt noch eine dritte Gruppe, die der psychischen Faktoren,⁷⁵ durch die meist nur Änderungen bei den Fremdwörtern verursacht werden. Da die Fremdwörter in unseren Texten vereinzelt vorkommen, und die Lehnübersetzungen schon behandelt wurden (4.4.), konzentrieren wir uns auf die sprachlichen und aussersprachlichen Faktoren der lexikalischen Entwicklungsvorgänge.

73 Zur Entwicklung *pop* → *kněz* vgl. J. BAUER, Zur Auffassung des sprachlichen Zeichens, in: Zeichen und System der Sprache II, Berlin 1962, 11.

74 Vgl. I. NĚMEC, o.c. (Fn. 71) 166.

75 Vgl. I. NĚMEC, o.c. (Fn. 71) 40.

6.2.1. Die sprachlichen Faktoren der Entwicklungsvorgänge

im lexikalischen System werden durch die Auswirkungen der Strukturänderungen im phonologischen, morphologischen und grammatischen System repräsentiert. Wir wollen dabei aber noch betonen, dass ein einziger Faktor fast nie die einzige Ursache der Änderung ist - es handelt sich eher um ein Zusammenspiel mehr oder weniger dominierender Faktoren. Für die Behandlung der phonologischen und morphologischen Faktoren ist unser Material zu beschränkt, wir bleiben bei einigen Beispielen für die grammatikalischen Faktoren in der Entwicklung des Wortschatzes.

Die lexikalischen Folgerungen der Änderungen grammatikalischer Systemkategorien sind in unserem Material vor allem im Bereich des Nomens und des Verbums feststellbar. Bei den Nomina findet man in der Lexik noch Nachklänge des Umbaues der alten lexikalisch-grammatikalischen Kategorie des Stammes zur grammatikalischen Kategorie des Genus. Die alten doppelgeschlechtigen Bezeichnungen werden für Maskulina und Feminina differenziert - L 15,9: *amicas et vicinas přátel a súsěd S, R, přítelkyně a susedy W* (vgl. L 15,6: *amicos et vicinos přátel a súsěd S, přátel a susedův R, přátely a susedy W*). Im Bereich des Verbums sind in unseren Texten immer noch Reste der zerfallenden Kategorie der Ingressivität/Durativität⁷⁶, die durch das sich immer noch im Ausbau befindende Tempus-Aspektsystem ersetzt wird, zu finden. So z.B. geht die speziell alttschechische ingressive Konstruktion *vzieti* 'nehmen' + Akk.Subst. unter - Mc 16,16: *baptizatus fuerit křest vezme S, křest přijme R, pokřtěn bude W*; genauso schwinden die alten Ingressiva mit Vorsilben *vz-*, *po-*, und werden durch unpräfigierte Verba mit anderen Aspektpräfixen oder durch Synonyma ersetzt - Mt 22,12: *obmutuit pomlče S, pomlčev R, mlče W*; Mc 16,18: *biberint vzpijí S, W, vypijí R*; L 12,36: *venerit et pulsaverit přide a potluče W*; J 11,36: *dixerunt (v)zmluviechu W, křičiechu R, řečechu D*; J 11,43: *clamavit (v)zvola D, zavola R, křičě W*; J 16,13: *loquetur vzmluví S, W, praviti bude R*; J 14,30: *loquar pomluvi S, pomluví R, mluvi W*; J 16,27: *exivi pošel S, přišel R*; L 10,30: *plagis inpositis abierunt pobivše otjidú S, ubivše otjidechu R, raniěchu... otejdú W, u. a.*

Die universellen Vorgänge im lexikalischen System, z.B. die Tendenz zur Bildung symmetrischer lexikalischer Korrelationen und

76 Vgl. I. NĚMEC, o.c. (Fn. 71) 52.

die allgemeine Tendenz zur Systemsymmetrie⁷⁷, kann man an unserem begrenzten Material nicht verfolgen.

6.2.2. Die aussersprachlichen Faktoren

Die aussersprachlichen Faktoren der lexikalischen Entwicklungen werden nicht nur durch Änderungen der Objekte und deren Relationen in der Realität, sondern auch durch die Änderungen der Kenntnisse über die Realität repräsentiert. In den lexikalischen Einheiten unserer Textstrukturen spiegeln sich vor allem die im Laufe der Zeit geänderten und vervollkommneten Auffassungen der Wirklichkeit. Das alte Wort mit einer breiten Bedeutung wird auf Grund neuer Erkenntnisse durch ein oder mehrere neue Lexeme mit engeren, spezialisierten oder fast terminologischen Bedeutungen ersetzt. Die besten Beispiele können wir aus der medizinischen Terminologie anführen - das alte undifferenzierte *nuzný* für *leprosus* in den Handschriften S und R wird in der jungen Handschrift W durch genaues *malomocný* ersetzt; das alte ungenaue *život* für *lepra* in S, R wird in W durch *malomocenství* ersetzt; die Übersetzung *vodné tele* für *hydropicus* in S, R wird in W durch eine mehrgliedrige, aber genaue Erklärung *nemoc vodná mezi masem a kůží* ersetzt, u.a. (die Zitation biblischer Stellen siehe 4.4.2.). Ähnlich auch in der religiösen Terminologie - das alte *pop* für *sacerdos*, *pontifex* in S, C wird in W, R schon differenziert auf *kněz* für *sacerdos* und *biskup* für *pontifex*; das alte *mistr* für *rabbi*, *praeceptor* wird in jüngeren Evangeliarhandschriften auf *mistr* für *rabbi* und *kazatel*, *přikazatel* für *praeceptor* umbenannt (die Zitationen s. unter 4.4.1.). Auch die abstrakten Ausdrücke spezialisieren sich im Laufe der Zeit - für *veritas* neben dem häufigsten *pravda* und schon seltenem alten *viera* erscheint unter dem Einfluss der alttschechischen Übersetzungen für *iustitia* (meist *pravda*, einmal in R *odplata* und in S, W *spravedlnost*) in der Hs. R für *veritas* auch *spravedlnost*; später stabilisiert sich für *veritas* der Äquivalent *pravda* und für *iustitia* das relativ junge *spravedlnost*. An solchen Stellen, wo die fremde Wirklichkeit immer noch nicht erkannt wurde, häufen sich in den jüngeren Evangeliarhandschriften Synonyma mit breiten Bedeutungen an - für *synagoga* kommt am häufigsten das alte *modla* vor, aber in S, R, W auch *škola*, *chrám* (die Zitationen der biblischen Stellen s. unter 4.4.1.).

77 Vgl. I. NĚMEC, o.c. (Fn. 71), 41; F. KOPEČNÝ, K symetrii a asymetrii v jazyce, Naše řeč 55 (1972) 68-72.

6.3. Zusammenfassung zur lexikalischen Analyse: s. unter 11.1.

7. SYNTAKTISCHE CHARAKTERISTIK

Die Analyse der syntaktischen Strukturen unserer Texte wird dadurch erschwert, dass es sich um Übersetzungen aus einem lateinischen Original handelt. Im Kapitel über die Übersetzungstechnik (4.) wurden schon die wichtigsten Übersetzungsarten und die Einflüsse der lateinischen syntaktischen Konstruktionen auf das Alttschechische unserer Denkmäler festgestellt (siehe 4.3.). Es zeigte sich, dass die lateinischen Partizip- und Infinitivkonstruktionen (4.3.1., 4.3.3.) durch heimische Mittel ausgedrückt werden und dass die Nachahmungen des Lateinischen recht selten sind. Der Einfluss dieser hochentwickelten Kultursprache bestand eher im Zwang, für die oft komplizierten Gedankenaufzeichnungen, die im Lateinischen durch vorhandene syntaktische Mittel leicht ausgedrückt wurden, auch im Alttschechischen entsprechende syntaktische Äquivalente zu finden. Der Jahrhunderte währende Kontakt mit dem Latein brachte die relativ rasche Entwicklung der Hypotaxe besonders im XIV. Jh. und die darauf folgende Systemisierung der hypotaktischen Formalmittel mit sich.⁷⁸ Die schon dargebotene syntaktische Charakteristik (4.3.) betrachten wir für deskriptive Zwecke als ausreichend; hier werden noch einige syntaktische Besonderheiten im Hinblick auf ihre Position im alttschechischen syntaktischen Teilsystem behandelt. Es wird uns vor allem die Beziehung zu Zentrum und Peripherie des syntaktischen Teilsystems (7.1.) und ihre Klassifizierung als Repräsentanten der Systementwicklungsvorgänge (7.2.) interessieren.

7.0.1. Zum Begriff ‚syntaktisches System‘

Das syntaktische System in seiner komplizierten mehrfachen Verflechtung der Elemente und Relationen ist bis heute - vor allem in der Diachronie - nur wenig erforscht. Die syntaktischen Phänomene und ihre Systemrelationen reagieren schneller als die anderen sprachlichen Teilsysteme auf die von aussen gestellten Anforderungen an die kommunikative Funktion der Sprache, sie sind am meisten den Einflüssen der Strukturen anderer Sprachen aufgeschlossen (z.B. die

78 B. HAVRÁNEK, Vývoj spisovného jazyka českého, in: Československá vlastivěda, Reihe II Jazyk, Praha 1936, 29; - J. BAUER, Vývoj českého souvětí, Praha 1960, 19ff.

alttschechische Entwicklung der Hypotaxe unter lateinischem Einfluss, die Einführung des Modalverbs *musiti* 'müssen' aus dem Deutschen anstatt einer pronominalen Dativkonstruktion mit *býti*, usw.). Gerade diese Eigenschaft des syntaktischen Systems erschwert die Entdeckung der Systemzusammenhänge und deren Entwicklungsfaktoren. Sehr wenig wurden wegen der Kompliziertheit des Fragenkomplexes die zentralen und peripheren Erscheinungen in der Syntax behandelt,⁷⁹ überhaupt noch nicht im Bereich des Wortgefüges. Wir werden auf dem Forschungswege dieses unbekanntes Gebiets nur einige vorsichtige Schritte wagen (7.1.). Eine umfangreichere syntaktische Studie über den Satzbau unserer Textstrukturen mit allgemein geltenden Schlussfolgerungen erlaubt uns das relativ beschränkte Material und besonders sein vom lateinischen Original vorgezeichneter Charakter (vgl. 4.3.) nicht. Wir werden darum unsere Untersuchungen auf einige besondere Fälle der syntaktischen Wortverbindungen und auf die funktionelle Erklärung ihrer Systemposition (7.1.) und ihrer Entwicklungsvorgänge (7.2.) im Sprachsystem des Alttschechischen beschränken.

7.0.2. Die bisherige Literatur zur alttschechischen Syntax

Die alttschechische Syntax wurde im umfangreichen Werk von J. GEBAUER⁸⁰ bisher am ausführlichsten beschrieben. Neben der alttschechischen Satzlehre werden auch die syntaktischen Bedeutungen der Wortarten und ihrer Formen behandelt. Verschiedenen syntaktischen Teilbereichen und Problemen wurde eine ganze Menge von Studien gewidmet - von den wichtigsten seien besonders die Arbeiten von B. HAVRÁNEK und F. TRÁVNÍČEK⁸¹ angeführt. F. Trávníček befasste sich nochmals mit alttschechischer Syntax in dem Hochschullehrbuch der tschechischen historischen Grammatik,⁸² allerdings nicht in ihrem ganzen Umfang, sondern nur mit den Differenzerscheinungen

79 Die Pionierarbeit auf diesem Gebiet leistete mit seiner Studie J. BAUER, *Phénomènes centraux et périphériques dans l'évolution du système syntactique de la langue tchèque*, in: *Travaux linguistiques de Prague 2* (1966) 225-238.

80 J. GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého IV, Skladba*, herausgegeben aus dem Nachlass von F. Trávníček, Praha 1929, 764 S.

81 B. HAVRÁNEK, *Genera verbi v slovanských jazycích*, I, II, Praha 1928, 1937; - F. TRÁVNÍČEK, *Neslovesné věty v češtině*, I, II, Brno 1930, 1931.

82 F. TRÁVNÍČEK, *Historická mluvnice česká III, Skladba*, Praha 1956 (Hochschullehrbuch).

zum Neutschechischen. Eine moderne strukturelle Bearbeitung des alttschechischen Satzgefüges lieferte in seinen methodisch beispielhaften und materiell vorzüglich fundierten Arbeiten der Brünner Slavist J. BAUER.⁸³

7.1. Die syntaktischen zentralen und peripheren Erscheinungen

Die Frage der syntaktischen Kategorien und Typen ist bis heute immer noch nicht klar genug dargelegt worden. Es ist dann ziemlich schwierig, die Kriterien für zentrale oder periphere Zugehörigkeit von syntaktischen Phänomenen zu finden, wenn die Verhältnisse auf der syntaktischen Ebene noch unklar bleiben und wenn man bei syntaktischen Erscheinungen mit ihren vielfältigen Systembindungen sowohl die formalen als auch die syntaktisch-semantischen Relationen berücksichtigen muss. In der Satzlehre wurden einige alttschechische zentrale und periphere Satztypen von J. BAUER⁸⁴ ausgegliedert (z.B. werden die eingliedrigen Sätze von den zweigliedrigen an die Peripherie verdrängt), Bei den syntaktischen Wortgruppierungen stehen die Komponenten nur selten in binären Korrelationen, es handelt sich hier eher um eine Hierarchie mehrgliedriger Relationen, die dann für die Systemposition einer syntaktischen Einheit massgebend sein muss. Die Festlegung einer solchen Hierarchie ist aber relativ. Die Reihenfolge in der Hierarchie der syntaktischen Systemrelationen kann sich durch verschiedene Einflüsse (anderer Sprachen oder sich rasch verändernden Wirklichkeit) schneller in Bewegung setzen, als dies in den übrigen Systemen einer Sprache der Fall ist. In einer bestimmten Entwicklungsperiode kann aber das syntaktische System für eine syntaktisch-semantische Funktion noch keine Relationenhierarchie haben und sich mehrerer gleichwertiger formeller Mittel zur konkreten Ausdrucksweise bedienen. Im Verlauf etwa eines Jahrhunderts, das ungefähr in unserem Material belegt ist, kann man aus diesen Gründen nicht alle Erscheinungen im Bereich der syntaktischen Funktionen von Wortgefügen als zentral oder peripher einordnen, weil auch ihre Frequenz und ihre Variierbarkeit in unseren einzelnen Textstrukturen nicht massgebend sein muss. Wir sind gezwungen die tschechische historische Grammatik, in unserem Fall die histori-

83 J. BAUER, Vývoj... (s.Fn. 78); vgl. auch seine anderen Studien, zusammengestellt im Sammelband *Syntactica slavica*, Brno 1972 (besonders die Studie *Staročeská věta a staročeské souvětí na základě srovnávacím*, 107-121).

84 Vgl. J. BAUER, Phénomènes... (Fn. 79), 232-235.

sche Syntax von Gebauer, zu Hilfe nehmen. In den Beschreibungen der Bedeutung von Wortarten und Wortgefügen von Gebauer stellt man fest, welche syntaktischen Phänomene für die gegebene Periode des XIV. Jhs. von grösster Frequenz und Wichtigkeit waren und welche progressiv oder schon veraltet erschienen. Dieser Vergleich unseres Materials mit dem von Gebauer gesammelten wird auch zeigen, welche syntaktischen Mittel durch recht zahlreiche Relationen an den Kern des Systems eng gebunden sind und welche sich schon durch ihre Ausdrucksform in einem lockeren Verhältnis zu den zentralen Kategorien und Funktionen befinden.

In unseren Texten kommen noch einige präpositionslose adnominalle Genitive vor. Sie stehen, formell-syntaktisch gesehen, in der Funktion eines Attributs, semantisch sind es ‚genitivi partitivi‘. Am interessantesten sind die schon seltenen Belege mit solchen Genitiven nach einem substantivierten Pronomen *ijeden* (*nižádný*) ‚keiner‘, *jeden* ‚einer‘, *čl* ‚wessen‘ - L 14,24: *nemo virorum illorum ijeden muž tčch S, nižádný mužōv kteřl W, ijeden z mužōv tčch R; Mt 20,13: unieorum jednomu jich S, jednomu z nich R; L 14,5: cuius vestrum čl vds S, čl R, čl z vds W*. Es handelt sich hier sicher nicht um einen Latinismus, diese Funktion des Genitivs nach Pronomina war im Alt-kirchenslavischen ziemlich häufig,⁸⁵ es könnte eher ein syntaktischer Paläoslovenismus sein (unter dem Einfluss des Griechischen?, vgl.z.B. L 14,24: οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν *niedinžže muž tčch* Zogr, Ass, Mar, Sav, aber auch in den Gregors Homilien *niktože muž oněch* Bes 272aβ8).⁸⁶ Die von Gebauer angeführten Beispiele⁸⁷ zu dieser Erscheinung stammen alle aus der älteren Schicht der alttschechischen Denkmäler (Psalter, Evangeliare, Alexandreis, Štítný) und bezeugen, dass dies schon im XIV. Jh. ein syntaktischer Archaismus war. Die attributive Funktion eines präpositionslosen Genitivs wurde im Verlauf des XIV. Jhs. immer mehr auf die echte Partitivfunktion bei den Angaben eines Teiles aus dem Ganzen bei Substantiven und Numeralien konzentriert. Diese Funktion befindet sich bei Substantiven und Numeralien im Zentrum ihrer Systemrelationen und wird durch parallele Funktionen des ‚genitivus possessivus, qualitatis‘ u.a. und durch ihre hohe Frequenz

85 J. KURZ, *Učebnice jazyka staroslověnského*, Praha 1969, 207.

86 Das Zitat stammt aus dem altkirchenslavischen Denkmal tschechischer Provenienz - *Besědy na evangelije papy Grigorija Velikago* (Bes), vgl. Quellenverzeichnis im *Slovník jazyka staroslověnského*, Praha 1966, LXVII; zitiert nach einer Abschrift von Prof. Mareš mit seiner freundlichen Erlaubnis.

87 J. GEBAUER, *Skladba* (siehe Fn. 80), 338-339.

gestärkt. Bei den Pronomina war diese syntaktische Funktion isoliert, darum an die Peripherie gedrängt und letzten Endes ganz aus dem System ausgeschieden; in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. wurde sie durch einen präpositionalen Genitiv ersetzt (vgl. die Lesarten in den Handschriften R, W bei obigen Beispielen).

Bei den Numeralia kommen keine Unregelmässigkeiten vor. Einen aufschlussreichen Fehler in Zahlangaben hat aber die Handschrift R an folgender Stelle - J 6,10: *viri numero quasi quinque milia počet mužův pět sta* (sic!) R, *počet mužů pět tisíc* S, *lidé číslém pět tisícův* W. Die Zahlangaben wurden in der R-Vorlage (X₁) mit aller Wahrscheinlichkeit abgekürzt. Da man nicht voraussetzen kann, dass ein mittelalterlicher Schreiber die üblichsten lateinischen Abkürzungen für Zahlangaben schlecht entziffern würde (hier VM für 5000), muss eine andere Erklärung gesucht werden. Diese Stelle ist nicht die einzige in R, wo man in den Zahlangaben Fehler findet - L 2,36: *annis septem sedm let* S, *pět let* R; J 2,19: *in tribus diebus ve třech dnech* W, *v čtyřech dnech* R; J 11,39: *quadriduanus štvrtý den* W, *tři dny* R, D; L 15,7: *nonaginta novem devietidcát devieti* S, W, *devadesát* R; L 16,6: *quingaginta padesát* S, W, *šedesát* R. Die Fehler kommen merkwürdigerweise gerade bei solchen Zahlwörtern vor, deren Zahlenwerte durch verschiedene glagolitische und kyrillische Buchstaben ausgedrückt wurden. Es wäre möglich, dass die Vorlage für Handschrift R kyrillische Buchstaben als Zahlzeichen hatte, die die älteren glagolitischen unrichtig ersetzten und vom Kopisten der Hs. R darum nicht richtig wiedergegeben werden konnten.

Der adnominale Dativ bei Deverbativen ist im XIV. Jh. im Alttschechischen schon eine periphere Erscheinung, obwohl er noch des öfteren auf die Rektion des Grundverbs gestützt ist (z.B. *otpuščenía hřiechóm* 'Vergebung der Sünden', *otpuščěti* + Dat. 'vergeben'). Unser Beleg *skřěhot zubóm* (stridor dentium Mt 8,12; Mt 13,50; Mt 22,13; kommt nur in S, R vor) ist auch später noch ziemlich häufig⁸⁸, was aber durch den Übergang zu einer erstarrten Redewendung zu erklären wäre. Schon im XIV. Jh. wird dieser adnominale Dativ meist durch eine für diese syntaktische Funktion zentralen Genitiv ersetzt (vgl. in der jungen Handschrift W - Mt 22,13: *skřěhot zubův*).

Als periphere Erscheinung müsste man auch die Supinumform in J 6,31: *dedit eis manducare dal jim jest* R bezeichnen. Das alttschechische Supinum erscheint regelmässig nach 'verba movendi' und nur

⁸⁸ J. GEBAUER, *Skladba* (s. Fn. 80), 396.

selten dann, wo sich die Bewegung nur aus dem Kontext ergibt.⁸⁹
 Das Fehlen der formalen Bedingung (*dati* ist kein ‚verbum movendi‘) verschiebt dann eine solche nur durch semantische Voraussetzung gehaltene - mit dem Geben muss eine Bewegung verbunden sein - syntaktische Erscheinung an die Peripherie.

Anm.: Die Form *jest* ‚essen‘ könnte aber auch ein Moravismus sein (bis heute in den zentralmährischen Dialekten im Infinitiv nur *jest*). Diese mährischen Infinitivformen ohne Quantität und mit der Endung -t (anstatt -ti) würden noch eine gründliche syntaktische Analyse verdienen, um herauszufinden, ob man hier nicht noch die Reste der alten nominalen Funktion des Infinitivs begegnet (diese kurzen Infinitivformen kommen nach Modalverben *mušetí* ‚müssen‘, *uměti* ‚können‘, *míti* ‚haben‘ und ‚sollen‘, und nach *býti* ‚sein‘ vor).

7.2. Die Entwicklungsvorgänge im syntaktischen Teilsystem

Unser Material ist für irgendwelche verallgemeinernde Schlussfolgerungen im Bereich der alttschechischen Satzlehre was den belegten Zeitraum betrifft nicht breit genug und ausserdem wurde das alttschechische Satzgefüge sehr gründlich von J. BAUER (vgl. Fn. 78) erforscht. Wir werden uns auf die Untersuchung einiger syntaktischer Funktionen der grammatikalischen Kategorien und ihrer Entwicklungstendenzen beschränken. Einige Entwicklungsvorgänge, wie z.B. die sich im Laufe der Zeit ändernde Rolle der alttschechischen Partizipia, wurde schon (4.3.1.) behandelt. Jetzt werden uns besonders die Änderungen im Kasussystem, in der Kategorie des Numerus, des Passivs und in der Form der Negation im Alttschechischen interessieren. Die Entwicklungstendenzen kann man durch einen Vergleich unserer Belege mit den Erkenntnissen der alttschechischen historischen Syntax feststellen.

Im Kasussystem kommt neben der Peripherisierung einiger Kasusfunktionen (vgl. 7.1.) in unseren Textstrukturen besonders der formale Ausbau der Kategorie der Belebtheit und Unbelebtheit klar zum Ausdruck. Die älteren Nom./Akk.-Formen werden nicht nur bei Personennamen, sondern auch bei Tiernamen (zu denen damals auch *běs*, *duch* gehörte) durch die jüngeren Gen./Akk.-Formen ersetzt. Die älteren Formen kommen in unseren älteren Handschriften D und S vor, in der Hs. R und besonders in W werden sie schon meist durch die Gen./Akk.-Formen ersetzt. Die Nom./Akk.-Formen findet man interessanterweise am häufigsten bei lexikalischen Archaismen (z.B. L 11,14: *eicisset daemonium vyhna běs* S, R, *běsy* W; *ibid.*: *eicere daemonium vyhnati*

⁸⁹ J. GEBAUER, *Skladba* (s. Fn. 80), 585.

běsa S, ...*běs* R, ...*diábla* W; aber auch bei anderen Wörtern - Mt 3,16: *vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam viděl Duch Boží /Ducha Svatého W/ schodíece jako holub /holubici R/ S, R, W, u.a.*

Die Kategorie des Duals unterliegt im XIV. Jh. im Alttschechischen starken Veränderungen. In unseren älteren Texten sind die Dualformen besonders in den nominalen Formen noch stark belegt (in jüngeren Texten oft schon durch die Pluralformen ersetzt), auch dort, wo die Objekte nur aus dem Kontext als zwei Dinge zu verstehen sind, vgl. z.B. Mc 7,33: *misit digitos suos in auriculas pusti prsty svá v uši S, pusti prsty v uši R, upusti prsty své v uši W*. Die verbalen Dualformen werden, wie es die Belege aus den jüngeren Handschriften R und W andeuten, früher als die nominalen durch Pluralformen ersetzt - Mt 20,21: *ut sedeant hi duo filii mei aby seděli /seděla R/ tato dva syny má W, R; L 10,23: oculi qui vident oči kteřej vidíta S, oči jenž vidíta R, oči ještě vidie W; L 24,17: quos confertis (sc. duo discipuli) ad invicem ambulantes et estis tristes ještě rozmlúvátá /rozjímáte R/ jdúce a súce smutní /i sta smutna R/ W, R; J 10,30: ego et Pater unum sumus já a Otec jeden svě /sme R, D/ W, R, D; Mt 15,14: ambo...cadunt oba...upadnú W, oba...upadneta R*. Wie es die Konkordanzstellen unserer Handschriften bezeugen, beginnt die Tendenz zur Ersetzung des Duals durch den Plural in der Konjugation; in der Deklination können sich die Dualformen länger halten, weil sie sich auf die sehr frequenten und beständigen Formen der Numeralia *dva, oba* als eine besondere Numeralienreaktion stützen (vielleicht also keine wahre Dualbedeutung, vgl. die Entwicklung im Russischen und Serbokroatischen). Die starke Tendenz zur Vereinheitlichung besonders der verbalen Pluralformen, die auch in der heutigen tschechischen Umgangssprache sehr ausgeprägt ist, zeigt sich auch in der Störung der Kongruenz bei verbalen Pluralformen der Neutra - J 3,20: *ut non arguantur opera eius aby netresktány byla /netresktali W/ diela jeho R, W*.

Die periphrastischen Formen des Passivs konstituieren sich in den temporalen Funktionen unter dem Einfluss des Lateinischen. Die Feststellung HAVRÁNEKs,⁹⁰ dass das lateinische Passivum sowohl durch das alttschechische periphrastische Passivum als auch durch aktive oder reflexive Verbalformen übersetzt wird, bestätigen auch unsere Texte - Mt 22,10: *impletae sunt nuptiae aby našel duom svatební S, R aby byla svatba naplněna W; Mc 16,16: baptizatus fuerit křest vezme*

90 B. HAVRÁNEK, Genera verbi II, Praha 1937, 101ff.

S, *křest přijme R, pokřtěn bude W*; L 4,27: *nemo...mundatus est nikte...nebyl uzdraven W, nebyl ijeden zdráv R*; L 13,13: *erecta est sě zprostře W, zprostřena jest R*; L 16,22: *sepultus est pohřben jest S, W, pohřebechu jej R*. Die Belege aus unseren Texten bezeugen die Entwicklungstendenz zum periphrastischen Passivum - die älteren Handschriften haben oft noch aktive oder reflexive Verbalformen, dagegen bedient sich die jüngste Hs. W meist schon einer periphrastischen Passivform. Auf die noch lockere funktionelle Position der periphrastischen Passivformen weisen die Belege hin, wo im alttschechischen Text eine Passivform einer lateinischen Aktivform gegenübersteht - J 11,10: *offendit uražen bývá R, uražen bude D, urazí sě W*; J 11,34: *ubi posuistis eum kde jest položen W, kde ste jeho položili R, D*. Schon HAVRÁNEK⁹¹ stellte fest, dass die Passivformen im Alttschechischen auch für die resultative Bedeutung der Handlung, die später durch perfektive Verbalformen ausgedrückt wird, benützt wurden. Die vielfachen semantisch-syntaktischen Funktionen der Passivformen werden langsam vereinfacht und beschränkt, aber im Bereich der temporalen Funktionen stabilisieren sie sich viel später - erst im Laufe des XVI. Jhs.

Die alttschechische Satznegation wurde gründlich von GEBAUER⁹² bearbeitet. Die von ihm entdeckte Entwicklungstendenz zur Ersetzung der einfachen Satznegation (die Verneinung bei einem Satzglied stellt den ganzen Satz in die Negation) durch eine doppelte Satznegation kommt auch in unseren Texten zum Ausdruck. Die älteren Texte haben noch die einfache Satznegation, z.B. L 16,21: *nemo illi dādat nikte jemu dodadieše S, nikto mu nedadieše W, R*; L 16,31: *neque si quis ex mortuis resurrexerit credent aní komu z mrtvých vstanúce uvěříe S, ...neuvěříe W, R*; in der jüngsten Handschrift W wird schon meist die doppelte Satznegation verwendet, z.B. J 7,4: *nemo quippe in occulto quid facit nebo nižádný tajně ničse nečiní W, nebo ijeden tajně nic učiní R, D*; J 7,13: *nemo tamen palam loquebatur de illo nižádný zjevně nemluvíše o něm W, i...žádný proto o něm zjevně mluvíše R, u.a.*

Die Wortfolge in den älteren Evangeliarhandschriften ist nicht streng an das lateinische Original gebunden, obwohl das älteste Fragment A mehr als die übrigen Handschriften S, D, C, ev. auch R dem lateinischen Vorbild in dieser Hinsicht unterliegt und daher anzunehmen ist, dass auch der Archetyp eine latinisierende Wortfolge hatte. Die

91 B. HAVRÁNEK, *Genera verbi* II, Praha 1937, 102.

92 J. GEBAUER, *Skladba* (s. Fn. 80), 638-673.

Schreiber der Handschriften C, D, S, R übersetzten nicht mehr, sie verglichen nicht mehr (teilweise mit Ausnahme der Hs. S) den vorliegenden alttschechischen Text mit dem lateinischen, doch versuchten sie, die Vorlage nicht nur lexikalisch oder grammatikalisch, sondern auch, was die Wortfolge betrifft, auf den zeitgemässen Stand zu bringen. Die zweite Welle der latinisierten Wortfolge kann man besonders in der Handschrift W beobachten, die die älteren Vorlagen durch einen Vergleich mit dem lateinischen Text verbesserte, aber auch bei einigen neueren Perikopen der Hs. R, z.B. Mt 6,16: *cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hypocritae tristes kdyžto sě postíte nerod'te býti jako pokrytci smutni demoliuntur enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes nebo zamútie svú tvář aby znamenáni byli před lidmi postníci amen dico vobis quia receperunt mercedem suam zavěrné pravi vám že jsú vzě-
li mzdu svú R, usw. Die Welle der latinisierenden Wortfolge dauert in den Übersetzungen der Evangelien weiter an, z.B. hat das spätere Olmützer Evangeliar eine stark latinisierende Wortfolge⁹³; erst die alttschechischen biblischen Texte des XV. Jhs. berücksichtigen bei der Wortfolge wieder die abweichende syntaktische Struktur des Alttschechischen. Wir sind im Gegensatz zu VAŠICA⁹⁴ der Meinung, dass der Archetyp der alttschechischen Evangeliarübersetzung die lateinische Wortfolge in der ältesten (interlinearen) Übersetzung beibehalten hat. Die relative Freiheit der Wortfolge in den Handschriften C, D, S ergab sich als Folge der Verbesserungen der Kopisten, die die alttschechischen Texte nicht nach dem Lateinischen korrigierten.*

7.3. Die Zusammenfassung der syntaktischen Charakteristik: s. 11.2.

8. MORPHOLOGISCHE CHARAKTERISTIK

Die Analyse der morphologischen Struktur unserer Texte bleibt auf die Untersuchung der Besonderheiten auf formal-funktioneller Ebene beschränkt; die Bedeutungen der grammatikalischen Kategorien (z.B. Numerus, Kasus) werden hier nicht berücksichtigt (vgl. dazu 7.1.). Die Einflüsse der lateinischen Formen auf die alttschechische Deklination wurden schon behandelt (4.3.4.4.); die Konju-

93 J. LEVÝ, *České teorie překladu*, Praha 1957, 14-15.

94 J. VAŠICA, o.c. (s. Fn. 2), 54.

gationsformen unserer Textstrukturen wurden in dieser Hinsicht auch einer Analyse unterzogen (4.3.1., 4.3.2., 4.3.3.). Wir werden uns auf die Abweichungen in der Deklination (8.1.) und der Konjugation (8.2.) konzentrieren.

8.0.1. Zum Begriff der diachronen Morphologie

Das (formale) morphologische System des Alttschechischen ist traditionell hinlänglich gut beschrieben, genauso wie die Reihenfolge der Endungsänderungen. Die Problematik des funktionellen Zusammenhanges und der Bedingungen, die im System zu den Veränderungen führten, ist bis heute nur wenig erforscht. Unser Material, das auf relativ wenige parallele Texte aus einer nicht zu langen Zeitperiode (etwa 80 Jahre) beschränkt ist, erlaubt es uns nicht, in diesem Problemkreis neue umfassende Lösungen zu wagen. Die morphologischen Untersuchungen der alttschechischen Formalmittel benötigen eine breitere Materialbasis als die unsere. Die diachrone strukturelle Morphologie ist eine noch zu junge Disziplin, die heute noch nicht im Stande ist, ein vollständiges Bild der Entwicklung des alttschechischen morphologischen Systems darzubieten. Die Schwierigkeiten liegen vor allem bei der kleinen Anzahl der strukturalistischen Vorarbeiten für die einzelnen Teilsysteme. Unsere Analyse soll einige der vielen fehlenden Steine in das unvollständige Mosaikbild des alttschechischen morphologischen Systems einfügen.

8.1. Die Deklination

Die Deklinationsformen unserer Textstrukturen entsprechen in einem erstaunlich hohen Mass dem alttschechischen Standard des XIV. Jhs. Die Abweichungen in der Deklination der Substantive sind so selten, dass wir nur wenig Raum brauchen werden, um sie zu beschreiben (8.1.2.). Mehr Besonderheiten findet man schon bei den Pronomina (8.1.3.). Die zeitgemässen, keinesfalls archaisierten Formen der substantivischen Deklination zeigen, dass die Entwicklung in diesem Teilsystem fast abgeschlossen worden ist und dass die Anpassungsfähigkeit dieses Teilsystems den Sprachgewohnheiten der Kopisten grösser als die des syntaktischen (vgl. 7.0.1.) war. Die Reste der älteren Kasusendungen bei den Substantiven wurden von den Kopisten fast restlos beseitigt und durch neuere lebende ersetzt, sodass wir

die ausgehenden Entwicklungsvorgänge der alttschechischen Deklination nur an einigen Beispielen feststellen können.

8.1.1. Die bisherige Literatur

Die alttschechische Deklination wurde bisher am ausführlichsten von J. GEBAUER, übersichtlicher von F. TRÁVNÍČEK und unter Berücksichtigung der moderneren Erkenntnisse von V. VÁŽNÝ⁹⁵ beschrieben. Es gibt eine ganze Menge von Monographien zur Entwicklung der alttschechischen Deklination, von denen bis heute noch die Arbeiten von F. OBERPFALCER-JÍLEK, K. ROCHER-SKÁLA, und besonders die strukturalistischen, viele Anregungen enthaltenden Studien von V. SKALIČKA und K. HAUSENBLAS⁹⁶ wertvoll sind.

8.1.2. Die Substantive

Bei den in unseren Textstrukturen belegten Deklinationsformen der Substantive kommen äusserst selten Besonderheiten vor. Nur vereinzelte Schwankungen (Nom./Akk. anstatt eines damals schon häufigen Gen./Akk. bei belebten Substantiven, *u*-Stämme-Endungen bei den *o*-Stämmen, u.a.) bezeugen den fast vollgezogenen Umbau der alten Kategorie des Stammes zur Kategorie des Genus. Über die Entwicklung der Kategorie des Numerus wurde schon gesprochen (siehe 7.2.). Die älteren Deklinationsendungen in unseren Texten passten sich während der Abschreibungen den zeitgemässen neueren an. Einen einzigen eindeutigen Archaismus (einen Paläoslovenismus?) findet man an folgender Stelle - L 14,24: *nemo virorum illorum...gustabit cenam meam ijeden /nižádny W/ muž těch /z mužův těch R, mužův kteří W/...neokusí večeře mé S, R, W* (vgl. diese biblische Stelle in *Besědy* Gregors des Grossen: *niktože mužů oněch 272a88*, siehe auch 7.1.). Sehr selten kommen morphologische Moravismen vor - J 4,28: *dicit illis hominibus žena povědě oným lidóm /oněm lidem R/ W, R; J 12,1: ante sex dies Paschae venit Bethaniam před šestí dnech velikonoění*

95 J. GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého III/1, Skloňování*, Prag-Wien 1896; - F. TRÁVNÍČEK, *Historická mluvnice československá*, Praha 1935, 279-374; - V. VÁŽNÝ, *Historická mluvnice česká II*, Tvarosloví 1 (Skloňování), Praha 1964.

96 F. OBERPFALCER-JÍLEK, *Rod jmen v češtině*, Praha 1933; - K. ROCHER-SKÁLA, *Gramatický rod a vývoj českých deklinací jmenných*, Praha 1934; - V. SKALIČKA, *Vývoj české deklinace*, Praha 1941; - K. HAUSENBLAS, *Vývoj předmětového genitivu v češtině*, Praha 1958.

přišei ježiš do Betaně R; sowohl der Dat.Plur. *lidóm* als auch der Gen.Plur. *dnech* (anstatt *dnův*, *dní*) kommen nur in den altmährischen Texten vor.⁹⁷ Die Deklinationsformen der Substantive helfen uns also nicht, das Alter und den Entstehungsort des Archetyps näher zu bestimmen (die Moravismen kann man den Kopisten zuschreiben).

8.1.3. Die Pronomina

In der Deklination der Pronomina kommen noch einige sehr alte Formen vor, besonders in der jüngsten (!) Handschrift W (z.B. die alten Formen des Dat. Plur. - Mt 19, 27 und J 14,9: *nobis nem* W; J 15,21: *vobis vem* W, und so an zahlreichen weiteren Stellen; die Handschriften R und S - in S nur einmal *vem* L 10,24 - haben schon *nám*, *vám*). Nur in W sind die alten pronominalen Formen des Gen./Akk. von *sám* - *samoho* - belegt, die Handschriften R und D haben schon die Formen der zusammengesetzten (Adjektiv-)Deklination *samého* - J 17,3: *te solum tě samoho* W, *tě samého* R, D; J 17,5: *te met ipsum u tebe samoho* W, *v tobě* R, *u tebe* D; nur in der Hs. W belegt ist die erstarrte absolutiv verwendete Form *ké* (Nom.Sg.N.) - Mt 12,48: *quae est mater mea et qui sunt fratres mei ké /která* S/ *jest matka má a ké /kteří* S/ *sú bratřie má* W, S. Zweimal in W (Mt 3,17 und Mt 21,38) und nur einmal in R, S (Mt 3,17) kommt für das lateinische Pron.Masc. *hic* die alte Form *ted* vor. Diese Form sollte richtig *tet*⁹⁸ heißen (*tet* aus *tatı*), das -d anstatt eines -t in der Neutralisationsposition am Ende des Wortes könnte leicht nach Diktat geschrieben worden sein. Noch einen Archaismus - vielleicht noch einen Paläoslovenismus - findet man in J 1,7: *hic /Johannes/ venit sim /sěm* D, *sem* R/ *přijide* S, D, R - das archaische Demonstrativpronomen *sen* (oder ev. *sier*.) wurde von den Kopisten nicht mehr verstanden, fehlerhaft abgeschrieben und dann mit dem Adverb ‚hic‘ *sem* (‘hierher’) verwechselt. Die Handschrift W, besonders im Vergleich zu ihrem relativ progressiven Wortschatz (vgl. unter 4.4.) ist bei der Auswahl der Personal-, Interrogativ- und Demonstrativpronomina ziemlich konservativ (vgl. aber 4.4.3., die Übersetzungsweise von *nemo*, *omnis*, wo auch die Handschrift W schon junge Ausdrücke hat!). Kam der Schreiber der Hs. W aus einer mundartlich archaisierenden (mähr.-slowakischen) Gegend?

97 Vgl. J. GEBAUER, *Skloňování* (siehe Fn. 95), 93, 413.

98 Vgl. J. GEBAUER, *Skloňování* (siehe Fn. 95), 442.

8.2. Die Konjugation

Die Konjugationsformen unserer Textstrukturen entsprechen im allgemeinen dem Gebrauch im Alttschechischen des XIV. Jhs. Einige Entwicklungstendenzen, wie z.B. das Zurücktreten der einfachen Vergangenheitszeiten (Aorist und Imperfekt) zugunsten der zusammengesetzten Perfektformen, ist in unseren Handschriften noch nicht im grösseren Umfang feststellbar. Dagegen kann man ziemlich klar einige andere Entwicklungstendenzen bei Verbreitung neuer Konjugationsendungen beobachten, z.B. die *-m* Endung der 1. Person Sing. Ind. Präs. anstatt des älteren *-u* (>*-i*) bei den Verben der IV. und V. Konjugationsklasse (Typ *prosím, dělám*) kommt in der Handschrift W fast regelmässig, in der Hs. R oft, dagegen in der Hs. S nur selten vor (J 5,31: *perhibeo testimonium svědečstvie dávám W, ...dávaji R; J 8,25: loquor mluvím W, mluvi R; L 2,49: oportet me esse musí býti S, R, mosím býti W, usw.*). Bis auf die Formen des Futurs, die noch näher untersucht werden (8.2.2.), kommen in unseren Texten keine Besonderheiten bei den Konjugationsformen vor.

8.2.1. Die bisherige Literatur

Obwohl die tschechische (und besonders die alttschechische) Konjugation bis heute im Ganzen noch nicht strukturell bearbeitet wurde, gibt es auch für das alttschechische Verb genügend Vorarbeiten, die einmal mit Hilfe eines umfangreicheren Materials als das unsere ist, eine solche funktionelle Bearbeitung der alttschechischen Konjugation ermöglichen werden. Die beste Beschreibung des alttschechischen Verbs liefert immer noch die *Historická mluvnice* von J. GEBAUER. Die historische Grammatik von F. TRÁVNÍČEK bietet eine gute Übersicht, wichtiger ist aber seine Studie zum Aspekt im Tschechischen. Die letzte Bearbeitung der alttschechischen Konjugation bringt das Hochschullehrbuch der tschechischen historischen Grammatik, Teil Konjugation, von A. DOSTÁL⁹⁹ mit kurzen, manchmal recht strittigen Versuchen der funktionellen Erklärungen zu den Entwicklungen des tschechischen verbalen Teilsystems.

99 J. GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého III/2, Časování*, Praha 1909; - F. TRÁVNÍČEK, o.c. (siehe Fn. 95), 375-423; - F. TRÁVNÍČEK, *Studie o českém vidu slovesném*, Praha 1923; - A. DOSTÁL, *Historická mluvnice česká II, Tvarosloví 2 (Časování)*, Praha 1967.

8.2.2. Die Problematik des alttschechischen Kond. Fut (des sog. ‚futurum exactum‘) und die Funktionen der vier Stämme des Hilfsverbs *býti*

Das alttschechische Futur, wie schon angegeben (unter 4.3.2. 1.1.), wird in unseren Textstrukturen bei den Perfektiva durch synthetische (oft präfigierte) Präsensform, bei den Imperfektiva durch analytische Formen (*budu* + Inf.) ausgedrückt. Es kommen aber auch einige (4) Belege vor, die nach den bisherigen Erkenntnissen der tschechischen historischen Grammatik als ein ‚futurum exactum‘ bezeichnet werden können - Mt 18,15: *si te audierit lucratus es fratrem tuum bude li tě uslyšal /poslechne li tebe W/ získal s bratra svého R, W; J 3,3: nisi quis natus fuerit denuo non potest videre regnum Dei jedno ktož znova narodil se bude nemož viděti království Božieho W; J 8,55: si dixero quia non scio eum ero similis vobis mendax řku li neznal sem /jeho add. C, D, R, W/ budu s vámi v roveň /om. W, zároveň C, D, R/ selhal /nazvdn lhář C, D, R, W/ S, C, D, R, W; J 12,24: nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet jedno ač zrno upadna v zemi umřelo /umřlo W/ bude jinak samo ostane R, W (aber im folgenden Vers schon ein synthetisches Futur - J 12,25: si...mortuum fuerit pakli umře /neumře R/ W, R).*

J. GEBAUER zitiert zwei unserer Belege (J 8,55 und J 12,24) und ausserdem noch 15 andere und bezeichnet alle als ein ‚futurum exactum‘.¹⁰⁰ P. VYSKOČIL macht bei der Untersuchung dieser Formen im Altkirchenslavischen als erster die Andeutung, dass es sich hier nicht um ein ‚futurum exactum‘ sondern um einen Konditional des Futurs handelt.¹⁰¹ H. KRÍŽKOVÁ¹⁰² analysierte ausführlich ausser den altkirchenslavischen und russischen auch die ebenfalls nicht zahlreichen alttschechischen Belege des sog. Futur II und glaubt behaupten zu können, dass diese Formen nur freie, zerlegbare syntaktische Verbindungen sind, bei denen die von Vyskočil erwähnte konditionale Funktion nur sekundär ist. Krížková meint weiter, dass die Formen *budu* + *l*-Part. nach der Konstituierung der temporalen Funk-

100 J. GEBAUER, *Skladba* (s. Fn. 80), 554-555; - d e r s., *Časování* (s. Fn. 99), 426-427.

101 P. VYSKOČIL, *Staroslověnské sřtvorilř bqdq*, *Slavia* 25 (1956) 260-261.

102 H. KRÍŽKOVÁ, *Vývoj opisného futura v jazycích slovanských, zvláště v ruštině*, Praha 1960, 94-96, 156ff.

tion des *l*-Partizips schwinden. Die Behauptung von Křížková über die zeitliche Begrenzung der Existenz dieser Formen mag auch für das Altschechische stimmen; was die Funktion dieser Form betrifft, bestätigen unsere Belege (und auch die von Gebauer angeführten) eher die Meinung von Vyskočil, dass es auch im Altschechischen noch im XIV. Jh. einen Konditional des Futurs gab. Alle unsere vier Belege (und die meisten von Gebauer) kommen in Konditionalsätzen vor, wo eine reale Bedingung in der Zukunft nicht bloss durch die Konjunktion (*li, jedno, jedno ač*) ausgedrückt wird, sondern gleichzeitig und vor allem auch durch die zusammengesetzte verbale Form *budu + l*-Part., die für den Ausdruck dieser Modalität relevanter als die nur signalisierende Konjunktion ist. In unseren Sätzen tritt ein Aspekt der Modalität (einer bedingten Handlung) hervor, durch den die temporale Funktion dieser zusammengesetzten Form völlig überdeckt wird. Die Vollendung der Handlung in der Zukunft wird als Modalität aufgefasst, als Bedingung gestellt. Diese alten zusammengesetzten Formen stellen keine freie syntaktische Verbindungen sondern einen in das damalige Teilsystem der verbalen Formalmittel eingegliederten Ausdruck der Modalität in der Zukunft dar, also ein Parallelmittel zu den Formen des Kond. Präs./Prät. *bych + l*-Part. Nach Ausbau des Tempus-Aspektsystems wurde der Kond.Fut. durch synthetische Aspektformen (wie es schon die Lesarten in den Hss. R und W zeigen) ersetzt; die Modalität in der Zukunft wird dann nur durch bereits ausgebaute hypotaktische Mittel, durch die Konjunktionen und die dadurch signalisierten schon eingeführten syntaktischen Strukturen - durch die Konditionalsätze - zum Ausdruck gebracht. Einer der Gründe für die Beseitigung des Kond.Fut. (oder bei Křížková des Futurs II) lag sicher, wie Křížková feststellte, in der Stabilisierung der temporalen Funktion des *l*-Partizips; die Hauptursache liegt aber unserer Meinung nach in der Entwicklung der syntaktischen Funktionen des Hilfsverbs *býti*.

Die Formen des Hilfsverbs *býti* werden in den älteren Phasen des Altschechischen von vier Stämmen gebildet: imperfektive Stämme *jes-*, *bě-* und perfektiv/imperfektive Stämme *bud-*, *by-*.¹⁰³ Die Distribution der Funktionen von *býti* in den altschechischen zusammengesetzten Verbformen demonstriert die Übersichtstafel an der folgenden Seite:

103 Für das Altkirchenslavische vgl. H. G. LUNT, *Old Church Slavonic Grammar*, s'Gravenhage 1955, 121.

Stamm	Zeiten	periphr. Konjug.	Perfekt (Plpf.)	Futur	Kondiz.	Pass.	wird ausgedrückt
<i>jes-</i>	Präs. <i>jsem</i>	⁺ <i>nesa</i>	<i>nesl</i>	-	-	<i>nesen</i>	Temp., Genus
<i>bě-</i>	Impf. <i>biech</i>	⁺ <i>nesa</i>	⁺ <i>nesl</i>	-	-	⁺ <i>nesen</i>	⁺ Temp. ⁺ Gen.
	Aor. <i>běch</i>	-	-	-	-	⁺ <i>nesen</i>	- ⁺ Gen.
<i>bud-</i>	Präs. <i>budu</i>	⁺ <i>nesa</i>	-	<i>nésti</i>	⁺ <i>nesl</i>	<i>nesen</i>	Temp. ⁺ Mod. ⁺ Gen.
	Impf. <i>budiech</i>	-	-	-	-	⁺ <i>nesen</i>	- ⁺ Gen.
<i>by-</i>	Aor. <i>bych</i>	⁺ <i>nesa</i>	-	-	<i>nesl</i>	⁺ <i>nesen</i>	⁺ Temp., Mod. ⁺ Gen.

Anm.: Durch das Zeichen ⁺ wollen wir auf die peripheren Formen, die nur geringe Frequenz aufweisen und meist noch im XIV. Jh. ausgestorben sind, aufmerksam machen.

Alle mit ⁺ bezeichneten Formen, die meist noch Beziehungen zwischen zwei Zeiten in der Vergangenheit oder Zukunft ausdrücken konnten, werden nach der Stabilisierung des Aspektsystems und nach dem Umbau des Tempussystems zuerst an die Peripherie verschoben und dann bald aus dem System der Verbformen beseitigt. Die verbliebenen Formen des Hilfsverbs *býti* bekommen neue Aufgaben - es wird nicht mehr die Relation zwischen den Zeiten, sondern die relative grammatikalische Zeit ausgedrückt (der *jes*-Stamm bezeichnet die Gegenwart, der *bud*-Stamm die Zukunft, der *by*-Stamm die Vergangenheit, der *bě*-Stamm ist verschwunden).

Bei den Passivformen wurde das Hilfsverb *býti* sowohl früher als auch nach dem Umbau des Tempussystems nur zum Einordnen in eine grammatikalische Zeit benützt. Die alte Einteilung der Funktionen der Stämme (*jes-*, *bě-* in temporaler Funktion, *bud-*, *by-* in modaler Funktion) wird durch die Entstehung des Aspektsystems und den damit verbundenen Umbau des Tempussystems zerstört. Die temporale Funktion geht auch auf den ursprünglich modalen Stamm *bud-* über (die modale Funktion bei diesem Stamm bleibt nur auf den Imperativ begrenzt) und überdeckt die modale Schattierung des von Ingressivum¹⁰⁴ zum Perfektivum gewordenen *budu*. Durch diese Entwicklung wurde der Form *budu* + *l*-Part. die Grundlage entzogen, die Modalität in der Zukunft zu bezeichnen. Zum Ausdruck der modalen (bedingten) Handlung blieb dann nur eine einzige, vom System der alttschechischen Verbformen isolierte finite Form des Hilfsverbs *býti* - der später eher in die syntaktische Ebene eingegliederte Aorist *bych*.

Anm.: Es sind nur wenige Belege für die Imperfektformen vom

104 Vgl. F. KOPEČNÝ, *Byti - verbum existentiae (VE), kopula (VC) a pomocné sloveso (VA), přecházející v morfém v češtině, slovenštině, polštině, Slavia 42 (1973) 147.*

Stamm *bud-* (*budiech*, usw.) im Alttschechischen bekannt, Gebauer führt nur drei an. Wir wollen von unseren Texten noch einige andere zitieren, die dadurch wichtig erscheinen, dass sie in den ältesten Handschriften den lateinischen Konjunktiv nach einem ‚cum historicum‘ ersetzen. Auf diese Weise wird durch solche Imperfektformen nicht nur die von GEBAUER¹⁰⁵ festgestellte Wiederholbarkeit der Handlung, sondern auch ihre Üblichkeit und Vertrautheit wiedergegeben. In dieser präzisen, eher stilistischen als grammatikalischen Funktion von *budiech* ‚wurde‘ müssen wir die grossen Fähigkeiten der alten Übersetzer schätzen, die von den Kopisten nicht mehr verstanden und durch semantisch nicht so präzises *bieše* ‚war‘ ersetzt wurde (die von Anfang an beginnende Vertrautheit der Handlung ist bei *bieše* ausgeschaltet). Die *budiech*-Formen in den folgenden Belegen könnte man fast als einen alttschechischen ‚modus narrativus‘ bezeichnen - Mt 1,18: cum esset ...desponsata Maria Ioseph *když budieše /bieše R/ oddána...Maria Jozefu S, R*; Mt 1,19: Ioseph autem vir eius cum esset iustus *Jozef muž když budieše /bieše R/ pravý S, R*; Mt 20,8: cum sero autem factum esset *když večer budieše /by R/ S, R*; J 20,19: cum esset ergo sero die illo...et fores essent clausae *Gdyž večer budieše /bieše R/ toho dne a duom budíše /bieše R, W/ zavřien S, R, W*; J 5,4: qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae sanus fiebat *kto první vstúpil v rybník po hnutí vody zdráv budíše W, R*.

8.3. Die Zusammenfassung der morphologischen Charakteristik: siehe unter 11.3.

9. PHONOLOGISCHE CHARAKTERISTIK

In diesem Kapitel werden zwei grössere Problemkreise behandelt - die phonologischen Systeme einzelner Handschriften (9.1.) und das alttschechische phonologische System des XIV. Jhs. allgemein, mit einigen Lösungsversuchen der Hierarchie der Systemkomponenten und Korrelationen und ihrer Entwicklung (9.2.).

9.1. Charakteristik der phonologischen Systeme der einzelnen Handschriften

9.1.1. Die Handschrift A

Das phonologische System des Fragments ist von unseren anderen Handschriften ziemlich abweichend. Der Lautwandel $a > \check{e}$, $\acute{a} > ie$ ist durchgeführt und graphisch konsequent bezeichnet; die Änderungen $u > i$, $\acute{u} > \acute{i}$ (in der Graphik durch *-iu-*) - *pocoleniu, k Jezušowi* -, weiter $o > \check{e}$, $\acute{o} > uo$ (ev. $o > \delta$) - *w dom, duchow* - sind noch nicht belegt. Dem Zustand des vokalischen Systems nach kann man die Existenz der Mouillierungskorrelation im konsonantischen System voraussetzen,

¹⁰⁵ J. GEBAUER, *Časování* (s. Fn. 99), 431, hat nur drei Belege.

obwohl für sie keine direkten Belege aus der Graphik des Textes vorhanden sind (diese sind allerdings auch in anderen alten alttschechischen Denkmälern äusserst selten). Das phonologische System des Fragments entspricht dem alttschechischen Lautzustand im ersten Viertel des XIV. Jhs.

9.1.2. Die Handschrift C

Im vokalischen System findet man Anfänge der Änderungen, die für die Entwicklung des alttschechischen Vokalismus in dieser Periode typisch sind. Häufiger kommt nur die Senkung der Jotierung vor (*wecze* J 7,33; *rzecz* J 7,36; *obyczey* J 19,40; *czešťy* = *čiesti* 'lesen' J 19,23, u.a.). Der Lautwandel $u > i$, durch Labialisierung verursachte Diphthongierung $ó, o > uo, ô$, die Monophthongierung $ie > i$ sind nur vereinzelt zu finden (*prawy* = *pravi* J 8,46; \S *uobu* \S *stranu* J 19,18), die älteren Formen dominieren.

Anm.: Auf den übrigen Blättern (3-6) unseres Fragments sind noch zwei unvollkommene Texte (ein Teil der Legende über den hl. Georg und ein Teil Des Gesprächs der Jungfrau Maria mit Anselm über das Leiden Christi), die derselbe Schreiber geschrieben hat. Auch im vokalischen System dieser Texte sind die Belege für die beginnenden Änderungen nur vereinzelt (*przytel*, *buoh*, *wuoly*, u.ä.).

Der Zustand des vokalischen Systems zeugt davon, dass auch das konsonantische System noch nicht stabilisiert war, dass die Beseitigung der konsonantischen Mouillierungskorrelation erst im Gange war. Unser Text weist keine dialektalen Merkmale auf und wegen seiner Kürze ist auch seine Provenienz schwer feststellbar (eher aber in Böhmen geschrieben).

Das phonologische System entspricht dem alttschechischen phonologischen System, wie es um die Mitte des XIV. Jhs. bestand (wahrscheinlich in einem Gebiet, das weiter vom Sprachzentrum entfernt gewesen ist).

9.1.3. Die Handschrift D

Das vokalische System behält die Jotierung ganz genau bei; die Belege ohne Jotierung sind sehr selten. Der Umlaut $u > i$ wurde durchgeführt (*kazy* L 2,10; \S *uzy* J 8,16), der Wandel $ó, o > uo, ô$ nur in der Silbe *buo-* (*buoh* J 11,22; J 8,54; *buozye* J 11,52), vereinzelt ist noch die Monophthongierung $ie > i$ (*wyerycze* J 7,39). Im konsonantischen System wurde die Mouillierungskorrelation beseitigt.

Das in der Hs. D vorhandene phonologische System, ein wenig (bei

der Jotierung) vom Schreiber archaisiert, lässt voraussetzen, dass die Handschrift im zweiten Drittel des XIV. Jhs. entstanden ist.

Anm.: Dieses der Handschrift R sehr nahestehendes Fragment ist fast ganz frei von Schreibfehlern und es ist zu bedauern, dass es so beschädigt und unvollständig auf uns gekommen ist.

9.1.4. Die Handschrift S

Das vokalische System befindet sich noch im Wandel. Relativ konstituiert ist schon das System der Kurzvokale, die einzige noch nicht stabilisierte Stelle ist der Vokal $\dot{\epsilon}$ - man findet schon, obwohl nicht zu häufig, Belege, wo die Jotierung beseitigt worden ist (*potrzebu* Mt 21,3; *morze* Gen., L 21,25; *wecze* J 6,12, u.a.), stellenweise auch Wörter mit einer hyperkorrekten Jotierung (*przyblyzye* §§ye §ye Mt 21,1 u.a.). Diese Erscheinung - dass die Jotierung in diesem Text ins Wanken geraten ist - stammt nicht vom Archetyp, man muss sie als Eingriffe der Kopisten beurteilen. Die Handschrift S ist nur eine Abschrift einer älteren Vorlage. Der Archetyp entstand um 1300 (vgl. 4.5.3.) und damals wurde die Jotierung sehr genau bezeichnet, wie es die anderen aus dieser Zeit stammenden alttschechischen Handschriften bezeugen. Auch die konsequente Durchführung des Wandels $u > i$ (in der Vorlage bestimmt noch nicht vorhanden, weil dieser Lautwandel erst in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. vollendet wurde) ist dem Kopisten zuzuschreiben. Im Vergleich mit den kurzen befindet sich das System der Langvokale noch in Bewegung. Der Lautwandel $\acute{o} > uo$ ist im Gange (in der Handschrift S kommen beide Formen in fast gleicher Anzahl vor); die Monophthongierung $ie > i$ beginnt erst (*k dywce* L 1,27; *ty* §§e J 1,9; *wyce* Mt 6,26), die Diphthongierung $\acute{u} > ou$, ev. die Monophthongierung $uo > \acute{u}$ ist hier nicht belegt. Die noch laufende Diphthongierung $\acute{o} > uo$ dokumentieren auch folgende bemerkenswerte Belege mit einem verlängerten anlautenden \acute{o} nach einer Präposition (*k uotczy* J 14,18; J 16,16; J 16,17; J 16,28, aber auch einmal *k otczy* = *k \acute{o}tcy* J 16,10). Man findet aber auch $-uo-$ anstatt des kurzen $-o-$ nach den harten Konsonanten (*w duomu* L 19,5; *s nuoczy* J 4,52; *Sto kuorczuow pšenycze* L 16,7), was nach A. LAMPRECHT¹⁰⁶ mit der Entfaltung und Ausgliederung der Labialisierung zu erklären ist. Als einen Archaismus betrachten wir $-i-$ in *myr* (J 20,19 u.a.), denn die jünge-

106 A. LAMPRECHT, *Vývoj fonologického systému českého jazyka*, Brno 1966, 70; durch einen Systemzwang wird (bei der Ausgliederung der Labialisierung nach den harten Konsonanten vor einem $-o-$) für kurze Zeit auch $\acute{u}o$ anstatt $-c-$ ausgegliedert, geht aber bald verloren, weil auch das $\dot{\epsilon}$ aus dem System beseitigt worden ist.

re Handschrift W hat schon auch die hyperkorrekte Form *myer*. Das vokalische System der Handschrift S entspricht dem Vokalbestand des Alttschechischen im letzten Drittel des XIV. Jhs.

Das konsonantische System ist schon ziemlich stabilisiert, für die Mouillierungskorrelation bestehen keine Belege (vielleicht nur der einzige - *šumenye* L 21,25 sollte nach den orthographischen Gewohnheiten dieser Handschrift eigentlich *šumyenyē* geschrieben werden und bedeutet darum mit grosser Wahrscheinlichkeit *šumēnie*). Die Änderungen im Vokalsystem (konsequent durchgeführter Umlaut *u > i*, u.a., siehe oben) zeugen davon, dass die konsonantische Mouillierungskorrelation beseitigt wurde, denn diese Änderungen wurden durch das Verschwinden der palatalisierten Konsonanten verursacht. Die Assibilierung *t' > c* (*d' > dz* ist hier nicht belegt), für das Gebiet der mährischen Dialekte besonders typisch, wird nicht konsequent durchgeführt, kommt aber verhältnismässig oft vor (40 Belege). Ausser dem Schwanken zwischen den assibilisierten und nicht assibilisierten kommt häufig auch das Schwanken zwischen den assimilierten und nicht assimilierten vor (*wzechod* vs. *wšchod*, *šbozye* vs. *zbozye*, *gdysz* vs. *kdysz* u.a.). Diese Erscheinungen und auch der Beleg *gazdy* (L 6,40 = *každý* 'jeder', durch reflexive Analogie nach dem *gdysz*) beweisen, dass die regressive Assimilation erst begann und noch im Gange war. Bemerkenswert erscheint auch das Eliminieren des *-h-* in einer Endung nach einem vorangehenden Guttural-konsonant - *hlucheo* Mc 7,32; *druheo* Mt 6,24. Der festgestellte Zustand des konsonantischen Systems der Handschrift S (mit der Beseitigung der Mouillierungskorrelation, mit einem Moravismus *t' > c* und mit häufigen Belegen für die regressive Assimilation) entspricht einem vorausgesetzten System der alttschechischen Konsonanten im letzten Drittel des XIV. Jhs. wahrscheinlich in Mähren.

9.1.5. Die Handschrift R

Das phonologische System der Handschrift R scheint ziemlich alt zu sein. Es war aber entweder nur eine Unvollkommenheit oder die Vorliebe des Kopisten für das Ältere, denn dieser Schreiber beseitigte - ob schon bewusst oder unbewusst - nicht alle Bestandteile des phonologischen Systems der Vorlage, die zu seiner Zeit schon archaisch wirken mussten.

Im vokalischen Teilsystem der Kurzvokale wird die schwächste Stelle vom *ě* dargestellt. Quantitativ fast gleich ist die richtige,

die verschwundene und die hyperkorrekte Jotierung vertreten (die hyperkorrekte in gleichen Positionen wie in der Handschrift W, vgl. 9.1.6). Bei einigen Wörtern fehlt die Jotierung in den Silben *de*, *te*, *ne*, *me*, *ve*: entweder handelt es sich um Archaismen mit mouillierten Konsonanten (*w medenyczy* J 13,5; *nezameštnugye* L 13,7; *poweztez* Mt 21,3; *nešwetle* J 11,54; *dyeteczke* Mt 2,20; *nekterzy* J 13,11), oder aber um Moravismen (in mährischen Dialekten wird die Depalatalisation später als im zentralen Sprachraum durchgeführt), oder sind es gewöhnliche Schreibfehler, die in dieser Handschrift sonst recht häufig sind. Der Umfang der Jotierung zeugt davon, dass ihre Beseitigung schon zur Entstehungszeit der Abschrift im Gange war, also auch die Aufhebung der konsonantischen Mouillierungskorrelation beendet sein musste (die Folge dieser Aufhebung, der Wandel *u* > *i*, wurde in R konsequent durchgeführt). Bei den Langvokalen kommt ein anderer Archaismus vor, nämlich das durch den Schreiber aus der Vorlage beibehaltene nicht diphthongierte *-o-* (diese Diphthongierung ist nur bei *buoh* J 6,27 u.a., belegt). Selten ist auch *ô* - nur in *od buoha...k buohu* J 13,6 und mehrmals bei *buozy* J 9,31 u.a. Die Diphthongierung *ô* > *uo* musste zur Zeit des Abschreibens unseres Textes schon fast durchgeführt sein, weil es ziemlich viele Belege der Monophthongierung *ie* > *i* gibt (*w myšto* L 1,39; *przytel* J 11,11 u.a.). Diese Monophthongierung beginnt erst, wenn die Diphthongierung *ô* > *uo* schon im Gange ist. Die Belege mit der gesenkten Jotierung (*gmyezechu* Mc 6,5; *newyerzeczye* L 8,12; *czerkwe* Mt 18,17 u.a.) zeigen, dass die Bedingung für diese Erscheinung - die Beseitigung der Mouillierungskorrelation bei den Konsonanten - schon vorhanden war. Auf die mittelmährische Herkunft des Textes weisen die Belege mit den Änderungen *y*, *ý* > *e*, *é* hin (*ššye otewrzele oczy* J 9,10; *na ššame kray* L 4,29 und andere).

Das konsonantische System ist stabil. Die Mouillierungskorrelation gibt es nicht mehr, die Assibilierung *t'* > *c* ist nicht belegt. Die regressive Assimilation funktioniert schon (*droptov* L 16,21; *blyško* L 21,30; *zbor zhromazdyeny* Mc 9,24 u.a.), wie es auch die nicht der Regel entsprechende Assimilation besonders bei *z* > *s* bezeugt - *zmyechu šye* = *smiechu sě* Mt 9,23; *šrno* = *zrno* J 12,24; *obrzyešawanye* J 7,23 u.a. (die Verwechslungen dieser beiden Konsonanten sind sonst in dieser Handschrift recht selten).

Der Bestand der Phoneme im Evangeliartext der Handschrift R entspricht dem phonologischen System der mittelmährischen Dialekte im letzten Viertel des XIV. Jhs.

9.1.6. Die Handschrift W

Im vokalischen Teilsystem der Kurzvokale gibt es, genauso wie in der Handschrift S, nur eine nicht stabilisierte Stelle - *ě*. Die Senkung der Jotierung ist oft belegt (sogar auch nach Labialen - *wezy* Mt 21,33; oder in langen Silben - *gešty*, *šešty* u.a.), aber sie wurde noch nicht vollendet, wie es die recht häufigen Belege einer hyperkorrekten Jotierung, vor allem im Auslaut in den Silben -*ce*, -*če*, -*še*, bezeugen (*dokonawššye* L 2,43; *geššczye* J 7,6; *šedyczye mladenczye* Akk.Sing. Mc 16,5 u.a.). Die Silben *ča*, *ša*, *čá*, *šá*, *řá* werden oft *czya*, *ššya*, *rzya* geschrieben. Diese Graphik bezeichnet aber kein altes 'a, 'á und keine dialektale *i_a*, *i_á*-Aussprache, sondern das Zeichen *y* dient nur als graphisches hyperkorrektes Weichheitszeichen bei Palatalen *č*, *š*, *ř*.¹⁰⁷ Das *e* anstatt *a* in *ššefarz* L 12,42 kann auf die mittelmährische Herkunft¹⁰⁸ des Kopisten hinweisen. Der Lautwandel *u* > *i* wurde vollzogen (ausser drei Belege, die als aus der Vorlage stammende Archaismen zu bewerten sind - *w czuzo- lozštwe* J 8,3 und 4; *w zemu* J 12,24). Das kurze -*u*- in *pude* (= *pō- jde*) L 11,5 und L 16,30 ist eine Form der damaligen Umgangssprache. Der von JIREČEK¹⁰⁹ beschriebene Slowakismus *sem* kommt in der Handschrift W nicht vor. Es handelte sich um Lesefehler bei oft undeutlich geschriebenem -*e*- (richtig: *sem* 1.Pers.Ind.Präs. von *býti*). Die Diphthongierung *ú* > *ou*, *ý* > *ej* ist nicht belegt, was auch ein Grund für die mährische Herkunft dieser Handschrift sein könnte, denn in Mähren gab es diese Änderungen erst später oder gar nicht. Das System der Langvokale ist in Bewegung. Der Wandel *ō* > *uo* ist im Gange (im Text findet man häufiger noch *ō*), genauso wie *o* > *ô* besonders in der Silbe *bô*- (*od buoha* J 8,47; *buozye* L 11,28 - insgesamt über 70 Wörter, dazwischen aber auch *kuoššuw*¹¹⁰ J 6,12). Relativ häufig sind schon die Belege der Monophthongierung *uo* > *ú* (*muzem* Mt 20,22; *w dul* Mt 15,14; *pugdu* J 5,29; *wul* L 14,5 u.a.), also ein Zeugnis dafür, dass die Handschrift W jünger als Handschrift S ist oder aus einem Mundartgebiet stammt, wo diese Änderungen schon früher vor sich gegangen sind. Die Monophthongierung *ie* > *í* wird durch

107 J. GEBAUER, *Historická mluvnice jazyka českého I*, Hláskosloví, Praha - Vídeň 1894, 128.

108 J. GEBAUER, *Hláskosloví* (siehe Fn. 107), 122.

109 J. JIREČEK, *O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských*, Praha 1887, 77.

110 Vgl. Fn. 106.

viele Belege dokumentiert (*po przytelech* L 2,44; *dytye* Mt 8,6 u.a.), sogar durch solche, die mit einer hyperkorrekten *-ie-* Gruppe anstatt *-i-* erscheinen (*nazyewaty* Mt 23,9; *zakonnyekow* J 7,48 u.a.). Die letzten Beispiele beweisen, dass es sich um eine noch laufende Änderung handelt. Die Handschrift W hat schon die Form *myer* (L 10,5; in S nur *myr*), aber erst in den Lesungen des Proprium Sanctorum, in den älteren Sonntags- und Feiertagsperikopen gibt es nur *myr* (J 20, 19; J 14,27 u.a.). Das vokalische System der Handschrift W entspricht dem Zustand, der für das Alttschechische mit Spuren der mittelmährischen Mundart um das Jahr 1400 bekannt ist.

Das konsonantische System ist schon stabilisiert. Die Mouillierungskorrelation wurde schon beseitigt. Die Assibilierung $t' > c$ kommt selten vor (*wratyczy* J 16,2; *azcz* L 13,8; *šwyeczegyczye* J 5, 35), genauso wie die regressive Assimilation (*nenaleššye* L 24,23). Für westmährische Herkunft dieses Textes würde das prothetische *w* zeugen (fehlt in ostmährischen Dialekten) - *wo rzyeczy* L 3,4. Als einen Dialektismus (auch in Böhmen möglich) betrachten wir das fehlende auslautende *-h* (*buo* Mt 15,3; J 4,24 u.a., vgl. auch die heutigen Formen *Pámbu* 'Herrgott'). Ebenso kann das fehlende anlautende *h-* auch böhmisch sein (*w robyech* = *v hrobiech* J 5,28). Das grosse Alter der Vorlagen (oder noch des Archetyps?) beweisen auch Reste der alten Orthographie $h = ch$ (*hczyte* J 5,47; *hczy* L 14,19 u.a.) und das Schwanken, das durch Ersetzung dieser Schreibweise verursacht wurde (*ruchanye* = *rúhanie* Mt 5,10). Sonst weist das konsonantische System keine anderen Dialektismen oder Besonderheiten auf und entspricht dem Zustand der alttschechischen Konsonanten in Mähren um das Jahr 1400.

9.2. Neue Einblicke in das alttschechische phonologische System¹¹¹

Schon die begrenzte Auswahl von Handschriften erlaubt uns, das phonologische System des Alttschechischen zu verschiedenen Zeitpunkten des XIV. Jhs. zu rekonstruieren. Die grossen Systemerschütterungen (die Änderungen der Jerlaute, der Silbenstruktur, der Liquide, die Entstehung neuer Korrelationen), durch die sich das Tschechische im Rahmen der nordslavischen Sprachgruppe abgesondert hat, gehen in dieser Zeit zu Ende. Im Laufe des XIV. Jhs. stabilisiert

111 Vgl. J. VINTR, Die Symmetrie im phonologischen System des Alttschechischen, Wiener Slavistisches Jahrbuch 20 (1974) 152-163; - d e r s., Dynamisches Raummodell des alttschechischen phonologischen Systems, Wiener Slavistisches Jahrbuch 21 (1975) 290-9

sich der Konsonantismus, im vokalischen System sind noch die letzten grösseren Verschiebungen im Gange. Die Ergebnisse dieser jahrhundertlangen Prozesse kann man am Sprachmaterial der Handschriften feststellen. Gilt das auch für die einzelnen Entwicklungsphasen und vor allem für die Ursachen der Wandlungen?

9.2.1. Die bisherige Literatur

Die bisherigen Arbeiten über die Entwicklung der alttschechischen Laute geben auf diese Frage nicht immer eine klare Antwort. In den Standardwerken der historischen Lautlehre des Tschechischen findet man ausführliche Beschreibungen des Lautbestandes in verschiedenen Entwicklungsetappen. Als klassisches Werk auf diesem Gebiet ist auch heute noch die historische Lautlehre des Tschechischen von J. GEBAUER¹¹² zu betrachten. Dieses Buch ist wegen der Fülle von Belegen, der Breite und Gründlichkeit der Beschreibung und des ersten geschlossenen Bildes der tschechischen Lautentwicklung für jeden Forscher eine ausgiebige und unentbehrliche Hilfe. Das Hochschul-lehrbuch der tschechischen historischen Lautlehre von M. KOMÁREK¹¹³ geht von Gebauer aus, beschreibt und untersucht die alttschechischen Laute schon als Bestandteile eines phonologischen Systems. Es ist ein nicht besonders umfangreiches, aber gutes, genaues Buch. In seiner historischen Grammatik befasst sich F. TRÁVNÍČEK¹¹⁴ auch mit dialektalen Erscheinungen, deren präzisierte strukturelle Bearbeitung man auch in der kompakten diachronischen Phonologie des Tschechische von A. LAMPRECHT¹¹⁵ findet. Komárek und Lamprecht versuchen schon, für Ursachen der Lautentwicklungen Systemgründe zu entdecken. Vieles bleibt noch ungeklärt, z.B. die Erforschung der Zusammenhänge der einzelnen Lautentwicklungen. Wir werden hier versuchen, das bisherige Wissen in dieser Hinsicht um einiges zu erweitern.

9.2.2. Zur hierarchischen Gliederung der Systemelemente; die Einteilung der Problematik

Das phonologische System einer Sprache erfordert meines Erach-

112 J. GEBAUER, Hláskosloví (siehe Fn. 107).

113 M. KOMÁREK, Historická mluvnice česká I, Hláskosloví, Praha (2. Aufl.) 1962.

114 F. TRÁVNÍČEK, Historická mluvnice československá, Praha 1935.

115 A. LAMPRECHT, o.c., (siehe Fn. 106).

tens noch eingehendere Untersuchungen - vor allem eine Analyse der Anordnung der Elemente des Ganzen. Dabei sollte es sich nicht nur um die Feststellung der Systemkomponenten (die Phoneme der Prager Schule und die distinctive features der Harvard-Schule) und ihrer Korrelationen handeln, sondern auch um die Entdeckung der inneren Struktur, der Hierarchie der Systemkomponenten und Korrelationen. Auf diesem Gebiet hat F. V. MAREŠ¹¹⁶ mit seiner analytischen Phonologie eine Pionierarbeit geleistet. Seine Prinzipien (auch mit seiner Akzeptierung der Grundsätze der Prager Schule) werden im wesentlichen in den folgenden Ausführungen übernommen, besonders seine hierarchische Gliederung der Merkmale, die für die Struktur eines Phonems relevant sind.

Für weitere Erwägungen gliedern wir die Problematik in folgende Problemkreise - Rekonstruktion der phonologischen Systeme unserer Handschriften (9.2.3.; dem Alter nach bilden die sechs Evangelienhandschriften zwei Gruppen - Handschriften A und C aus der ersten Hälfte des XIV. Jhs., 9.2.3.1., und Handschriften D, S, R, W aus der zweiten Hälfte des XIV. Jhs., 9.2.3.2.); Zahlensymmetrie der Systemelemente (9.2.4.); Raumsymmetrie der Systemelemente (9.2.5.); parazentrische Bewegungen als Entwicklungsprinzip des phonologischen Systems (9.2.6.).

9.2.3. Rekonstruktion der phonologischen Systeme der Handschriften A, C, D, S, R, W

Es werden zuerst die phonologischen Systeme der Texte A und C aus der ersten Hälfte des XIV. Jhs. (9.2.3.1.), dann die Systeme der Handschriften D, S, R, W aus der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. (9.2.3.2.) behandelt.

Anm.: Die Unterteilung der Handschriften in zwei Gruppen ist auf Erkenntnissen der historischen Grammatik des Tschechischen über die Entwicklung des alttschechischen Lautbestandes während des XIV. Jhs. gegründet: am Anfang des XIV. Jhs. ist noch mit der konsonantischen Mouillierungskorrelation (oder mindestens noch mit ihren Resten), mit der konsequenten Jotierung, mit den Langvokalen \bar{o} , \bar{u} und mit dem Diphthong ie zu rechnen; in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. ist die konsonantische Mouillierungskorrelation verschwunden, das vokalische System befindet sich aber noch in Bewegung (Senkung der Jotierung, die Diphthongierung $\bar{o} > uo$, ev. die Monophthongierung $ie > i$). Die Handschriften A und C sind also näher dem alttschechischen phonologischen System um 1300, die Handschriften D, S, R, W

116 F. V. MAREŠ, Analytische Phonologie, The Slavic Word (1970), preprint, 1-33.

dem System um 1400. Dem phonologischen System des nicht erhaltenen Archetyps würde das System der Handschrift A am nächsten stehen.

9.2.3.1. Rekonstruktion des phonologischen Systems der Hss. A und C

Nach einer Materialanalyse und unter Berücksichtigung der bisherigen Erkenntnisse wurde der Phonembestand festgestellt. Das Schema (siehe Tafel I) wurde mit freundlichen Hilfe von F. V. Mareš und nach den Prinzipien seiner analytischen Phonologie¹¹⁷ zusammengestellt.

Tafel I

1300	Alveolare (A)	Palatale (P)	Velare (G)	Labiale (L)
Kons. (C)	t t̄ c	//t̄ č	k	p̄ p
	d d̄ s s̄	//d̄ š	ch	b̄ b
	z z̄	ž ř	h	
So.	n n̄ r l l̄	n̄ j		m̄ m w̄ w
Vo. (V)	̄o ̄o	ı i		/°ı /°u
		/ȳ		ı̄
	̄o ̄o	/ȳ ie ě		u /°ō /°o
		e		ō
		e		o
			d a	

Erklärung der Zeichen:

č - traditionelle Bezeichnung für den Vokal 'e' (≙ ie)

/ - Bezeichnung für eine Variante

// - Bezeichnung für eine chronologische (im begrenzten Zeitraum vorhandene) Variante

Anm.: Für die Handschrift C gilt die Tafel I nur teilweise, weil

117 F. V. MAREŠ, Das Lautsystem im Licht der analytischen Phonologie, in: Phonologica 1972, München-Salzburg 1975, 267-281.

118 Vgl. K. HORÁLEK, Zum Begriff der phonologischen Korrelation, in: Phonologie der Gegenwart, Wien 1967, 366.

sie am Übergang zwischen diesem und dem späteren System (siehe Tafel II) steht.

Das erste rekonstruierte System entspricht im wesentlichen dem alttschechischen phonologischen System um das Jahr 1300. Im Schema sind die Phoneme /f/, /g/ nicht vertreten, die zu dieser Zeit im System der heimischen Laute noch als fremde Elemente empfunden wurden. Die Varianten bei den Vokalen spielen noch eine grosse Rolle, wie unten (siehe Tafel III, IV und 9.2.4.5.1., 9.2.4.5.8.) noch näher erklärt wird. Die langen Vokale gehören völlig ins phonologische System und können nicht als nur prosodische (suprasegmentale) Erscheinung betrachtet werden.¹¹⁸

9.2.3.1.1. Die Stellung der silbischen Sonanten

Die kurzen und langen silbischen Sonanten \bar{r} , \bar{l} waren im Alttschechischen um 1300 noch selbständige Phoneme (so KOMÁREK, 82; wir übernehmen hier einige seiner Beispiele), die als Merkmal gegenüber dem r , l die Fähigkeit einer Silbenbildung hatten. Sie könnten in ähnlicher Lautumgebung silbisch oder nicht silbisch vorkommen ($prv\acute{e}$ vs. $krve$) und könnten auch die Wortbedeutung unterscheiden - $dr\acute{z}\acute{e}ti$ (zweisilbig) 'zittern' und $dy\acute{z}\acute{e}ti$ (dreisilbig) 'halten, besitzen'. Man kann zwar kein anderes Beispiel finden; trotzdem glauben wir, dass die notwendige Wiederholbarkeit für eine Systemerscheinung (mindestens zwei Paare) durch das ganze Paradigma dieser Zeitwörter gegeben ist.

Waren aber \bar{r} , \bar{l} auch Phoneme oder nur Varianten? Komárek und Lamprecht rechnen im Alttschechischen (auch nach 1400) mit den langen Phonemen \bar{r} , \bar{l} . Für ein \bar{r} findet man in den alttschechischen Handschriften Belege mit einem Längezeichen, z.B. in der Postilla von Johannes Hus: $wrczy$ / $chl\acute{e}b$ / $p\acute{s}om$ 46b; on nas $nakr\acute{m}yl$ 69b, u.a. Langes \bar{l} muss man nach dem Zustand in den mährischen Dialekten oder im Slowakischen z.B. für Wörter wie $v\bar{l}\acute{e}\acute{s}$ 'ein junger Wolf', $p\bar{l}\acute{n}iti$ 'füllen' voraussetzen.¹¹⁹ Auch die alttschechische Schreibweise $-rr-$, $-ll-$ in den ältesten Handschriften, wo durch die Verdoppelung manchmal die Vokallängen bezeichnet werden, könnte in einigen Belegen auch ein \bar{r} , \bar{l} bedeuten. Diese Schreibweise ist während des XIV. Jhs. verschwunden und die Belege mit $-r\acute{-}$ in der Postilla von Johannes Hus kann man beim konservativen Hus als Ar-

119 Vgl. J. GEBAUER, *Hláskosloví* (siehe Fn. 107), 300; - M. KOMÁREK, o.c. (siehe Fn. 113), 99ff.

chaismen oder als hyperkorrekte Formen betrachten. Wir nehmen an, dass die langen \bar{z} , $\bar{\delta}$ um 1400 nur Varianten der Phoneme z , δ waren (vgl. Tafel II). Die Beseitigung einer nicht mehr relevanten sonantischen Länge könnte in engem Zusammenhang mit den Bewegungen im altschechischen System der Langvokale stehen. Die ganze Entwicklung der silbischen Sonanten sollte noch genauer untersucht werden.

9.2.3.2. Rekonstruktion des phonologischen Systems der Handschriften S, R, W, D

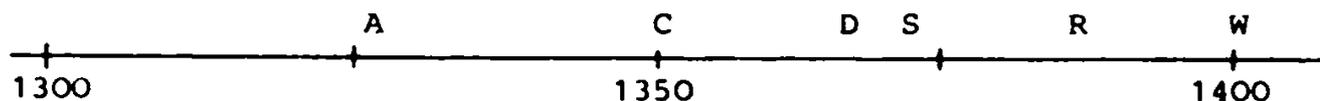
Das phonologische System der Handschriften S, R, W, D entspricht im wesentlichen dem altschechischen System zum Ende des XIV. Jhs. Die Varianten bei den Vokalen spielen jetzt keine wichtige Rolle mehr (vgl. 9.2.4.5.9, Tafel III, IV). Die konsonantische Mouillierungskorrelation wurde beseitigt, die konsonantische Labialisierung war phonologisch nicht (oder noch nicht) relevant und nicht für das ganze System typisch - darum brauchen wir die labialisierten Varianten bei der Betrachtung des Systems als eines Ganzen nicht zu berücksichtigen.

Tafel II

1400	Alveolare (A)	Palatale (P)	Velare (G)	Labiale (L)
Kons. (C)	t c d s z	\bar{t} \bar{c} \bar{d} \bar{s} \bar{z} $\bar{ř}$	k /g h	p b
So.	n r l l	\bar{n} j		m w
Vo. (V)	/ \bar{z} / $\bar{\delta}$ z δ	i i ie \bar{e} é e	y y d a	ú u uo / $\bar{\delta}$ / \bar{o} o

Erklärung der Zeichen: wie bei Tafel I, neu nur $\bar{\delta}$ - Bezeichnung für den o-Vokal mit zusätzlicher Labialisierung $\bar{\delta} = \bar{o}$

Auf einer Zeitachse sind die phonologischen Systeme unserer Handschriften folgendermassen verteilt:

9.2.4. Zahlensymmetrie der Systemelemente

9.2.4.1. Die bisherige Fachliteratur

Der Begründer der Phonologie N. S. TRUBETZKOY hat die Symmetrie für eine der Grundeigenschaften des Systems gehalten.¹²⁰

Die Tendenz zur Erhaltung der Symmetrie auch während der Systementwicklung kann bewiesen werden, wie es für das tschechische phonologische System J. VACHEK¹²¹ in seiner hervorragender, viele Anregungen bietenden Arbeit getan hat. Es ist nicht besonders schwer, beim heutigen Stand unserer Kenntnisse z.B. bei den Vokalen auch in der Diachronie eine Symmetrie festzustellen. Wir werden versuchen, die Beweise dafür zu erbringen, dass die Symmetrie im phonologischen System (auch in den Wechselbeziehungen der Phonemgruppen - z.B. von Konsonanten, Sonanten, Vokalen) ein grundlegendes Ordnungsprinzip darstellt. V. SKALIČKA¹²² formuliert das Symmetrieprinzip allgemeiner als inneres Modell einer Sprache. Unter innerem Modell versteht er eine doppelseitige Ähnlichkeit sprachlicher Mikrostrukturen, die als solche erlebt wird.

9.2.4.2. Zum Begriff eines Systemmodells

Unserer Meinung nach gibt es nicht nur eine erlebte logische Symmetrie der Mikrostrukturen, sondern auch eine dem System inhärente Symmetrie der Strukturen; nicht nur eine Symmetrie der Qualität, sondern auch eine Symmetrie der Quantität. Das ganze System wird einem, in seinen Grundrissen einfachen Modell nachgebildet, das man abstrahieren und durch einfache mathematische (arithmetische, geometrische) Formeln ausdrücken kann. Ändert sich etwas

¹²⁰ N. S. TRUBETZKOY, Grundzüge der Phonologie, Göttingen (3.Aufl.) 1962, 6ff., 67ff.

¹²¹ J. VACHEK, Dynamika fonologického systému současné češtiny, Praha 1968.

¹²² V. SKALIČKA, O tzv. vnitřním modelu v jazyce, Slovo a slovesnost 34 (1973) 22-26.

im System, wird eine Änderung am Modell folgen. Wird das ganze System umgebaut, ändert sich auch das ganze Modell. Zum Umbau des ganzen Systems führen mehrere Änderungen. Eine grössere Anzahl von Änderungen bringt das Modell ins Wanken, und das System ist gezwungen, einen solchen Weg zu suchen, welcher zu einem stabileren Modell und zu einer ausgewogeneren Symmetrie führt.

9.2.4.3. Das arithmetische Systemmodell

Das Modell eines Systems kann man sich entweder als eine Raumanordnung der Teilsysteme (ein geometrisches Modell) oder als Anordnung der Teilsysteme in einfache, im System wiederholbare Zahlenrelationen (ein arithmetisches Modell) vorstellen. Die Zahl der Elemente einzelner Teilsysteme (z.B. der Konsonanten, Vokale, Sonanten; der Alveolare, Palatale, usw.) bildet Relationen, die auf ganz einfache und wenige Grundrelationen reduziert werden können (z.B. $1 : 1$, $2 : 1$, $3 : 2$). Jedes Phonem (eventuell jede Phonemvariante) stellt eine Einheit dar und wird bei den Zahlangaben in einem arithmetischem Modell durch die Zahl 1 repräsentiert. Die Relationen der Elemente sind in einem System nicht nur wiederholbar, sondern sie können dazu auch noch symmetrisch sein. Betrachten wir die Elemente eines Teilsystems als eine (mathematische) Menge: eine Relation R ist in einer Menge M dann symmetrisch, wenn für alle Elemente $x, y \in M$ gilt: $xRy \Rightarrow yRx$ (x, y sind Elemente der Menge M). Eine symmetrische Relation ist z.B. die Grundrelation $1 : 1$. Die Relation $2 : 1 : 2$ (die Mengen A, B, C) können wir auch als symmetrisch bezeichnen, denn die Zahl der Elemente der Mengen A, C ist symmetrisch im Hinblick auf die Zahl der Elemente der Menge B . Wenn wir A und C vertauschen, bleibt die Relation erhalten. Die Relation $3 : 2$ ist nicht symmetrisch, wir werden sie hier als eine Proportion bezeichnen (sie ist eigentlich nur eine Seite - die einfachere - einer Verhältnisgleichung $a : b = c : d$, wo in unserem Fall $a = 3, b = 2$). Die einfachen, reduzierten Grundrelationen, die bei der Herstellung eines arithmetischen Modells im System am häufigsten vorkommen, nennen wir das Grundordnungsprinzip eines Systems.

9.2.4.4. Die Grundsätze der analytischen Phonologie als Kriterien

Bei der Suche nach Relationen und Ordnungsprinzipien im phonologischen System des Alttschechischen gehen wir von den Grund-

sätzen der analytischen Phonologie Mareš' aus. Mareš gliedert die (Bau-)Elemente eines Systems auf: Grundelemente (V - der vokalische Charakter; C - der konsonantische Charakter; X - Farbe: L - labial, G - velar, P - palatal, A - alveolar; S - silbischer Wert) und akzessorische Elemente (n - Nasalität, m - Mouillierung, q - Quantität, v - Stimmbeteiligung). Wenn man nach diesen Kriterien das phonologische System des Alttschechischen gliedert (vgl. Tafel I, II), findet man im Schema weitgehende Symmetrie.

9.2.4.5. Zahlenrelationen und Zahlensymmetrie im phonologischen System des Alttschechischen und in seinen Teilsystemen um das Jahr 1300

9.2.4.5.1. C, V-(Konsonanten, Vokale) Symmetrie

Die Symmetrie zwischen den Vokalen und den Konsonanten ist nicht eindeutig, vor allem wegen der grösseren Anzahl der vokalischen Varianten. Im phonologischen System des Alttschechischen um 1300 gab es folgende Phoneme: 12 Vokale, 4 silbische Liquiden (die wegen ihres Silbenwertes zu den Vokalen gezählt werden), 11 Sonanten und 22 Konsonanten (vgl. Tafel I unter 9.2.3.1.). Problematisch ist die Stellung der vokalischen Varianten. Wenn man nämlich mit ihnen beim Versuch der Herstellung eines einfachen arithmetischen Modells der Relation $Ko : Vo$ als mit den "gleichberechtigten" (im Hinblick auf die Vo-Phoneme) Einheiten nicht rechnet, wäre das Bild des Systems nicht vollständig, nicht der (damals) erlebten Funktion der Vo-Varianten entsprechend und nicht einmal auf ein einfaches Modell, eine einfache Zahlenrelation zurückzuführen (z. B. ohne die vokalischen Varianten zu zählen: $12 Vo + 4 \text{ silbische So} : 11 So : 22 Ko = 16 : 11 : 22$?)! Wenn wir aber die VoVar zu den Vo und silbischen So zählen und die So und Ko als selbständige Zahlenmengen belassen, dann kommen wir bei der Aufzählung der Elemente in diesen Mengen zu einer symmetrischen Relation - $12 Vo + 6 \text{ VoVar} + 4 \text{ silbische So} : 11 So : 22 Ko = 22 : 11 : 22 = 2 : 1 : 2$.

Daraus kann man den Schluss ziehen, dass die vokalischen Varianten - wenigstens in der Zeit um 1300 - ins alttschechische phonologische System als die den vokalischen Phonemen funktionell völlig gleichgestellte Einheiten eingegliedert sind. (Sollte oder könnte man diese vokalischen Varianten, diese "fast-Phoneme", nicht "Allophoneme" nennen?)

9.2.4.5.2. S-(Silbenwert-) Symmetrie

Stellen wir die Silbenwerte (S) der Vo und der silbischen So den ØS-Werten der Ko gegenüber: wenn wir (bei den Vo) nur die Phone-me nehmen, kommen wir zu keiner Symmetrie - 12 vokalische S + 4 S der silbischen So : 22 konsonantische ØS-Werte = 16 : 22. Die übrigen So (als potenzielle Silbenwertträger) stehen zwischen den Vo- und Ko-Mengen als eine selbständige Menge. Wenn wir auch die S-Werte der vokalischen Varianten nehmen (und die So-Werte als eine selbständige Menge), dann bekommen wir folgende symmetrische Relation - 12 VoS + 6 VoVarS + 4 silbische SoS : 11 So : 22 KoØS = 22 : 11 : 22 = 2 : 1 : 2 - also dieselbe Symmetrie wie bei C, V.

9.2.4.5.3. X-(Farbe-) Symmetrie

Das ganze phonologische System des Alttschechischen ist, was die Farbe betrifft, ziemlich symmetrisch, besonders bei den Alveolaren und Palatalen (vgl. Tafel I unter 9.2.3.1.) - 9 alveolare Ko vs. 9 alveolare So stehen in einer 1 : 1 Relation. Wenn man auch die Varianten der vorderen Vo in Relation der palatalen Reihe nimmt und die So zu den Ko zählt - dann entsteht eine symmetrische zweigliedrige Relation 6 Ko + 2 So : 6 Vo + 2 VoVar = 8 : 8 = 1 : 1. Die velare Reihe ist asymmetrisch - 3 velare Ko : 2 mittlere Vo = 3 : 2. Die Relation der Labiale ist - ähnlich wie bei den Palatalen - in einer zweigliedrigen Form symmetrisch - 4 Ko + 4 So : 4 Vo + 4 VoVar = 8 : 8 = 1 : 1.

Im Laufe der Beseitigung der konsonantischen Mouillierungskorrelation kam das ganze System in Bewegung, und auch die X-Symmetrie wurde gestört. Unserer Meinung nach schwinden in diesem Prozess zuerst die mouillierten Alveolare (\acute{d} , \acute{t} , \acute{n} , \acute{s} , \acute{z}) und dadurch wird das Gleichgewicht nicht nur in diesem A : \acute{A} -Teilsystem, sondern die Symmetrie des ganzen Systems gestört. Durch Änderungen, die dann sowohl bei Ko als auch bei Vo folgen, wird das ganze System so lange umgebaut, bis wieder eine mehr oder weniger ausgewogene Symmetrie hergestellt ist.

9.2.4.5.4. m-(Mouillierung-) Symmetrie

Die Mouillierungskorrelation hat bei den Ko und So 10 Paare - 6 alveolare und 4 labiale (vgl. Tafel I unter 9.2.3.1.). Diese

sind über die velare Reihe (vgl. Tafel I) in derselben Relation wie die Velaren (siehe 9.2.4.5.3.) $3 : 2 (= 6 : 4)$ proportional. Diese Proportionalität entspricht auch der Relation zwischen den alveolaren und palatalen Konsonanten ($9 : 6 = 3 : 2$). Daraus sieht man, dass die proportionale Relation $3 : 2$ im System um 1300 als Ordnungsprinzip öfters vorkommt. Von einer Symmetrie kann in diesem Fall nicht gesprochen werden, wohl aber von einer Proportionalität, die im System des Alttschechischen um 1300 fest verankert und wiederholbar ist.

9.2.4.5.5. q-(Quantität-) Symmetrie

Bei der Quantitätskorrelation stehen die an dieser Korrelation beteiligten Phoneme in einer symmetrischen Relation - 6 lange Vo + 2 lange silb. So : 6 kurze Vo + 2 kurze silb. So = $8 : 8 = 1 : 1$ (auch mit den dazugezählten VoVar bleibt diese Relation symmetrisch - $11 : 11 = 1 : 1$).

Wenn man das Verhältnis zwischen den nicht beteiligten (22 Ko + 11 So) und den beteiligten Systemeinheiten (12 Vo + 6 VoVar + 4 silb. So) sucht, kommt man zu einer proportionalen und im phonologischen System um 1300 wiederholbaren Relation $33 : 22 = 3 : 2$.

9.2.4.5.6. n-(Nasalität-) Symmetrie

Die Verankerung der Nasallaute im sonst ziemlich symmetrischen alttschechischen phonologischen System ist problematisch und nicht ganz klar. Wo sollte man eine im arithmetischen Modell proportional oder symmetrisch feststellbare Systemopposition für Nasallaute suchen oder nach welchem Prinzip sind diese ins System eingegliedert?

Die alten vier Nasalvokale (zwei lange, zwei kurze) gibt es im Alttschechischen um 1300 schon lange nicht mehr. Nur in der Sonanten-Gruppe befinden sich zu dieser Zeit 5 Nasalsonanten, die zu den übrigen So in einer asymmetrischen und im System kaum wiederholbaren Relation $5 : 6$ stehen. Das Verhältnis der Nasale und der übrigen nicht nasalen Ko und So ergibt auch keine brauchbare Relation, nämlich $5 : 28$.

Nach diesen eher negativen Feststellungen nehmen wir an, dass die Nasalität eine Erscheinung war, die in der Sprachentwicklungs-etappe des Alttschechischen um 1300 nicht das ganze phonologische System, sondern nur einen Teil des konsonantischen Teilsystems

betrifft und dass die eventuelle Symmetrie oder Proportionalität nur im Rahmen dieses Teils zu suchen ist. Ein solches Teilsystem bilden die Nasale mit seinen nicht nasalen Widerspiegelungen d , \bar{d} , \bar{d} , b , \bar{b} , mit denen sie in einer symmetrischen Relation 1 : 1 stehen.

9.2.4.5.7. Zusammenfassung der Relationen

C und V - 2 : 1 : 2; S - 2 : 1 : 2; X - 1 : 1, 1 : 1, 3 : 2, 1 : 1; m - 3 : 2; q - 1 : 1 (3 : 2); n - 1 : 1. Die häufigste Relation im phonologischen System des Alttschechischen um das Jahr 1300 ist die symmetrische Relation 1 : 1.

9.2.4.5.8. Die Rolle der vokalischen Varianten als potenzieller Phoneme

Analysieren wir jetzt das alttschechische phonologische System um 1300 als ein Ganzes nur mit den Kriterien der Grundelemente C, V, X, (S). Wenn man von dem Grundsatz ausgeht, dass das ganze System zu einer Symmetrie tendiert, scheint die Rolle der VoVar um 1300 anders zu sein als in der traditionellen Phonologie des Alttschechischen behauptet wird. Vom Standpunkt einer Systemsymmetrie spielen die vokalischen Varianten zu dieser Zeit dieselbe Rolle wie die vokalischen Phoneme (vgl. 9.2.4.5.1.). Sind wir dann berechtigt (in einem synchronen Schnitt und bei konkretem Material) noch von den Varianten zu sprechen?

9.2.4.5.9. Die Ergebnisse der Zahlensymmetrieanalyse

Die Ergebnisse dieser Analyse fasst die Tafel III zusammen. Hier sieht man auch, wie wichtig die VoVar für eine Systemsymmetrie zu dieser Zeit noch waren. Das ganze System ist nämlich nur dann symmetrisch, wenn man die weichen und harten VoVar mitzählt.

Tafel III

1300	a) Anzahl d. Phoneme ohne VoVar					b) Anzahl d. Phoneme + VoVar				
	A	P	G	L	alle	A	P	G	L	alle
Ko	9	6	3	4	22	9	6	3	4	22
So	5	2		4	11	5	2		4	11
Vo	4	6	2	4	16	4	8	2	8	22

Anm: Die als fremd empfundene Phoneme /f/, /g/ stehen ausserhalb des Systems; die Phoneme /ɣ/, /ɣ̄/, /l̄/, /l̄̄/ zählt man wegen ihres silbischen Wertes zu den Vo.

In der Tafel IIIb) zeigt es sich, dass das ganze System nur dann symmetrisch ist ($22 : 11 : 22 = 2 : 1 : 2$), wenn man die vokalischen Varianten als den Phonemen gleichberechtigte Einheiten dazurechnet. Interessant ist, dass es sich bei den gleichberechtigten Varianten gerade um solche handelt, die in einer späteren Entwicklungsphase Phoneme geworden sind und die man darum als potenzielle Phoneme (Allophoneme?) bezeichnen sollte.

9.2.4.6. Zahlensymmetrie im phonologischen System des Alttschechischen um das Jahr 1400

Die Ergebnisse der Analyse des phonologischen Systems des Alttschechischen um 1400 am Material unserer Handschriften S, D, R, W und nach den Kriterien der Grundelemente (siehe 9.2.4.4. und 9.2.4.5.8.) sind in der Tafel IV zusammengestellt (vgl. dazu auch die Tafel II, S. 119). Für *f*, *g*, *ɣ*, *l̄* siehe Anmerkung bei Tafel III.

Tafel IV

1400	a) Anzahl d. Phoneme ohne VoVar					b) Anzahl d. Phoneme + VoVar				
	A	P	G	L	alle	A	P	G	L	alle
Ko	5	6	3	2	16	5	8	3	2	16
So	4	2		2	8	4	2		2	8
Vo	2	6	4	4	16	4	6	4	6	20

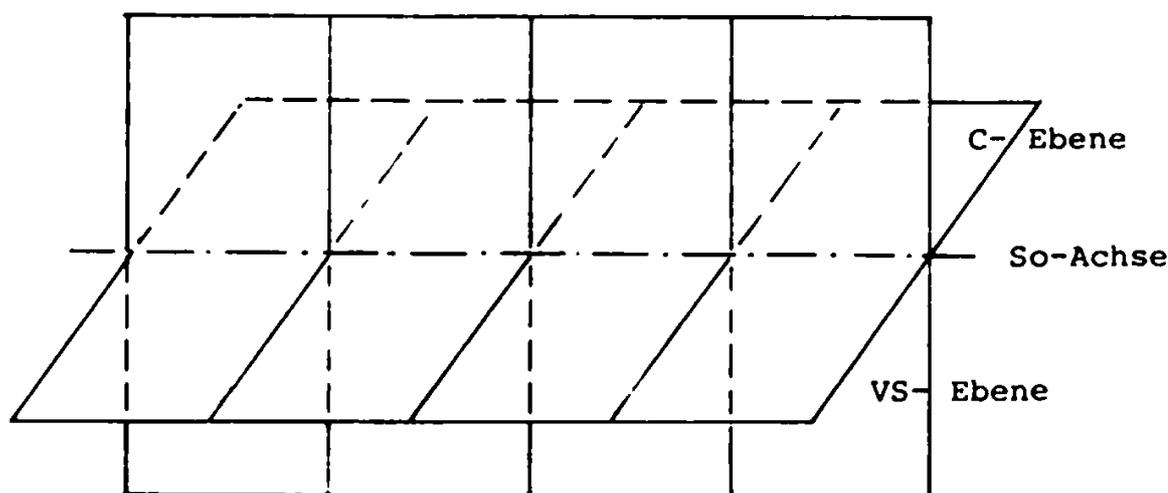
Im jüngeren phonologischen System um 1400 ist die Symmetrie nur bei den Phonemeinheiten deutlich zu erkennen (siehe hier Tafel IVa) - $16 : 8 : 16 = 2 : 1 : 2$. Die Ausgewogenheit des Systems hängt nicht mehr von den Varianten, eventuell im Modell von ihrer Anzahl, ab (vgl. Taf. IIIb). Die Beseitigung der konsonantischen Mouillierungskorrelation hat auch die Rolle der weichen Varianten der hinteren Vokale abgebaut, und diese haben sich inzwischen in vordere Vokale verwandelt. Die Labialisierung hat sich bei den Konsonanten nicht durchgesetzt, und die vokalischen labialisierten Varianten stören jetzt die Symmetrie (siehe Taf. IVb, vgl. auch Taf. II). Die Existenz dieser labialisierten Varianten muss zeitlich nur begrenzt lange dauern - und sie sind wirklich im Laufe des nächsten Jahrhunderts aus dem Alttschechischen verschwunden.

Die Beseitigung der Mouillierungskorrelation und der Abbau der vokalischen Varianten vereinfachte und stabilisierte das damalige phonologische System des Alttschechischen.

9.2.5. Raumsymmetrie der Systemelemente

9.2.5.1. Das geometrische Modell des phonologischen Systems

Die im alttschechischen phonologischen System vorhandene Zahlensymmetrie führt zum Schluss, dass die Systemelemente auch im Raum ein Modell bilden. Die konstante Mitte bei den Zahlenrelationen der Teilstrukturen (1 : 1 : 1, 2 : 1 : 2; die Mitte = die Sonanten = 1) stellt eine Achse dar, um die das ganze phonologische System im Raum angeordnet werden kann. Wir werden versuchen, ein solches Raummodell zu finden, das dem alttschechischen System entspricht und das sich später auch auf andere Systeme applizieren lässt. Die Darstellung des ganzen phonologischen Systems soll vereinfacht und auf nur zwei Ebenen beschränkt werden (obwohl wir wissen, dass jedes Phonem nicht einen Punkt sondern einen gewissen Raum darstellt und dass er nicht zwei, sondern drei oder sogar vier Koordinaten hat, siehe auch 9.2.6.). Die Grundelemente (C, V, X, S) funktionieren als Koordinaten der zwei Grundebenen, die durch eine Achse der Sonanten hindurchgehen: die horizontale Ebene der Konsonanten (C-Ebene) und die vertikale Ebene der Vokale und silbenbildender Sonanten (VS-Ebene). Die konkreten Farben (A, P, G, L) gliedern die zwei Ebenen in je vier Teilebenen.

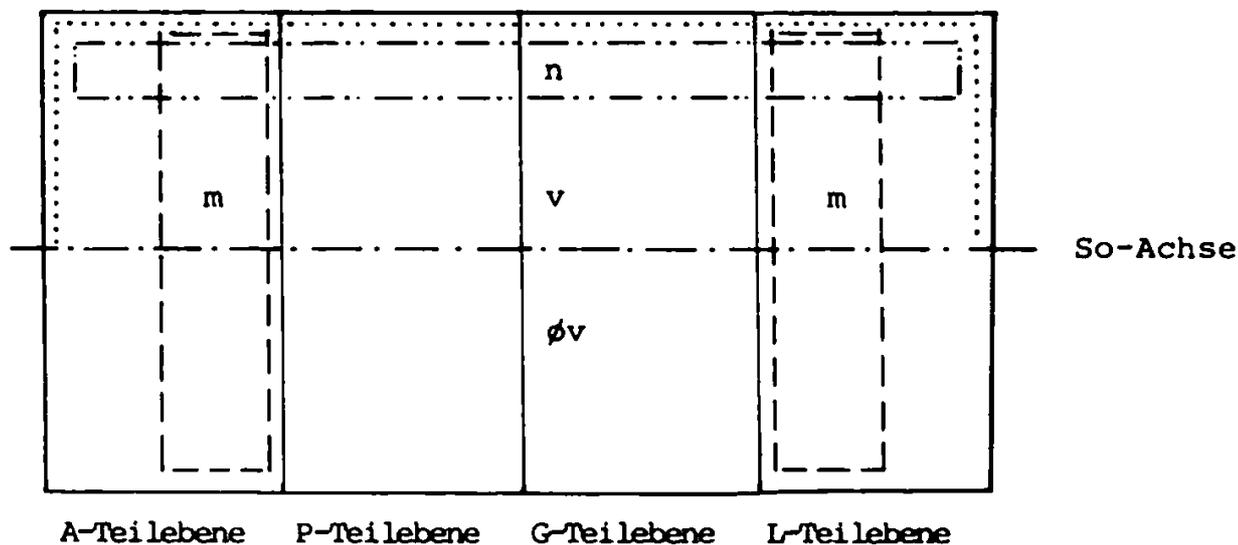
A-Teilebene P-Teilebene G-Teilebene L-Teilebene

9.2.5.2. Die Unterteilung der Teilebenen und Sektoren im Modell

Die akzessorischen Elemente (m - Mouillierung, n - Nasalität,

q - Quantität, v - Stimmbeteiligung) sind mit den Grundelementen, was die Anzahl betrifft, symmetrisch. Die vier akzessorischen Elemente verursachen die weitere Unterteilung der Ebenen in folgende Sektoren: in mouillierte (m), nasalisierte (n), stimmhafte oder stimmlose (v, $\emptyset v$) Sektoren in der C-Ebene; lange und kurze (q, $\emptyset q$) Sektoren in der VS-Ebene.

C-Ebene:

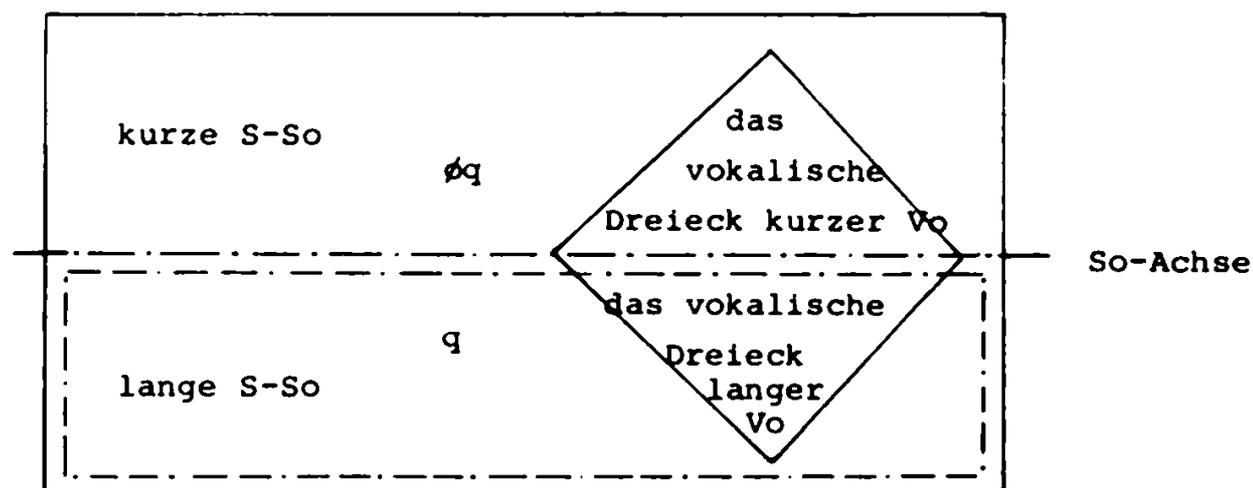
Begrenzung der Teilebenen: ————— Farben (A, P, G, L)

Begrenzung der Sektoren: - - - - - Mouillierung (m)

..... Nasalität (n)

..... Stimmbeteiligung (v)

VS-Ebene:

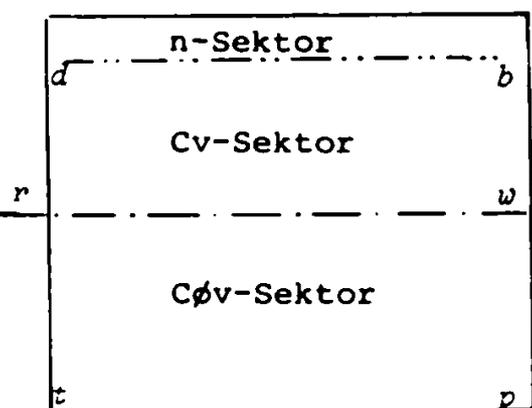
Begrenzung der Sektoren: - - - - - Quantität (q)

9.2.5.3. Die Figuren im geometrischen Modell

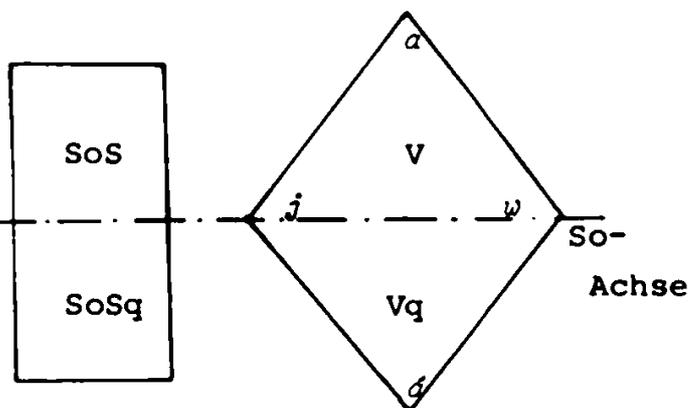
Die Einheiten eines phonologischen Systems bilden dann in den Ebenen bzw. Teilebenen einfache Figuren - Dreiecke und Vierecke (bei dem vokalischen Dreieck handelt es sich eigentlich um zwei

Dreiecke, die miteinander über die Sonanten-Achse verbunden ein Viereck bilden). Die Form der Figuren ist nicht statisch. Die Teilsysteme variieren während der Entwicklung zwischen einem Dreieck und einem Viereck, zwischen einer ausgestreckten (breiteren) und einer zusammengezogener (schmäleren) Figur.

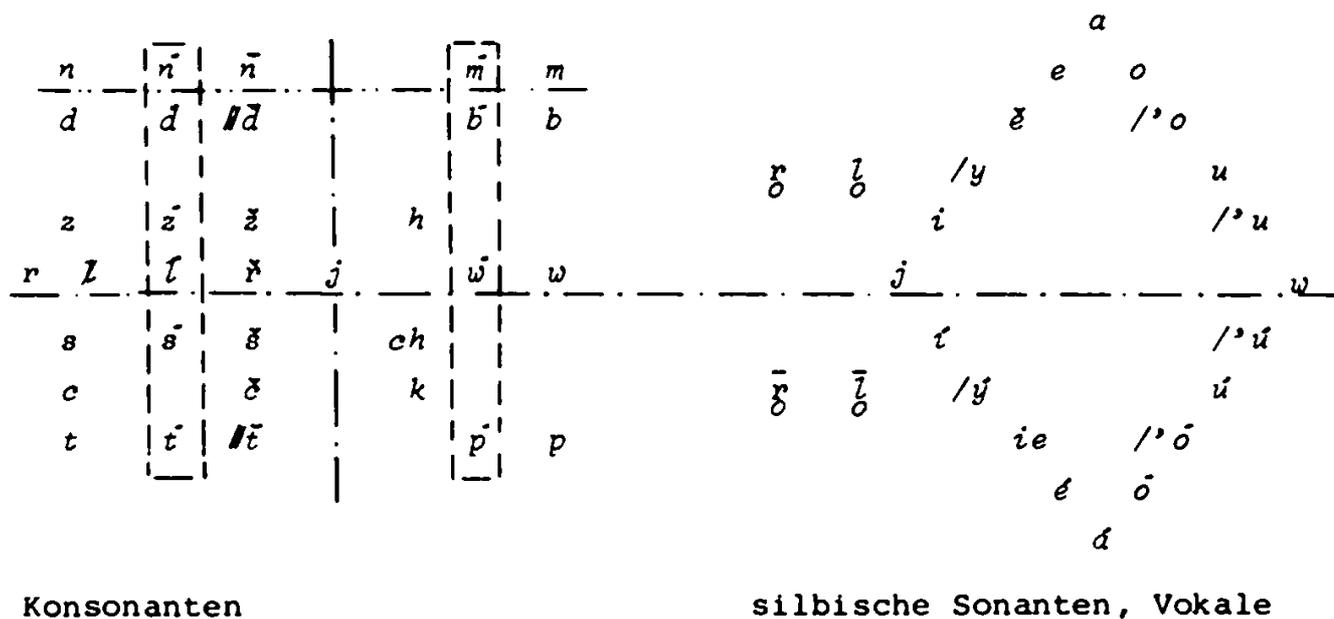
Das konsonantische Viereck
in der C-Ebene

Das vokalische Dreieck
in der VS-Ebene

9.2.5.4. Ein Raummodell des alttschechischen phonologischen Systems um das Jahr 1300:

Anm.: / vor den Buchstaben bezeichnet eine Variante

// bezeichnet eine chronologische Variante

Die Ko und Vo + silbische So, hier der Übersichtlichkeit wegen getrennt, sind durch die Sonanten-Achse verbunden zu einem Ganzen; man muss sich diese Laute im Raum vorstellen, placiert in den zwei oben beschriebenen zueinander rechtwinkelig stehenden Ebenen (vgl. dazu die Zeichnung unter 9.2.5.1.).

9.2.5.7. Die Konkurrenz der Symmetrien

Die Raummodelle zeigen ebenso, dass ein System eine innere Symmetrie hat. In verschiedenen Entwicklungsstadien können mehrere symmetrische Anordnungen der Phoneme miteinander konkurrieren, wobei eine Anordnung zu bestimmter Zeit redundant wird und infolgedessen dann aus dem System ausgeschieden oder durch eine andere, relevante, ersetzt wird. Aus den Verschiedenheiten in zwei oder mehreren Modellen für verschiedene Zeitquerschnitte in der Diachronie eines phonologischen Systems kann man feststellen, auf welche Art und Weise es zu einer Systemänderung kommt.

9.2.6. Parazentrische Bewegungen der akzessorischen Elemente als Entwicklungsprinzip im phonologischen System

9.2.6.1. Gibt es ein dynamisches Systemmodell?

Bei einer statischen synchronen Beschreibung kann man ein phonologisches System an einem Zahlen- oder an einem Raummodell darstellen. Ist für die Systemänderungen, für die diachronische Lautentwicklung auch ein Modell zu finden? Gibt es ein dynamisches Modell eines phonologischen Systems?

9.2.6.2. Die Beweglichkeit der akzessorischen Elemente

Wenn wir von der Voraussetzung ausgehen, dass nicht nur die Systemeinheiten (Phoneme), sondern auch die Systemelemente (die Farbe, die Mouillierung, usw.) im Systemmodell ihren Platz haben, dann kann etwas neues im Systemmodell (neue Systemeinheiten) nur durch Bewegung entstehen, durch gegenseitiges Annähern einiger Einheiten, oder - genauer gesagt - durch die Annäherung einer Systemeinheit und eines Systemelements. Diese Bewegungen, wie alles andere in einem phonologischen System, sind nicht chaotisch, sondern geregelt und geordnet.¹²³ In einem Raummodell sind die Grundelemente C, V, S, X fast konstant, bewegen sich nicht und behalten fast immer ihren Platz als Grundkoordinaten der Systemeinheiten. Die

123 Die Ursachen der Bewegungen im Modell eines phonologischen Systems behandelte J. HAMM, Die Verschiebungen der Velarkonsonanten, Wiener Slavistisches Jahrbuch 15 (1969) 38-58; vgl. die Schemata auf Seiten 51 und 50.

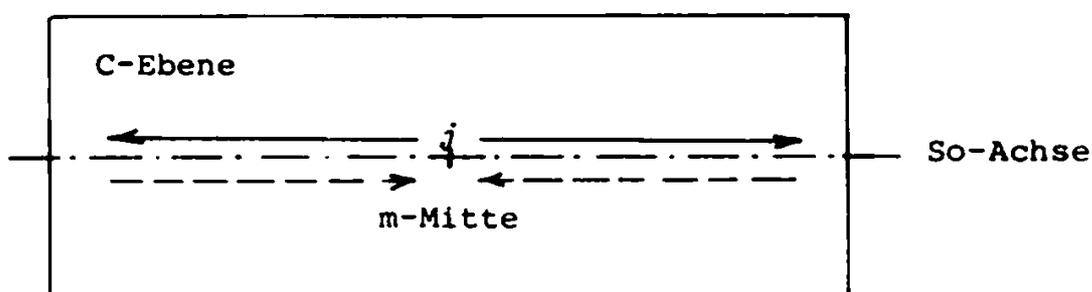
akzessorischen Elemente (q , m , n , v) sind nicht so stabil, sie können sich im Raummodell des Systems freier bewegen. Ein akzessorisches Element kann in einem Raummodell zu verschiedenen Zeitpunkten der Sprachentwicklung verschiedene Positionen, verschieden grosse Teilebenen oder Sektoren einnehmen (vgl. das Schema unter 9.2.5.2.). *Diese Bewegungsfähigkeit der akzessorischen Elemente kann als Hauptfaktor der Systemänderungen bezeichnet werden.*

9.2.6.3. Konkurrenz in der Hierarchie der akzessorischen Elemente

Die Hierarchie und die Relevanz einzelner akzessorischer Elemente ändert sich in der Sprachdiachronie. Ein Element kann in einer Entwicklungsperiode eine zentrale Systemposition einnehmen (z.B. die Mouillierung im alttschechischen phonologischen System vor 1300), später dann an der Systemperipherie vorkommen (die Mouillierung im alttschechischen phonologischen System um die Hälfte des XIV. Jhs.), oder aus dem System ausgeschieden werden (die Mouillierung im Alttschechischen nach 1400). Parallel zu diesem Prozess kann ein akzessorisches Element durch ein anderes ersetzt werden (die Stimmbeteiligung - v - ersetzt im alttschechischen phonologischen System im Laufe des XIV. Jhs. die Mouillierung - m), wobei noch zu einem Konkurrenzkampf um eine Systemposition zwischen zwei Elementen kommen kann (z.B. die Labialisierung vs. Stimmbeteiligung im Alttschechischen des XIV. Jhs.).

9.2.6.4. Die parazentrischen Bewegungen eines akzessorischen Elements

Die Bewegungen der akzessorischen Elemente stellen wir uns in einem Raummodell eines phonologischen Systems als parazentrische Bewegungen vor - sie verlaufen vom Systemzentrum (oder vom Teilsystemzentrum) in der C- oder VS-Ebene in zwei einander entgegengesetzten Richtungen gleichmässig und symmetrisch hin und zurück (die Vektoren dieser Bewegungen sind gleich gross).

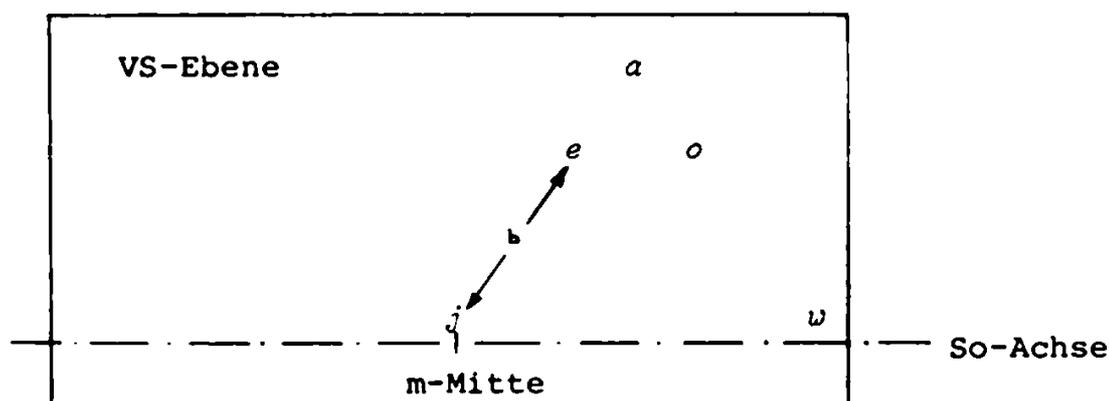

← — — — — — → Vektoren der Bewegungen der akzessorischen Elemente

Man könnte dieses Prinzip auch folgendermassen formulieren: Ein durch starke Konzentration eines akzessorischen Elements aufgeladenes Zentrum verfügt über zwei Eigenschaften - Ausstrahlungskraft und Anziehungskraft - die im Stande sind, ganze Phonemreihen zu beeinflussen und zu ändern.

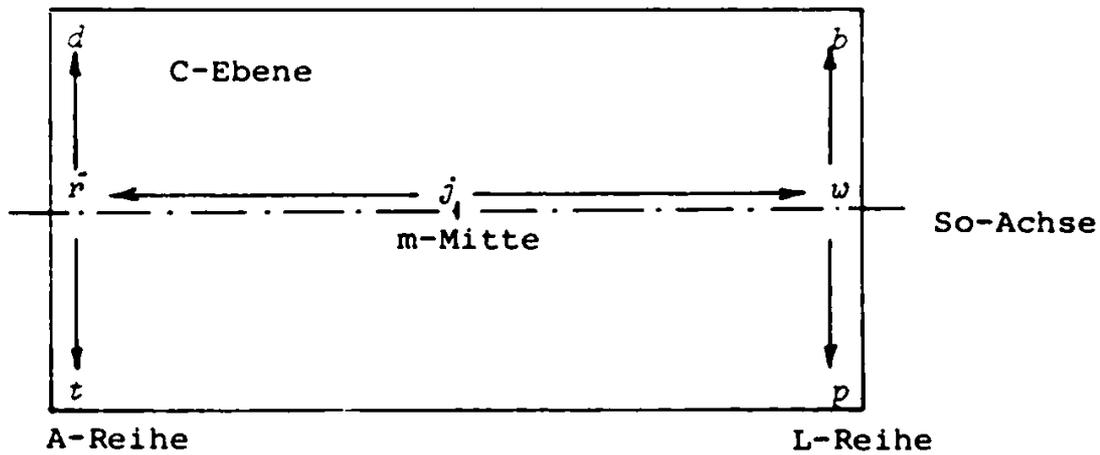
9.2.6.5. Die parazentrischen Bewegungen des m(Mouillierung)-Elements im alttschechischen phonologischen System - Entwicklung der alttschechischen Mouillierungskorrelation

Wir wollen jetzt diese Hypothese durch die Entwicklung der alttschechischen konsonantischen Mouillierungskorrelation beweisen. Der Ursprung der Mouillierungsvorgänge im Tschechischen ist unserer Ansicht nach noch in den Änderungen der Jerlaute (um das Jahr 1000 nach Datierung von Mareš) zu suchen. Die m(j)-Mitte (vgl. 9.2.6.4.) wurde durch den Schwund der weichen Jerlaute mit neuer Kraft aufgeladen. Den Schwund der weichen Jerlaute können wir uns als eine positionell bedingte Spaltung der reduzierten weichen Jerlaute einerseits auf volle e-Vokale, andererseits auf ein Mouillierungselement vorstellen.¹²⁴ Das m-Element wandert zur m-Mitte, verstärkt sie und versucht sich auch in der C-Ebene als Spiegelung oder Wiederhall des Vorganges der VS-Ebene zu realisieren.

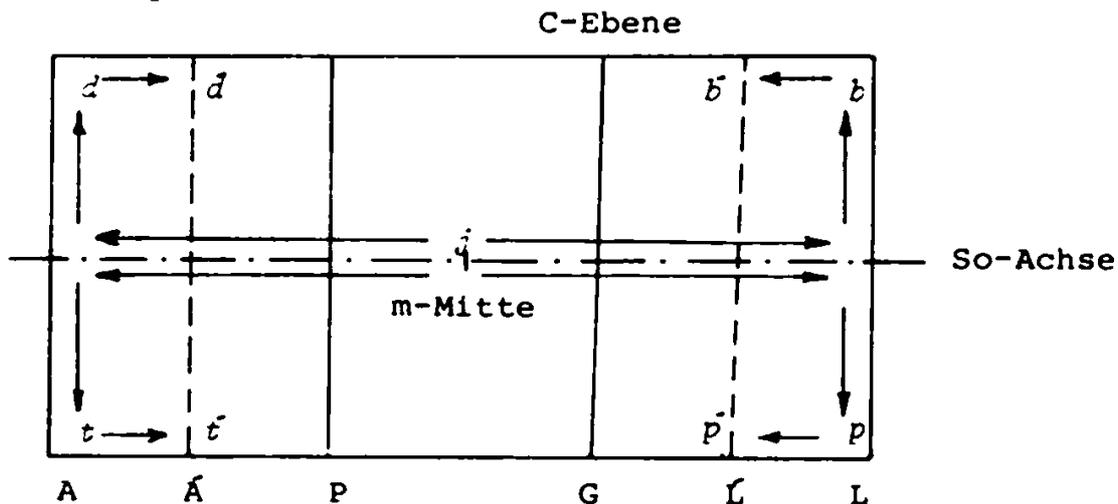

Von der mit dem m-Element aufgeladenen m-Mitte auf der Sonanten-Achse gehen in der C-Ebene starke Mouillierungsimpulse aus, zuerst nur entlang der Sonanten-Achse (es entsteht \bar{l} , \bar{r} , ev. auch \bar{w}) und dann von der So-Achse in der A- und L-Reihe:

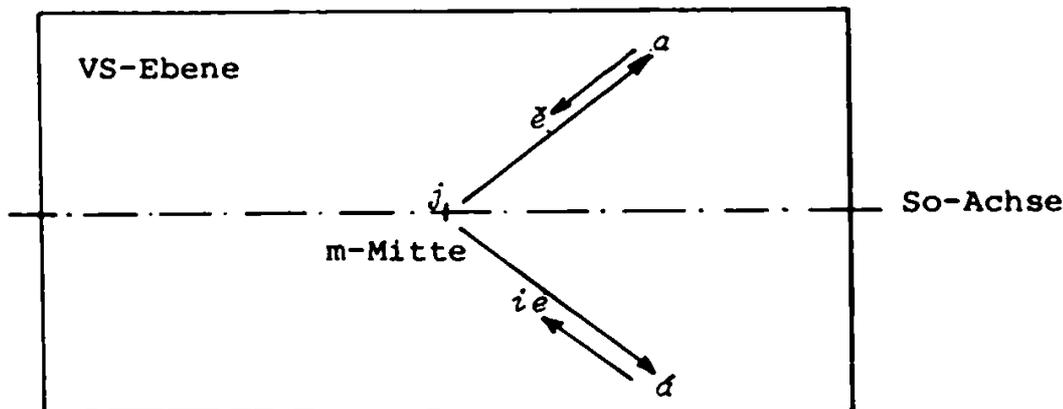
124 H. D. POHL, Ein Beitrag zur serbokroatischen Morphonologie: *nepostojano a*, Wiener Slavistisches Jahrbuch 21 (1975), S.222, setzt (für das Serbokroatische) voraus, dass im Zusammenhang mit Verlust der Palatalität \bar{b} , \bar{z} zu einem Schwa-Laut zusammengefloßen sind.

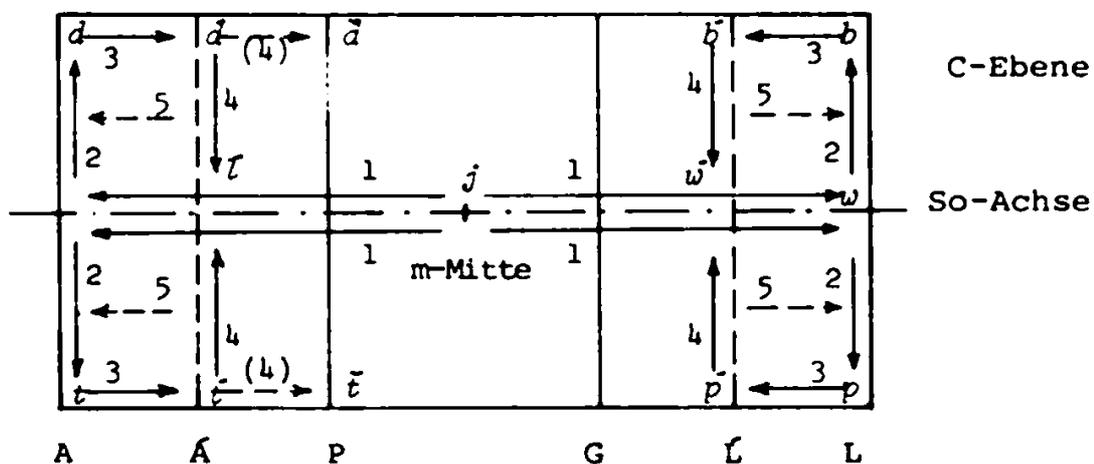
Die P- und G-Phonemreihen werden durch diese Impulse nicht beeinflusst, weil sie schon weich sind (die P-Reihe, zu der Zeit noch ohne \tilde{t} , \tilde{d} , phonologisch; die G-Reihe morphonologisch: $k > c$, $\tilde{\alpha}$; $\tilde{h} > z$, $\tilde{\xi}$; $ch > s$, $\tilde{\beta}$ - man kann also die G-Reihe als morphonologisch weich betrachten). Nur die harten A- und L-Reihen sind noch potentiell erweichbar und können die m-Impulse aufnehmen. Die m-Impulse sind so stark, dass es zu einer Spaltung dieser beiden Phonemreihen kommt, und als Produkte dieser Spaltung entstehen im alttschechischen phonologischen System vor 1300 die zwei mouillierten \tilde{A} - und \tilde{L} -Reihen. Das Phonem /c/ wurde durch diese Entwicklung nicht berührt, weil es schon immer und ausschliesslich weich war. Die zwei neuen Reihen werden dann symmetrisch zu der m-Mitte (in einem Raummodell) zwischen den A- und P-Reihen und zwischen den G- und L-Reihen placiert:

Man kann annehmen, dass die m-Impulse von der m-Mitte nach dem Schwund der Jerlaute auch zurück in die VS-Ebene ihre Wirkung ausdehnen und dort, parallel zu den Mouillierungsänderungen in der C-Ebene, den Lautwandel $a > \tilde{\alpha}$ verursachen:

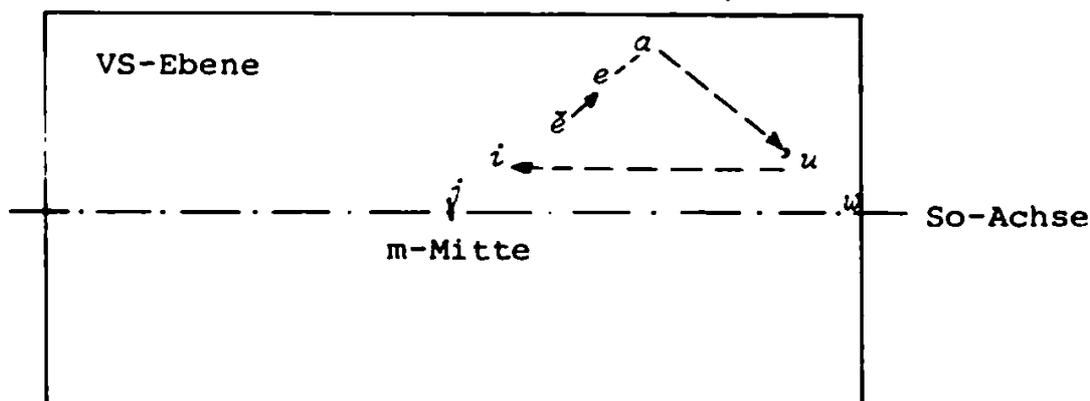

Die Phoneme / \bar{e} /, / \bar{ie} / sehen wir dann als Produkte der Spaltung von a , d an, die durch einen von der m -Mitte ausgehenden m -Impuls verursacht wurde. Die beiden neuen Vokale haben genauso wie die beiden neuen mouillierten konsonantischen Phonemreihen \bar{A} , \bar{L} im keinen festen Platz, sind morphologisch nur ganz schwach oder gar nicht verankert und dadurch auch in ihrer Existenz chronologisch begrenzt. Die beiden konsonantischen \bar{A} - und \bar{L} -Reihen lösen sich im Laufe des XIV. Jhs. auf und dann folgt derselbe Vorgang in der VS-Ebene auch bei \bar{e} und später bei \bar{ie} . In der C-Ebene wurde das m -Element durch die geschilderten Bewegungen und damit verbundenen Phonemänderungen sehr geschwächt und blieb noch eine gewisse Zeit als rein periphere Erscheinung bei den Korrelationspaaren l - \bar{l} , w - \bar{w} (*svatý*) auf der Sonanten-Achse, wo sich auch der Kreis der Bewegungen des akzessorischen m -Elements in der C-Ebene schliesst und wo der m -Impuls in der C-Ebene endgültig erlischt. Die Konsonanten der \bar{A} -, \bar{L} -Reihen kehren zu den Phonemen der A - und L -Reihe zurück (die Frequenz der Alveolare und Labiale wird dadurch höher) - die Qualität wandelt sich in die Quantität um.

Anm.: Die Reihenfolge der Mouillierungsvorgänge wird durch die Ziffern bei den Vektoren bezeichnet; der Vektor 5 bezeichnet den Rückkehr der Mouillierten in die A - und L -Reihen.

In der VS-Ebene ist dagegen das m-Element auch nach der Senkung der Jotierung bei \check{z} noch aktiv: als letzten Vorgang der durch m-Bewegungen verursachten Änderungen betrachten wir den Lautwandel $'u > i$. Die Vollendung dieser Änderung in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. hat auch in der VS-Ebene den Kreis der Bewegungen des m-Elements geschlossen. Im folgenden Schema werden die letzten Bewegungen des m-Elements in der VS-Ebene dargestellt: \check{z} verliert das m-Element, ändert sich zu e , m-Element wandert (über a , ev. o) zu $'u$ und dann zu i .

Wir haben in unseren Darstellungen nur die wichtigsten Bewegungen des m-Elements beschrieben. Ein ausführlicheres Schema könnte z.B. auch den Wandel $\check{r} > \check{ř}$, bzw. $'o > \check{z}$ darstellen und behandeln; aber wie die schon beschriebenen, so entsprechen auch diese Änderungen den Möglichkeiten und Prinzipien des demonstrierten dynamischen Raummodells.

Die durch die Bewegungen des akzessorischen m-Elements neu entstandenen Qualitäten (\check{z} , \check{A} - und \check{L} -Reihen, ev. auch $'u$) wurden durch neue Quantitäten ersetzt (höhere Frequenz des e , der A - und L -Reihen und des i). Die Beseitigung des m-Elements, dessen Bewegungen das ganze System ins Wanken brachten, hat drei wichtige Folgen: 1. Die Phonemqualitäten werden durch Phonemquantitäten ersetzt. 2. Das ganze alttschechische phonologische System ist dadurch stabiler geworden. 3. Die höhere Frequenz der vorderen Vokale und die relative Ausgewogenheit des phonologischen Systems führen zu Änderungen im morphologischen System¹²⁵.

125 Z.B. grössere Änderungen in der alttschechischen nominalen Derivation (besonders bei Deminutiva) als Folge der höheren Produktivität der $-i$ -Formanten - vgl. dazu I. NĚMEC, Hláskoslovné předpoklady produktivity slovotvorných formantů, Slovo a slovesnost 32 (1971) 217-224.

9.2.6.6. Die parazentrischen Bewegungen als Entwicklungsprinzip eines phonologischen Systems

Die parazentrischen Bewegungen eines akzessorischen Elements (die meist um ein System- oder Teilsystemzentrum verlaufen) führen stufenweise von der Verminderung über das Erschöpfen bis zum Erlöschen seiner Potenz; das Element wird an die Systemperipherie gedrängt oder gar aus dem System eliminiert. Inzwischen wird aber im System ein anderes Element aktiv, das dann weiter für die nötige Bewegung und Dynamik sorgt.

9.3. Die Zusammenfassung der phonologischen Charakteristik: siehe unter 11.4.

10. CHARAKTERISTIK DER ORTHOGRAPHIE

10.1. Die Schreiber aller Evangeliare unserer Handschriftengruppe bedienen sich der sogenannten Digraphenorthographie, wie es den schreiberischen Gewohnheiten des XIV. Jhs. entspricht. Man findet fast keine Abweichungen von der damaligen - nicht ganz festen - orthographischen Norm.¹²⁶

10.2. Die Orthographie von unseren Evangeliarhandschriften im Vergleich (Buchstabe in Klammern kommt nur vereinzelt vor)

Transkription	A	C	D	S	R	W
a	a	a	a	a	a	a
á	a	a	a	a	a	a
b	b	b	b	b	b	b
c	cz	cz	cz	cz	cz, /c/	cz, /c/
č	cš	cz	cz	cz	cz, /c/	cz
d	d	d	d	d	d	d

¹²⁶ Leider gibt es bis heute keine umfassende moderne Beschreibung der tschechischen Orthographie in ihrer Entwicklung. Zur Orientierung dienen am besten die Anmerkungen zur alttschechischen Orthographie in den Werken von J. GEBAUER, *Hláskosloví* (s. Fn. 107), 11-16 und bei einzelnen Lauten, und in *Vývoj...* (s. Fn. 78) von B. HAVRÁNEK. Die Monographie von J. GEBAUER, *Příspěvky k historii českého pravopisu*, Praha 1871, ist heute in mancher Hinsicht schon veraltet. Moderne Blickpunkte auch auf die älteste tschechische Orthographie bringt J. SCHRÖPFER, *Hussens Traktat Orthographia Bohemica*, Wiesbaden (Harrassowitz-Verlag) 1968.

Transkription	A	C	D	S	R	W
d'	d	d	d	d	d	d
e	e	e	e	e	e	e
é	e	e	e	e	e	e, /ee/
ě	ie	ye, ie	ye	ye, ie, /e/	ye	ye, /e/
f	-	-	ph	f, ph	ph	f, ph
g	-	-	g	g	g	g
h	h	h	h	h	h	h
ch	ch	ch	ch	ch	ch	ch, /h/
i	i, /y/	y	y, i	i, y, /y/	y, /i/	y, i
í	i	y	y	i, y	y	y
ie	ie	ye	ye	ie, ye	ye	ye
j	g, y, i, yg	g, y, yg	g, y, yg	g, y, yg	y, g	g, y, yg, /gi.
k	k, c	k	k	k	k, /c/	k
l	l	l	l	l	l	l
m	m	m	m	m	m	m
n	n	n	n	n	n	n
ň	n	-	n	n	n	n, ny
o	o	o	o	o	o	o
ó	-	o	o	o	o	o
p	p	p	p	p	p	p
r	r	r	r	r	r	r
ř	rz	rz	rz	rz, /r/	rz, /r/	rz
s	š, šš, s	š, šš	š, šš, s	š, šš, s	š, šš, s	šš, š, s
š	šš, š, s	šš, š, s	šš, š, s	šš, š, /z/	šš, š	šš, š
t	t	t, /th/	t, /th/	t	t, /th/	t, /th/
t'	th	t	t	t	t	t
u	u, v	u, v	u, v	u, v	u, v, w	u, v
ú	u	u	u	u, v	u	u, v, /uu/
v	w	w	w	w, v, u	w, v, u	w, /u/
y	i	y, i	y, i	y	y	y, i
ý	i	y	y	y	y	y
z	z	z	z	z, /š/	z, /š, šš/	z
ž	z	z, /zz/	z	z, /š/	z, /zz, s/	z, /šš, zz.

10.3. Die Handschrift A

Dieses Bruchstück ist das älteste und auch seine Orthographie weist die Merkmale der ältesten Variante der Digraphenorthographie auf: *c* für *k*, seltenes Vorkommen von *y*, fast regelmässig *š* für *s*

und §§ für ž, z regelmässig für z, ž. Diese Orthographie unterscheidet sich am meisten von der Orthographie der Handschrift S - bei den Vokalen kommt der Buchstabe y nur selten vor, sonst immer ein i. Bei den Konsonanten wird c§ regelmässig für č, für k öfters auch c, für s fast immer nur §, für š fast immer nur §§ und für t' immer nur th geschrieben.

10.4. Die Handschrift C

Fast dieselbe Orthographie wie bei der Handschrift S, mit wenigen Abweichungen: th erscheint dreimal statt t (*Swathy, Swatheho, mathye* - ist es vereinzelte Bezeichnung der vokalischen Quantität?), zz einmal für ž (*yakzz*).

10.5. Die Handschrift D

Dieselbe Orthographie wie bei der Handschrift S (siehe 10.6.) mit nur einem Unterschied: th wird selten für t geschrieben.

10.6. Die Handschrift S

Die Vokale werden durch die lateinischen Buchstaben a, e, i, o, u, y, der Vokal ž und der Diphthong ie durch den Digraphen ye (selten durch e für ž - meist nach einem n), ie wiedergegeben. Die Quantität wird nicht ausgedrückt, die langen Vokale werden als kurze geschrieben.

Die Konsonanten werden auch mit den einfachen oder verdoppelten lateinischen Buchstaben bezeichnet. Es gibt folgende Digraphen: cz für c, č; yg für j meist am Wortanfang nach einem vokalisches auslautenden Wort, selten auch im Wortinneren nach einem Vokal; rz für ř (vereinzelt auch noch r, z.B. *dczery* Dat.Sing. Mt 21,5; *rkucze* Mt 21,9); §§ für s, š praktisch ohne Unterschied, š aber oft auch nur § geschrieben. Menčík (Vorwort, S. VII) führt auch z für s, š an - es handelt sich nur um zwei Belege - *zez* = ž e s L 16,25 und *wydyz* = *vidiž* L 6,41, die eher im ersten Fall als ein Schreibfehler, im zweiten Fall als assimiliertes -ž = [ž] zu interpretieren sind. Das Graphem z funktioniert für z, ž, vereinzelt wird für diese zwei Laute auch § verwendet - *hwiešdy* Mt 2,7; *prašnyecze* Mt 20,6; *przykašal* Mt 4,6; *yešušie* Mt 1,18; *nemuoste* J 16,12; die letzten zwei Belege könnte man als einen Rest der primitiven Rechtschreibung betrachten

(š = ž), aber eindeutig sind auch diese nicht.

Man muss also feststellen, dass Menčíks Behauptung über die Reste der älteren Orthographie (Vorwort, VII) nicht beweisbar ist: bis auf die zwei obgenannten Belege ist alles als Erscheinungen der damaligen Digraphenorthographie erklärbar (oder eventuell auch als Schreibfehler).

Besonders zu Beginn des Textes erscheinen auf einigen Stellen Punkte über *y* (einmal auch über *z*), die aber keine diakritische Funktion haben, nicht regelmässig vorkommen und wurden mit aller Wahrscheinlichkeit erst von einer späteren Hand beigefügt.

10.7. Die Handschrift R

Fast dieselbe Digraphenorthographie wie bei der Handschrift S. Unterschiede bei den Vokalen: *i* - nur als *y* geschrieben (sehr selten und nur in Fremdwörtern wie *Maria* u.ä. durch ein *i*). Konsonanten: vereinzelt anstatt *cz*, *k* für *c*, *č*, *k* wird *c* geschrieben (*ceřtu*, *rzkučy*, *cynte*, *oklycy*, *cleophačč*); für ein *ř* öfters nur ein *r* (*hryččna*, *řhryččy*, *uzryechu*, *dczery* Dat. Sing., u. a.); anstatt *t*, *t'* manchmal *th* (*pyeth*, *sobothny* u. a.); *čč*, *č*, *s* wird vereinzelt auch für *z*, *ž* geschrieben (*šrno*, *ččradu*, *gens*).

Der Schreiber dieser Handschrift hat sehr viele Schreibfehler gemacht. Die tschechische Schrift war ihm wahrscheinlich nicht so geläufig wie die lateinische - daraus könnte man auch die Unregelmässigkeiten bei *c*, *č*, *k* erklären.

10.8. Die Handschrift W

Fast dieselbe Digraphenorthographie wie bei der Handschrift S. Besonderheiten bei den Vokalen: Vereinzelt wird auch die Länge bezeichnet - *ee* = *e* (*zlee* Mt 12,39; *mee* J 9,11; *tee* L 10,2; *wššyely-kee* Mt 7,17), *uu* = *u* (*zemuu* Mt 5,4 - in der Handschrift radiert und auf ein *-y* verbessert). In dieser Erscheinung kann man einen Rest der alten einfachen Orthographie sehen.

Besonderheiten bei den Konsonanten: *h* - selten auch für *ch* (*hczete* J 5,47; *hcozy* L 14,19); *ny* - für *ñ*, aber nicht immer; *th* - selten für *t*; *čč*, *zz* - vereinzelt für *ž* (*Geččyčč* J 8,42; *gezz* L 11,8).

10.9. Zusammenfassung

Die meisten Schwankungen gibt es bei der Bezeichnung von *z*, *ž* und *s*, *š*. Die erweichten Konsonanten (*d'*, *t'*, *n̄*, *ž*, *š*, *č*, *ř*) haben keine besondere und konsequente Buchstabenbezeichnung (Ausnahme bildet *ř* mit *rz* - daraus ersieht man, dass dieser Laut nicht als weiche Opposition zu *r* betrachtet worden ist). Die Handschrift C, vielleicht noch unter dem Einfluss der einfachen Orthographie, versucht fast konsequent *c* von *č* (*cz* vs. *cš*), *s* von *š* (*š* vs. *šš*) und *t* von *t'* (*t* vs. *th*) zu unterscheiden. Wie bei der Handschrift S ist es auch bei anderen Handschriften schwer, über die Reste der alten sog. einfachen oder primitiven Orthographie, in der der Archetyp aller dieser Abschriften verfasst war, zu sprechen, weil die vorausgesetzten Beweise äusserst selten sind (vgl. auch 4.2.2.1.).

11. DIE ERGEBNISSE DER LINGUISTISCHEN CHARAKTERISTIK

Die strukturelle linguistische Charakteristik der ältesten tschechischen Evangeliartexte hat sich als Ziel gesteckt, mit Hilfe der schöpferisch applizierten Prinzipien des Prager linguistischen Strukturalismus die bisherigen Kenntnisse des alttschechischen Sprachsystems zu erweitern, weiters hervorzuheben, welche der Systementwicklungsvorgänge für das Alttschechische im XIV. Jh. die zentralen und welche die peripheren sind und letzten Endes auch Anregungen für die diachronische Strukturanalyse der alten Sprachdenkmäler zu liefern. Unsere Paralleltexte aus dem ersten bis letzten Viertel des XIV. Jhs. stellen geeignete Grundlagen für mehrere synchrone Schnitte durch das alttschechische System dar; die durch Vergleich dieser horizontalen Strukturen entdeckten Entwicklungstendenzen - die durch qualitative und quantitative Änderungen der Systemrelationen und Systemfunktionen verursachten ständigen Bewegungen zwischen dem Systemzentrum und der Systemperipherie - betrachten wir als die vertikale Struktur eines Sprachsystems in der Diachronie. Die wichtigsten Ergebnisse der lexikologischen (11.1.), der syntaktischen (11.2.), der morphologischen (11.3.), der phonologischen (11.4.) und der graphematischen (11.5.) Analyse unserer Textstrukturen fassen wir anschliessend zusammen:

11.1. Die lexikologische Analyse

befasste sich besonders mit den Lesarten unserer Texte, die

wir nicht als subjektive Eingriffe der Kopisten, sondern als objektive Reflexionen der Entwicklungsvorgänge im alttschechischen lexikalischen System bewerten. Die ständigen Verschiebungen zwischen dem Systemzentrum und Systemperipherie (siehe 6.1.) äussern sich z.B. im Verdrängen der älteren, nur über vereinzelte Systembindungen verfügenden archaischen Lexeme altkirchenslavischen Ursprungs wie *Hospodin*, *běs*, *pop* durch die jüngeren, in die anderen Teilsysteme des Alttschechischen vielfältiger eingegliederten lexikalischen Einheiten *Pán*, *diábel*, *kněz*. Die Entwicklungsvorgänge in der Lexik werden durch sprachliche und aussersprachliche Faktoren verursacht (6.2.) - im Wortschatz der Evangeliare sind die Folgen der sprachlichen Entwicklung der alten Kategorien zu jüngeren grammatikalischen Kategorien feststellbar (z.B. der Zerfall der nominalen Kategorie des Stammes oder der verbalen Kategorie der Ingressivität/Durativität, vgl. 6.2.1.), ebenso wie die Folgen der anwachsenden Kenntnisse der aussersprachlichen Realität (die Lexeme mit breiter Bedeutung werden im terminologischen Bereich abgebaut, z.B. für *leprosus* in älteren Texten *nuzný*, *nemocný*, später nur *malomocný*, usw., vgl. 6.2.2.). Diese Ergebnisse bestätigen unsere These, dass eine objektive Charakteristik des Wortschatzes einer Textstruktur nicht mit blosser philologischer Beschreibung auskommen kann.

11.2. Die syntaktische Analyse

konzentrierte sich auf die Erklärung der zentralen, resp. peripheren Systemposition einiger syntaktischer Wortverbindungen (7.1.) und auf die Feststellung einiger Entwicklungsvorgänge im syntaktischen Teilsystem (7.2.). Die meisten syntaktischen Funktionen der Kasus kann man als zentral oder peripher einstufen, z.B. der alte präpositionslose adpronominale Genitiv bei den Pronomina *jeden*, *ijeden*, *čť* (*jednomu jich*, *ijeden mužův*, *čť vás*) wird im XIV. Jh. peripher und durch einen präpositionalen Ausdruck ersetzt (*jednomu z nich*, *ijeden z mužův*, *čť z vás*); der alte ebenso schon periphere adnominale Dativ (*skřehot zubóm*) wird durch ein zentrales Formalmitt - durch einen adnominalen attributiven Genitiv (*skřehot zubův*) ersetzt. Von den Entwicklungsvorgängen im Bereich der Kasusfunktionen kommt in unseren Textstrukturen besonders der formale Ausbau der Kategorie der Belebtheit/Unbelebtheit bei den Maskulina klar zum Ausdruck - die älteren Nom./Akk. werden durch die jüngeren Gen./Akk.

Formen ersetzt. Die Dualformen werden zuerst in der Konjugation, später in der Deklination durch den Plural verdrängt. Neben dem Vordringen der periphrastischen Passivformen lässt sich in der jüngsten Handschrift W noch eine verstärkte Tendenz zur doppelten (anstatt der alten einfachen) Satznegation und zur latinisierenden (anstatt der älteren vom Lateinischen weniger abhängigen) Wortfolge feststellen.

11.3. Die Analyse des morphologischen Teilsystems

bestätigte die Ergebnisse der Übersetzungscharakteristik, dass nämlich die Einflüsse des Lateinischen (vgl. 4.3.1.-4.3.4.) auf die alttschechische Deklination auf ein Minimum beschränkt blieben, denn der formale Ausbau der alttschechischen nominalen Flexion war zu dieser Zeit praktisch abgeschlossen. Die ganz seltenen Archaismen (Reste der alten Kategorie des Stammes) und Dialektismen bei den Substantiven (vgl. 8.1.1.), und die etwas zahlreicheren bei den Pronomina (z.B. alte pronominale Formen bei *sám*, vgl. 8.1.3.) bezeugen die Stabilisierung dieses Teilsystems. Relativ stabil ist auch das System der Verbalformen; die grösste Änderung - der Abbau des Aorists und des Imperfekts - ist nur in ihren Anfängen in der jüngsten Handschrift W feststellbar. Zu den archaischen Konjugationsformen gehören einige Belege des sog. futurum exactum (*budu* + *-l* -Part.) und des Imperfekts *budiech* (vgl. 8.2.2.). Diese Reste der alten verbalen Kategorie der Ingressivität/Durativität, die wir statt futurum exactum eher als einen Konditional des Futurs bezeichnen, verlieren durch den vorangehenden Umbau des alttschechischen Tempussystems und durch die Änderungen der Funktionen der vier Stämme beim Hilfsverb *býti* in zusammengesetzten Verbalformen ihre Existenzbasis (*jes-/bě-* früher primär in temporaler, *by-/bud-* primär in modaler Funktion; nach dem Umbau wird die Funktion der vier Stämme von *býti* geändert - die absolutiv zuordnende Stammverteilung der aspekt-temporalen Funktion - *jes-* unmarkiert Präs., *bud-* markiert Fut., *by-* markiert Prät. - macht den durativen Stamm *bě-* redundant, die Stämme *bud-/by-* werden nicht mehr primär zum Ausdruck der Modalität benützt. Die Formen des Kond.Präs./Prät. (*bych* + *-l*-Part.) sind durch Beibehaltung der funktionell isolierten Aoristformen des Hilfsverbs *býti* (*bych* usw.) vom alttschechischen Tempus- und Aspektsystem getrennt, gehen in die syntaktische Ebene über und werden allmählich zu Formalmitteln (Entstehung und

Entwicklung der hypotaktischen Konjunktionen *kdyby*, *kdybys...*, *aby*, *abys...*).

11.4. Die phonologische Analyse

brachte die wichtigsten, allgemein geltenden und applizierbaren Ergebnisse. Nach der Rekonstruktion der phonologischen Systeme einzelner Evangelienhandschriften kann man unsere Texte chronologisch fest einordnen: Handschrift A - erstes Viertel, Handschrift C - Mitte, Handschriften D, S - zweites Drittel, Handschrift R - drittes Viertel, Handschrift W - gegen Ende des XIV. Jhs. Die mit Hilfe der Prinzipien der analytischen Phonologie rekonstruierten phonologischen Systeme kann man als repräsentativ für das Alttschechische am Anfang und zum Ende des XIV. Jhs. betrachten. Es zeigte sich, dass das alttschechische phonologische System *eine starke immanente Tendenz zur Symmetrie aufweist*, die man sowohl an einem arithmetischen (9.2.4.5.) als auch an einem geometrischen Modell (9.2.5.) darstellen kann. Im alttschechischen phonologischen System um das Jahr 1300 spielen die vokalischen Varianten eine wichtige Rolle: falls man sie als den Phonemen gleichberechtigte Einheiten nicht mitzählt, ist das Bild des Systems nicht symmetrisch. Wir bezeichnen darum diese vokalischen Varianten als potentielle Phoneme ("Allophoneme"); während des XIV. Jhs. werden die vokalischen Varianten als potentielle Phoneme abgebaut und um 1400 ist das System auch ohne diese Einheiten symmetrisch. Die Raummodelle des alttschechischen phonologischen Systems (siehe 9.2.5.) zeigen ebenso, dass diesem System eine innere Symmetrie eigen ist. Die mehrfachen symmetrischen Anordnungen der Phoneme konkurrieren in verschiedenen Entwicklungsetappen untereinander, wobei eine Anordnung zu bestimmter Zeit redundant und durch eine relevante ersetzt wird. Der Vergleich von zwei oder mehreren Modellen für verschiedene Zeiterschnitte kann zur Entdeckung und Erklärung der Hauptfaktoren der Änderungen führen. So wird z.B. durch die Konkurrenz zweier verschiedener Symmetrien im Konsonantensystem um 1300 (die horizontale Mouillierungssymmetrie vs. die vertikale Symmetrie der Stimmbeteiligung, vgl. 9.2.5.4.), denen im Vokalsystem nur eine (vertikale) Symmetrie der Quantität gegenübersteht, die Zahl der Symmetrien auf nur je eine (vertikale) Symmetrie sowohl im Konsonanten- als auch im Vokalsystem reduziert. Diese Entwicklung wird durch das Bild des alttschechischen phonologischen Systems um 1400 bestätigt

(siehe 9.2.5.5.), wo die horizontale Symmetrie der mouillierten Phoneme beseitigt wurde. Diesen Ausführungen sei aber noch hinzugefügt, dass wir die Systemerscheinungen nur für eine dynamische Tendenz halten, die in einem synchronen Systemschnitt nie hundertprozentig vorhanden sein kann; als zentrale Erscheinung in einem phonologischen System kommt immer nur eine Korrelation vor; in der Diachronie können die Korrelationen ihre zentralen oder peripheren Positionen wechseln. Bei der Suche nach den Hauptfaktoren, ev. Ursachen der Systemänderungen wurde festgestellt, dass die Grundelemente (C, V, S, X, vgl. 9.2.4.4.) relativ stabil bleiben und die akzessorischen Elemente (m, q, n, v) dagegen über eine Beweglichkeit (im Rahmen eines Raummodells) verfügen; *parazentrische Bewegungen eines akzessorischen Elements* (die im Raummodell eines phonologischen Systems immer parallel zur Systemmitte verlaufen) *halten wir für den Hauptfaktor der Systemänderungen*. Diese These kann man an der Entwicklung der alttschechischen Mouillierungskorrelation durch Untersuchung der Bewegungen des m-Elements in chronologisch verschiedenen Raummodellen des alttschechischen phonologischen Systems (vgl. 9.2.6.5.) demonstrieren. Die Bewegungen eines akzessorischen Elements führen zum Erlöschen seiner Potenz, infolgedessen zu seiner Eliminierung aus dem System und zur Aktivierung eines anderen akzessorischen Elements, das dann für die nötige Dynamik im System sorgt.

11.5. Die kurze graphematische Analyse

unserer Textstrukturen führt zur Feststellung, dass alle von uns untersuchten Evangeliarhandschriften in der für das XIV. Jh. in den böhmischen Ländern üblichen Digraphenorthographie niedergeschrieben wurden: die Handschriften A und C in einer älteren, die übrigen Handschriften in einer in der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. normal verwendeten Variante des Digraphensystems (mit einigen Schwankungen und Inkonsequenzen bei den Bezeichnungen für $z, \bar{z}, s, \bar{s}, c, \bar{c}, \bar{x}$, vgl. 10.1.-10.9.). Die Reste der ältesten tschechischen sog. einfachen Orthographie, in der auch der Archetyp aufgezeichnet wurde, sind in unseren Handschriften nur bei Analyse der Kopistenfehler und nur vereinzelt feststellbar (vgl. 4.2.2.1.).

DRITTER TEIL

12. ZUSAMMENFASSENDER KONFRONTATION DER TEXTOLOGISCH-PHILOLOGISCHEN
UND LINGUISTISCHEN ANALYSE

Am Anfang der Abhandlung über die Sprachstrukturen der ältesten tschechischen Evangeliare haben wir uns zum Ziel gesteckt, mittels einer textologisch-philologischen und einer linguistischen Analyse diese Texte möglichst objektiv zu charakterisieren und in ihrem Sprachmaterial die wichtigsten Entwicklungsvorgänge im Sprachsystem des Alttschechischen aufzudecken.

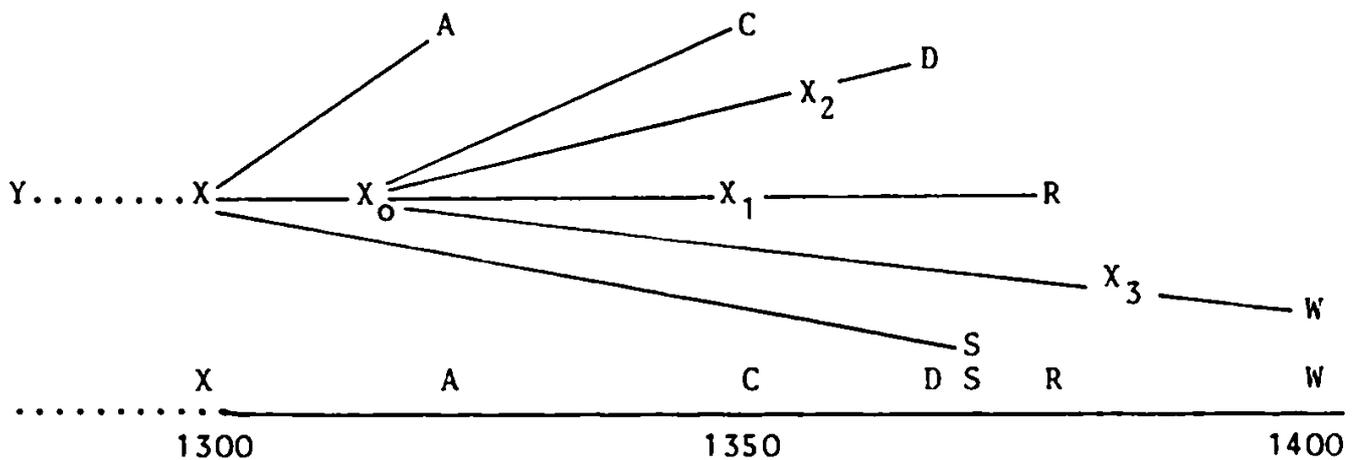
Die textologisch-philologische Analyse lieferte die äussere und innere Textcharakteristik und zeigte, dass diese alttschechischen Evangeliartexte aus einem lateinischen Original (aus einem Text, der der Alkuin-Bibel sehr nahe stand) übersetzt wurden. Ein direkter Zusammenhang mit der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung ist nicht nachweisbar. Die alttschechische Evangeliarübersetzung mit ihren recht seltenen Paläoslovenismen berücksichtigte aber die mündliche Textüberlieferung (die vielleicht sogar ins XI. Jh. zurückreichen kann) und konsultierte mit aller Wahrscheinlichkeit stellenweise einen von russischen Priestern am Ende des XIII. Jhs. nach Böhmen mitgebrachten russisch-kirchenslavischen Evangelientext (vgl. 3.2.). Die erste alttschechische niedergeschriebene Evangeliarübersetzung entstand nicht für Zwecke der Seelsorge, sondern für den Bedarf der tschechischen adeligen Nonnen (Benediktinerinnen im Kloster Sv. Jiří in Prag?); sie stammt von einem unbekanntem Benediktiner, der offensichtlich im Prager Kloster Břevnov, vielleicht mit Hilfe eines bereits tschechisch glossierten Textes die Übersetzung unternahm.

Alle Handschriften der ersten Übersetzungsredaktion der alttschechischen Evangeliare sind Abschriften. Die gemeinsamen Übersetzungsfehler bezeugen, dass der Archetyp an der Wende des XIII. und XIV. Jhs. entstand. Die Übersetzung ist stufenweise angewachsen - vom Zyklus der Perikopen für die Fastenzeit (Handschrift A) über die vollkommene Übersetzung der Lesungen des Temporale (Handschrift S) bis zur Ergänzung durch die Perikopen des Proprium und Commune Sanctorum (Handschrift W, vgl. dazu 3.5. und 5.1.).

Die Analyse der Übersetzungstechnik (siehe 4.) konzentrierte sich auf die bisher für kein alttschechisches übersetztes Denkmal

durchgeführte Untersuchung der Wiedergabe der lateinischen grammatikalischen Kategorien durch Mittel des alttschechischen Systems. Es ist erstaunlich, wie hohe Qualitäten diese Übersetzung aufweist, wie selten die Latinismen sowohl im Wortschatz als auch im syntaktischen und morphologischen Teilsystem der Textstrukturen vorkommen und wie konsequent die lateinischen Konstruktionen durch heimische syntaktische Mittel ersetzt werden (z.B. ‚ablativus absolutus‘ durch ein Part.Präs./Prät. + Akk., vgl. 4.3.1.1., die lateinischen attributiven Partizipien durch alttschechische Transgressivformen oder später durch absolute Partizipien, vgl. 4.3.1.2., usw.). Die Analyse des Wortschatzes (4.4.) bestätigt die Feststellung von Vařica, dass die orale Diktion der ältesten tschechischen Evangeliare (A, C, D, S, R, weniger schon W) durch eine Jahrhunderte währende mündliche Oberlieferung beeinflusst wurde.

Die beiden Analysen - die textologische und philologische - ermöglichen es uns, folgendes Filiationschema der Evangeliarhandschriften der ersten Übersetzungsredaktion aufzustellen (vgl. 5.3.):

Die unter dem Filiationschema aufgezeichnete Zeitachse mit den nach den Ergebnissen der linguistischen (vor allem der phonologischen und graphematischen) Analyse datierten Handschriften stimmt, was die relative Chronologie der Texte betrifft, mit dem Filiationsbaum überein, wobei die Position der Handschriften auf der Zeitachse mindestens bei den Seitenstettener und Rajhrader Evangeliaren durch die Datierung der Papierwasserzeichen (vgl. 3.3.4. und 3.3.5.) doppelt bestätigt wird.

Die funktionelle linguistische Charakteristik der Evangeliar-textstrukturen befasste sich vor allem mit zentralen und peripheren Systemerscheinungen und versuchte weiter, durch Vergleich der Lesarten und Textabweichungen die Entwicklungsvorgänge im Sprachsystem des Alttschechischen im XIV. Jh. festzustellen und auf die-

ser Basis zur Aufstellung einer möglichst kontinuierlichen diachronen Systemvertikale zu gelangen.

Sowohl im lexikalischen als auch im syntaktischen und morphologischen Teilsystem wurden die Folgen der Entwicklung von den älteren grammatikalischen Kategorien (z.B. der nominalen Kategorie des Stammes, der verbalen Kategorie der Ingressivität/Durativität, u.a.) zu den neuen (des Genus, des Aspekts) festgestellt. Im phonologischen System des Alttschechischen wurde eine starke Tendenz zur Symmetrie gefunden, die man an arithmetischen und geometrischen Modellen demonstrieren kann. Durch den Vergleich der Raummodelle des phonologischen Systems kamen wir zum Schluss, dass die Systemänderungen durch parazentrische Bewegungen der akzessorischen Elemente erklärbar sind. Die in horizontalen (synchronen) Schnitten festgestellten Folgen der Systementwicklungsvorgänge - die gleichermaßen in der Synchronie und der Diachronie des Alttschechischen als Systemerscheinungen eingegliedert sind - halten wir für die vertikale (diachrone) Struktur eines Sprachsystems.

Die wichtigsten Ergebnisse der textologisch-philologischen und der linguistischen Analyse stimmen überein; in Einzelheiten - bei der Beurteilung der Archaismen (Paläoslovenismen?) und Latinismen können beide Analysen von einander abweichen, aber beim Wesentlichen - sowohl bei der Datierung der Evangelienhandschriften als auch bei der Anordnung der zentralen sprachlichen Erscheinungen dieser Textstrukturen in der Diachronie des alttschechischen Sprachsystems - stimmen sie überein.

SCHLUSSWORT

Am Anfang jeder europäischen nationalen Literatur steht die Bibelübersetzung. Auch die tschechische Literatur bildet mit den frühen Psalter- und Evangeliarübersetzungen keine Ausnahme und sie ist keineswegs eine der letzten, die sich solcher Zeugnisse hoher heimischer Sprachkunst rühmen kann.

Die Analyse der ältesten tschechischen Evangeliarübersetzung zeigte ihre hohen sprachlichen Qualitäten. Die Einflüsse des lateinischen Originals blieben auf ein Minimum beschränkt, denn die Mittel des tschechischen Sprachsystems befriedigten fast vollkommen den Bedarf an Ausdrucksmöglichkeiten des Übersetzers. So ist auch diese Evangeliarübersetzung ein Zeugnis dafür, dass im Entstehungsprozess einer Schriftsprache die fremdsprachigen Impulse nicht mechanisch, sondern nach den Möglichkeiten und Bedürfnissen des heimischen Sprachsystems übernommen und angepasst werden. Die Sprachstrukturen unserer Evangeliare wurden eher durch den Kontakt mit dem alltäglichen Tschechischen massgebend beeinflusst. Umgekehrt - nach der Verbreitung unter dem Volk im XV. Jh. besonders in der hussitischen Zeit - übte die Evangelienübersetzung einen bedeutsamen Einfluss bei der Stabilisierung und Standardisierung der tschechischen Schriftsprache aus und diese Rolle der Bibelübersetzungen blieb dann durch die *Kralická bible* weitere Jahrhunderte bestehen. In dieser Hinsicht ist die älteste tschechische Evangeliarübersetzung auch für das heutige Tschechische eines der wichtigsten Denkmäler seiner Sprachgeschichte.

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title.

Handwritten title or section header in the center of the page.

Main body of handwritten text, consisting of several paragraphs of cursive script.

VIERTER TEIL

EDITION

13. Editorische Anmerkung

Die wissenschaftliche Edition (mit kritischem und parakritischem Apparat) gibt in transkribierter Form die Texte der ersten Übersetzungsredaktion der alttschechischen Evangeliiare aus dem XIV. Jh. wieder - die Fragmente A, C, D und die Handschriften S, R, W (Seitenstettener, Rajhrader und Wiener Evangeliar); die Beschreibung der Handschriften siehe unter 3.3., die bibliographischen Anmerkungen zu den einzelnen Texten siehe unter 13.1. Für die Edition nahmen wir als kanonischen Text das Seitenstettener-Evangeliar, das unter den drei umfangreicheren Handschriften der ersten Redaktion (S, R, W) den ältesten und fast fehlerfreien Text darstellt. Die Perikopen, die in dieser Handschrift S nicht vorhanden sind, wurden in erster Linie nach der Handschrift W ediert, weil sie, was die Fehler betrifft, unvergleichlich besser als die Handschrift R ist. Nur wenn die Perikope sowohl in S als auch in W nicht aufgezeichnet ist, nehmen wir sie aus der mit zahlreichen Kopistenfehlern durchsetzten Handschrift R oder aus einem Fragment. Die vollkommene Übersicht über die aus einzelnen Handschriften edierten Perikopen bietet die Synopsis der Handschriften (14.1.) in der Reihenfolge der Feste des Kirchenjahres dar. Aus dieser Synopsis kann man auch den Umfang einzelner Handschriften herauslesen. Die zweite Synopsis, in der Reihenfolge der Evangelisten und Evangelienkapitel zusammengestellt (14.2.), soll dem Benützer die Suche der betreffenden Evangelienstellen in der Edition und ihrer alttschechischen Lesarten im kritischen Apparat erleichtern.

13.1. Bibliographische Anmerkungen zu einzelnen Handschriften
(die kodikologische Beschreibung siehe unter 3.3.)

A Handschrift (Vašica: A, vgl. 3.3.):

Nationalmuseum Prag, Sign. 1 Ac 47; zwei Pergamentabschnitte; Edi-

tion - A. PATERA, Zbytky evangelíí ze XIV. století, České museum filologické 1 (1895) 46-48; als Textprobe V. FLAJŠHANS, Nejstarší památky jazyka a písemnictví českého, Praha 1903, 144, die Stellen Mt 12,38-39, 42-47, 50; die Beschreibung des Fragments von Patera ergänzte und verbesserte, vor allem was die unrichtig bezeichneten Evangelienabschnitte betrifft, J. VAŠICA, Staročeské evangeliáře, Praha, 1931, S. 2.

C Handschrift (Vašica: D):

Nationalmuseum Prag, Sign. 1 Ac 67; ein Pergamentdoppelblatt; Edition - A. PATERA, Nově nalezené zbytky staročeského evangeliáře, Anselma a Umučení sv. Jiří ze XIV. století, Časopis Českého musea 74 (1900) 504-507; neuere Beschreibung siehe J. VAŠICA, o. c., 11-12.

D Handschrift (Vašica: Č):

Staatsarchiv Brünn, Sign. G 1, Kart. 86 (im Katalog der Boček-Sammlung Nummer 12307); drei Papierblätter; Edition - bisher keine, kurze paläographische Textprobe veröffentlichte J. VAŠICA, o. c., 10-11 (J 7,32-39); eine kurze Beschreibung bietet F. ČERNÝ, Fragmenta Bočkova, Časopis Českého musea 73 (1899) 505-506, eine umfangreichere J. VAŠICA, o. c., 9-11.

S Handschrift (Vašica: S):

Bibliothek des Benediktinerstiftes Seitenstetten (Niederösterreich) Sign. CCLXXII, f. 144a-153a (alte, noch in der Edition von Menčík angeführte Foliation 139a-148a); eine Papierhandschrift; Edition - F. MENČÍK, Dva evangelistáře, Praha 1893 (Rozmanitosti III), 1-41; eine Textprobe (L 8,4-16) veröffentlicht in Výbor z české literatury husitské doby II, Praha 1964, 449-450; die Edition von Menčík rezensierte ziemlich kritisch F. ČERNÝ, Listy filologické 21 (1894) 477. Dieses Evangeliar wurde zum erstenmal in der Österreichischen Zeitschrift für Geschichts- und Staatskunde im J. 1836, S. 404, erwähnt (nach dem handgeschriebenen Katalog der Stiftsbibliothek in Seitenstetten). Eine kurze Beschreibung der Handschrift (ausser dem Vorwort zur Edition von MENČÍK) liefert J. VAŠICA, o. c., 2-3. Die Studien, die sich mit der Problematik der altkirchenslavischen Nachwirkungen im S-Evangeliar auseinandersetzen, wurden in den Fussnoten unter 4.1.1. angeführt.

Auf dem letzten, auf die hintere Deckelinnenseite aufgeklebten Papierblatt ist ein alttschechisches, von derselben Hand wie das Evangeliar geschriebenes Mariengebete zu finden:

Zdráva paní Maria, země zlatá, chrámě Boží, lože Ducha Svatého, zdráva paní Maria, studnice zahradnie, smývadlo hřiechův, čistoto dušiček, matko sirotkův, pěstúno dietek, úcecho všěch žalostných, zdráva milá dievko, stojící přěd obličejem Božím. Ej, rač spomenúci na našě hřiechy, na našě zdmuky, na našě nedostatky. Ty dobrocívá, ty miloscívá, ty milosrdná, daj nám s pravú vierú želeci smrci a nevinné krve prolície tvého syna, našeho milého Boha. Bychom sě mohli s tobú radovací tu, kdež sbožné dušě přebývají v nebeském království věky věkóm Amen amen.

Eine im letzten Satz nur wenig erweiterte Version dieses Gebets findet sich in der Handschrift I E 25 aus der zweiten Hälfte des XIV. Jhs. der Prager Universitätsbibliothek am fol. 137a, veröffentlicht von I. HANUŠ, Malý výbor ze staročské literatury, Praha 1863, 65-66.

R Handschrift (Vašica: R):

Universitätsbibliothek Brünn, Sign. R 364 (früher in der Bibliothek des Benediktinerklosters Rajhrad) fol. 106a-124a; eine Papierhandschrift; Edition - bisher keine. Die erste Beschreibung der Handschrift lieferte J. VAŠICA, o. c., 7-9, eine ausführlichere V. DO-KOUPIL, Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě, Praha 1966, 144-145. Erstmals wurde dieses Evangeliar von J. DOBROVSKÝ in der Korrespondenz mit F. DURYCH (die Korrespondenz ediert von A. PATERA, Bd. 1, Praha 1895, 382) im Brief vom 26. XI. 1797 erwähnt, seitdem blieb der Text vergessen, bis sich J. Vašica damit beschäftigte, der auch eine Edition vorbereiten wollte.

W Handschrift (Vašica: V):

Österreichische Nationalbibliothek in Wien, Sign. 4733, f. 1a-49b; eine Papierhandschrift; Edition - F. MENČÍK, Dva evangelistáře, Praha 1893, 42-136; eine Textprobe (Mc 6,17-29) veröffentlicht in Výbor z české literatury husitské doby II, Praha 1964, 448. Die neueste textologische Beschreibung der Handschrift (nach Menčík im Vorwort zur Edition und nach J. VAŠICA, o. c., 3-7) in der Arbeit von K. SCHWARZENBERG, Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek, Wien (Museion-Verlag) 1972, 242-246, dort auch die weiteren biblio-

graphischen Angaben zu der Handschrift. Die Literatur zu den angeblichen Paläoslovenismen siehe unter 4.1.1.

13.2. Zur Gestaltung der Texte in der Edition

Die überschriebenen Buchstaben, Marginalien und Glossen (in der lateinischen Sprache), Rubriken und Initialen, Abschreibefehler und Durchstreichungen in den edierten Handschriften wurden im Hinblick auf die Übersichtlichkeit des Apparats nur in den für die Verständlichkeit des Textes wichtigen Fällen in Anmerkungen berücksichtigt (sonst kann man sie in der paläographischen Edition von Menčík finden). Es war unsere Absicht, die phototypischen Reproduktionen aller edierten Texte der Edition beizufügen, aber aus verlagstechnischen Gründen war es leider nicht möglich und so blieb es nur bei je einer Reproduktion aus jeder edierten Handschrift, an der wenigstens das Schriftbild jeder Evangeliarhandschrift demonstriert werden kann. Unser kritischer Apparat wurde aber so zusammengestellt, dass er - gemeinsam mit dem transkribierten Editions-text - dem Leser und auch einem Sprachforscher die möglichst objektive Darstellung eines handgeschriebenen alttschechischen Originals bietet.

Die Titel der Perikopen über das liturgische Jahr wurden nicht nach den oft unrichtigen handschriftlichen Rubriken, sondern nach Bezeichnungen im Missale Romanum (vor der neuesten Liturgiereform) angegeben.

Die Evangelienverse der Perikopen im edierten Text wurden nach der neuesten Edition der Vulgata (R. WEBER, *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, Stuttgart 1969) eingeteilt und, wie auch in der Weber-Edition, absichtlich ohne Interpunktion, die in den alttschechischen Handschriften inkonsequent und sehr oft auch irreführend ist, wiedergegeben.

Bei der Transkription (die alphabetische Übersicht siehe 10.2. halten wir uns an die Transkriptionsgrundsätze des neuen Prager Alttschechischen Wörterbuchs (*Staročeský slovník; Úvodní stati, soupis pramenů a zkratek*, Praha 1968, 44-49), das heisst z.B.: die hyperkorrekte Jotierung (besonders in der 3.Pers.Sing.Ind.Präs., in Lok. Sing.N. auf *-ie*, beim Part.Präs. *-ce*, u.a.) wird meist ohne Anmerkung weggelassen, genauso wie die überflüssige Labialisierung beim kurzen *-o-* (kommt nur in den Casus obliqui von *Bōh - buoha...* und im Adj. *Božít - buozy* vor); die grossen Buchstaben werden nach dem

Zustand in der Handschrift wiedergegeben, nur bei handschriftlich oft kleingeschriebenen Namen in der Edition auf Grossschreibung korrigiert; die handschriftlichen Wortabkürzungen (Übersichtstabelle unter 13.5.) lösen wir ohne Anmerkung auf; die Abkürzung *ihs*, *ih̄s* wird im edierten Text der Handschriften C und S als *Ježúš* (da hier häufiger auch ausgeschrieben, und zwar mit *-ú-*, auch in den Casus obliqui - *Ježúšovi*, usw.), bei den anderen Handschriften (R, W) wird diese Abkürzung immer als *Ježíš* aufgelöst. Die Konjekturen werden in Spitzklammern () angeführt; das Sternchen * verweist auf einen korrigierten, im Apparat erklärten Fehler.

13.3. Der kritische Apparat

ist zweiteilig. Der erste Teil bringt Angaben über das Vorkommen und den Umfang der betreffenden Perikope in einzelnen Handschriften, der zweite Teil bringt die Lesarten (Varianten), Korrekturen und Erklärungen aus den Parallelstellen der Handschriften, wo die Perikope belegt ist. Von den Lesarten werden nicht die phonetischen (auch z.B. *já* vs. *jáz*, *je* vs. *jest*, *kde* vs. *kdež*, u.ä.), wohl aber die morphologischen (z.B. *prosím* vs. *proši*, unterschiedliche Kasus, Tempora, usw.) berücksichtigt. Die geänderte Wortfolge in einer Parallelhandschrift wird im Apparat durch arabische Ziffern bezeichnet. Die Abkürzungen für die edierten Handschriften (A, C, D, S, R, W, vgl. oben und unter 3.3.) werden in Anmerkungen nach einer eckigen Klammer] angeführt, jedoch nur bei einer Variante oder Erklärung; falls die im Apparat angeführte Stelle in einer Parallelhandschrift (in welcher, ersieht man aus dem ersten Teil des Apparats zur betreffenden Perikope) mit dem edierten Text identisch ist, entfällt nach der eckigen Klammer die Handschriftabkürzung (z.B. im ersten Teil des Apparats: S, R, D] *deest* A, C, D; im zweiten Teil zur betreffenden Perikope z.B. *šli*] *šlaly* R; das bedeutet: Ediert ist der Text S, Handschrift R hat eine lexikalische Variante und die Handschrift D ist an dieser Stelle identisch mit dem edierten Text S, also auch *šli*, usw.).

13.4. Die im kritischen Apparat benützten Abkürzungen

add.	addidit, additum
adscr.	adscript
cf.	confer

corr.	correxit, correctum
def.	deficit, deficiunt (bei mechanisch beschädigten, z.B. abgeschnittenen Textstellen)
del.	delevit
des.	desinit (der Text einer Perikope in der Handschrift endet)
eras.	erasit
expl.	explicit (der Text einer ganzen Handschrift endet)
gl.	glossa
ibid.	ibidem
iter.	iteravit
lit.	litura (ausgestrichene Stelle)
m. rec.	manus recentior
mg.	in margine
ms.,mss.	codex manuscriptus, codices...
om.	omittit, omittunt
praem.	praemittit, praemittunt
rub.	ruber
superscr.	superscripsit
transp.	transposuit, transpositum (bei mehr als zwei Wörtern andere Wortfolge zusätzlich durch Ziffern bezeichnet)
v.,vv.	versus, (pl.)

Abkürzungen der edierten Evangeliarhandschriften: (vgl. 3.3., 13.1.)

A	Fragment des Prager Museums
C	Fragment des Prager Museums
D	Fragment des Staatsarchivs Brünn
S	Seitenstettener Text
R	Text von Rajhrad
W	Text der Nationalbibliothek Wien

13.5. Verzeichnis der handschriftlichen Abkürzungen

Anm.: Alle Abkürzungen wurden im edierten Text ohne Anmerkung aufgelöst.

+ Abkürzung kommt in der Handschrift vor

- Abkürzung kommt in der Handschrift nicht vor

Abkürzungen	Transkription	A	C	D	S	R	W
-ā	-ám	-	-	-	-	+	-
-ā	-an	-	+	-	-	-	-
-ā	-án	-	-	-	-	+	-
-ē	-em, -ém	-	-	-	+	-	+
-ē-	-en-, -em-	-	-	-	+	-	-
-ĕ	-emu	-	-	-	+	-	-
-ēm-	-erem-	-	-	-	+	-	-
-ī-	-ri-	-	+	-	+	-	-
i ^c	Ježíš	-	-	-	+	-	-
ihs	Ježíš (in C,S Ježúš)	+	+	+	+	-	-
ihūs	Ježíš	-	-	+	+	+	-
Ihu	Jesu	-	-	-	-	-	+
x ^c	Kristus	-	-	-	+	-	-
xpc, xps	Kristus	-	-	-	+	+	-
xpūs	Kristus	-	-	-	-	+	-
mag ^{na}	Magdalena	-	-	-	+	-	-
-ō	-om, -óm	-	-	-	+	-	+
-ō	-on	-	-	-	+	-	-
-ō-	-on-	-	-	-	-	-	+
p̄-	pra-	-	+	-	+	-	+
p̄-	pro-	-	-	-	+	-	+
-t ² e	-teré	-	-	-	+	-	-
-t ²	-tra	-	-	-	+	-	-
-ū	-um	-	-	-	-	-	+
-ūo	-rio	-	-	-	+	-	-
-?	-us	-	-	-	+	+	-
-ȳ	-ím, -ým	-	+	-	+	+	+

EVANGELIARIUM

I. Dominica I. in adventu - Mt 21,1-9

S 139a₁
(144a₁)

1. Ğdyž přiblížieše se Ježúš k Jerusalemu
a přidieše k Betfaje hoře Oliveti
tehdy posla dva učeníky 2. pravě jima
Jděte na hrádek jenž proti váma jest
a inhed naleznete osličku přivázanú a diecě s ní
zpros(t')te a přived'te mně
3. Pak li kto vám co die
povězta že Hospodin potřebu má
a inhed *puscí je
4. ale to jest učiněno
aby naplněno bylo jenž pověděno jest prorokem praviece
5. Povězta dceři Sion
sěova král tvój přišel tobě pokojný a sědě na oslici
a dietě syna podlé sebe
6. Tehdy jidú učeníci učinichu jakože kázal jim Ježúš
7. I přivedli oslici a oslátko s ní
i položichu na ně rúcha svá
A jemu na to vsiesci kázachu
8. Ale věčší sbor stlachu rúcho své po cestě
A jiní sěkáchu ratolesti s dřievie stláchu na čěscě
9. Tehdy lid přední i potomní voláchu řkúce
chvála synu Davidovu
Blažený jenž přišel ve jmě Hospodina

I. S, R] deest A, C, D, W

1. přidieše] przyšsed R; Oliveti] olywetške R - 2. naleznete] nalezneto R; zpros(t')te] odwyetez R - 3. povězta] powetez R; potřebu má] potrzyeby gma gych R; *puscí (pušczie ms.) - 4. ale] om. R; jenž] gešto R - 5. sěova]Ay R; sědě] ššedy R - 6. jidú] gydech R; učeníci] y add. R; kázal] rozkazal R - 7. oslici] ošlyczku R; oslátko] dyetye R; na ně rúcha svá]na ny rucho šwe R; a... kázachu] om. (unam lineam) R - 8. A] Ale R; dřievie] y add. R - 9. potomní] zadny R; chvála synu Davidovu Blažený] transp.4123 R.

II. *Dominica II. in adventu - L 21,25-33*

25. Pověděl Ježíš učeníkům svým
 Budú zázraci na slunci i na měsieci i na hvězdách
 a na zemi dávenie pohanské
 ot slévanie šumenie moře a vlny
26. starost lidem pro strach při čakání jenž přijde všemu
 světu
 nebo moci nebeské hnú se
27. Tehdy uzřie Syna člověčieho přichodíc v oblaci
 s mocí velikú a u Boství
28. Tehdy tomu býti počínající
 hlédajte i pozdvíhajte vaše hlavy
 nebo blíží se vykúpenie /
- S 139a₂ 29. I povědě jim podobenstvie
 (144a₂) vizte fík i všeho dřievie
30. když dávají z sebe ovoce
 viete žet' se blíží léto
31. Takož i vy když uslyšíte to budúce
 vězte žet' jest bliz královstvo Božie
32. Jiscě pravi vám
 nemine pokolenie toto dřieve všecko bude
33. Nebe a země přejdú
 ale slova má nepominú

II.: S, R] deest A, C, D, W

25. na slunci i na měsieci i na hvězdách] transp. 12678345 R; a]y R
 vlny] wln (wtn ms.) R - 26. starost] bude add. R; moci] §šyly R -
 27. přichodíc] przygduczye R; mocí] § add. R; a u Boství] a boz-
 §ku R - 28. vaše hlavy] transp. R; blíží se] k wam add. R - 29. fík]
 wynycze R - 30. viete] om. R; se blíží] gešt gyz blyško R - 31. i]
 om. R; uslyšíte] uzrzyte R; vězte žet'] om. R; jest bliz králov-
 stvo Božie] to gešt kralowštwy nebeške R - 32. pravi] prawym R -
 33. nepominú] nemynu R.

III. *Dominica III. in adventu - Mt 11,2-10*

2. Když uslyšě Jan v okoviech skutky Božie
 posla dva učeníky svá 3. vece jemu
 Ty li s jemuž přijíti či jiného čakáme
4. Tehdy odpovědě Ježíš jim
 šedše odpovězte Janovi jež viděste a slyšěste

5. Slepí vidie
hluší slyšie
chromí chodie
nuzní čisti
mrtví vstávajújí
chudí káží
6. A blažený jest jenž nebude zrádce muoj
7. Onych o(t)šed(š)e
poče Ježúš pravici k lidem o Janovi
Co z těchto na púšti viděste
trest větrem hybíce
8. Ale co z těchto vidíte
čl(o)věka u měkém odění
Seova kto měkké oděnie mají v králových domiech jsú
9. Ale z těchto vidíte proroka
Také pravi vám více než proroka
10. Tu to je ten o němžto psáno jest
Seova šli anjela mého jen učiní cestu před tobú

III.: S, R] deest A, C, D, W

2. uslyšě] *šwaty* add. R; okoviech skutky] *okowach gšša czyny* R; Božie] *Tehdy* add. R; učeníky] *k gezyššowy* add. R - 3. vece] *y praem.* R; jemu Ty li s] *Ay ty ly gššy* R; jemuž] *gešt* add. R - 4. Ježúš jim] *transp.* R; viděste] *wydyte* R; slyšěste] *ššlyššyte* R - 6. jenž] *om.* R - 7. Onych] *Od nych* R; o(t)šed(š)e] *odšed* R; Onych o(t)šed(š)e poče Ježúš] *transp.* 12534 R; k lidem o Janovi] *transp.* 3412 R; lidem] *zaštupowy* R; viděste... 8. ...z těchto] *om.* R; Seova] *Ay* R - 9. Také...proroka] *om.* (unam lineam) R - 10. Seova] *Ay* R šli] *ššeššly* R; jen] *genz* R; před] *twarz y twu przyed* add. R.

IV. *Feria IV. in IV temporibus - L 1,26-38*

26. Poslán jest anjel Gabriel ot Boha do města jemuž jmě
Nazaret
27. k *dívce otdanéj muži jemuž jmě Jozef z domu Davidova
a dievce jmě Maria
28. I vstúpi k niej anjel vece
zdráva milosti plná Hospodin s tobú
blažená ty mezi ženami
29. Když to uslyšě smútila sě u pověsci anjela
smýšléše kaké by to bylo zvěstováníe
30. I vece anjel jie
Neboj sě Maria //

- S 139b₁ nalezla si milost u Hospodina
 (144b₁) 31. Seova počneš v živoce i porodíš syna
 i dáš jemu jmě Ježúš
 32. Ten bude veliký a Syn Vrchovaného nazván bude
 i dá jemu Hospodin Buoh jeho otce Davida stolicí
 33. i kralovati bude v domu Jakubovu věčně
 a královstvu jeho nebude konec
 34. i vece také Maria anjelu
 Kako to bude neb já mužě neznaji
 35. I odpovědě anděl i vece jí
 Duch Svatý navštíví tebe
 a moc Vrchnieho obklíčí ce
 A proto co se narodí s tebe svaté nazváno bude Syn Boží
 36. A tedě jest Alžběta rodička tvá a ona počala syna
 v starosti svej
 a ted' měsíec jest šestý tej jež slóve jalová
 37. Nebo nebude nepodobno u Boha všeliké slovo
 38. i vece Maria
 Seova robotnice Božie bud' mi podlé slova tvého

IV.: S, R] deest A, C, D, W

27. *dívce (*dwycze* ms.) - 28. niej] *ny* R; anjel] *y* add. R; ty] *gššy* R - 29. uslyšě] *ušlyššy* R; smýšléše] *myššleczy* R - 30. jie] *k nye* R - 31. Seova] *Ay* R; v živoce] om. R - 32. Vrchovaného] *buoha* add. R; nazván] *nazwany* R; bude] om. R - 33. i] om. R; Jakubovu] *yakubowy* R; královstvu] *kralowštwe* R; konec] *koczye* R - 34. i] om. R; mužě neznaji] transp. R - 35. I] om. R; i] om. R; jí] *gey* R; s] z R - 36. tedě] *dyetye* R; starosti] *w* add. R; ted'] *tento ge* R; měsíec] *ten* add. R; jest šestý tej] om. R; jalová] om. R - 37. nepodobno] *podobno* R; Boha] *buoh* R; všeliké] *wššyelykake* R - 38. i] om. R; vece] *take* add. R; Seova] *Ay* R.

V. *Feria VI. in IV temporibus - L 1,39-47*

- R 106b₁ 39. Vstavši Marie jde mezi hory s rychlostí u *město Juda
 40. i vnide v dóm Zachařov i navštíví Alžběty
 41. i sta se kdy uslyšě radování Alžběta
 vzveseli se dietě v životě ješče
 Tehdy naplněna jest Ducha Svatého Alžběta
 42. i zavola hlasem mocným a řkúci
 Blažena si ty mezi ženami ...
 43. i blazě to že jest přišla matka Hospodina ke mně
 44. Aj nebo jakož uslyšán jest hlas u mú uší tvého navštieví
 vení

- radova se splod u mém životě
45. Blažena jsi že uvěřila
nebo naplněno bude to jenž jest pověděno o tobě ot
Hospodina
46. i vece Maria
Chval dušě má Hospodina
47. i raduj se duch můj u Božě Spasiteli mému

V.: R] deest A, C, D, S, W

39. *město (*myſto* ms.) - 42. ms. om. unam lineam (*et benedictus fructus ventris tui vulgata*).

VI. *Sabbato IV temporum adventus - L 3,1-6*

- W 37b 1. V (lé)to patnásté řístvie Tiberinské tísaře
vladařstvie Ponského Piláta Židovstvem
tetrarchy galilejského Erodese
a Filipa bratra jeho tetrarchy iturejského a trakonič-
ského královstvie
a Lysanie abilinského popravce
- W 38a 2. pod vejvodami kněžskými Annú a Kaifáše(m)
Stalo se jest slovo // Hospodinovo na Janu synu Zacha-
řovu na púšči
3. i přišel jest do svého kraje jordánského
káže křest pokánie v odpušče(ní)
4. jakož psáno jest v kniehách vo řeči Izaiáše proroka
hlas volající na púšči hotujte cestu Hospodinu třěté
čiňte stezky jeho
5. každý duol naplněn bude a každá hora i pohrobek poní-
žen bude
a budú křivá u přiemá a nerovná v cesty třěté
6. i uzří každé tělo Spasitele Boha svého

VI.: W (inter lectiones Proprii sanctorum)] deest A, C, D, S, R

VII. *Dominica IV. in adventu - J 1,19-28*

- S 139b₁ 19. Poslali židové z Jeruzalema kněží a jáhny k Janovi
(144b₁) aby otázali jeho Ty kto jsi
20. poznaj se nezapři
Pozna se že nejsem já Kristus

21. A druhé otázku jeho
Co tehdy Eliáš si ty
Vece nejsem
Prorok si
povědě nejsem
22. i řečechu toho dle jemu
Co jsi abychme odpověděli těm ješto sú poslali ny
Co pravíš sám o sobě
23. povědě já hlas volajícieho na púšči
zprostierajte cestu Hospodinu zpravite
jakož pravi Isaiáš prorok
24. A jenž posly biechu zákony nosiechu
25. Otázku i vecechu jemu
Proč tehdy křtíš když ty nejsi Kristus ni Eliáš ani
prorok
26. Odpovědě jim Jan řka
já křest vodú čini
Ale prostřed vás stojí jehož vy / nevíete
- S 139b₂
(144b₂) 27. Ten jest jenž po mně přišel
přede mnú stvořen jest
jehož nejsem důstojen řemene na obuvi rozvázati jeho
28. To se stalo je u Betani ob onu stranu Jordána kdešto
Jan křest činieše

VII.: S, R] deest A, C, D, W

19. židové] *zyde* R; kněží a jáhny] *om.*R; jsi] *Kryštus* add. R - 20. poznaj] *om.* R - 21. ty] *om.* R; Prorok] *ly* add. R; povědě] *om.* R - 22. abychme] *abychom* R; poslali ny] *transp.* R - 23. povědě] *gym* add. R; já] *šsem* add. R; volajícieho] *wolagyczy* R; zprostierajte] *proštyerayte* R; zpravite] *a prawyeczye* R - 24. posly] *lyczomyerny-czy* add. R; zákony nosiechu] *om.* R - 25. Otázku] *geho* add. R; ni] *ani* R - 26. čini] *czynym* R - 27. Ten jest] *om.* R; stvořen] *narozen* R.

VIII. *Nativitatis Domini, missa in primo galli cantu -*
L 2, 1-14

1. Vynide přikázanie od ciesaře Augusta
aby popsán byl všitek svět
2. To psanie prvé stalo se od sůdce Cyrina
3. i diechu všichni aby se pokázali u město jeho
4. Jide také Josef od Galilee z města Nazareta
do Judea města Davidova jemuž jmě Betlém

- protože z domu i z čeledi Davidovy
5. aby se pokázal i Marii ženu sobě otdanú těžkú
 6. Sta se to kdyš biechu tu ...
 7. I porodi syna svého jednorodilého
a v rúchy jeho obinú
i položí v jeslech nebo nebieše jemu miesta mezi všemi
 8. A pastýři té noci biechu nad svými stády chovající
 9. Tehdy anjel Boží přistúpi vedlé jich
a světlost Božie obklíči je
i báchu se strachem velikým
 10. i vece jim anjel
Nejmějte strachu
Nebo vám ukáži radost jenž bude všemu lidu
 11. Nebo narodil se dnes spasitel světa jež jest Kristus
Hospodin u městě Davidově
 12. a to vám znamenie
naleznete diece u pleny obinuto a položeno v jeslech
 13. A v tu dobu pojide hlas s anjelem chváléce Boha a s ním
síla nebeského rytieřstva
chváléce a zpievající
 14. Chvála u výsostech Bohu
a na zemi mír lidem dobré vůle

VIII: S, R, D] deest A, C, W

1. Vynide] *wznyde* R; aby] *om.* R; všitek] *wššeczken* R - 2. psanie] *pyššanye* R; se] *gešt* add. R - 3. diechu všichni] *gydech wššyczkny* R; město] *myeštye* R - 4. od] *do* R; protože] *byššye* add. R; i z] *om.* R - 5. se pokázal i Marii ženu] *šyel on z marygy š zenu* R - 6. (*impleti sunt dies ut pareret* vulgata)] *om.* S, R - 7. jednorodilého a] *gedyneho odyeleho* R; položí] *geho* add. R; jeslech] *nyešlech* R; nebo] *incipit* D - 8. biechu] *bdyechu* R - 9. vedlé (*wedl* ms. jich] *i wešele* D, *wěšele* R - 10. ukáži] *kazy* R, D; radost] *radošty* R; jenž] *gez* D; lidu] *šwyetu* R - 11. dnes spasitel] *transp.* R, D, *wšyeho* add. R; jež] *genz* R, D; městě] *w* add. R - 12. u pleny obinuto a položeno v jeslech] *w pleny obynute a polozene w nyeššlech* R - 13. pojide] *przygyde* R, *przygde* D - 14. u výsostech] *na nebeššyech* R, D; mír] *pokoy* R, D; vůle] *woly* D.

IX. *In vigilia Nativitatis Domini - Mt 1,18-21*

- S 140a₁
(145a₁)
18. Když budieše otdána matka Ježúšě // Maria Jozefu
dřéve než se sendú nalezena jest jmající ot Svatého
Ducha
 19. Jozef muž jejie když budieše pravý nechtě jie pronésti

- i chtieše tajemně pustiti ji
20. To jeho *mysléce
v tu dobu anjel Boží ze sna zjevi se jemu pravě
Josef synu Davidův nerod' se lekati přijmi Marii ženu
svú
jenž se v niej počalo ot Svatého Ducha jest
21. a porodit' syna i nazoveš jeho Ježíšem
Nebo on usdraví lid svój ot jich hřiechův

IX.: S, R (in R ante L 2,1-14)] deest A, C, D, W

18. budieše] *byeššye* R; Jozefu] *yozephowy* R; sendú] *šnydu* R; ot] om. R - 19. budieše] *byešše* R; pravý] om. R; pronésti i] *prowešty* R - 20. *mysléce (*myšleše* ms.)] *myššleczye* R; pravě] *a rzka* R; přijmi Marii] *wzyety marige* R; jenž] *gešš* R; niej] *ny* R; počalo] *gešt* add. R; ot Svatého Ducha] *šwatym duchem* R - 21. a] om. R.

X. *Nativitatis Domini, missa secunda in aurora - L 2,15-20*

15. Pastuchy mluviechu k sobě
Pojděmy do Betléma
i vizme to slovo
jenž nám Hospodin ukázal
16. I přídú chvátajíce
i naleznú Marii a Jozefa
a dietě položeno v jeslech
17. Tehdy vidúce jeho porozuměchu o slově jenž bylo pově-
děno o dietěti o tom
18. A všichni ješto diviechu se slyšiec
o tom jež pověděno od pastuch k nim
19. Ale Maria pamatováše všechna slova ta kladúci v svém
srdci
20. i vrátichu se pastuchy chváléce i slaviece Boha ve
všem jež slyšeli i viděli sú
jakož pověděno k nim

X.: S, R, D] deest A, C, W

15. k] *w* R; Pojděmy] *podmy* R, *podme* D; to slovo] *toho šlowa* R - 16. přídú] *poydu* R; jeslech] *nyeššlech* R - 17. porozuměchu] *pro-rozumnychu* R, D; o] *tom* add. R, D; o tom] om. R, D - 18. ješto] om. D; slyšiec] *šlyššyecze* R, D - 19. všechna] *wššeczka* R, D - 20. jež] *genz* R, D; sú] om. R; jakož] *yako* D, *yak* R; k nim] *gešt gym* R, D.

XI. *Nativitatis Domini, missa tertia in die - J 1,1-14*

1. Na počátce bylo Slovo
A Slovo bieše u Boha
a Buoh bíše Slovo
2. To bieše na počátce u Boha
3. všechno jím učiněno jest
a bez něho stalo se nice
Co stalo se 4. jím život bieše
A život bieše světlost lidcká
5. A světlost ve tmě svietí
a tmy jie neobjechu
6. Byl člověk poslán ot Boha jemužto jmě bieše Jan
7. sim přijide na svědečstvie
aby svědečstvie pověděl o člověce aby všichni věřili
S 140a₂ skrzě / něho
(145a₂)
8. Nebieše on světlost
ale aby svědečstvie pověděl o světlosci
9. Bíše světlost pravá jenž osvěcuje všelikého člověka
přídúce na tento svět
10. Na svěce bieše a svět učiněn jím
a svět jeho nepozna
11. Mezi vlastnie vnide a svoji jeho nepřijechu
12. Ktožto přijechu jeho dal jim moc syny Božími býci
Tym jež věřie ve jmě jeho
13. Ce ne z krve
ani z vóle těla
ani z vóle muzké
Ale z Boha rozeni sú
14. A Slovo tělo stvořeno jest i přebývati bude v nás
I viděli sme chválu jeho
chválu jako jednorozeného Otce plného milosti i pravdy

XI.: S, R, D] deest A, C, W

1. u Boha] *w bohu* R, *w bozyc* D - 2. u Boha] *w bozyc* D, R - 3. všechno] *wšeczkno* R, D; stalo se nice] *uczynyeno gest nycz* R, D; stalo se] *transp.* D - 5. A] *om.* D; ve tmě] *w temnye* R - 6. jemužto] *gemuz* D; jmě] *gmeno* R - 7. sim] *Sem* R, *Syem* D; přijide] *przygde* D, *przyde* R; všichni] *wšyczny* D, *wšyczny* R - 8. Nebieše...světlosci] *om.* R - 9. Bíše] *neb praem.*, *on* *add.* R; všelikého] *wšyelykakeho* R - 10. učiněn] *uczynyl* R - 11. vlastnie] *ny* R; vnide] *wende* R, D; nepřijechu] *przygechu* R - 12. to] *om.* R; dal...jeho] *om.* R, D - 13. Ce] *genz šsu* R, D; z] *ze* D - 14. Slovo] *šlowem* R, D; stvořeno] *uczynyeno* R, D; sme] *šmy* D; jeho] *ot otczye* *add.* D; chválu jako jednoroz-

zeného Otce] transp. 1423 R; Otce] om. D; pravdy] radošty R.

XII. *In die S. Stephani - Mt 23,34-39*

34. Praviěše Ježúš zboru židovskému a knížatóm popovým
Seova já šli k vám proroky i múdré zákonníky
a z těch zabiete i ukřižujete
zbičujete u modlách vašich
I hledati budete *od města do města
35. aby přišla na vy všeliká krev pravá
jež jest prolita na zemi
od krve Abel pravého až do krve Zacharie syna Barachie
jehož ste zabili mezi chrámem a oltářem
36. Jisce pravi vám přijde to na národ tento
37. Jerusalem Jeruzalem ješto zbíjješ proroky
i kamenuješ je ješto sú posláni k tobě
kolikrát *chtěl sem sebrati syny tvé
jakožto slepice sbierá kuřence své pod křídla i ne-
chtělo jsi
38. Seova ostane vám duom váš pustý
39. Nebo pravi vám
že mne neuzříte viac jeliž diete
Blažený jenž jest přišel ve jmě Hospodina

XII.: S, R, D] deest A, C, W

34. Seova] *Ay* D, *aby* R; já] om. R, D; šli] *šlaly* R; z těch] *ty* R, D; zabiete] *zabygyete* D; i ukřižujete] *a z tyech* R, om. D; zbičujete] *zbyczygyte* D; *od (*ob* ms.)] *od* R, D; města] *az* add. R -
35. všeliká] *wšyeczká* R, D; krev pravá] transp. D; Abel] *abelowy* R, D; Zacharie] *zacharzowy* R, D; jež] *genz* R, D; ste zabili] *gešt zabył* R, D; oltářem] *zady* add. D - 36. Jisce] *wyernye* D, *zagyšte wyernye* R; vám] om. R; to na národ tento] *to wšše na rod tento* D, *tento wšeczken narod na wy* R - 37. Jerusalem Jeruzalem] *Jerušaleme Jerušaleme* R, D; ješto] *genz* R; zbíjješ] *zabygešš* R, D; i] *a* R, D; ješto] *genz* R; *chtěl (*chtyem* ms.)] *chtyel* R, D; sbierá] om. R, D; nechtělo] *nechtyel* R, D - 38. Seova] *Nebo ay* R, *Nebo zagyšte* D; duom] *den* R; duom váš] transp. D - 39. viac] *wyecze* D; jest] om. R, D.

XIII. *In die S. Johannis - J 21,19-24*

19. Viděl Ježúš Petra i pověděl jemu
Jdi po mně

S 140b₁ 20. Obráciv se // Petr vidě toho učeníka jehošto milo-
(145b₁) vaše Ježúš jdúce po sobě

jenž odpočíval na jeho prsech i vece Hospodin kto
zradí ce

21. když toho uzře Petr vece Ježíšovi
Hospodine A kak tento
22. Povědě jemu Ježúš
Tak jeho chci ostaviti až se vráci co ti jím
Ty jdi po mně
23. přijde slovo to mezi bratří že ten učenník neumře
Ale nepovědě Ježúš neumře
ale tak jeho chci nechaci a co tobě
24. To jest učenník ten jenž svědečstvie povie o tom
i psal to
A viem že pravé je svědečstvie jeho

XIII.: S, R, D] deest A, C, W

19. Viděl] *wedl* R; jemu] *om.* R, D; Jdi] *poydy* R, D - 20. Obráciv]
y obraty R, D; Ježúš] *y* *add.* R; i] *om.* R, D - 21. toho uzře] *to*
wydye R, D; Petr...tento] *om.* R, D - 22. Povědě] *weczye* R, D; Tak]
tako R; jeho] *gey* D; ti] *toby* R, D; jdi] *poydy* R, D - 23. přijde]
prygyde R; slovo to] *transp.* D; bratří] *bratry* R; Ale...ale] *om.*
R; co] *czoz* D - 24. viem] *wyeme* D.

XIV. *In die Innocentium - Mt 2, 13-18*

13. Anděl Boží pokázal se ze sna Josefu pravě
vstaň a vezmi dietě a matku jeho
a běž do Ejipta
i budeš tu až já tobě povědě
Nebo to přijde až Herodes vshledá dietěte na zahubenie
jeho
14. Jenž vstana vze dietě i matku jeho v noci i jide do
Ejipta
15. i by tu až do smrci Herodis
Aby se naplnilo jenž jest pověděno ot Hospodina pro-
rokem řkúce
Z Ejipta pozval sem syna mého
16. Tehdy Herodes viděv že je oblúzen od králóv hněviv
by velmě
A poslav zbi všechny děti jenž biechu u Betlémě i jeho
ve všech krajích
Ote dvú letú až doluov jakož bieše na králích vztázal
17. Tehdy se naplnilo jenž je prorokem pověděno Jeremiášem
a řkúce

18. hlas u výsosti slyšán jest plačíce a huhlíce
Ráchel plakáše synův svých a nerodieše utěšiti nebo
jich nenie

XIV.: S, R, D] deest A, C, W

13. pokázal] *pokaza* R, D; ze] *om. R*; Josefu pravě] *yozehowy a rzka* R, D; a vezmi] *wezmy* R; běž] *gdý D, ber še* R; vshledá] *hleda* R -
14. Jenž] *Yozeph* R; i matku] *a matku* R, D - 15. by] *byl* R, D; Herodis] *herodowy R, herodeššowy D*; naplnilo] *to add. R, D*; jenž] *gez* D; jest] *om. R, D*; Ejipta] *egyptu* R; pozval] *powolał* D, *pošlal* R - 16. viděv] *to add. R, D*; oblúzen] *oluzen* R; velmě] *welmy* D; všechny] *wššyeczky* D; jenž] *gez* D; i] *w add. D*; ve] *om. D*; ote dvú letú] *otymaty* R, D - 17. sě] *gešt* *add. R, D*; a] *om. R, D* - 18. u výsosti slyšán] *w chramye všlyššan* R, D; huhlíce] *kwyelycze* R; nerodieše] *ššye* *add. R*; jich] *om. R*.

XV. *Dominica infra octavam Nativitatis Domini - L 2, 33-40*

33. Bieše Josep a máte Ježúšova Maria diviece se jež o
něm praviechu

34. I blahoslavieše jim Simeon
i povědě k matce jeho

S 140b₂
(145b₂) Seova / položen jest tuto v obidu a na vskřiešenie
mnohých v židovství

35. Aby pronesena byla ze mnohých srdec myšlenie
a tvú sám duši projde meč

36. i bieše Anna proročnice dci Samuelova ta se měla z po-
kolenie Asser

Ta bydléše ve mnoze dnech
i bieše s mužem svým sedm let ot svého děvojstva

37. a také vdovú osmdesát a čtyři let
jež neotchodieše ot chrámu

postem a modlitbú slúžící ve dne i v noci

38. Tehdy toho času poručieše se přišedši Hospodinu
i mluvieše všě(m) o něm ješto čakáchu vykúpenie Jeru-
zalema

39. A když naplni se vše podlé zákona Mojžiešova
vrátili se do Galilee města Nazareta

40. Ale dietě roscieše a mužieše plno múdrosti
a milosti Božie s ním bieše

XV.: S, R, D] deest A, C, W

33. máte Ježúšova Maria] *transp. 312 D, maria matka yezyššowa* R; di-
viece] *dywyeczy* R; jež] *genz* R, D - 34. blahoslavieše] *blaze* R, D;

i povědě] *wecze* R, D; k] *om.* R; Seova] *Ay* R, D; obidu] *byedu* R; v židovství... 35. ...ze mnohých] *om.* R, D; a] *tu* *add.* R, D; sám] *om.* R, D; meč] *geho* *add.* R, D - 36. proročnice] *prorokynye* R; sě] *gie* *add.* D; svým] *zywa pyet let a* *add.* R; děvojtva] *dyeweczstwe* R - 37. také] *byešše* *add.* R; vdovú] *byešše* *add.* D; a čtyři let] *transp.* 312 R, D; jež] *genz* R, D; modlitbú] *modlytwamy y zadošty* R, D; v noci] *hošpodynu* *add.* R, D - 38. přišedši] *k* *add.* R, *przyed-šsedšsy k* D; všě(m)] *wššyem* R, D; ještě] *genz* R, D; Jeruzalema] *w Jerušalemye* R - 39. naplni sě] *transp.* R, D; vše] *wššyeczeko* D, *wšeczekno* R - 40. a mužieše] *a mudrzyešše* D, *om.* R; bieše] *om.* R.

XVI. *In vigilia Epiphaniae - Mt 2,19-23*

19. Po smrti Erodosově

Seova anjel Boží zjevil sě ve sně Jozefu v Ejiptě

20. pravě

vstaň a vezmi dietě a mateř jeho

i jdi do země židovské

Nebo sú zmrlí jenž hledáchu dušě dietěcé

21. A on vstana vzě dietě i matku jeho i jide do země

židovské

22. A uslyšav jež Archelaus kraluje v Židovstvě za Eroda

otce svého báše se proň jíti

Ale napomenut ve snách otjide i dojde do vlasti Galilee

23. I přišed bydléše u měsce jemužto jmě Nazaret

aby naplněno bylo jež jest prorokem pověděno

Nebo Nazarenus bude jmenován

XVI.: S, D, R, W] *deest* A, C

19. Po] *w onom czaššy* *praem.* W; Seova] *Ay* D, R, Ez W; Boží zjevil] *hošpodynow zgewy* R, D; Jozefu] *Jozephowy* W, *Yozeffowy prawye* R, D - 20. pravě] *a rzka* R, D, *a rzka* *add.* W; jeho i] *om.* R, D, *a* W; jdi] *dy* W, *gdysz* D; sú] *gyz* *add.* W, R, D; zmrlí jenž] *zemrzyely gye to* W, R, D; dietěcé] *dytyeczye* W, D, *dyeteczke* R - 21. A] *Tehdy* W, R, D; vstana] *wštaw* W, R, D; i matku] *a matku* W, R, D - 22. A uslyšav] *Ay šlyššaw* W; jež] *genz* D, *ze* R; Židovstvě] *zydowštwy* R, D; Eroda] *herodešša* W, R, *herodeššye* D; báše se] *neššmye* R; proň] *pro nyeho* R, D, *pro nyeho tam* W; jíti] *tam* *add.* R, D; Ale] *a šye* W; snách] *ššnu* R, *ššnye* W, D; otjide] *odtud gyde* R, D, *om.* W - 23. přišed] *przygyde* W; jemužto] *gemus* D, W; aby] *to* *add.* R; jež] *genz* R, D, *czo* W; jest prorokem pověděno] *powyedyno gešt škrzye proroky* W; Nazarenus] *Nazaretššky* W.

XVII. *In Epiphania Domini - Mt 2,1-12*

1. Gdyš se narodil biese Ježuš u Betlémě těch dní Eroda krále

S 141a₁
(146a₁)

Tehdy múdří králové ze vschoda slunce // přišli do Jeruzalema 2. praviece

kde jest jenž se narodil král židovský
Viděli sme hvězdu jeho na vschod slunce
i přišli sme následovací Hospodina

3. Uslyšav Herodes král smúti se i vše Jeruzalemstvo s ním

4. i sebra vše kniežata z popóv a písáše lidské
Tázáše jich kde by se Kristus narodil

5. Tehdy oni pověděchu u Betlémě v Židovstvě
Tako jest psáno prorokem

6. A ty Betléme země židovská nikoli menšie jsi mezi kniežaty židovskými
Nebo z tebe vynde vévoda jenž bude vlásti lidem israhelickým

7. Tehdy Herodes tajně zavola králuoh snažně poče zpytati času hvězdy jež se jim pokázala

8. I poslav je do Betléma vece
Jděte abyste tázali snažně na dietě
A když naleznete vzkážež mně
at' já přída chválu vzdám jemu

9. Tehdy uslyševše krále otjidú
A seova hvězda již biechu viděli ote vschoda jdieše
před nimi
dotad až tu kdež biese dietě

10. A viděvše hvězdu radovachu se radoscí velikú

11. A všedše v duom nalezli dietě s mateří Marií jeho
I přistúpiece porúčěchu se jemu

A otvořivše zbožie obětovachu jemu zlato kadidlo a myrru

12. A *vzemše odpověděníe ze sna aby nevrátili se k Erodesov jinú cestú vrátili se do královstvie svého

XVII.: S, D (des. v. 4), R, W] deest A, C

1. Gdyš] *V onom czaššy* praem. W; u] *om.* R; Betlémě] *zydowškem* add. W; těch dní] *w tych dnech* R; Eroda] *herodešsa* R, D, *za herodešsa* W; múdří] *magy trzye* R, *hwyzdarzy* W; ze] *še* W; vschoda] *wychoda* R; přišli] *przygedu* W - 2. se] *gešt* add. R, D; sme] *šmy* W, D; sme následovací] *šmy našledowat* W, R, *šme našledowat* D; Hospodina] *geho* W - 3. Uslyšav] *y* praem. D, *to* add. W, R; Herodes král] *transp.* D,

R, W; i] a W; Jeruzalemstvo] *Yeruzalemstwy* W - 4. všě] *wšyeczka*
R, D, *wšyeczka* W; kniežata] *des.* D; z] y R, om. W; popóv a]
popow y R, *popowa y* W; lidské] *I* add. W; kde] om. R; sě] *byl*
add. W; Kristus] *buoh* W, R - 5. židovstvě] *zydowstwy* R; Tako] *Tak*
W, R - 6. nikoli] *nykde* R; vynde] *wyde* R; israhelitkým] *mym zydow-*
škim W, *mym w zydowstwy* R - 7. tajně] om. R, *ruczye* add. W, R; snaž-
ně poče zpytati času hvězdy jež] *pylnye nauczy šye od nych czyašsu*
hwyezdy genz W, *myłoštywye šye nauczy od nych czašsy hwyezdye genz* R;
jim] om. R - 8. I] A R; poslav] *pošla* R, *poššlal* W; vece] a *rzka*
W, R; abyste tázali snažně na dietě] *abyššte myle tazaly na dyetye*
R, a *wztyezte šye pylnye o dyetatku* W; když] *ge* add. W, R; vkaž-
tež] *wkazte* W, *vkašte* R; přída] *przydu* W; chválu vzdám jemu] *na-*
ššledugy gehu W, R - 9. uslyševše] *šlyššawšye* R; králé] *kraly* W:
otjidú] *odgydech* W, *odgedu* R; A seova] *Ay* R, *Ez* W; hvězda již bie-
chu] *hwyezdu genz* W, R; ote vschoda] *od wychoda šluncze* R; jdieše]
dyechu R; dotad] *dotud* W - 11. všedše] *wšedcze* R; našli] *nagyde-*
chu W; s mateří Marií] *š marygy matku* W, a *marygy matku* R; I při-
stúpiece porúčěchu] *A poklonywššye šye pomodlychu* W, *przyštupywšše*
poruczychu R; otvořivše] *odkrywšye* R; zbožie] *poklady šwe* W; obě-
tovachu jemu] *dawachu* R; jemu] *dary* add. W; myrru] *myeru* W - 12.
*vzemše (*wšenše* ms.)] *wzemššye* W, R; odpovědění] *odpowyed* W, *od-*
puštyenye R; ze sna] *škrzye šen* W; nevrátili sě] *transp.* W; k]
om. R; královstvie] *kralowstwa* W.

XVIII. *In octava Epiphaniae - Mt 3,13-17*

13. Přišel Ježúš z Galilea do Jordána k Janovi aby křtěn
ot něho byl

14. Ale Jan bráníeše jemu pravě
Jáz od tebe mám přijieti křest
a ty deš ke mně

15. Odpovědě Ježúš jemu
Nech toho
tak nyní slušie nám naplniti všicku pravdu
Tehdy odpusti jeho

S 141a₂ 16. Tehdy křtěn Ježúš inhed vystúpi / z vody
(146a₂) a v tu dobu otvořena sú jemu nebesa
I viděl Duch Boží schodiece jako holub
jdúce nad sě

17. A seova hlas s nebes pravě
Ted jest syn můj milý jenž sem vzwolil

XVIII.: S, R, W] deest A, C, D

13. Přišel] *U onom czašsy* praem. W, *Przyššed* R; Galilea] *Galylee* W;
křtěn] *krzyešt* W; byl] *przygal* W - 14. bráníeše] *ššye* add. R, *pra-*
wyeššye W; jemu pravě] *mu a rzka* W, R; přijieti] *myety* W, R - 15.
Ježúš jemu] *transp.* W, R; Nech] *Nechay* W, R; nyní] om. W; nám]
wam W; všicku] *wššyeczku* W - 16. křtěn Ježúš] *pokrzty gehu* W; inhed]
hned W; inhed vystúpi] *transp.* R; otvořena] *otewrzyena* R; jemu]

om. W; Duch Boží] *ducha šwateho* W; schodiece jako holub] *yako holu-
byczy wchodyecze* R; jidúce] *byeššye* W, om. R; sě] *nym* W - 17. A]
y W, om. R; seova] *Ay* R, *tot* W; s] *z* R, om. W; nebes] om. W, a
add. W, R; pravě] *rzka* R; jenž] *gehocz* R; vzvolil] *zwoyl* W, R,
šobye add. W, R.

XIX. *Dominica I. post Epiphaniam - L 2,42-52*

42. Gdyž bieše Ježúš na dvanáct let
jidú do Jeruzalema podlé obyčeje hođu
43. dokonavše dny kdy sě vrátichu
osta Ježúš v Jeruzalemě
i neznamenali jeho ot(e)c a máťe
44. domniece sě by byl na cestě z družinú
přídú jednoho dne
i hledáchu jeho po přietelech a u známých
45. nenaleznúc vrátichu sě do Jeruzalema hledat
46. I sta sě to třetí den
naleznú jeho v chrámě mezi mistry sediece
poslúchajě jich i tázáše jich
47. diviechu sě všicni ješto jeho slyšiechu
pro múdrost i otázanie jeho
48. (*i vidíce a divichu sě*)
i vece máťe jeho k němu
Synu co si nám učinil
Seova otec tvój a jáz hledachme tebe
49. i povědě jim
co je to až ste mne hledali
Nevěděli ste že co *otcovo jest musí býti v tēmže
50. I neurozuměchu slovóm jež k nim povědě
51. I jide s nimi i přijidú do Nazareta
a bíše poddaný jich
a matka jeho znamenáváše všech sluov kladúci v své
srdce
52. A Ježúš prospieváše u múdrosti i věkem i milostí u Bo-
ha i u lidí

XIX.: S, R, W] deest A, C, D; in W ante lectionem Mt 3,13-17

42. Gdyž] *W onom czaššy praem.* W; bieše] *budyššye* W, R; dvanáct
let] *dwanadšte leto* R; jidú] *pogydech* W, *dyechu š nym* R; podlé
obyčeje] *yakoz obyczey* W, R; hođu] *hodny* W, R - 43. dny] *dny ošm* W,
šwe dny R; kdy] *kdyz* W, R; vrátichu] *zaššye* add. R; neznamenali]

neznamenal R, toho add. W, R; ot(e)c] przyatele W; a] any R, om. W; mătě] om. W - 44. domniece] domnyewagycze W, R; by] on add. R; z družinú] § knyezymy R; u známých] mezy znamymy W - 45. nenaleznúc] nenalezšye R, A nenalezzechu geho W; Jeruzalema] geho add. W - 46. to] om. W; naleznú] nalezly W, nalezechu R; poslúchajě] pošluchaššye W, R; i] a W, R; tázáše] tazye W; jich] om. R - 47. diviechu] leczyechu W, leczechu R; všicni] wššyczkny W, R; pro] prawye praem. R; otázanie] otazachu W, R - 48. i vidíce a divichu sě W] om. S unam lineam, y dywyechu šye gemu R; mătě jeho] transp. R; Seova] Ay R, Ez W; hledachme] hledamy R, zelegyczye hledachom W - 49. jim] gyma R; co] Czoz W, R; je to] transp. R; to] om. W; až] gez W, ze R; ste] om. R; hledali Nevěděli ste] hledate Newyete R; co] czoz W, R; *otcovo (otczowa ms.)] otczowo W, R; musi] moššym W; v témže] om. W, R - 50. I] Tomuz praem. R; neurozuměchu] nerozumyechu W, nerozumyechu R; slovóm] šlowu W, tyem]add. R; jež] genz R, czo W; povědě] powedyel R, mluwyl W - 51. i přijidú] om. W; poddaný jich] poddan gym W; a] om. W; znamenáváše] znamenaššye W, R; všech sluov] wššyechna ta šlowa W; sluov] a add. W, R; své srdce] šwem šrdczy R - 52. A] I W; u] om. R; i] om. W; i milostí]om. W; i] a W; u lidí] w lydu R.

XX. Dominica II. post Epiphaniam - J 2,1-11

1. Švatba stala sě jest v ulici galilejské
a bieše mătí Ježíšova tu
2. Pozván bieše Ježúš a učenníci jeho na svatbu
3. nedosta sš vína vece mătí k němu
vína nejmají
4. povědě jieJ Ježúš
Co tobě a mně jest ženo
Ješče čas nepřišel mój
5. vece matka Ježíšova sluhám
co koli káže vám učiňte //
- S 141b₁ 6. Tehdy bieše tu šest stěžóv kamenných postaveno
(146b₁) podlé obyčeje židovského
každý jich ve tři miery a ve dvě
7. (Povědě jim Ježíš
Naplňte sšězy vodu
A naplnili jě až dourchu)
8. povědě jim Ježúš
Načfete již a neste starému svatu
i nesú
9. A když okusi starý svat vodu vínem učiněnú povědě že-
nichovi
ale nevědieše odkat to jest
ale sluhy vědiechu jenž biechu vodu léli 10. i vece
svat

každý člověk prvně víno postaví dobré
 až se zpojie tehdy to co horšieho jest
 Ale ty si schoval víno dobré do toho času

11. To počátek znamení učinil Ježúš v ulici v Galilei
 a zjevil chválu svú
 i uvěřichu veň učenníci jeho

XX.: S, R, W] deest A, C, D; in W ante lectionem Mt 8,1-17

1. Svatba] *W onom czaššy praem. W; stala se] transp. W; jest] om. W, R; galilejské] Galylee W, w kalylee R; a] y R; bieše máti Ježíšova tu] transp. 1423 W - 2. Pozván] tu add. W, praem. R - 3. nedosta] *nedoštawaše R, neštawaššye W; se] om. W; vína] y add. R; máti] matye geho R; k němu] Gezyššowy W, om. R - 4. jie] gy W; Co] A czoz W; čas nepřišel můj] transp. 321 W, 132 R - 5. vece] y praem. R; Ježíšova] geho W; sluhám] šwym add. R; co] czoz W, R; káže] kazy W; vám] to add. W, R; učinte] czynte W - 6. bieše tu] transp. R; tu] tuđ R; střežóv] Gbelu mg. m. rec. W; postaveno] om. R; podlé obyčeje židovského] *yakoz obyczey zydwššky W, R; každý] kazda W; tři miery a ve dvě] dwa štrychy neb we trzy W, trzy štrychy R - 7. Povědě...dovrchu W] om. S, R - 8. povědě] y praem. W; Načtete již] *natrzety gyz wody R, Pyte a dayte W; nesú] neššyechu W - 9. když] yak W; učiněnú] obraczyenu W; povědě] om. W; ženichovi] zenyh R, om. W; ale nevědieše] a newyedyel W; odkat] dobrzye odkud R; to jest] šye wzalo W; ale] a R; léli] lyly R - 10. i] powola zenyh štareho šwatu praem. W; svat] gemu W, om. R; každý] štary add. R; prvně] nayprwyczy W; víno postaví dobré] transp. 312 W, 132 R; postaví] da W; až] kdz W; zpojie] zpygy W, R; tehdy] to add. R; horšieho] horšye R; schoval] chowal W; víno dobré] transp. W; toho] tohoto R - 11. ulici] chana W; v Galilei] Galylee W, R; a] y W; svú] y wczynyl add. R; uvěřichu] wyerzychu W.****

XXI. Dominica III. post Epiphaniam - Mt 8,1-13

1. Když pojdieše Ježúš s hory jdiechu po něm zástupí velicí
2. Tehdy nuzný přída prosí jeho řka
 Hospodine chceš li muožeš mě uzdravici
3. Pozdvihna Ježúš ruky dotče jeho řka
 Chci uzdraviti
 Inhed by čist život jeho
4. I vece jemu Ježúš
 diž neprav nikomu
 i jdi pokaž se knězi
 a ofěruj jemu dar jakoš kázal Mojžieš na svědečstvie
5. A když příde do Kafarna
 přistúpi k němu centurio prosě jeho
6. Hospodine diece mé leží v domu trudno a zle se jmá

7. Odpovědě jemu
jáz přídu a uzdravím jě
8. odpovědě tako řka centurio
Hospodine nejsem duostojen aby všel pod mů střechnu
Ale o jediném slově pověz budet' zdrávo dietě mé
9. Nebo sem já člověk ustaven pod mocí
maje pod sebou rytieřstvo
Řku li tomuto učin to učiní
druhému pojdi a pójde
A jinému jdi a jde
10. Slyšě to Ježúš divieše se velmě
i povědě těm jenž za ním jdiechu
S 141b₂ zavěrné pravi / vám nenalezl sem také viery v Israheli
(146b₂)
11. Jistě pravi vám
že mnozí z vzhoda i z západa přídú
i budú odpočívati s Abraham Isákem a Jakubem v nebeském
království
12. Ale synové tohoto králevstva vyvrženi budú do tmy věčné
Tu bude pláč a skřehet zubóm
13. I povědě Ježúš centurionovi
I jdi jako si věřil tako ti bud'
i uzdraveno by dietě v tu hodinu

XXI.: S, R, W] deest A, C, D; in W om. vv. 7-13

1. Když] *V onom czaššy praem. W; pojdieše] pogyde R; s] z R; jdiechu] y gydechū W, R; zástupi] zašstupowe R - 2. nuzný] malomoczny W; přída] przygyde y R; jeho] a add. W, R; Hospodine] acz add. W; li] om. W; mě] mne W - 3. Pozdvihna] pošdwyh R; Ježúš] om. W; ruky] ruku W, R; dotče] dotoze ššye R, dotekl šy W; jeho] a add. W, R; by] byl gešt W, om. R; život jeho] transp. R, malomoczenštwe šweho W - 4. I] A R; Ježúš] om. R; diž] Wyz W; nikomu] nykomemu W, R; ofěruj jemu] obyetugte gym R; jakoš] yako W; Mojžieš] om. R, gym add. W - 5. příde] przygyde R; Kafarna] Kapharnaum W; prosě] Proššy W - 6. Hospodine] a rzka praem W, R; diece mé leží v domu trudno a zle se jmá] dytye me zle šye ma nemoczno w domu W, dyetye me zle ššye ma lezy w domye trudnye R - 7. Odpovědě] Powyedye W, hic des. W; jemu] ihūs add. R; jě] gey R - 8. odpovědě] a add. R; všel] šel R; jediném] gednem R - 9. ustaven pod mocí] transp. 231 R; rytieřstvo] rytyerzow što A R; to] om. R; pojdi a] pod an R; A jinému jdi a jde] om. R - 10. za ním jdiechu] znamy byechu R; zavěrné pravi] zagište prawym R; nenalezl] nenadšel R - 11. Jistě pravi] Geštye wycze R; z vzhoda i z] od wychoda az do R; Abraham] abrahamem a šš R; a] š add. R - 12. králevstva] šwyeta R; budú] poydu R; skřehet] škrzyehot R - 13. centurionovi] centuryowy R; I] om. R; věřil tako] wwyerzyl takzt R; ti] om. R; bud'] bude R; by] gešt R.*

XXII. *Dominica IV. post Epiphaniam - Mt 8,23-27*

23. Vstúpajíce Ježíš v lodici diechu po něm množstvie
lidu učenníci jeho
24. Tehdy veliký vietr vsta mořský
jakož se lodička přikrýváše vlnami
Ale on spáše
25. ani přistúpivše ubudichu jej řkúce
Hospodine usdrav ny hynemet'
26. Povědět' jim
Co se strašívíte malé viery
Tehdy vstana káza větrovi
*i by tichost veliká
27. Tehdy lidie diviechu se řkúce
kto je ten zde jenže větróm káže a moři i poslúchají
jeho

XXII.: S, R] deest A, C, D, W

23. Vstúpajíce] *Wstúpugycze* R; lodici diechu] *lodiczku dyešše* R -
24. veliký vietr vsta mořský] *om.* R; spáše] *w tu dobu* add. R - 25.
ani] *Ale ony* R; ubudichu] *zbudychu* R; jej] *a* add. R; hynemet']
a nezhyem R - 26. Povědět'] *Tehdy praem.* R; se strašívíte] *šše*
štrašš~ywy R; káza] *kaze* R; *i by (*byty ms.*)] *pryeštaty y by* R -
27. se] *tomu* add. R; řkúce] *mezy šebv* R; i] *a* R.

XXIII. *Dominica V. post Epiphaniam ? - Mc 3,1-5*

1. Vnide Ježúš v školu
a bieše tu muž jmějieše suchú ruku
2. I chováše jeho zda by v sobotu léčil
3. I povědě tomu ješto jmá suchú ruku
vstaň a stój mezi námi
4. I povědě jim
Jestli lze v sobotu dobře činiti
či nenie lépe li duši schovati či ztraciti
Oni *pocichu
5. i obezřev je hněvivě
zamúti se na jich slepotu
Povědě člověku tomu
pokaž ruku
On pokáza Tehdy bieše celá ruka jeho

XXIII.: S, R, W (in W inter lectiones Proprii sanctorum)] deest A,C,

1. Vnide] *V onom czyaššy praem. W; a] y W, R; tu] om. W; muž] y add. R, nemocny y W - 4. jim] Gezyšš add. W, R; lze] om. R; schovati či ztraciti] transp. 321 W; ztraciti] *zatratyty* R; *pocichu (*poczechu* ms.)] *poczechu* R, *potychu* W - 5. obežev je] *bez hrzyechu gey* R; sě na jich] om. R; člověku tomu] transp. W, R; On] *an* R; celá] *zla* R.*

XXIV. *Dominica in Septuagesima - Mt 20,1-16*

1. Pověděl Ježíš učenníkóm svým tuto pověst a pravě
Rovná sě královstvo nebeské člověku otci čeledinnému
jenž vynde z jitra ráno uvésti dělníky u vinnici svú
2.
3. I vyšel v hodinu třetí
vidě jiné stojiece na trhu (*prázdné*)
4. i vece jim
Jděte i vy u vinnici mú
S 142a₁ A co právo bude dám // vám
(147a₁)
5. Tehdy jidú
druhé vynide v šestú a v devátú hodinu i učini takéž
6. a v jednunadctú hodinu vynide i naleze jiné stojiece
i vece jim
co tu stojíte celý den prázniece
7. Odpověděchu oni
Nebo nás ijeden neuvede
povědě jim
Děte i vy u vinnici mú a což právo bude dám vám
8. A když večer budieše
pravi pán starostě vinnice svému
pozov dělníkuov daj jim mzdu
počna na posledních až do prvních
9. A kda přídú ješto jednunadste hodinu vešli
vzechu též penieze poslední
10. viděvše najdřevní to domněchu sě aby více vzeli
Pobrachu i oni těž penieze
11. a poberúce reptáchu protiv otci domovitému 12. a řkúci
Ti poslední čas dělali
a rovny si nám učinil jenž sme nesli břiemě dnem v hor-
kosti
13. i on odpovědě jednomu jich řka
přieteli nečinit' křivdy
Vedě z penieze jsi najat ke mně

14. vezmi co tvé jest a jdi
 Nebti chci tomu posledniemu dáci jako tobě
15. Či nelze mi činici co chci
 A nenie oko tvé zlé nebo jáz dobrý sem
16. Tako budú poslední první a první poslední
 Nebo mnozí tu jsú pozvaní a řiedcí zajisté vybraní

XXIV.: S, R] deest A, C, D, W

1. tuto pověst a] om. R; pravě] rzka R; královstvo] *kralowštwe* R; nebeské] *k* add. R; otcí] om. R; čeledinnému] *celednyemu* R; vynde] *wyde* R; z jitra] *zytra* R; ráno] om. R; uvéstí] *chty wešty* R - 2. om. S, R - 3. vyšel] *wyšlał* R; třetí] *y* add. R; trhu] *prazd-ne* add. R; (prázdné) R] om. S - 4. u] *na* R; vinnici mů] *transp.* R; právo bude] *bude prawo to* R; dám vám] *transp.* R - 5. Tehdy] *ony* add. R; jidú druhé] *gydechu druhy* R - 6. jedunadctú] *gedenadcztu* R; vynide] *opyet* add. R; prázniece] *prazdny* R - 7. neuvede] *newy-wede* R; jim] om. R; vinnici mů] *transp.* R; a což právo bude dám vám] om. R - 8. když] *by* add. R; budieše] om. R; pravi] *wecze* R; vinnice] om. R; svému] *gdý na wynyczy* add. R; daj] *aby* R; na posledních až do prvních] *od prnyeho az do poslednyeho* R - 9. A kda] *kdyz* R; jedunadste] *w gedenasztu* R; vešli] *wyšly* R; vzechu] *dachu gym* R; peníze] *mzdu* R; poslední] *yako prnym* R - 10. viděvše najdřevní to] *y wydyešše to nayprny* R; domněchu] *domnyewašše* R; aby] *zda by* R; vzeli] *wczynyly* R; i] om. R - 11. poberúce] *prawšye* R - 12. poslední] *geden* add. R; si] *ge* add. R; bñiemě] *brzymena* R; v] *y* R - 13. jich] *z nych a* R; nečinit'] *neczynymt* R; z peníze] *ze na penyezy* R - 14. tvé] om. R; tomu] *tomuto* R - 15. činici] *z meho* add. R; chci] *nebo czo my libo* add. R; dobrý sem] *transp.* R - 16. budú] *bude* R; první] *prwy* R; tu] om. R; zajisté] om. R.

XXV. *Dominica in Sexagesima - L 8,4-15*

4. Tehdyže sbor veliký
 z měst k Ježíšovi blížiechu sě
 povědě rovenstvie
5. vyšel jenž seje siemě své
 A když vsievá
 jedno padlo podlé cesty
 a ptáci s nebe sněchu to
6. A jiné pade na skálu
 vzejda i shoře nebo nemějieše vláhy
7. A jiné pade mezi trnie
 spolu rosta trnie zahubi to
8. (A jiné padlo na semí dobrú
 a rosta učini plodu stokrát více)
 To pověděv voláše

- Jenž má uši slyšeti slyš
- S 142a₂ 9. Tázáchu jeho učenníci kaká by to pověst / byla
(147a₂) 10. Jimžto on odpovědě
Vám jest dáno poznati věst královstvie Božieho
Ale jiným u pověstech
aby vidúc neviděli
a slyšiece nerozuměli
11. A jest ta pověst
Sémě jest slovo Božie
12. Ješto vedlé cesty to sú ci jež poslúchají
a diábel béře slova z jich srdce
aby nebyli spasení věřiece
13. A jež na skále
ješto slyšiece u veselí přijeli slovo
a ti koření nejmají nebo na čas věřie
a v času pokúšeném otejde
14. A ješto v trnie upadlo
ti sú jež slyšie
a u *myšlení *sbožie i v rozkoši chodiece zalknú se
ti nenesú plodu
15. Ale ješto na dobrú zemi
Ti sú jež srdcem dobrým a šlechetným slovo Božie obdržia
a plod nesú u pokoji

XXV.: S, R, A] deest C, D, W; in A desunt vv. 9.-11

4. Tehdyže] *kdyz* R; Tehdyže...měst] om. A; k Ježíšovi blíziechu
sě] transp. 4312 R; blíziechu së] om. A; povědě] *powyedyel* R, *gym*
add. R, A; rovenstvie] *podobensťwye* R - 5. vyšel] *gešt* add. A, *gešt*
czlowyek add. R; když] *ge* add. R, A; cesty] *y potlaczeno gešt* add.
R; s nebe] *z nebes* A, om. R - 6. pade] *padlo* R; skálu] *škaly* R;
vzejda] *y zahyne* add. R; shoře] *šhorzy* R; nemějieše] *negmyešše* R -
7. mezi] *w* R - 8. (A gyne padlo na zemy dobru a rošta vczyny plodu
štokrat wycze) R] om. S, A; Jenž] *genze* A; má uši] *magy wšychny* R;
slyš] om. R - 9. vv. 9.-11. desunt in A; kaká] *yaka* R - 10. Jimžto]
Gymz R; on] om. R; odpovědě] *ano* add. R; věst] *czelošt* R; u po-
věstech] *powyešty dano wyedyety* R; nerozuměli] *nezrozumnyely* R -
11. ta] om. R - 12. vedlé] *podle* R; jež] *genz* R; srdce] *šerdecz* R;
nebyli spasení věřiece] incipit denuo ms. A, *newyerzeczye zdrawy byli*
R - 13. jež na skále] *gešto padlo na škalu* R, *gez na ššcalu* A; ješto]
ty R, om. A; slyšiece] *všliššiecze* A; u veselí] *š weššelym* R;
přijeli] *przygymagy* R; slovo] *bozye* add. R; koření] *korzene* R;
nejmají nebo na čas věřie] om. A; na čas věřie a] om. R; v času
pokúšeném otejde] *w czašš pokuššyeny oteydu* R - 14. upadlo] *padlo*
R, A; upadlo] *to* add. R; ti sú] transp. R, A; jež] *genz* R; *myš-
lení (*myleny* ms.)] *myšlenye* R, A; *sbožie (*šlozye* ms.)] *zbozie* R,
A; i v] om. R, A; plodu] *ploda* R - 15. ješto] *padlo* add. R; dob-
rú] (*pa*)*dnu* add. A; zemi] *dyedydu* R, om. A; zemi] *to* add. R, A;

Ti sú] transp. R, A; jež] genz R; slovo Božie obdržie] transp.
312 R, obdirzie slovo šobie A; a plod nesú u pokoji] om. A.

XXVI. *Domínica in Quinquagesima - L 18, 31-43*

31. Pojem Ježúš dvanáďte učenníkuov svých povědě jim
Seova jdemy do Jeruzalema
i skončí se vše jež je psáno proroky o Synu Božiem
32. Prorazen bude lidem na posmievanie na bičovanie i na
plvámie
33. a po bičování zahubie jeho
a třetí den vstane
34. Oni tomu nerozuměchu
a bieše slovo to schováno před nimi
(*neurozumichu co pravieše*)
35. I sta se to až pojdieše k Jeruzalemu
Slepý jeden sedieše u cesty žebře
36. (*A když uslyšě lidi jdúce
otázka co by to bylo*)
37. Pověděchu jemu že Ježúš Nazarenuš jde
38. I zavola řka
Ježíši synu Davidóv smiluj se nade mnú
39. A ješto mimo něho diechu lajiechu jemu aby mlčal
Ale více voláše
Synu Daviduov smiluj se nade mnú
40. Sta Ježúš i káza jej vésti před se
a když bliz bieše otázka jeho
41. Co chceš at' učini
On povědě
Hospodine bych viděl
42. Ježúš jemu vece
prozři viera ta tě uzdravila
43. Inhed prozře i jde za ním chvále Buoh
A všitek sbor jenž vidieše da chválu Bohu

XXVI.: S, R, A] deest C, D, W; in A desunt vv. 31.-39.

31. dvanáďte] *dwa z R; Seova] Ay R; jdemy] gedmy R; skončí] ško-
naššye R; vše] om. R; jež] czo R; proroky] om. R - 32. posmieva-
nie] a add. R; na] om. R - 33. den] z *mrtwych* add. R - 34. nerozumě-
chu] *neurozumyechu R; (nevrozumychu czo prawyešše) R] om. S - 35. to]
om. R; až pojdieše k Jeruzalemu] *kdyz pogyde do Jerušalema a R -
36. (A když vslyššye lydy gducze ottaza czo by to bylo) R] om. S -
37. že] om. R; jde] *gede R - 38. zavola] *zwola a R - 39. A] *ty add.
R; mimo něho diechu] *mymon gedyechu R; Ale] on add. R - 40. Sta...]*******

incipit ms. A - 41. učini] *uczynym* R; povědě] *odpowyedye* R, A;
 bych] *chczy abych* R, A - 42. viera (*twa* add. ms.)] *twa* add. R - 43.
 Inhed pro...] *des.* A; prozře] *prozrży* R; i] *a* R; Buoh] *boha* R;
 všitek] *weššken* R; da] *wzda* R.

XXVII. *Feria IV. cinerum - Mt 6,16-21*

- R 109a₂ 16. (K)dyžto se postíte nerod'te býti jako pokrytci smutni
 Nebo zamútie svú tvář Aby znamenáni byli před lidmi
 postníci
 zav(ě)rné pravi vám že jsú vzěli mzdu svú
 17. Ale ty když póst máš umaž hlavu svú i umyj obličej svó
 18. aby nebyl lidem poznán postníkem
 Ale Otcí tvému jenž v tajně jest
 A Otec tvój jenž vidí tě v tajně odplatí tobě
 19. Nechovajte sobě zbožie v zemi
 ješto zhynuje a molové ztočie
 a zlodějie vykopajíce i ukradnú
 20. klad'te poklady v nebesiech
 kdežto rez ani molové ztočie
 Ani zlodějie ukradnú ani vykopají
 21. Nebo kde jest poklad tvój tu jest srdce tvé

XXVII.: R, A] *deest* C, D, S, W; in A *desunt* vv. 16.-17.

 16. zav(ě)rné (*zawyrne* ms.) R - 18. v tajně] incipit A - 19. zhynu-
 je] *rzie* A; zlodějie] *zlodiegi* A; vykopajíce] *wykopaiu* A - 20.
 klad'te] *wašše* add. A; rez] *rzie* A; ztočie] *zkazie* A; zlodějie
 ukradnú ani vykopají] *zlodiegyi wikopaiu ani vkradne* A - 21. tvój
 tu jest srdce tvé] *om.* A.

XXVIII. *Feria VI. post Quinquagesimam - Mt 5,43-48, 6,1-4*

43. (P)ověděl Ježíš učedlníkóm svým
 Slyšeli ste že jest pověděno starým
 Milovati budeš bližnieho svého a nenáviděti budeš ne-
 přítele svého
 44. Ale já pravím
 milujte své nepřátely
 a dobře čiňte ješto vás nenáviděti budú
 A proste za protivníky a na hanbu činiece vám
 45. *abyste byli synové Otcě vašeho jenž v nebesiech jest
 jenž slunci svému káže svietiti na *dobré i na zlé...

46. Ač milujete ty ješto vás milují které odplatu máte
ano i zevníci činie
47. Pakli zdravie vdáváte bratří svéj tolikž A což jiného
*činíte
ano to i zevníci činie
48. Budete toho dle ustavični jako Otec váš jenž jest
ustavičen i na nebi
1. Rozumějte abyste nečinili odplaty své před lidmi aby
vidění byli od nich
Jinak odplaty nebudete mieti od Otcě svého jenž v ne-
besiech jest
2. Toho dle když činíš almužnu hlasitě nečin
jako i pokrytci činie v chrámech aby *čěst ot lidí
jměli
zavěrné pravi vám vzěli svú mzdu
- R 109b₁ 3. Ty když činíš almužnu // nevěz tvá levicě co činí
tvá pravicě
4. a bud' almužna tvá v tajně
A Otec tvój jenž vidí tajně vrátí tobě

XXVIII.: R] deest A, C, D, S, W

45. *abyste (*abyšte abyšte* ms.); *dobré (*drobre* ms.); (*et pluit
super iustos et iniustos* vulgata) deest ms. - 47. *činíte (*znytyte*
ms.) - 2. *čěst (*czyšt* ms.).

XXIX. *Sabbato post Quinquagesimam - Mc 6, 47-56*

47. (<)dyž bieše pozdní večer bieše lodí postřed moře
a Ježíš stúpi na zemi
48. i vidieše je těžcě plovíce
nebo vietr bieše jim
a ve čt(v)rtej čiesti k nim da po *vodě
a chtieše minúti ...
49. Ale mněchu by byl přelud
i zvolachu
50. všickni jenž jej viděchu i smutek jmějechu
a ihned mluvi s nimi a řka
věřte nerod'te se báti ját' jsem
51. i vstúpi k nim v lodí ihned přěsta vietr
a mnohem v sobě viac strachu jmějěchu

52. ješče neurozuměchu o chlebě
nebo bieše jejich srce ještě oslepeno
53. A když vynde plovú do země Genezareth i přistúpichu
54. A když přistúpichu vyndú z lodě ihned poznachu jeho
55. A *běhajíce po tom království
počechu nemocní k lodi *mieřiti když slyšiechu jeho
56. A když vejdieše nebo ve vsi nebo u městě *kladiechu
nemocné na uliciech
i prosichu jeho Aby toliko rúcha jeho a podolka dotkl
A ktož jeho dotknieše zdráv bieše

XXIX.: R] deest A, C, D, S, W

48. *vodě (*wyedye* ms.) - 49. (*at illi ut viderunt eum ambulante super mare vulgata*) deest ms.- 55. *běhajíce (*byehogycze* ms.);
*mieřiti (*myczety* ms.) - 56. *kladiechu (*kradychu* ms.).

XXX. *Dominica I. in Quadragesima - Mt 4,1-11*

- S 142b₁ 1. Veden jest Ježúš u púšti / aby pokúšen od diábla byl
(147b₁) 2. A když posti se čtyrydceti dní a čtyrydceti nocí potom
prolačně
3. A přistúpiv diábel vece jemu
Jsi li Syn Boží učiň aby kamenové tito chlebem byli
4. Jenž odpovědě a vece
psáno jest
ne v jednom chlebě živ jest člověk ale vším slovem Bo-
žím ještě jde ot úst Božích
5. Tehdy poje jeho diábel do svatého města
postavi jej na kostelníem hřebeni 6. i povědě jemu
Jsi li Syn Boží pust' se za se
Nebo psáno jest
Anjelóm svým přikázal jest o tobě aby ce v ruce uchyl-
cili aby neurazil nohy o kámen své
7. Odpovědě jemu Ježúš
druhé Psáno jest
nepokusíš Hospodina Boha tvého
8. Opět pojal jej diábel na vysokú horu velmě
i poká(za) jemu všě královstvie světa
9. i vece jemu
To všecko tobě dám ač padna *pokloníš se mně
10. Tehdy povědě jemu Ježúš

diáble di

psánoti jest

Hospodina Boha tvého následovaci budeš a tomu samému

slúžiti budeš

11. Tehdy osta jeho diábel

A anjeli přistúpiece slúžiechu jemu

XXX.: S, R] deest A, C, D, W

1. u púšti] *na puššt* R; od diábla byl] *transp. 312 R* - 2. posti sě] *transp. R*; a čtyrydceti] *a tolykošš* R - 3. přistúpiv] *k nyemu* add. R; jemu] *om. R*; kamenové tito] *kamenye toto* R; byli] *bylo* R - 4. Jenž odpověď] *y powyedye ihus* R; v jednom chlebě] *gednyem chlebem* R - 5. města] *y* add. R - 6. pust'] *zpuštyšš* R; v ruce uchycili] *od vrazu vchytly* R; nohy o kámen] *transp. 321 R*; své] *twe* R - 7. nepokusíš] *nepokušš* R; Hospodina Boha] *transp. R* - 8. Opět] *A praem.* R; poká(z) (poka ms.)] *pokaza* R; vše] *wšeczno* R; království] *toho* add. R - 9. *pokloníš] *(poklošys ms.)] poklonyšš* R - 10. diáble di] *transp. R*; psánoti jest] *om. R*; Boha] *om. R* - 11. anjeli přistúpiece] *angele przyšštupywššye* R.

XXXI. *Feria II. post dominicam I. in Quadragesima -*
Mt 25, 31-46

W 3a

42. ...

lačen sem byl a vy ste nenakrmili mne

Pítí sem chtěl nenapojili ste mne

43. Hostem sem byl neschovali ste mne

Nah sem byl nepřioděli ste mne

Nemocen i v žaláři nepřišli ste ke mně

44. Tehdy oni vecěchu

Hospodine kde smy tě viděli lačného pitie žádajíc

hostem nahým

nebo nemocným v žaláři

neposlúžili smy tobě

45. Tehdy odpovie jim a řka

zavěrné pravi vám

Co ste jednomu neučinili z mých menšiech mně ste ne-
učinili

46. i pójdú ti v oheň věčný

Ale spravedlní v život věčný

XXXI.: W (desunt vv. 31.-41.)] deest A, C, D, S, R

XXXII. *Feria III. post dominicam I. in Quadragesima -
Mt 21,10-17*

10. V onom časi

Když vnide Ježíš do Jeruzalema smúti se vše město
A řkúc

kto jest zde

11. lidé praviechu

zde jest Ježíš prorok z Nazareta Galilee

12. i vnide Ježíš v chrám Boží

i vymeta všeckno kupující a prodávající z chrámu
a také stoly a lavice kupčie i stolicě prodajnie holu-
by vyvráci

13. i vecé jim

Psáno jest dóm můj dóm modlitevní nazván
vy ste jej učinili peleš lotrovní

14. přidú k němu slepí chromí v chrám i uzdravi jě

15. Vidiece to kniežata popová i písari divy jenž ukáza
i děti volající v chrámu i řkúcie

Chvála synu Davidovu

Rozhněvachu sě 16. i vecěchu jemu

Slyšíš že tito zpievají

Ježíš odpovědě jim

W 3b

Ovšem nikdy ste nečtli že z úst dětiných / a (s)sú-
ciech *zjednal s chválu

17. i ostavi jě vynide ven z města do Betaně tu učíše je
o království Božiem

XXXII.: W] deest A, C, D, S, R; 16. *zjednal s (zgedlnal§§ ms.)

XXXIII. *Feria IV. post dominicam I. in Quadragesima -
Mt 12,38-50*

38. V onom časi

Přistúpili k Ježíšovi písari a zákonníci řkúce
Mistře chcemy od tebe znamenie viděti

39. Jenž odpovědě řka jim

Pokolenie zlé učinilo zle znamenie hledá
a znamenie nebude mu dáno jedno znamenie Jonášovo pro-
roka

40. Jakož byl Jonáš u břišě ryby tři dni a tři noci

Takéž bude Syn človečí v *zemie tři dni a tři noci

41. Mužie Ninivitě vstanú k súdu s tiemto pokolením
i zahubie je
nebo sú pokání děli na kázanie Jone
i *viece než Jona tuto
42. králová austrí vstane s tiemto rodem
i zahubí jej
Nebo jest Přišla z krajě země slyšeti múdrost Šalomú-
novu
i tot' viece než Šalomúnovu tuto
43. když zlý duch vynidieše od člověka
chodí po miestě suchém hledaje pokojě a nenalezne
44. Tehdy die vrátím se v dóm mój odkud sem vyšel
i přijde nalezne prázdnen
umeten a krásen
45. Tehdy jde i pojme z sebu sedm duchův horšiech sebe
i vejdúce bydlé tu
i bude poslednieho člověka toho skončenie horší po-
čiátka
Takéž bude pokolení tomu škaredému
46. Ješče mluvieše tehdy k lidu
tot' máti jeho a bratřie hledáchu jeho mluvití //
W 4a (chtiece) k němu
47. Pověděl jemu ktosi
Tot' matka a bratřie tvá vně stojí hledajíc tebe
chtiece mluvití s tobú
48. i on odpovědě témuž i vecě
která jest máti má a kteří sú bratřie moji
49. i ztáhna ruku na učenníky své i vecě
tot' máti má a bratřie moji
50. Kteří kolvěk učinie vůli Otcě mého jenž jest v nebe-
siech
ten mój bratr i sestra i máti jest

XXXIII.: W, A] deest C, D, S, R; in A desunt vv. 40.-41., 48.-49.

38. V onom časi] om. A; řkúce] *prawie* A; chcemy] *chczem* A -
39. řka jim] *a prawie* A; učinilo zle] *i czuzolozne* A; hledá] *pta*
A; jedno znamenie] *gedno zna* def. A - 40. *zemie (*zenye* ms.) W -
41. *viece (*weczye* ms.) W - 42. slyšeti] *hoc loco incipit denuo* ms.
A; i tot'] *owa* A; Šalomúnovu] *šalomun* A - 44. vrátím] *wraczu* A;
odkud sem vyšel] *otkedz winid* A; prázdnen] *prazen* A; krásen] *ukraš-*
len A - 45. sebe i] *šebe a* A; bude poslednieho] *šu pošlednie* A;

horší počiatka] *horšše pocšietye* A; Takéž] *tak* A - 46. k lidu tot']
om. A; (chtiece)] *chtyecze* A; mluvíti (chtiece) k němu] *chtyecze*
mluwity gemu A - 47. Pověděl] *Tehdi praem.* A; jemu ktosi... 48. ...
49. ... 50. ... v nebesiech ten] om. A; můj bratr i] *gešt moy bratr*
A; máti] *matye* A.

XXXIV. *Feria V. post dominicam I. in Quadragesima -*
J 8, 31-47

31. V onom časi

Mluvíše Ježíš k tym ješto věřiechu veň k těm Židóm
Budete li přebývati u mém kázání
věrně budete učenníci moji

32. a poznáte pravdu

a pravda vykúpí vy

33. Odpověděchu jemu

Sémě Abrahamovo smy
nižádnému smy slúžili
a kako ty pravíš budete svobodni

34. Odpovědě jim Ježíš

Jistě pravi vám
že všeliký kto činí hřiech sluha jest hřiechów

35. Ale služebník nebydlí v domu věčně

syn bývá

36. ač vy Syn vykúpí zavěrné vykúpeni budete

37. vědě že jste synové Abrahamovi

Ale hledáte mě zabítí
nebo kázanie mé nejme vás

38. Proto co sem viděl u Otcě mého mluvím

a vy co ste viděli ot otcě vašeho činíte

39. Odpověděchu i vecěchu jemu

Otec náš Abraham jest
Odpovědě jim Ježíš

Byste synové Abrahamovi byli jeho byste skutky činili

W 4b

40. Nyn(ie) / proto hledáte mě zabítí

člověka jenž pravdu pověděl sem vám nebo slyšel sem
od Boha

toho Abraham neučinil

41. vy činíte diela otcě svého

Proto pověděchu jemu

My (z) smilstvie nejsmy pošli

jednoho otcě mámy Boha

42. Povědě jim Ježíš
by Buoh otec váš byl milovali byste mě
Já jsem od Boha přišel i posel
ani sem sám od sebe přišel Ale on mě poslal
43. proč řeči méj nepoznáte
nebo nemůžete slyšeti slova mého
44. Vy od otcě diábla ste
a žádost otcě vašeho chcete činiti
Ten je vražedník od počátka byl
a u pravdě nestál
Nebo pravda nebyla v něm
Když mluvíše lež sám od sebe mluvíše
Nebo lež jest i otec jeho
45. nebo já (když) pravdu mluvím nevěříte mi
46. Kto z vás bude mě tresktati z hřiechuov
ač pravdu mluvím Proč vy nevěříte mně
47. Který jest od Boha slovo Božie slyšie

XXXIV.: W, R, A] deest C, D, S; in A desunt vv. 35.-47.

31. V onom časi] om. R, A; k tym] k tyem R, om. A; k těm] om. R; přebývati] *bydlity* A, *wy bydlyty* R; budete] *wy* add. R, A - 32. pravdu a pravda] *wyeru a wyera* R, A; vykúpi] *ořwobodi* A, *ořoby* R - 33. jemu] *mu zydowe* R; smy] *řme* R; nižádnému smy slúžili] *a zad-nemu řluzyly řmy nykdy* R, om. A - 34. Otpo] def. A; jim] om. R; všeliký] *kazdy* R; hřiechów] *hrzyeřny* R - 35. bývá] *bydly wyeořnye* R - 36. ač] *Proto praem.* R; vy] om. R; vykúpi] *wyprořyl wy* R; zavěrně] om. R; vykúpeni budete] *prořty řte* R - 37. jste synové Abrahamovi] *transp. 231* R; Abrahamovi] *abrahama* R; nejsme] *negmeřřye* R - 38. u] *ot* R - 39. Odpověděchu] *mu* add. R; i vecěchu jemu] *řzku-cze* R; Byste] *řte ly* R; byli] om. R; byste] om. R; činili] *czyn-te* R - 40. mě] *mne* R; nebo slyšel sem od Boha] *czoz od boha řly(řřel řem)* R; neučinil] *neczynyl* R - 41. jemu] *zydowe* add. R; (z) smilstvie nejsmy] *transp. 312* R; (z) smilstvie] *od řmylřtwa* R; mámy] om. R - 42. ani sem sám od sebe přišel] om. R - 43. proč] *prořoz* R; řeči méj] *transp. R*; méj] *me* R; nemůžete] *nemořte* R - 44. žádost] *zadořty* R; vašeho chcete činiti] *řweta czynyte* R; lež sám od sebe mluvíše] *ře lzy mluwyl* R; i] om. R - 45. já] *kdyz* add. R; mi] *mnye* R - 46. om. R - 47. Který] *Ktoř* R; slovo Božie] *transp. R*; slovo] *řlowa* R.

XXXV. *Feria VI. post dominicam I. in Quadragesima -*
J 5, 1-15

1. V onom časi
Bieše den slavný židovský
i jide Ježíš do Jeruzalema
2. Nebo jest v Jeruzalemě Zkušenie rybník

- jenž menují Židové Betsaida
pět ostrovův v sobě maje
3. u něhožto ležieše mnohost nemocných
slepých chromých
čekajíce hnutie vody
4. Anděl Boží podlé časi vstúpíše v rybník hnieše vodu
A kto první vstúpil v rybník po hnutí vody
W 5a zdráv budíše Kterú // kolvěk nemocí byl svázán
5. bieše tu jeden člověk jenž osm a třidset let majě v ne-
moci svéj
6. toho když vidě Ježíš ležie(c)
pozna jež dlúhý čas měl povědě jemu
chceš zdráv býti
7. Odpovědě jemu nemocný
Hospodine člověka nejším
Když se voda zamúti aby mě pustil v rybník
A kdy přídu Ale jiný dřieve vejde
8. vecě jemu Ježíš
Vstaň a vzdvihni lože své a chod'
9. Inhed zdráv by člověk
Podvih lože své pojide
a bieše den nedělský
10. Povědiechu Židové tomu uzdravenému
sobotat' jest nelzet' tobě zdvihnutí lože
11. Odpovědě jim
Jenž mě uzdravil
ten mě přikázal zdvihni lože své a chod'
12. ...
13. ten uzdravený nevědieše kto jej uzdravil
Ježíš vzdáli se od lidu ostaviv jej na miestě
14. Potom naleze jej Ježíš v chrámě i vecě jemu
tot' jsi již zdráv
již nerod' hřešiti at' se potem tobě hůřě nestane
15. Odjide ten člověk i zvěstova Židóm že jest Ježíš byl
jenž jej uzdravil

XXXV.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R - 2. Nebo] A R; Zkúšenie (piscina ieruzalem mg.)] wzkusšowany R; jenž] gey add. R - 3. něhožto] tyech R; mnohost] mnoštwy lydy R; nemocných slepých chromých] transp. 231 R - 4. Anděl] Ale praem. R; Boží] sedyešše w rybnycze add. R; vstú-

píše v rybník] om. R; hnieše vodu] *hnyšše šye woda* R; první] *przydny* R; Kterú] *kakuz* R; byl svázán] *yat byl* R - 5. bieše] *Tehdy praem.* R; tu] om. R; jenž] om. R; osm a třidset let mají v nemoci své] *trzydczety a ošsm let nemoczen byešše* R - 6. ležie(c) (*lezyez ms.*)] *lezyecze a* R; jež dlouhý čas měl] *ze gešt dluho lezel* R - 7. nejám] *aby* add. R; se] om. R; zamutí] *hne* R; aby] om. R; mě pustil] *transp.* R; kdy] *kdyz* R; kdy] *ya* add. R - 8. a vzdvihni] *wezmy* R; své] *twe* R - 9. Podvih] *wzem* R; své] *y* add. R; bieše] *w* add. R; nedělský] om. R - 10. Povědiechu Židové] *proto weczechu zyde* R; tobě zdvihnutí] *gešt pozdwyhnuty* R; ložě] *tweho* add. R - 11. jim] *nemoczny* add. R; mě] *gešt* add. R; mě] *my gešt* R; zdvihni ložě své a choď] *wezma poštely šwu dy š pokogem* R - 12. om. W, R - 13. ten] *Ale praem.* R; uzdravený (*vzdrawenye ms.*)] *wzdraweny* R; jej uzdravil] *by to ten byl Tehdy* R; vzdáli] *wzdalyw* R; lidu] *lyda* R; na] *temz* add. R - 14. jej] *geho* R; chrámě] *šškole* R; tot' jsi již] *Ay gyz gšy* R; již nerod' hřešiti] *nehrzyešš wycze* R; potem tobě] om. R - 15. člověk] *muz* R; zvěstova] *wkaza* R; jest] *to* add. R; jenž jej] *gešto gehu* R.

XXXVI. *Sabbato post dominicam I. in Quadragesima -*

Mt 17,1-9

1. V onom časi

Pojal Ježíš Petra a Jakuba a Jana bratra svého i vede
je na horu vysokú velmi

2. i pokry se před nimi

a svietieše ob(1)ičej jeho jako slunce
Rúcho jeho bílo jako sníh

3. i tot' zjevi se jim Mojžieš i Eliáš s ním mluvíce

4. i povědě Petr k Ježíšovi

W 5b

Hospodine dobro nám zde býti /
Chceš li učniňmy sobě tři stany
tobě jeden a Mojžiešovi jeden a Eliášovi jeden

5. a tak s ním mluviece

Tot' světly oblak obstúpi jě
i tot' hlas z oblaku a řka
Tot' jest syn můj milý jehož mně dobře uhověl toho po-
slúchajte

6. A slyšěvše učenníci báchu se velmi padechu na svú tvář

7. i přistúpi Ježíš dotče se jich i povědě jim

vstaňte nerod'te se báti

8. Podvižechu oči své nižádného neviděchu jedno Boha

9. A sšedše s hory Vecě jim Ježíš a řka

Nižádnému nepravte viděnie tohoto jeliž Syn člověčí
z mrtvých vstane

 1. V onom časi] om. R; Pojal] *Poge* R; vysokú veľmi] *welmy welyku* R - 2. před nimi] *gych* R; sviatieše] *ošwyetyešse* R - 3. i tot'] *Ay* R; i] *a* R - 5. s ním (m. rec. in rasura et iterum mg.)] *gedno* R; tot'] *Ay* R; i tot'] *wecze* R; oblaku] *oblaka* R; a] om. R; syn mój] transp. R; mně dobře uhověl] *šsem zwoly šobye* R; toho] *geho* R - 6. velmi padechu na svú tvář] *a padnu wššyczkny* R - 7. nerod'te se bati] *neboyte šye* R - 8. Podvižechu] *pozdyhšye* R; své] om. R; nižádného] *y* R; neviděchu] *gednoho* add. R; Boha] *gezyššye* R - 9. sšedše] *šchodyecze* R; Vecě] *przykaza* R; Nižádnému nepravte] *neprawte nykomemu* R; tohoto] *toho* R; z mrtvých] om. R.

XXXVII. *Dominica II. in Quadragesima - Mt 15,21-28*

- S 142b₁ 21. Vyšed Ježúš i přijde do vlastí Tyri a Sidona
 (147b₁) 22. a v tu dobu žena z Kanenea voláše z těch *vlastí vy-
 šedši řkúci
 Smiluj se nade mnú Hospodine synu Daviduov
 dci má bšem zle *zajata jest
 23. Jenž neotovědě i slova
 A přistúpiece učenníci prosiechu za ni řkúce
 zprost' ji nebot' volá po nás
 24. Ale on otovědě jim
 Nejsem poslán jedno k ovcem jenž zhynuly sú domu
 Israhelova
 25. Tehdy ona přijide následova jeho řkúci
 Hospodine zpomož mi
 26. Jenže otovědě /
 S 142b₂ Nenie dobro vzieti chléb synuov i dáti psuom
 (147b₂) 27. Ale ona vece
 (jistě Hospodine)
 Anebo i ščeňátka užívají drobetkóv jež letie se sto-
 lóv pánóv jich
 28. Tehdy otovědě Ježúš jěj
 Ó ženo veliká jest viera tvá bud' tobě jakož chceš
 i uzdravena jest dci jejie toho času

XXXVII.: S, R, W] deest A, C, D

21. Vyšed] *V onom czaššy* praem. W; vlastí] *myešta* R; a Sidona] *šydonys* W - 22. v tu dobu] *tehdy* W; z] om. W; voláše z těch *vlas-
 tí (*wšasty* ms.) vyšedši] transp. 23451 W, R; vyšedši řkúci] *wyššed-
 czy a rzkuczny gemu* R; Hospodine] om. W; dci] om. R; zle] om. W;
 *zajata (*gayata* ms.)] *yata* R, *obklyczena* W; jest] om. W - 23. neot-
 ovědě] *gey* add. R; i] *zadneho* W; učenníci] *geho* add. W; prosie-
 chu] *geho* add. W; za ni] om. W, a add. R, W; zprost'] *zpušt* W -
 24. jim] om. W, a *rzka* add. W, R; ovcem jenž zhynuly] *owczyem kte-
 re ššeššly* W; sú] om. W, w add. W, z add. R; Israhelová] *yšrahelo-*

wu W - 25. ona] om. W; přijide] y add. R; následova] naššledowat W; jeho] a add. W, R; řkúci] rzkucz R - 26. Jenže] Genz W, R; odpovědě] a rzka add. W; dobro] dobre W; synuov] synowšky R, šynom W; i] a R; psuom] gyšty add. W - 27. Ale] Tehdy W; vece] powyedye W; (Gyštie hošpodyne) W] om. S, R; Anebo] nebo W, R; i] om. W; užívají] gedye W, zadagy (zadaty ms.) R; drobetkóv jež letie] drobtow genz padagy R, štrzyedu ktere padagy W; se] om. W; stolóv] štola W; pánóv jich] transp. W - 28. jéj] gye R, gye a rzka W; Ježúš jéj] transp. R; bud'] štan šye W; jejie] od add. W.

XXXVIII. *Feria II. post dominicam II. in Quadragesima -*
J 8, 21-29

W 6a

21. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm a sboróm židovským

Já chozi a vy hledáte mne

zemřete u vašiech hřieších

Kam já jdu vy nemůžete jíti

22. Povědiechu jemu Židé

zda se sám zabie

nebo praví kam já jdu vy nemůžete přijíti

23. i povědě jim

jste zdolu ale já sem shóry

vy ste s tohoto světa

já nejsem s tohoto světa

24. Proto sem pověděl vám nebo zemřete u vašiech hřiešiech

ješče nevěříte že já jsem

umřete v hřiechu vašem

25. Tehdy vecěchu jemu

Kto jsi ty

vecě jim Ježíš

Počátek jenž mluvím vám

26. Mnoho vám mám o vás mluvití a súditi

Ale kto mě jest poslal spravedlný jest

i já co sem slyšal od něho to mluvím na světu

27. i nepoznachu že jim Otcě řekl Boha

28. i povědě jim Ježíš

Když povýšíte Syna člověčieho

tehdy poznáte že sem já

od sebe sám ničse nečiním

Ale jakož mě Otec naučil tak mluvím

29. a jenž mě poslal se mnú jest

a neostavil mě samého

Nebo co jemu *libo jest činím vezdy

XXXVIII.: W, R] deest A, C, D, S

21. V onom časi] om. R; mne] y add. R; já] om. R; jdu] a add. R; nemůžete] *nemozte* R - 22. jemu] *k nyemu y k šoby* R; Židé] om. R; nebo] *ze* R; nemůžete] *nemozte* R - 23. jim] *wy* add. R; světa] *ale* add. R - 24. sem pověděl] *powyedyech* R; nebo] om. R; ješče nevěříte] *acz šte newyerzylly* R; já jsem] transp. R; umřete v hřiechu vašem] om. R - 25. vecěchu] *rzeczzechu* R; Kto jsi ty] transp. 312 R; vecě] *powyedye* R; Ježíš] om. R; mluvím] *młuwy* R - 26. vám] om. R; o] om. R; mluvití] *wymłuwytty* R; a] y R; spravedlný] *prawy* R; y] om. R; na] om. R - 27. i] A R; řekl] *prawyeššye* R - 28. sem já] transp. R; sám] om. R; ničse nečiním] *neczynyl nycz* R; jakož] *yakz* R; mě Otec naučil] transp. 231 R - 29. neostavil mě] *ne-oštawy mne* R; *libo (*bylo* ms.)] *lybo* R; činím vezdy] *czyny wzdy* R.

XXXIX. *Feria III. post dominicam II. in Quadragesima -*
Mt 23,1-12

1. V onom časi

W 6b

Mluvil Ježíš k zástupóm / a k učenníkóm svým 2. a řka
na stolicí Mojžíšově seděli jsú písaři a zákonníci

3. Všecko což kolvěk kází vám chovajte a čiňte

Ale podlé jejich skutkóv nerod'te činiti
Nebo pravie a nečinie

4. Vzdvíhají břěmena neskrovná i kladú na ramena lidská

Ale prstem svým nerodie dotknúti jich

5. Všěckna svá diela činie aby viděni byli

zdvíhají podolky své
a zprostierají podrahy

6. milují prvnie miesta na večeřiech

a prvnie stolicě u modlách

7. i navščievanie mé v trhu

i nazván od lidí Mistře

8. Ale vy nerod'te nazievati mistřie

nebot' jest jedinký mistr váš
Ale *všěckni ste bratřie

9. a otcě nerod'te sobě nazievati na zemi

Jeden jest Otec váš jenž v nebesiech jest

10. ani se nazývajte mistři

nebo mistr váš jediný jest Kristus

11. jenž z vás většší jest bude služebník váš

12. nebo kto se povýší bude ponížen

A kto se poníží bude povýšen

XXXIX.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R - 2. pisaři] *pyšsarzye* R - 3. Všecko] *proto*
praem. R; kolvěk] om. R; káží] *powyedye* R; podle jejich skut-
 kův] *po gych* R; pravie a neučinie] *powyedye a nevczenye* R - 4.
 Vzdvíhají břěmena] *wazugy brzyemye* R; i] a R; prstem svým] *transp.*
 R - 5. Všeckna] *wššye* R; diela] *tyela* R; byli] *od lydy* *add.* R;
 zdvíhají] *Rozššyrzugy* R; podolky své] *transp.* R; zprostierají]
proštyeragy R - 6. prvnie] *prnye* R; na večeríech... 7. ...Mistře]
 om. R - 8. nazievati mistřie] *nazwany byty myštrzy* R; nebot'] om.
 R; jest jedinký] *transp.* R; mistr] *gešt* *add.* R; Ale] om. R;
 *všeckni (*wššyeczny* ms.) ste bratřie] *wššyeczny zagyste wy bratrzye*
šte R - 9. sobě] *wam* R; na zemi] om. R; Jeden jest] *gedynky zagys-*
te gešt R; nebesiech] *neby* R - 10. se nazývajte] *transp.* R; nebo]
nebot R; jediný] *geden* R - 11. jenž z vás větší] om. R; jest] *kto*
na šwyetye praem. R; služebník] *pošluššnyk* R - 12. nebo kto se]
Pakly še kto R; bude ponížen] *transp.* R; bude povýšen] *transp.* R.

XL. *Feria IV. post dominicam II. in Quadragesima -*
Mt 20,17-28

17. V onom časi

Jda Ježíš do Jeruzalema poje (s) sebu dvanáste učen-
 níkův svých v tajemstvie i povědě jim

18. Tot' jdem do Jeruzalema

a Syn člověčí zrazen bude kniežatóm popovým i staro-
 stám i pisařóm

i odsúdí jej na smrt

19. i zradie jej lidu na posmievanie na bičovanie i na
 ukřižovanie

a třetí den vstane

W 7a

20. Tehdy přistúpi // k němu matka synův Zebedei s syny
 svými

nazievající a prosieci něčso u něho

21. i on vece jí

Co chceš

povědě jemu

rci aby seděli tato dva syny má jeden na pravici a dru-
 hý na levici v království tvém

22. Odpovědě jim Ježíš a řka

Neviete co prosíte

Můžete li píti kalich jenž já sem pil

Pověděchu jemu můžem

23. i povědě jim

- Kalich můj budete píti
 Ale seděti na pravici a na levici méj
 nenie mé dáti vám
 Ale jimžto připraveno od Otcě mého
24. Uslyševše to deset nenáviděchu (n)a dvů bratrů
 25. Ježíš zavolav jich k sobě I vecě jim
 Víte li že kniežata lidská panují nad nimi
 a ješto najmocnější jsú vejvodie nad nimi
26. Ne tak bude mezi vámi
 Ale kto kolvěk mezi vámi větší *chce býti
 bud' váš sluha
27. A kto koli chce mezi vámi přední býti
 bude sluha váš
28. Takěž Syn člověčí nepřišel na slúženie Ale slúžiti
 a dáti duši svú za vykúpenie mnohé

XL.: W, R] deest A, C, D, S

17. V onom časi] om. R; (s)] z R; v tajemstvie] om. R - 18. Tot' jdem] *Ay dyemy* R; i starostám] om. R; i] a R; i odsúdí] a potupy R - 19. zradie] *dadyet* R; posmievanie] *obyedu* R; ukřižovanie] *krzyzowane* R; den] z *mrtwych* add. R - 20. Tehdy] *W tu dobu* R; matka] *matye* R; Zebedei s syny svými nazievající] *zebedowych a § Synoma §wyma zadagyczy* R; u něho] *na nyem* R - 21. on] om. R; jemu rci] *ona kaz* R; seděli] *šedyela* R; dva] om. R; království tvém] transp. R - 22. Odpověď] *Ale praem.* R; Můžete] *Nemozete* R; píti] *tyz* add. R; sem pil] *buđu pyty* R; Pověděchu... 23. ...píti] om. R; a] *any* R; méj] om. R; jimžto připraveno od Otcě mého] *gemzto vczynyeno gešt otczem mym* R - 24. (n)a] om. R - 25. Ježíš] *Ale praem.* R; zavolav] *zawola* R; vecě] *kaze* R; Víte li že] *A wedly gye* R; najmocnější jsú] *mocznye§§y* R - 26. kto] om. R; koli] *kolywyek* R; mezi vámi] *bude chtyety* R; *chce (a chce m. rec. mg. rub.)] om. R; bud'] *bude* R; váš sluha] transp. R, *pano§§ye* add. R - 28. za] *na* R; mnohé] *mnohym* R.

XLI. *Feria V. post dominicam II. in Quadragesima -*
J 5, 30-47

30. V onom časi
 Pověděl Ježíš učenníkóm svým A sboróm židovským
 Nemohu já sám od sebe ničse činiti
 ale jakěž slyším súdím
 Ale súd můj pravý jest
 nebo nehledaji vóle méj
 Ale vóle jeho jenž mě poslal
31. Ač já svědečstvie dávám sám od sebe

- svědečstvie mé nenie pravé
- W 7b 32. Jiný / jest jenž svědečstvie dává ode mne
i viem jež pravé svědečstvie co o mně svědčí
33. vy ste poslali k Janovi
i pověděl jest svědečstvie pravé
34. Ale já neberu svědečstvie od Jana člověka
Ale já to pravi abyste vy spaseni byli
35. On bieše světlost hořiecie a sviecějicie
Nebo vy ste chtěli ste se radovati na čas v jeho svět-
losti
36. Ale já mám věčie Jana
Nebo skutek jenž mi dal Otec abych skonil to
ta diela jenž já činím svědečstvie povědie o mně
37. Nebo mě Otec poslal Otec on svědečstvie dává o mně
Nebo ste hlasu jeho nikdy neslyšeli
Ani obličěje jeho viděli
38. A slova jeho nejmáte v sobě bydléce
nebo jehož on poslal tomu vy nevěříte
39. zvězte písmo
v němžto vy mníte život věčný jmiati
a ti sú jenž svědečstvie dadie o mně
40. Avšak nechcete přijíti ke mně abyste měli život věčný
41. Oslavenie od lidu nevezmu
42. Ale poznal sem vy nebo milosti Božie nejmate v sobě
43. já přišel ve jmě Otcě mého a nepřijali ste mne
Ač jiný příde v jeho jmě toho přijmete
44. kako můžete věřiti nebo chválu narůzno běřete
i chvála jenž od samého Boha jest nehledáte
45. Nerod'te věřiti bych já omluvil vy u Otcě mého
jest kto vy omluví
Mojžieš v něho vy úfáte
46. Ač byste věřili Mojžíšovi snad byste i mně věřili //
Nebo on o mně psal
- W 8a 47. Pakli písmu nevěříte jeho
kako hcete mým slovóm věřiti

XLI.: W, R] deest A, C, D, S

30. V onom časi] om. R; sboróm židovským] šboru zydovškemu R; sám
od sebe ničse] transp. 4123 R; jakéž slyším súdím Ale] yakoz šsem
ššlyššel zvššy A R; nebo] neb R; méj] šwe R; jeho] om. R; mě
poslal] transp. R - 31. dávám] dawagy R - 32. dává] wywede R; ode

mne i viem] om. R; jež] *genz* R; pravé] *gešt* add. R; o mně svědčí] *transp.* 312 R - 33. pravé] *prawdy* R - 34. od] *v* R; člověka] om. R; já] om. R; vy] om. R - 35. světlost] *lucerna* R; a sviečející] *na šwyetye* R; Nebo vy ste] om. R, a add. R; se radovati na čas] *transp.* 3421 R; v jeho] *k gemu* R - 36. věčie] *šwyedecz-twye wyeczšše* R; skutek] *škutky* R; mi] *gešt* add. R; skončil to] *czynyl* R; svědečství povědie o mně] *šwyedcze za mnye* R - 37. Nebo mě...dává o mně] om. R; obličje jeho] *oblyczege* R - 38. nebo] *Tomu* R; tomu vy] om. R - 39. zvězte písmo v němžto vy mníte] *w šwate pšanye nebo mozte w nych* R; jenž] *za mye* add. R; dadie o mně] *czy-nye* R - 40. nechcete] om. R; abyste] *aby* R - 41. lidu nevezmu] *ly-dy neberu* R - 42. poznal sem] *pozywagy* R - 43. já] *šsem* add. R; mého] *šweho* R - 44. kako] *Jako wy* R; narůzno] *narozeneho* R; i chvála...nehledáte] om. R - 45. věřiti] *mnyety* R; mého] om. R; jest] *gešto* R; vy] om. R; něho] *nyehoššto* R - 46. Ač byste] *abyšte* R; mně věřili] *mne newyerzylly* R; Nebo] om. R; on] *gešt* add. R - 47. kako] *kakzz* R; slovóm] *šlowam* R.

XLII. *Feria VI. post dominicam II. in Quadragesima -
Mt 21, 33-46*

W 38a

33. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým a zástupóm židovským
Člověk jeden bieše hospodářem

jenž udělal vinnicě

a týnem ohradil jí

a učinil v niej lisice

a udělal prostřěd nie *věži

i usadil v niej dělníky

a sám po púti šel jest

34. Tehdy když čas ovocě přijide

posla sluhy své k *dělníkóm aby vzali ovocě jeho

35. Tehdy dělníci popadše sluhy jeho

jedny zbichu

a druhé zabichu

a některé ukamenovachu

36. Tehdy opět jiné sluhy posla více prvních

ani jim též učinichu

37. Tehdy najposledy posla k nim syna svého a řka

styděti se budú syna mého

38. Tehdy dělníci *vidúce syna vecěchu mezi sebú

Ted jest dietě

pod'te zabímy jej budem mieti dědičstvo jeho

39. Tehdy popadče jej vyvržechu před vinnici i zabichu

40. Nuž když přijide pán téj vinnicě

co učiní dělníkóm těm

- W 38b
41. i odpověděchu jemu zly zle z(a)tratí
a vinnici / svú dá jiným jenž mu vrátí ovocě v času
svém
42. i odpovědě jim Ježíš
Či nečtli jste u písmě
kámen jenž sú zavrhlí ten učiněn jest v hlavu úhla
Od Hospodina stalo se to a jest divno v očí naší
43. Proto pravím vám
protože odjato bude královstvie Božie
a bude dáno lidu jinému plodit svému ovocě jeho
44. a ktož na ten kámen spadne zetřěn bude
A na kohož on spadne zetře jeho
45. A když uslyšechu kněží a licoměrníci příklada pověsti
jeho
srozuměchu že to od nich praví
46. Tehdy hledachu popadnutí jeho i báchu se jeho zástupóv
nebo jako proroka jmějíchú jeho

XLII.: W (inter lectiones Proprii sanctorum) deest A, C, D, S, R

33. *věži (*wezy* ms.) - 34. *dělníkóm (*dyełnyekom* ms.) - 38. *vidúce
(*wyweduczycze* ms.)

XLIII. *Dominica III. in Quadragesima - L 11,14-28*

- S 142b₂
(147b₂)
14. Bieše Ježíš chtieše vyhnati běsa a ten bieše němý
A kdy vyhna bės mluvieše němíc
i divieše se sbor
15. Něteří mezi nimi děchu
Mocí Beelzebub kniežete běsového vyhoní běsy
16. (*Ani vzkušujíce jeho znamenie z nebe hledáchu od něho*)
17. Ale on když pozna jich myšlenie povědě jim
každé královstvie v sobě zdělené opustí
A duom na duom spadne
18. Pakli jest Satanas sám v sobě rozdělen jest
kakoš stane královstvie jeho
že pravíte mě diáblóvú mocí diábly vyhoniti
19. Pakli já toho mocí vyhoňuji
A synové vaši v čí budú moc vypúzeti
Toho dle oni súdce budú vašě
20. Proto ač já Boží rukú vyháněji běsy

s ziskem přide u vy královstvo Božie

21. Tehdy že silný oděnc střeže předsieni svú
u pokoji jest to což má v domu
22. Pakli silnejší jeho přide i svítězí jej
pobéře oděnie jeho
a kořist všeho domu pobéře
23. kto nenie se mnú protiv mně jest
A jenže nesbierá se mnú dělí
24. A když nečistý duch vynde od člověka
chodí po miestech
hledaje pokoje a nenalezna i povie
Navráci se v svó j duom otkavad sem vyšel
25. A když se vrátí naleze umeten i ukrášlen
26. i jde tehdy i pojme s sebu sedm duchuov sebe horších
A vejdúce // i chodie tu
i bývají skončenie toho člověka horšie počecie
27. Stalo se jest když to povědě
vysokým hlasem Jedna žena řekla k Ježíšovi
Blažený život jenž tě nosil a prsy jenž tě krmily
28. Tehdy on povědě
i ovšem Blažení ješto slyšie slovo Božie a chovají jeho

S 143a₁
(148a₁)

XLIII.: S, R, W] deest A, C, D

14. Bieše] *U onom czyaššy praem. W; Ježúš] a add. R; vyhnutí bē-
sa] dyabla wypudyty W; bēsa] byešš R; A] om. R; kdy] kdyz W, R;
bēs] byeššy W; němíc] nyemy W; divieše] dywychu W; sē] tomu add.
R; zbor] lyde W - 15. mezi nimi děchu] mezy nymy prawyechu R, z
nych weczyechu W; Beelzebub kniežete] transp. W; Beelzebub] belze-
bubowu R, belzebubowa W; bēsového] dyabelšškeho W; vyhoní] wyha-
nye R; bēsy] dyably W - 16. (Any wzkuššugycze geho znamenye z nebe
hledachu od nyeho) R] om. S, Tehdy ony czyekachu znamenye z nebeš
Otazachu geho W - 17. jim] gemu R; každě] wššyelyke W; zdělené]
dyelene W, rozdyeleno R; spadne] padne W, R - 18. jest Satanás]
transp. W, šathanašš R; jest] om. W; kakoš] jako tehdy R; že]
nebo wy W; mě diáblouví mocí] belzebubem knyzatem W; diábly] bye-
ššy R; vyhoniti] wyhonym W, wyhonycze R - 19. Pakli já toho mocí
vyhoňuji A] om. W; toho mocí vyhoňuji] moczy dyablouwy byeššy wyho-
nym R; v čí budu moc vypúzeti] w czyem wyrhu W, czy moczy budu wy-
honyety R; Toho dle] y pro tu W; súdce budú vašē] transp. 312 R,
132 W; vašē] waššy W - 20. já] om. R; Boží rukú vyhánějí bēsy]
prštem bozym vyhany dyably W; s ziskem] geštye R; u vy] na wy W,
na wašš R; královstvo] kralowštwe R, W - 21. Tehdy] A R, om. W;
že] kdyz W, R; střeže předsieni svú u pokoji] štrzyzye štatku šweho
š pokogem W; jest] wššyczko add. W; to] om. R; v domu] om. W -
22. i svítězí] przyemos W; jej] nad nym R; pobéře] wššyeczko W;
oděnie jeho] transp. W; a kořist všeho domu pobéře] y czoz ma roz-
dyely W - 23. jenže] genz W, ktoz R - 24. A] om. W; miestech] roz-
lycznye add. W; pokoje a nenalezna] odpoczywane y nenalezne W;*

i] om. W; povie] *gde* R; Navráci] *nawraty* R, *Nawratym* W; svůj] *moy* W; svůj duom] transp. W; otkavad] *odkowad* W, *odkad* R; sem] *byl* R - 25. se vráti] *przyde* W; naleze] *nalezne chwošštyštyem* R; i] *a* W; ukrášlen] *krašen* W, *okraššlen dom* R - 26. i] *A* W; jde tehdy] transp. W; tehdy] om. R; pojme s sebou] *przygme* W; sedm] *gynych* add. W; sebe horších] transp. W; sebe] *zšebu* R; i] om. W; bývají] *bywa* W, R; početie] *poczyatka* W, R - 27. jest] *jenz* W, om. R; Jedna] *ktera gššy* W; řekla] *weczye* W, R; Blažený] *Blahoššlaweny* W; a] om. R, *ty* add. W, R; jenž] *gššu* add. R; tě] om. W; krmily] *ššal* W - 28. i] om. W; Blažení] *blahoššlaweny* W, R; ještě] *kterzye* W; slovo Božie] transp. W; chovají] *ch(ow)aly* R.

XLIV. *Feria II. post dominicam III. in Quadragesima -*
L 4,23-30

W 8b

23. V onom časi

Pověděli zákonníci k Ježíšovi

Co smy slyšeli div v Kafarnaum učin též i zde (u)
vlasti v svéj

24. Povědě jim

zavěrné pravi vám

že ijeden prorok vzácen nenie v zemi svéj

25. za pravdu pravi vám

Mnohé vdovy byly za dní Eliášových v Izraheli
když bylo zavřelo nebe Tři léta a šest Měsícův
když bieše hlad veliký v zemi všelikéj

26. i do nižádnéj jinéj země poslán jest Heliáš

jedno do Sarepty Sidona k ženě vdově

27. A mnozí malomocní byli v Izraheli pod Helizeem prorokem
a nikte z nich nebyl uzdraven jedno Naaman Syrus

28. I biechu naplnění hněvu u modle jich to slyšiece

29. i vstachu vypudichu jej z města

i vedechu jeho až na samý vrch hory

na němžto město jejich bieše ustaveno

aby střěhli jeho

30. ale on mezi nimi uprostřed chodieše //

XLIV.: W, R] deest A, C, D, S

23. V onom časi] om. R; div] *dywa* R; též i zde] *zde tez* R; (u)
vlasti (*wlašty* ms.) v svéj] *w šwey wlašty* R - 24. jim] *ihūs* add. R;
zavěrné] *czele* R; zemi svéj] transp. R - 25. Mnohé vdovy byly za
dní Eliášových (*dnych* add. ms.) v Izraheli] *mnoho vdov byeššye za*
elyaššye R; bylo] *šye* R; nebe] *nebo* R; když] *A* R; všelikéj] *wšše-*
lyke R - 26. i do nižádnéj jinéj země poslán jest] *Awššak k nyeterez*
š nych nebyl pošlan R; Sidona k] *šydony ke* R; ženě] om. R - 27:
mnozí malomocní byli] *mnoho nuznych bylo* R; pod Helizeem prorokem a]

om. R; nikte z nich nebyl uzdraven] z nych ze nebyl ygeden zdraw
 R - 28. naplnění hněvu u modle jich] wššychny w modle naplnyeny
 nyemu R - 29. vstachu] y add. R; vypudichu jej] wywedu geho wen R;
 vedechu jeho] wedu gey R; samý vrch] ššame kray R; němžto] nyezto
 R; jejich] om. R; bieše ustaveno] transp. R - 30. uprostřed] pro-
 štrzyed R.

XLV. *Feria III. post dominicam III. in Quadragesima -*
Mt 18,15-22

- W 9a 15. V onom časi
 Hledě Ježíš na své učenníky
 Povědě Šimoniovi Petrovi
 Ač proviní protiv tobě bratr tvůj
 di a treskci jej mezi sebú a jím
 poslechne li tebe získal s bratra tvého
16. Pakli tebe neposlechne pojmi k sobě jednoho nebo dva
 aby mezi dvěma nebo třmi stálo všecko slovo
17. Pakli neslyší jich pověz kostelu
 pakli kostela neposlechne bud' tobě jako zjevný hřeš-
 ník
18. Zavěrné pravím vám
 Co koli sviežete na zemi bude svázáno v nebi
 (A což rozviežete na zemi bude rozvázáno i na nebi)
19. Opět pravi vám
 Ač z vás dva povolé na zemi
 ze všelikéj věci co kolvěk budú prositi stane se jim
 Ot Otcě mého jenž jest v nebesiech
20. Nebo kdež dva Nebo třie sberú se u mé jmě
 tu sem já mezi nimi
21. Tehdy přistúpi Petr k němu i vecě
 Hospodine kolikrát shřeší ve mně bratr můj i odpustím
 jemu
 až sedmkrát
22. Odpovědě jemu Ježíš
 Neřku tobě Petře sedmkrát ale sedmdesátkrát

XLV.: W, R] deest A, C, D, S

15. V onom časi] om. R; Petrovi Ač] om. R; proviní protiv] prowyny
 l(y) ššye k R; jej mezi] geho šam przyed R; poslechne li tebe] Bu-
 de ly tye všlyššal R; tvého] šweho R - 16. tebe neposlechne] nevšly
 ššy tebe R; mezi dvěma] we dwu R; třmi] we trzyech R, tyech add.
 mg. R; všecko] om. R; slovo] šwyedecztwe R - 17. neslyší] nevšly-

§§y R; kostelu pakli kostela neposlechne] *czyerkwy paklyt nevšlyššy*
czerkwe R - 18. zavěrné pravím] *zagyšte prawy* R; Co koli] *czoz ko-*
lywyek R; v] *i na* R; (A czoz rozwezete na zemy bude rozwazano y
na neby) R] om. W - 19. ač z vás dva] *A czoz pakly dwa mezy wamy* R;
povolé na zemi] om. R; všelikéj] *chczeta wššyelykake* R; co kolvěk]
y R; budú prositi] *transp.* R; stane se] *bude* R; mého] *dano* add. R;
v] *na* R - 20. kdež] *kdyz* R - 21. Petr k němu] *transp.* 231 R; ve] *ke*
R; i odpustím] *odpušty* R - 22. tobě Petře] om. R.

XLVI. *Feria IV. post dominicam III. in Quadragesima -*
Mt 15,1-20

1. V onom časi

Přistúpili k Ježíšovi z Jeruzalema písaři a zákonníci
a řkúce

2. Proč tvoji učenníci př(ě)stupují zákon starých

Neb neumývají rukú když chléb jedie

3. on však Odpovědě jim

Proč vy přestupujete kázanie Božie pravého práva svú
zradú

4. Nebo jest Buo pověděl

Cti otcě i mateř

W 9b

který zlaje otcí nebo mateři umře věčnú / smrtí

5. Nebo vy díte

kto zle die otcí neb mateři což koli jest ode mne tobě
probude

6. nectíte otcě svého a matky svéj

roztrhali ste kázanie Božie pro zradu vaši

7. licoměrníci dobřě prorokoval i o vás Izaiáš prorok a řka

8. Lid můj ústy mě chválí ale srdce jich daleko jest ode
mne

9. Nebo bez viny následují mne učiece *učenie a kázanie
lidské

10. A přivolav k sobě lidi povědě jim

poslúchajte a rozumějte

11. ne to jenž v ústa jde duši tupí

Ale jenž z úst jde to duši tupí

12. Tehdy přistúpíce k němu učenníci jeho vecěchu jemu

Vieš že zákonníci slyšiece to slovo zrazení sú

13. On odpovědě jim a řka

Každé ščepování jenž neščiepil Otec můj nebeský Vyvrá-
tí se

14. nechajte jich slepí sú vódcě slepých
Slepec ač slepému prôvod dá oba v dŭl upadnú
15. Odpověď Petr vecě jemu
vypověz nám tuto pověst
16. Tehdy vecě jim Ježíš
Ješče vy bez smysla jste
17. Nerozumiete Nebo všeckno jenž vende v ústa u břicho
jde i z něho vynde
18. Ale co z úst a z srdcě vychodí
to duši tupí
19. z srdcě vychodí myšlenie zlé
vražda cizoložstvie
smilstvie krádež
falešné svědečstvie posmievanie
20. to jsú jenž člověka tupí
Ale neumývajíc rukú jísti chléb netupí člověka

XLVI.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; Přistúpili] *Przyŝtupychu* R; z Jeruzalema
písaři a zákonníci] transp. 34512 R; řkúce] *rzkuocz* R - 2. př(ě)-
stupují (*przyŝtupugy* ms.) zákon] transp. R; neb] om. R; rukú] *ŝwu*
add. R - 3. on] *Tehdy* praem. R; však] om. R; jim] *A* add. R; ká-
zanie Božie] transp. R; pravého práva svú zradú] *pro waŝŝy zradu* R
- 4. Ctí] *w czeŝt myety* R; mateř] *matku* R; který zlaje... 5. ...
díte] om. R; kto] *A* praem. R; což koli] *dar kterýkoły* R - 6. nectí-
te] *a* praem. R; svého] om. R; a] *y* R; svůj] *ŝwe y* R - 7. licoměrní-
cí] *poknyrzeny* R; i] om. R; prorok] om. R - 8. můj] *wzdy* add. R;
ústy mě] *tr*ansp. R; chválí] *czyty* R; daleko jest ode mne] transp.
3412 R - 9. následují mne] transp. R; mne] *mye* R; *učenie (*vczy-
nye* ms.)] *vczenye* R; a kázanie] om. R - 10. přivolav k sobě lidí]
pozaw ŝboru k ŝoby R - 11. jde] om. R; Ale...tupí] om. R - 12.
přistúpíce k němu] *przyŝtupywŝye* R; jeho vecěchu] *rzeczechu* R;
slyšiece] *ŝlyŝewŝŝye* R; zrazení sú] *zradu gmagy* R - 13. On] *I*
praem. R; a řka] om. R; Každé] *wŝŝye* R; nebeský Vyvrátí sě] *z ne-
beŝŝ wymetano bude* R - 14. jich] *tak* add. R; vódcě slepých Slepec
ač slepému prôvod dá] *woczy gych Pakly ŝlepi ŝlepeho wede a* R; upad-
nú] *vpadneta* R - 15. Odpověď] *y wecze* R; vecě jemu] om. R; vypo-
věz] *powyez* R; tuto] *tu* R - 16. Tehdy] om. R; jim] om. R; Ješče
vy] om. R; smysla] *rozuma* R - 17. Nebo všeckno] om. R; jenž] *zze
czoz* R; vende v ústa] transp. 231 R; i z něho vynde] *a na odchod
potom gde* R - 18. co] *czoz* R; z úst a z] *gde* R - 19. z srdcě vycho-
dí myšlenie zlé] *nebo ŝrdcze wychody zle myŝŝlenye* R; cizoložstvie
smilstvie krádež falešné] *czyzoložŝtwo ŝmylŝtwo zlodyeyŝtwo krzywe*
R; posmievanie] om. R - 20. jsú] *ty* add. R; jenž člověka] *geŝto
duŝŝy* R; Ale neumývajíc rukú jísti chléb netupí člověka] *Ale chleb
geŝty nevmytyma rukama neny* *duŝŝy zatupa any zatraczenye* R.

XLVII. *Feria V. post dominicam III. in Quadragesima -*
J 6, 27-35

- R 111b₂
27. V onom časi
 Pověděl Ježíš zboru ži / dovskému
 dělajte krmi ješto nehyne
 Ale ješto bude život věčný
 ješto Syn člověčí dá vám
 Toho ješto Buoh Otec znamenal
28. proto jemu pověděchu
 Co činiece i děláme dielo Božie
29. Odpovědě Ježíš jim
 To jest dielo Božie aby věřili veň jehož on to p(o)-
 s(l)al
30. proto řečechu jemu
 A které ty znamenie činíš Abychom my ty znamenie či-
 nili abychom my viděli a věřili co činíš
31. otcě naše na púšti manu jedli a zemřeli jsú pisáno
 jest
 chléb z nebe dal jim jest
32. proto jim Ježíš povědě
 Jistě pravi vám
 Ne Moyses dal vám chléb s nebes
 Ale můj Otec dává vám chléb z nebes věrný
33. nebo chléb stúpil jest s nebes i dává světu život
34. ...
35. ...
 A kto ke mně přijde nebude lačen
 A kto u mě věří nevzechcet' píti nikdy

XLVII.: W (solum v. 27.), R] deest A, C, D, S

27. V onom časi] om. R; zboru ži] des. W - 29. p(o)s(l)al (pšal ms.)
 R - 34. om. R - 35. (*Dixit autem eis Iesus ego sum panis vitae vulgata*)]om. R.

XLVIII. *Feria VI. post dominicam III. in Quadragesima -*
J 4, 5-42

5. (P)řišel Ježíš do města Samařie ješto slóve Sychen
 podlé zbožie ješto dal Jakub Synu svému Jozefovi
6. a bieše tu studnice Jakubova
 Tehdy Ježíš mdlobú cestú ustav sedieše tak nad studnicí

A bieše již šestá hodina

7. Přijide žena od Samarie ch(t)ieci vodu bráti
vece jěj Ježíš
ženo daj mi *píti

8. Ale učedlníci biechu šli do města ztravy kupovat

9. Tehdy jemu vece žena samaritánská

...

vědě že neobcují Ž(i)di s (Sa)maritánsvem

10. odpovědě jěj Ježíš

by viděla dar Boží

A kto jest jenž praví tobě daj mi píti

Snad by prosila jeho a dal by živé vody

11. vece jemu

Hospodine a hyn můžeš natřítí a okov vysoko jest

odkudž jmáš natřítí živú vodu

12. A zda s ty mocn(ěj)ší našeho otce Jakuba

jenž nám *okovy dal

R 112a₁

on jest z něho pil i sy // nové jeho

13. Ježíš odpovědě jie

každý kto bude píti tuto vodu...

14. jižto já dám jemu vodu v něm studnice tekúcie (u) věčný

život

15. vece jemu žena

Hospodine daj mi tuto vodu at' více nevzechci píti

Ani po ní sem pójdu

16. Pověd(ě) jěj Ježíš

jdi kaž sem muži svému z sebu

17. Odpověd(ě) žena

nemám mužě

Povědě jie Ježíš

Dobře pravíš nemám mužě

18. Pět mužův měla s ty

A nenie jehožto máš nenie tvój muž

To s pravě řekla

19. vece jemu žena

Hospodine vizi prorok jsi

20. Otcí naši na této hoře následovali

A vy pravíte v Jeruzalemě miesto jest kdež nusie následovati

21. vece jěj Ježíš

- ženo *věř *mně že přijde ten čas
že ani na té hoře Ani v Jeruzalemě budou otci následovati
22. vy následujete že vidíte /
W 10a My následujeme jenž viemy
Nebo spasenie od Židovstva jest
23. Ale přišla hodina i nyní jest
Když věrní modlitevníci následovati budou Otcě v duchu
i u pravdě
Nebo Otec kaky hledá ještě následovati jej budou
24. Duch jest Buo
i ti jenž následují v duchu jeho a u pravdě musí následovati
25. Povědě jemu žena
Vědě že *Mesiáš přišel jenž slóve Kristus
proto když přijde ten nám zvěstuje všecko
26. Vecě jiej Ježíš
Já jsem jenž *mluvím s tobú
27. a v tu dobu přijidechu učenníci jeho
i divichu se že s ženú mluvíše
však nikte neřekl co hledáš nebo co *mluvíš s ní
28. Tehdy ostavi tu vědro své žena i jide do města povědě
oným lidóm
29. pod'te a vizte toho člověka jenž mi pověděl všeckno co
koli sem učinila
zda on jest Kristus
30. i vynidechu z města i diechu k němu
31. Zatiem prosiechu jeho učenníci řkúce
Mistře *jez
32. i on odpovědě jim
já mám krmi jiesti jéjž vy nevíte
33. Tehdy řečechu učenníci k sobě
Zda mu kto přinesl jiesti
34. Povědě jim Ježíš
Má krmě jest abych činil vůli jeho jenž mě poslal
a dokonal dielo jeho
35. A zda vy diete že ješče čtyřie měsíci jsú až žeň bude
Tot' pravi vám
Podvihnete oči vašě a uzříte královstvie kak bielé i
již ke žni
36. A kto žne odplatu vezme i sbierá plod v život věčný

- W 10b Nebo kto seje raduje se i kdy / žne
37. Nebo v tom jest slovo pravé
Nebo jiný jest ještě seje a jiný jest jenž žne
38. já sem vy nechal *žieti ještě ste nedělali
Jiní sú usilovali
A vy ste v jich úsilé vstúpili
39. Tehdy z toho města mnoho věřichu veň Samaritánov
pro slovo téj ženy svědečstvie že jest fekla
Pověděl mi jest všecko což sem koli učinila
40. A když přijidechu k němu Samaritáni
prosiechu jeho aby tu ostal
i ostal tu dva dni
41. a mnohem více věřichu veň pro kázeň jeho
42. i praviechu ženě
Již ne pro tvú řeč věřimy
sami jsmy slyšeli z jeho úst i viemy nebo tot' jest za-
jisté spasitel světa

XLVIII.: R, W (in W vv. 5-21. def.)] deest A, C, D, S

7. ch(t)ieci (*chyczy* ms.) R; *píti (*byty* ms.) R - 9. (*quomodo tu Iudaeus cum sis bibere a me poscis quae sum mulier samaritana vulgata*)] om. R; Ž(i)di (*zdy* ms.) R; s (Sa)maritánsvem (*šmarytanšwem* ms.) R - 12. mocn(ěj)ší (*mocznyššy* ms.) R; *okovy (*okywy* ms.) R - 13. (*sitiet iterum qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in aeternum vulgata*)] om. R - 14. (u) věčný (*wyeczny* ms.) R - 16. Pověd(ě) (*Powyedy* ms.) R - 17. Odpověd(ě) (*Odpowyedy* ms.) R - 21. *věř *mně (*wyernye* ms.) R - 22. My následujeme (incipit W)] *Ay našledugem* R; jenž] *ze* R; Nebo] *zye* R - 23. přišla] *bude* R; i] *a* R; Když věrní] *ze prawy* R; následovati budú] *transp.* R; Otcě] *ottczy* R; i] *om.* R; Otec kaky] *transp.* R; kaky] *takych* R; ještě následovati jej budú] *gez by gemu šluzylly* R - 24. i] *a* R; jenž] *gešto* R; jeho *a*] *om.* R - 25. že] *gešt* *add.* R; *Mesiáš (*mešškašš* ms.)] *meššyašš* R; proto když] *Az ten* R; zvěstuje] *powye* R - 26. Vecě jiej] *om.* R; *mluvím (*młuwym* ms.) - 27. přijidechu] *przydu* R; divichu] *dywyechu* R; s ženú] *k zenye* R; nikte neřekl] *newecze yzadny* R; hledáš] *chczešš* R; *mluvíš (*młuwyešš* ms.)] *buohu* *add.* R; s ní] *om.* R - 28. své] *om.* R; i] *om.* R; města] *y* *add.* R; oným lidóm] *onyem lydem* R - 29. mi pověděl všeckno co koli] *my gešt prawyl czo* R; on jest] *transp.* R - 30. i vynidechu] *wygdu* R; diechu] *du* R - 31. prosiechu] *prošychu* R; řkúce Mistře *jez (*gey* ms.)] *geho aby gedl* R - 32. i] *Ale* R; odpovědě] *powyedye* R; jéjž] *genz* R - 33. učenníci] *šamy* *add.* R; Zda] *ly* *add.* R; mu] *gešt* *add.* R; přinesl] *dal* R - 34. jeho] *otczye meho* R; mě] *gešt* *add.* R; a] *abych* R - 35. A zda] *ay* R; diete] *prawyte* R; ještě] *om.* R; čtyřie] *ctyrzy* R; Tot'] *Ay* R; Podvihnete] *Pozdwyhnete* R; vašě] *waššy* R; uzříte] *wyzte* R; kak bíelé i] *kako byelegy* R - 36. vezme i sbírá plod] *wezme wyecznu a šklada vzytek* R; život věčný] *transp.* R; Nebo kto seje raduje se (*še altera m. rub. superscr.*) i kdy] *aby y ten myel radošt genz šyege y gešto* R - 37. Nebo] *Neb* R; Nebo] *zze* R; jiný jest] *transp.* R; jenž] *gešto* R - 38. vy nechal *žieti (*ztey* ms.) ještě ste nedě-

lali] wpuštyl we mzdę gešštye nezdyelaly R - 39. toho města mnoho věřichu] transp. 2143 R; věřichu] wyerzyechu R; veň] om. R; téj] te R; všeco] om. R; koli] kolywyek R - 40. přijidechu] przygdu R; ostal] bydlyl R; ostal] by R - 41. kázeň] kazanye R - 42. nebo tot' jest zajisté] zze gešt to prawy R.

XLIX. *Sabbato post dominicam III. in Quadragesima -*

J 8, 1-11

1. V onom časi
Šel Ježíš na horu Olivetskú
2. opět se vrátí na *zabředení do chrámu
a všeliký lid přišel k němu
a on sedě učieše je
3. přivedechu písari a zákonníci ženu jatú v cuzoložstvě
i postavichu ji u prostřědku
4. i vecěchu *jemu
Mistře tato žena nyní v cuzoložstvě jata jest
5. v zákoně Mojžěš přikázal nám pro takú věc ukamenovati
Co ty tomu dieš
6. To mluvichu zkušujícíe jeho aby jej mohli omluviti
Ježíš pochýli se na stranu prstem psáše na zemi
7. Když přistúpáchu mluviece
skloni se Ježíš i vece jim
Ktož jest bez hřiecha z vás
ten prvý kámen na ni pust'
- W 11a 8. i opět se // nakloně psáše na zemi
9. Slyšiece to jeden po druhém vynidechu
i staří i mladí
A Ježíš osta sám A žena stáše u prostřědcě
10. Tehdy nadvihna se Ježíš Vecě jí
Ženo Kde sú ješto na tě žalováchu
žádný tě nepotupil
11. ona vecě
nižádný Hospodine
Povědě jí Ježíš
ani já tě zahubím
jdi viece nerod' hřěšiti

XLIX.: W] deest A, C, D, S, R

2. *zabředení (*zahrzyedenym* ms.) - 4. *jemu (*gy* ms.).

L. *Dominica IV. in Quadragesima - J 6,1-14*

- S 143a₁
(148a₁)
1. Šel Ježúš za moře Galilee jenž slóve Tiberiadis
 2. a jdieše po něm síla veliká
nebo vidiechu divy činiece na těch jež nemocni biechu
 3. Tehdy jide na horu Ježúš
(*tu sedieše s učenníky svými*)
 4. bieše bliz velikonoc den hodný židovský
 5. když zdviže oči Ježiš)
i uzře sílu velikú k sobě jdúce
pověděl Filipovi
odkad kúpíme chleba aby tito jedli
 6. a to činieše skušujě jeho
on vědieše co činiti
 7. odpovědě jemu Filip
dvěstě peněz nic chleba nestatčle (*jím
aby každý málocož vzal*)
 8. Povědě jeden z učenníkuov Ondřej bratr Šimonóv Petróv
 9. Jest jedno dietě zde jež má pět chlebuov ječných a dvě
rybě
Ale což jest to mezi toliko
 10. Tehdy povědě Ježúš
Kažte lidu siesti
a bieše mnoho sena tu
tehdy sěde u počet muží pět tisíc
 11. i vze Ježúš chléb
i vzda chválu i rozdělí těm jenžto sediechu
Takož ryby co chtiechu
 12. A když syti biechu vece učenníkóm svým
Sbeřte ostatky drobty at' nehynú
 13. i sebrachu a nakladú dvanác košóv ostatkuov
z pěti chlebuov ječných a ze dvě rybú
jež ostalo těm ješto jedli
 14. Tehdy oni lidé viděvše že učinil pověděli
zajisté zde jest prorok jemuž na svět přijíti

L.: S, R, W] deest A, C, D

1. Šel] *V onom czaššy praem. W; za] pryeš W; moře] do add. R; jenž] geššto R - 2. a] y R; síla veliká] transp. R, lydu add. R; vidiechu] šlyššyechu od nyeho welyke W; jež] gyešto W, R - 3. jide] wnyde Gezyšš W; horu] hory R; (tu /a R/ šedyešše š vczennyky šwymy) W] R, om. S - 4. (byeššye /A praem. R/ blyz welykonocz /blyz-*

ko welkanocz R/ den hodny zydowššky) W] R, om. S - 5. když /A praem. R/ zdwyzye /pozdwyšše R/ oczy Gezyšš) W] R, om. S; i] om. W; sílu] mnohošt W; povědě] y praem. R, powyedye R, W; kúpíme] kupy-my W - 6. a to činieše skušujě] on to weczye zkuššye W, om. R; jeho] Ale add. W, om. R; vědieše co činiti] wydyeššye czo ma wczyny-ty W; činiti] wczynyty R - 7. dvěště] za praem. R; nic] om. W, R; (gym aby každý maloczoz wzał) W] aby každý malo wzał R, om. S - 8. Povědě] powyedyel W; učenníkuov] geho add. W - 9. jež] genz R; ječných] geczmennych W; Ale] A W, R; toliko] lyda add. R, tolyk lyda W - 10. povědě] wecze R; tu] na tom myešštye W, add. R; sěde u počet] šedly ony lyde czyššlem W; muží] muzow R, om. W; tisíc] tyššyczuw W, šta R - 11. i wze] wzaw W, wzryelu R; i wzda chwálu] chwału wzdaw W; i rozdělí tēm] rozdyelyl šedyeczym W; jenžto] gešto R, om. W; sediechu Takož] Takez y W; ryby] ryb W, R; co] czoz W - 12. A]om. R; drobty] drobtow R, om. W; nehynú] nezhygnu W, nezahynu R - 13. i] om. W; a nakladú dvanác] y nakladechu dwanadšte R, naplnyechu dwanadczyet W; ostatkuov] dobczye W; ječných] geczmennych W; jež] genz W, gešto R; ostalo] po nych add. W - 14. Tehdy oni] Ty W; lidé] když add. W; viděvše že] wydyechu dyw gez W; učinil] czynyl dyw R; pověděli] powyedyechu R, powyedyechu Ne-bo W; zajisté] zawyerne R, zawyernye W; zajisté zde jest] transp. 231 W; jemuž] genz W, gešt add. R; na svět přijíti] transp. 312 R, przyššel gešt na šwyet W.

LI. Feria II. post dominicam IV. in Quadragesima -
J 2, 13-25

W 11b

13. V onom časi
Blízko bieše velika noc židovská
i Jide Ježíš do Jeruzalema
14. i najide v chrámě prodajné ovce i voly i holuby
a obrazníky sediecie
15. A když učiníš bičík z provázkův
všěckny vyhna z chrámu
Ovcě a voly
a obrazníkovi vyli měd'
a stoly přěvráti
16. A tym ješto holuby prodáváchu vecě
odneste toto odtad
a nerod'te činiti domu Otce mého domu kupcového
17. Rozpomenuchu sě zavěrné učenníci jeho nebo psáno jest
Duch domu svého jie mě
18. odpověděchu židové i vecěchu jemu
Které znamenie ukazuješ nám že to činíš
19. Odpovědě Ježíš i vecě jim
Obořte chrám tento a já ve třech dnech ustavím jej opět
20. Odpověděchu Židé
xl *Čtyřidcěti a še(s)t let dělán jest ten chrám

- a ty chceš jej za tři dny ustaviti
- W 12a 21. Ale on míníše chrám // života svého
22. Když bieše vstal z mrtvých třetí den
rozpomanuchu se Učenníci že to pravíše
věřichu písmu i řeči ješto mluvieše Ježíš
23. A když byl v Jeruzalemě na veliku noc v den hodný
mnozí (věřichu) veň a v jeho jmě
vidúce divy ješto činíše
24. Ale on sám Ježíš nevěfieše jim
proto že znáše všěckny
25. i nebieše třeba jemu aby svědečstvie pověděl o člověcě
Ale on vědieše co by bylo v člověcě

LI.: W, R] deest A, C, D, S

13. V onom časi] om. R; velika noc] *welkanocz* R - 14. najide] *nalez*
ze R; prodajné] *prodanye* R; i voly i] *a woły a* R; sediecie] *še-*
dyeaze R - 15. učiníše] *wczyny* R; z provázków] *z prowazow* R; ob-
razníkovi vyli měd' a stoly] *obraczy wyby yhned aby štalý* R - 16.
tym] *tyem* R; odnešte] *prycz* add. R; odtad] om. R; nerod'te] *rod-*
te R; Otce] *otczy* R - 17. zavěrné] om. R; jeho] om. R; nebo] *zze*
R; psáno jest] *transp.* R; svého jie mě] *tweho gey my* R - 18. uka-
zuješ] *pokazešš* R - 19. i vecě jim] om. R; Obořte] *Oborzye* R; a já]
om. R; ve třech] *w cztyrzech* R - 20. Odpověděchu Židé] *Tehdy wecz-*
chu zydowe R; *Čtyřidcěti (del. rub.)] *dny* add. R; še(s)t] *ššest* R;
ten] *tento* R; jej za tři dny ustaviti] *transp.* 23451 R - 21. míníše]
tyem add. R; chrám] *chramem* R - 22. Když] *Yakošš* R; vstal z mrtvých
třetí den] *transp.* 45123 R; rozpomanuchu] *rozpomnyechu* R; pravíše]
y add. R - 23. byl] *by* R; v den hodný] om. R; mnozí] *wyerzychu* add.
R; v] om. R; vidúce] *wyeduczye* R - 24. všěckny] *wššye* R - 25. i ne-
bieše] *w nebeššych* R; jemu] om. R; aby] *kto* add. R; o] *ot* R; v
člověcě] *w człowyeczyem šrdczy* R.

LII. Feria III. post dominicam IV. in Quadragesima -

J 7, 14-31

14. V onom časi
Již dně hodnieho přichodiece
jide Ježíš v chrám a sedě učíše je
15. i divichu sě Židově velmi řkúce
kak ten písmo umí když se jest neučil
16. Odpovědě jim Ježíš i vecě
Mé učenie nenie mé ale toho jenž mě poslal
17. Ale kto bude wóli jeho činiti
pozná učení mé jest li od Boha či li já sám od sebe
mluvím
18. Kto sám od sebe mluvie chvály svéj hledě

- Ale kto hľadá chvály jenž jej poslal
tu prav jest a křivdy v něm nenie
19. Vědě Mojžěš dal vám zákon
a nikte mezi vámi nechová zákona
20. Co mě hledáte zabítí
Odpovědě jemu sbor
Diábla máš
kto tebe hľadá zabítí
21. Odpovědě Ježíš i vecě jim
jedno dielo učinil sem i všickni divíte se
- W 12b 22. Proto Mojžěš dal vám / obřezání
aby nebylo od Mojžiešě Ale od otcův
a v sobotu obřezujete člověka
23. Ač obřezání vzal člověk v sobotu Mojžiešovu
ke mně hněv nesete neb všeho člověka uzdravil sem v so-
botu
24. Nesud'te podlé obličeje
Ale pravý súd sud'te
25. Praviěchu něteří z Jeruzalema
zda jest ten jehož hledají židově zahubítí
26. Tot' zjevně mluví a nic jemu nedějí
zda sú věru poznala kniežata že jest Kristus
27. Ale jej viemy odkad jest
Nebo Kristus když přídě žádný neví odkad jest
28. Voláše učě Ježíš v chrámě a řka
u mě viete odkad sem
vězte az sem od sebe nepřišel
ale jest pravý jenž mě poslal
jehož vy neviete
29. Ale já vědě jej
pakli řku nevědě jeho budu s' vámi nazván lhář
Ale viem jej neb od něho sem pošel a on mě poslal
30. Tehdy jeho hledáchu chtěice jej jítí
Ale nikte naň nepod(v)i(ž)e ruky
Nebo nepřišla bieše jeho hodina
31. ale z toho sboru mnozí věřichu veň

LII.: W, R] deest A, C, D, S

14. V onom časi] om. R; Již dně hodnieho] *Kdyz dne hodynneho* R; se-
dě učíše je] *ššyede vczesšye* R - 15. kak ten] *kako* R; jest] *ge* R -
16. i vecě] om. R; mé] *ode mne* R; poslal] om. R - 17. Ale kto] *A*

ktoz R; učení mé] *wyecznye mye* R; či li já] *zly* R; mluvím] *mluwy* R; chwały *właštne* hleda *czyny y mluwy* add. R - 18. Kto] *ktoz* R; svůj] *właštne* R; chvály] *toho* add. R; jej] *mye* R; tu prav] *ten prawy* R - 19. Vědě] *ze* add. R; dal vám] *transp.* R; nikte] *zadny* R; zákona] *zakonu* R - 20. mě] *mne* R; sbor] *zydowšky* add. R; Diáb-la] *Byešša* R - 21. Odpověď] *gym* add. R; jim] *om.* R; všickni] *om.* R; dívíte] *dywy* R - 22. obřezání] *ne* add. R; nebylo] *bylo* R; nebylo od Mojžieš] *transp.* 231 R; od otcův] *otczowo* R - 23. obřezání vzal] *obrzyešawanye* R; sobotu] *aby neštal zakon moyzyešow* add. R; Mojžiešovu] *om.* R; ke] *om.* R; hněv] *om.* R; nesete] *neštote* R; neb] *nebo* R - 24. obličej] *obyczyege* R; Ale pravý soud sud'te] *om.* R - 25. něteří] *gedny* R; zda] *Ay ted* R; zahubiti] *zabyty* R - 26. Tot'] *Ay* R; nedějí] *nedyete y* R; věru] *czele* R; poznala kniežata] *transp.* R - 27. jej viemy] *toho wyeme* R; Nebo] *om.* R; když] *aczR;* žádný neví] *nebudem wyedyety* R - 28. Ježíš] *Kryštus* R; a řka] *om.* R; mě] *mne* R; vezte az sem] *wyete a ššam* R; nepřišel] *šem* add. R; jest] *ottecz* add. R; mě poslal] *transp.* R - 29. jej] *om.* R; řku] *dyem* R; nevědě jeho] *newyem* R; s vámi nazván lhář] *zarowno šelhal š nymy y š wamy* R; pakli...lhář] *cf. J 8,55!*; viem jej neb] *wyedye zze* R; sem posel] *transp.* R; posel] *przyššel* R - 30. nikte naň nepod(v)i(ž)e] *yzadna nany neztaze* R - 31. veň] *w nyeho* R.

LIII. *Feria IV. post dominicam IV. in Quadragesima -*
J 9,1-38

1. V onom časi

Jda Ježíš viděl člověka slepého od narození jeho

2. i otázkách jeho učenníci

Mistře kdo shřěšil

tento či li rodiči jeho že se slep narodil

3. Odpověď Ježíš

Ani tento hřěšil ani rodiči jeho

W 13a

Ale aby Boží díla // na něm zjevena byla

4. já mosi dělati díla jeho jenž mě poslal doň až den jest
přijde noc když nikte nemůž dělati

5. Dokud sem na světě světlost sem světa

6. to povědě plinu na zemi

i učini z prsti bláto

i omaza oči jeho 7. i vecě jemu

Di omyj na plavišči do Siloe jenžto poslán jide

Odšed promyv oči i přišel vidě

8. i takéž susedi i ti ješto jej viděli Nebo dřieve žebrák
bieše vecěchu

Ne zda ten to jest jenž sedieše žebřě

Jiní praviechu ten jest který sedieše a žebráše

Jiní vecěchu Nebo ten jest

9. Jiní opět nikakéž Ale podobný k němu jest
Ale on pravieše já sem
10. vecěchu jemu
kako otvořeny tobě oči
11. Odpovědě
ten člověk jenž slóve Ježíš
bláto učinil i zmazal oči mé i řekl mi
Di na plavišče Siloe
a vyšel sem umyv i vízi
12. i řečechu jemu kde jest ten
Odpovědě nevědě
13. přivedú toho před zákonníky jenž slep byl
14. a bieše v sobotu když bláto učinil Ježíš ješto otvořil
oči jeho
15. Opět otázachu jeho zákonníci Kak jest *proziřel
on jim odpověděl
bláto položil na moji oči i umyl sem i *vízi
16. Praviechu jeden zákonniekuov
nenie ten člověk od Boha jenž soboty nechová
Jiní vecěchu
Kak móż hříšný člověk ty divy činiti
i bieše svár mezi nimi
17. Tehdy řečechu slepci opět
W 13b ty co o něm pravíš jenž tobě / oči otvořil
Ale on vecě
nebo prorok jest
18. nejěchu jemu viery Židové o něm by slep byl i viděl
až povolachu rodiny jeho jenž sú viděli
19. i otázachu jich a řkúce
To jest syn váš jehož praviete by se slep narodil
Kakož tehdy nynie vidie
20. Odpověděchu rodina jeho a řkúce
I viemy žet' tot' jest syn náš
neb slep narodil se
21. Kako nynie vidie toho neviemy
Nebo kto otevřel jeho oči my neviemy
*Otiežte jeho
léta má on sám za se sám mluví
22. nepověděchu rodina jeho báchu se Židuov
Již se biechu smluvili Židé

- ač by kto nazieval jej Bohem musil ven z modly
23. Proto rodina jeho vecě léta má jeho otažte
24. z(a)volachu opět člověka který slep bieše vecěchu jemu
Daj chválu Bohu
My viemy že ten člověk hřiešný jest
25. On odpovědě
Jest li hřiešný toho nevědě
jedno viem že sem slep byl Ale nynie vidím
26. Tehdy vecěchu jemu
Cot' učinil
kakt' oči otvořil
27. Odpovědě jim
Již sem pravil vám a slyšeli ste
Co opět chcete slyšeti
zda vy chcete učenníci jeho býti
28. Lajiechu jemu řkúce
ty jeho učenník bud'
Ale my Mojžiešovi učenníci smy
29. My vímy že Mojžiešovi Buoh mluvil
Ale toho neviemy odkad jest
30. ...
divně Nebo vy neviete odkud jest
a otvořil moje oči
31. Ale viemy že Buo hřiešných neslyší
Ale ač kto dělník Boží // jest a vóli jeho činí toho
uslyší
- W 14a
32. Na světě nenie slýcháno
by kto otvořil oči slepci narozenému
33. jedno by byl tuto od Boha sice nemohl by nic učiniti
34. Odpověděchu i řečechu jemu
V hřiešě narodil si sě všicek a ty učíš ny
i vyhnachu jej ven
35. uslyšav Ježíš že jest ven vyhnán
A když naleze jeho povědě jemu
Ty věříš v Syna Božieho
36. Odpovědě ōn a řka jemu
Kto jest pane abych věřil veň
37. i povědě jemu Ježíš
i viděl si jej a jenž mluví s tobú ten jest
38. tehdy on povědě

věři Hospodine
i padna následuje jeho

LIII.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; jeho] om. R - 2. tento] *ly* add. R; rodiči] *rodcze* R - 3. zjevena] *proneššena* R - 4. mosi] *muššy* R; diela jeho] *transp.* R; doňáž] *dokaz* R; nikte] *zadny* R; nemůž dělati] *transp.* R - 5. Dokud] *Dokad* R; světa] *tohoto* add. R - 6. to] *A praem.* R; z prsti] om. R; bláto] *blatcze* R (R add. *ex errore XII lineas, incipit any oblyczege...neprzygely šte mne expl., rub. del.*); omaza] *pomaza* R - 7. vecě] *powyedye* R; omyj na] *vmyg w* R; jenžto] *šlowe* add. R; Odšed promyv oči i přišel vidě] *y vmy y przyde wyda* R - 8. i takéž] om. R; susedi] *šuššyede* R; i ti] om. R; jej viděli Nebo dřieve] *wydyely gehu drzewe zze* R; žebrák bieše] *zebrzyešše* R; vecěchu] om. R; Ne zda] *wyemy* R; sedieše žebrě] *šedye zebrašše* R; ten] *tento* R; který...tenjest] om. R - 9. Jiní opět nikakěž] *A druzy prawyechu neny* R - 10. vecěchu] *y praem.* R; jako otvořeny tobě oči] *kako ššta šye ottewrzele oczy twogy* R - 11. zmazal oči mé] *polozyl na mogy oczy y wyzy* R; mi] *gešt* add. R; plavišče] *do* add. R; Si- loe] *a vmyg ššye* add. R; a vyšel] *y ššel* R; umyv] *y vmyl šem ššye* R - 12. i řečechu] *Proto weczechu* R - 13. toho] *geho* R - 14. když] *to* add. R; bláto učinil] *transp.* R; ješto otvořil oči jeho] *y ottewrzyel gehu oczy* R - 15. Kak jest *proziřěl (prorazyekl ms.)] *kte- rak by wydyel* R; odpověděl] *powyedyel* R; *vizi (wyerzy ms.)] *wyzy* R - 16. Praviěchu] *Prawyeshše* R; jeden] *z* add. R; nechová] *A* add. R; Kak] *gakz* R - 17. řečechu slepci opět] *weczechu opyet šlepemu* R; o něm pravíš] *prawyšš o tom* R; tobě oči otvořil] *ottewrzyel oczy two- gy* R; nebo] om. R - 18. nejěchu jemu viery] *newyerzychu gemu* R; o něm by slep byl] *o tom by byl šlep* R; i viděl] *potom powyedyel* R; povolachu rodiny jeho] *pozwachu gehu k ššoby rodyny* R; jenž sú vi- děli] om. R - 19. jest] om. R; jehož] *wy* add. R; by se slep naro- dil Kakož tehdy nynie vidie] *bywššye šlepa vrozena a yakošš ted ne- nye hledy* R - 20. Odpověděchu] *gym* add. R; řkúce] *rzkuoz* R; I vie- my žet' tot' jest syn náš neb slep narodil se] *wyeme zey šyn našš šlep vrodyl ššye* R - 21. Kako] *Ale yako* R; toho neviemy] *transp.* R; Nebo kto] *ktoly gemu* R; jeho] om. R; my] om. R; *Otiežte (O- tyezye ms.) jeho léta má on sám za se sám mluví] *letat ma tyezte ge- ho šamt za šye mluwy* R - 22. nepověděchu] *to powyedye* R; jeho] *ne- bo* add. R; Již] *Nebo* R; se biechu] *transp.* R; židé] *zydowe* R; ač by kto nazieval jej Bohem musil ven z modly] *kto by wyerzyl w buoh muššyly by z modly byty* R - 23. léta] *letat* R; otažte] *tyezte* R - 24. z(a)volachu opět] *opyet zawolachu šlepeho* R; který slep bieše] *genz byl šlep y* R; viemy] *wyeme* R; hřiešný] *hrzyeššnyk* R - 25. On odpovědě Jest li hřiešný] *Odpowyedye on gym Geštlyt hrzyeššnyk* R; jedno viem] *To wyedye* R; sem slep byl] *šlep byech* R; nynie vidím] *gyz wyzy* R - 26. učinil kakt' oči otvořil] *gešt uczynyl czy kako lyt oczy ottewrzyel* R - 27. Odpovědě jim] om. R; slyšeli ste co] *ššlyššy- te coz tolyko tyezete Czoz* R; učenníci jeho] *transp.* R - 28. Lajie- chu] *Tehdy praem.* R; jeho učenník] *transp.* R - 29. mluvil] *gešt* add. R; toho] *tohoto* R; odkad] *adkud* R - 30. divně] *Odpowyedye ten czlo- wyek y weczye gym tot gešt dywne praem.* R; Nebo vy] *ze* R; a otvo- řil moje oči] *an ottewrzyel oczy mogy* R - 31. Ale ač] *Pakly* R; dělník Boží] *buozy šluha* R; a vůli jeho činí (-ye ms.)] om. R; uslyší] *šlyššy* R - 32. otvořil oči slepci narozenému] *ottewrzyel šlepczye vro- zeneho* R - 33. jedno] *acz* add. R; byl tuto od Boha sice nemohl by] *od boha ten byl nemoh* R - 34. jemu] om. R; hřiešě narodil si se vši- cek a] *hrzyeššyech ššy vrozen y* R; ty učíš] *transp.* R - 35. jest ver

vyhnán A když] *geho vyhnachu wen* R; jeho povědě] *gey y wecze* R -
 36. jemu] om. R; jest pane] *gššy hošpodyne* R; věřil veň] transp.
 R - 37. i povědě] *wecze* R; ten] *tent* R - 38. povědě věři Hospodi-
 ne] *odpowyedye wyerzym* R.

LIV. *Feria V. post dominicam IV. in Quadragesima -
 J 5,17-29*

17. V onom časi

Pověděl Ježíš sboróm židovským
 Otec můj ted' dělá a já dělaji

18. Proto více hledáchu jeho Židé zabítí

nebo netoliko tupíše sobotu
 i Otcě svého nazváše Bohem
 roven se činieše Bohu
 Odpovědě Ježíš i vecě jim

19. zavěrné zajisté pravím vám

Nemož Syn od sebe nic učiniti
 jedno což uzří Otcě činiec
 Cokolvěk on učině též i Syn učiní

20. Nebo miluje Syna

a vše pokáže jemu což sám *činí
 i veče toho ukáže jemu diela Abyste se divili

21. jakož Otec *zkřiesí mrtvého i oživí

takéž i Syn které chce živí

22. ani Otec koho soudí

Ale všicek súd dal Synovi

23. aby všickni ctili Syna jako ctie Otcě

W 14b

kto nectí / Syna nectí Otcě jenž jeho poslal

24. Zavěrné zajisté pravi vám

Nebo ktož mé slovo slyší a věří jemu jenž mě poslal
 ten má věčný život
 i v súd nebude ale jde z smrti v život

25. zavěrné zajisté pravi vám

Nebo přide čas i nyní jest
 Když umrlí uslyší hlas Syna Božieho
 A kteří uslyšie oživú

26. jakož Otec má život sám v sobě

takéž i Synovi dal život mieti sám v sobě

27. i moc dal jemu súd činiti

nebo Syn člověčí jest

28. Nerod'te diviti se tomu
nebo přide čas v němžto všickni ješto v robiech jsú
uslyšie hlas Syna Božieho
29. i ješto dobřě učinili půjdú v život věčný
kteří zle učinili v oheň věčný

LIV.: W, R] deest A, C, D, S

17. V onom časi] om. R; sboróm židovským] *šboru zyduwškemu a rzka* R; ted'] *dotad* R; a já] *ay* R - 18. více] *wecze* R; židé] *zydowe* R; sobotu] *Ale* add. R; nazváše] *prawyęšęe* R; roven se činieše] *rowna ge wczyny* R; Odpovědě] *gym* add. R; i vecě jim] *a tak rzka* R - 19. zavěrné] *a* add. R; pravím] *prawy* R; syn] *šam* add. R; nic učiniti] *nycze* R; činiec Cokolvěk] *czynyecze czozkolywyek* R; učině] *wczynył* R; i] om. R; Syn] *rownno* add. R - 20. Nebo] *otecz* add. R; což] *czoškolowyek* R; *činí (-ye ms.) W; večie] *wyeczy šye* R - 21. *zkřiesí (-ye ms.) mrtvého i oživí] *wzkrešęęęe mrtwe y zywe* R; které] *kohoz* R - 22. všicek] om. R; súd dal] transp. R - 23. jako] *yakoz* R; Syna] *ten* add. R; jeho poslal] transp. R - 24. Zavěrné zajisté] transp. R; Nebo] *ze* R; ten] om. R; i v súd nebude] *A na ššud nepoyde* R; z] *od* R - 25. zavěrné zajisté] *Gyšte* R; i nyní] *a gyz* R; jest] *ze* add. R; kteří uslyšie] *kto budu šlyšęyety* R - 26. jakož] *Nebo* praem. R; má život] transp. R; takéž...v sobě] om. R - 27. i] *A* R - 28. Nerod'te] *Proto* praem. R; diviti se] transp. R; tomu] om. R; nebo] *ze* R; němžto] *nyezto* R; ješto] *genz* R - 29. i ješto dobřě učinili půjdú] *y poydu gešto gšęu dobrze czynyly* R; kteří zle učinili (zle add. ms.)] *A gešto zle czynyly* R; věčný] *Nebo wzkrzyęęęenye šudowe bude* add. R.

LV. *Feria VI. post dominicam IV. in Quadragesima -*
J 11, 1-45

1. V onom časi
Bieše některý stonavý Lazař od Betaně
hrádku Marie a Marty bratr jich
2. Ale Maria bieše ješto zmazala bieše mastí
a utřěla nohy jeho vlasy svými
jejížto bratr Lazař nemáháše
3. tehdy poslachu sestry k Ježíšovi a řkúce
Pane viz ten jehož miluješ nemáhá
4. uslyšěv to Ježíš vecě jim
Nemoc ta nenie k smrti než pro chválu Božie
aby Syn Boží byl jí pochválen
5. než milováše Ježíš Martu a sestru její Mariji a Lazařě
6. a jakž slyšě že Lazař nemáháše
v tom miestě osta za dva dny
7. Tehdy potom vecě učenníkóm svým //

W 15a

Pod'my opĕt do Źidovstvie

8. Povĕdie jemu mladĉí
Mistře vnovĕ chtiechu tĕ tam Źidĕ kamenovati a opĕt tam
navracije(š) sĕ
9. Odpovie Ježíš
však dvanášt jest hodin za den
Ktož ve dne chodí *neurazí sĕ nebo světlost má tohto
svĕta
10. Ale chodĕ v noci urazí se Nebo v nie světlost nenie
11. to povĕdĕv
potom svým mladĉím
Lazař přítel náš spí
Ale jĕdu abych ze sna ubudil jej
12. Povĕdie jemu mladĉí
Pane když spí zdráv bude
13. To Ježíš povĕdĕ mienĕ smrt jeho
než oni mienichu by o snu mluvil
14. Tehdy die jim zjevnĕ
Lazař umřĕl jest
15. i raduji se pro vás abyste věřili neb sem nebyl tam
Ale pod'my k němu
16. Tehdy Tomáš povie k mladĉím
pod'myž i my a umřem s ním
17. i přijde Ježíš i najde jej štyři dny v hrobĕ ležiece
18. Bieše Bethania u Jeruzalema jako za *patnáste honóv
19. mnozí Źidóv přijidechu k Mařie a k Martĕ
aby je utĕšili
20. Marta jakž slyšĕ že Ježíš přišel vybĕže protiv němu
než Maria doma sedieše
21. i povie Marta k Ježíšovi
Pane by zde byl mój bratr nebyl by umřĕl
22. Ale i nynie viem že což kolvĕk budeš žádati na Božĕ Dá
tobĕ Buoh
23. die jie Ježíš
Vstane bratr tvój
24. die jemu Marta
vědĕ že vstane na vzkřiešenie u poslední den
25. Povie jí Ježíš
já sem vzkřiešenie a život
ktož u mě věří aĉ by umřĕl ožive

- W 15b
26. A všeliký / živ jsa věřil u mě neumře na věky
Věříš tomu
27. Die jemu
zajisté Pane
já sem věřila že s ty Kristus Syn Boha živého jenž s
na tento svět přišel
28. řeknúci to
jde i povie Marii sestřě svéj tajně řkúci
Mistr přišel a volá tě
29. ta slyševši vstanúci brzo i jde k němu
30. ješče Ježíš nebieše přišel v hrádek
než ješče tu bieše ješto Marta protiv němu bieše vyšla
31. tehdy Židé ješto s ní v domu biechu těšíc ji
když viděchu že Maria vstavši vskořě i *vynide
jdiechu za ní a řkúce
jdet' k hrobu aby plakala tam
32. Maria přišedči kdežto Ježíš bieše
padši k nohám jeho i vecě jemu
Pane by byl zde bratr můj nebyl by umřěl
33. Ježíš jakž ji uzřě plačíc
a Židy ješto s ní kvielíchu
steskliv sobě v duše smúti se v sobě 34. i vecě
kde jest položen
řečechu k němu
Pane pod' a viz
35. i počě slzeti
36. Židé zmluviechu
viz kakot' jej miloval
37. něteří mezi Židy pověděchu
nemohl ten ješto oči slepému urozenému otvořil zpósobi-
ti aby tento neumřěl
38. Ježíš opět smuten v sobě k hrobu přistúpi
tudiež bieše hrob kamenem svrchu přiložený
39. i die Ježíš
zdvihněte kámen
Odpovie Marta sestra jeho umrlého
Pane Jižt' smrdí
štvrtý den již leží
40. i die jí Ježíš
*I kakt' sem pověděl budeš li věřiti uzříš divy

41. ...
 W 16a Tehdy Ježíš vzdvih oči vzhóru i die
 Otče // děkuji tobě Nebo s mě vždy sl(yš)al
42. nebo sem věděl že s mě vždy slyšal
 to sem mluvil *pro lid ješto tuto stojie
 nebo s ty mě poslal
43. Řekl to velikým hlasem křičě
 Lazaře vyndi ven
44. a inhed vynide jenž umřěl
 bieše nohy a rucě i tvář
 vše by zavázáno
 Povědě jim Ježíš
 Rozvěžte a nechajte ho odjíti
45. Tehdy mnozí z Židův jenž s Marijí biechu přišli viděv-
 še ten div
 věřichu veň

LV.: W, R, D (in D om. vv. 1.-5.)] deest A, C, S

1. V onom časi] om. R; některý stonavý] *geden nemoczny gmenem* R; hrádku] z *hradku nebo z kaštela* R; bratr jich] *šestry geho* R -
 2. Ale Maria] A R; zmazala bieše] *hošpodyna mazašše* R; utřěla] *utyerašše* R; nohy jeho vlasy] *transp. 321* R; svými] om. R; je-
 jížto] *genz* R - 3. tehdy] *Proto* R; poslachu sestry] *transp. R;*
 sestry] *geho* add. R; Ježíšovi] *hošpodynu* R; viz ten] *ay* R; ne-
 máhá] *nemoha* R - 4. uslyšěv] *Tehdy praem.* R; to] om. R; ta] *ta-*
to R; k smrti než pro] *na šmrt Ale za* R; Syn Boží byl jí pochválen]
chwalen byl šyn buozy R - 5. než] *Nebo* R; její] *gmyem* add. R; a]
 y R - 6. a jakž slyšě] *Protošš kdyz vššlyšše* R; Lazař] om. R; ne-
 máháše] *nemaha* R, *Tehdy gedno ošštal* add. R; v] *na* R; místě] *in-*
cipit D; osta za] om. R, D - 7. Tehdy potom] *Potom kdyz by* R, def.
 D, *po tyech dnech* add. R, D; vecě] *powyedye* R, D; Pod'my opět do
 Židovstvie] *Gdyemy* R, *Gdyeme* D, *do zydownstwa opyet* R, D - 8. Pově-
 die] *Y powyedyechu* D, *Odpowyedyechu* R; mladčí] *vczedlnyczy geho*
rzkucze R, D, *opyet* add. R; vnově chtiechu] *nentye weczašš* R, *ny-*
nye i weczas D; tě tam Židé kamenovati] *hledachu tye zydowne zabyty*
R, hledachu tye zydowne hubyty D; a] om. R; tam navracije(š) sě]
gdešš k nym R, D - 9. Odpovie] *Odpowyedye* R, D; Ježíš] *a rzka* add.
 D; však] *wyem ze* add. R, D; dvanást jest hodin za den] *transp.*
31452 R, D; Ktož ve dne chodí *neurazí (in rasura mg. *nawraty* ms.)
 sě] *Nebo acz kto za dne chodyty bude (bude om. D) vrazen nebywa* R,
 D; má tohto světa] *tohoto šwyeta wydy* R, D - 10. Ale chodě v noci
 urazí se] *Pakly bude w noczy chodyty vrazen bywa* R, *Pakly bude cho-*
dyty w noczy vrazen bude D; v nie] om. R, D; nenie] *w nyem* add.
 R, D - 11. svým mladčím] *wecze gym a rzka* R, D; přítel náš] *wašš*
prytel R; jdu abych ze sna ubudil jej] *poydem a zbudymy (-me D)*
geho ze šna R, D - 12. Povědie jemu mladčí Pane když] *Odpowyedye-*
chu mu proto (proto gemu D) vczedlnyczy geho hošpodyne acz R, D -
 13. To] *Nebo* R, D; Ježíš povědě] *powyedyel byešše ihus* D, R; mie-
 ně] om. R, D; smrt] *o šmrti* D, *od šmrti* R; než] *Ale* R, D; mieni-
 chu by o snu mluvil] *domnyewachu šye o špany šnowem mluwy* R, D -
 14. die] *wecze* R, D; zjevně] *a rzka* add. R, D - 15. *il ya* R, *a ya*

D; vás] wy R, D, proto add. R; neb sem nebyl tam] *Nebo ya nebyl sem tu* R, D; pod'my] *poydem* R, *poydme* D - 16. Tehdy] proto R, D; Tomáš povie k mladčím] *wecze Thoma* genz nazwan *gešt dydymus k uczennykom* R, D; pod'myž i my a umřem] *gdyemy* (-me D) *abychom umrzymy* R, D - 17. i] *Protoz* R, D; přijde] *przygyde* D; najde je] *nalezee geho* D, *nalezee ho a* R; v hrobě ležiece] transp. 312 D, R; ležiece] *lezye* R - 18. Bieše] *nebo praem.* R, D; u] podle R, D; za *patnáste (*paštne* ms.) honov] *v patnaczyty honech* R, *w patnadczyet honech* D - 19. mnozí] *Protoz praem.* R, D, *mnoho* R, z add. D; přijdechu] *byechu przy* R, D; k Mařie a k Martě] *k martye a k marygy* R, D; utěšili] *obwešelyly o bratru gych* R, D - 20. Marta] *Proto praem.* R, D; jakž slyšě] *kdyz v* R, D; Ježíš přišel] transp. R, D; vyběže protiv němu] *przybyeze geho* R, *przyedbyeze geho* D; než] *ale* R, D - 21. i] *Tehdy* R, D; povie Marta] *martha wecze* R, D; Pane] *hošpodyne* R, D; zde byl] transp. R, D; můj bratr] transp. R, D - 22. i nyní] *gyz to* R, D; budeš žádati na Božě] transp. 3421 R, 2341 D - 23. die jě Ježíš Vstane] *Powyedye gey* (gye D) *buah* (*ihūs* D) *wzkrye* R, D - 24. die] *y wecze* R, *wecze* D; vědě] *hošpodyne wyem* R, D; na vzkřiešenie u poslední den] *to* *wzkrye* R, D - 25. Povie jí] *Powyedye gym* R, def. D; sem] om. R; a] *yRpm.* D; kdož u mě věří] *Take kto wyerzy v mye* R, def. D; by] om. R, def. D; ač... 26. ...věřil] def. D; ožive] *bude vzywen* R - 26. všeliký] *tak kazdy* R; živ jsa] om. R; věřil u mě] *v mye wyerzy* R; věříš] *ly* add. R, def. D; tomu] *w to* R, def. D - 27. Die] *wecze* R, def. D; zajisté Pane] *ow* R, D; Kristus] om. R, def. D; jenž s] *genz* R, def. D; na tento svět] def. D - 28. řeknúci to jde i povie Marii sestřě svéj] *A kdyz to powedye odehyde y zawola maryge* R, def. D; řkúci] *y wecze* R, D; Mistr přišel] def. D, *gešt* add. R, D - 29. ta] *Ale ona* R, D; slyševši] *yakz v* R, def. D; vstanúci] *w* R, D; jde] *przygde* R, *przygyde* D - 30. ješče] *Ale praem.* R, D; Ježíš nebieše přišel] transp. 231 R, D; v hrádek než] *do kaštela do hradka Ale* R, *do Caštellum do hradka Ale* D; tu] om. R, D; bieše] *w tom myeštye* add. R, D; ješto] *przyede* R, D; protiv němu bieše vyšla] om. R, D - 31. tehdy Židé ješto] *Proto zydowe genz* R, D; s ní v domu biechu] transp. 51234 R, D; těšíc] *y vtye* R, D; že Maria vstavši vskořě i *vynide (*wynyede* ms.) jdiechu za ní a] *marygy ze wštala a chodyla na* R, D; jdet'] *Nebo gde* R, *Nebo gdye* D - 32. Maria] *Proto praem.* R, D; přišedči] *tam kdyz przyde* R, *kdyz przygyde* D; kdežto] *gešto* R, D; Ježíš bieše] transp. R, D, *vzryew* R, D; padši] *pade* R, D; Pane] *hošpodyne* R, D - 33. Ježíš] *A kdyz praem.* R, D; jakž] om. R; jí uziřel] transp. R, D; Židy ješto s ní kvielíchu steskliv sobě v duše] *zyde genz* R, D; se v sobě] *duch y zamuty* R, D - 34. jest položen] *šte geho polozyly* R, D; řečechu k němu Pane] *weczzechu gemu* R, *weczyechu gemu hošpodyne* D - 35. i počě slzeti] *Tehdy plakal gešt ihūs* R, D - 36. Židé] *Proto praem.* R, D; Židé zmluviechu] *krzyczyechu zyde* R, *rzeczzechu zyde* D; viz kakot' jej miloval] *Ay kako mylowaše geho* R, D - 37. něteří mezi Židy pověděchu] *Ale nyekterzy z nych mlwuyechu* R, D; nemohl ten ješto oči slepému urozenému otvořil způsobiti aby tento neumřel] *zдалy nemohl wczynyty aby byl nevmrzel genz byl otwořyl oczy šlepemu* R, D - 38. Ježíš] *Proto praem.* R, D; opět smuten v sobě k hrobu přistúpi tudiež] *druhe zamuty* R, D; hrob kamenem svrchu přiložený] *kamen na nyem polozen* R, D - 39. i die] *wecze* R, D; kámen] *Ale ihūs pozdwyh druge oczy wecze* add. R; Odpovie] *Odpowyedye gemu* R, D; sestra jeho] transp. D, *toho* R; umřelého Pane Jižt'] *genz umrzymel bye* R, D; hošpodyne *gyz* R, D; štvrtý den již leží] *nebo trzy dny lezal gešt*

R, D, w zemy add. R - 40. i die] *wecze* R, D; jí] *gyey* D; *I (V ms.) kakt'] *wššak* R, D; sem pověděl budeš li věřiti] def. D, *šem powyedyel tobye ze acz gššy wyerzyla* R; divy] *chwalu buozy* R, D - 41. Tehdy] *Protoz wzdwyzechu kamen Ale* R, D; vzdvih] *pozdvih druhe* R, D; vzhóru] om. R, D; i die] *wecze* R, D; tobě Nebo s mě vždy sl(yš)al] *toho zešš všlyšal mye* R, *tobie ze všlyšal šy mye* D - 42. nebo] *ya* R, D; že s] *ze* R, D; mě vždy] transp. D; slyšal] *ššlyššyšš* R, D; to sem mluvil *pro lid (*prolyl* ms.) ještě tuto stojie] *Ale pro tento lyd gešto okolo našš štogye rzyekl ššsem aby wyerzyla* R, D; nebo s] *ze ššy* R, D - 43. Řekl to] *Kdyz to powyedye tehdy* R, D; křičě] *zawola* R, *zwola* D; vyndi] *poyd* R, D - 44. a] *Tehdy* R, D; inhed] *wšta y* add. R, D; vynide] *pogyde* R, D; jenž] *byešše a* add. R, D; bieše nohy a ruce i tvář vše by zavázáno Pověděl] *šwazanymy nohamy y rukamy A oblyczyey gehu byešše proštyeradlem* (transp. D) *zawaššan wecze* R, D; Rozvěžte a nechajte ho] *Odwyzte gey a kazte gemu* R, D - 45. Tehdy] *Protoz* R, D; s] *k* R; s Marijí biechu přišli] transp. 3412 R, D; s Marijí] *a martye* add. R, *a k martye* add. D; viděvše ten div věřichu veň] *wydyely gešto vczynyl y wyerzyla w ney* (*nen* ms.) R, *y wydyely gešto vczynyl y wyerzychu w neho* D; veň] *Ale šwyedecztwe twe nenye prawe* add. R (cf. J 8,13!).

LVI. *Sabbato post dominicam IV. in Quadragesima -*
J 8,12-20

12. V onom časi

Pověděl Ježíš sboróm židovským

já sem světlost světa

kto následuje po mně nechodí v temnosti

Ale bude mieti světlost života

13. Tehdy řečechu jemu zákonníci

Ty sám o sobě svědčíš svědečstvie

Svědečstvie tvé nenie pravé

14. Odpovědě Ježíš i vecě jim

Ač já svědečstvie sám o sobě nesu

svědečstvie mé pravé jest

nebo vědě odkad sem přišel a kam jdu

15. vy tělestně súdíte

já nesúdím ijednoho

16. i ač já súdím súd mój pravý jest

nebo nejsem sám

nebo tří člověkuov svědečstvie pravé jest

já sem jenž svědčím sám za se a svědčí za mě jenž poslal mě Otec

17. a (u) vašem zákonu psáno jest

Nebo dvě člověkuov svědečstvie pravé jest

18. já sem jenž svědečstvie dávám o sobě

... jenž mě poslal Otec

19. Povědiechu jemu Židé

W 16b

kde / jest Otec tvůj

Odpovědě Ježíš

ani mne víte ani Otce mého

ač mě víete snad byste i Otcě mého věděli

20. Ta slova mluvil jest Ježíš na slúpu kážě v chrámě

a nikte nesáhníeše rukú naň nebo nebyl přišel čas jeho

LVI.: W, R, D] deest A, C, S

12. V onom časi] om. R, D; Pověděl] *Prawye R, Prawyešše D; sboróm židovským] zboru zydownskemu R, D; světlost] tohoto add. R, D; kto následuje] Ktoz gde R, D; v temnosti] we tmye D, wycznye R - 13. řečechu jemu] *weczzechu mu R; zákonníci] zydowne R, D; sám] za šše add. R, D; o sobě svědčíš] transp. 312 R, D; svědečstvie] om. D, twe neny prawe add. R - 14. Odpovědě] gym add. R, D; svědečstvie sám o sobě] transp. 2341 R, 2134 D; odkad] *adkuđ R; přišel] om. R, D; jdu] Ale wy newyete odkad šem a kam gdu add. R, D - 15. tělestowně] podle tyelešsenštwe R, D; súdíte] *šudte R; súdíte] Ale add. R, D; nesúdím] nešuzy R, D - 16. i ač já súdím] *pakly šuzy ya R, D; súdím] Ale add. R; nebo] ya add. R, D; nebo tří...za mě] om. R, D; jenž poslal mě] *Ale genz mye pošlal R, D - 17. zákonu] *zakonye R, D; Nebo...pravé jest] om. R; Nebo dvě] *ze dwu nebo trzy D - 18. svědečstvie] *šwyedczy R, šwyedczym D; dávám] om. R, D; o sobě] *za šše A šwyedeczštwe za mye šwyedczy a ottecz R, D; Otec] om. R, D - 19. Povědiechu] *Rzeczzechu R, D; jemu] mu R; Židé] *proto zydowne R, D; mého] wyete add. R, D; ač mě víete] *Pakly byšte mne wyedyely R; mě víete...mého] def. D - 20. na slúpu] om. R, D; kážě] *a vczye add. R, D; nikte nesáhníeše rukú] *yzadny (nykto D) neztyhnyešše ruky R, D; nebyl přišel] *geštwe neprzyššel byešše R, D.****************

LVII. *Dominica V. in Quadragesima - J 8, 46-59*

- S 143a₁ 46. Pověděl Ježíš sboru židovskému a kniežatóm popovým
(148a₁) kto mezi vámi bude mě tresktati pro hřiech
Ač pravdu pravi proč mi nevěříte
47. kto jest od Boha slova Božie slyší
proto vy neslyšíte nebo ot Boha nejste
48. Odpověchu jemu Židové řkúce
- S 143a₂ Jistě do / bře pravíme Samaritánus ty si a bės jmáš
(148a₂) 49. odpovědě Ježíš
jáz bėsu nejším
ale ctím Otce mého ale mne ste vy nepoctili
50. Jáz nehledaji své chvály
ale jest kto hledá i súdí

51. Cele jistě pravi vám
Bude li kto mé kázanie chovati smrti věčné nepokusí
52. i řečechu jemu Židové
Již známe že bės jmáš
Abraham a proroci jsú zemřeli
a ty pravíš kto mé kázanie chová nepokusí smrti
53. zda s ty větší našeho otce Abrahama jenž umřel jest
i proroci
kým ty se činíš
54. Odpovědě Ježúš
Ač jáz chváli se sám nice nenie chvála má
jest Otec muoj chválí mě
jehož vy pravíte Buoh náš jest
55. i nepoznali ste jeho
ale jáz sem znal jeho
A řku li neznal sem budu s vámi v roveň selhal
Ale jáz vědě jej
i kázanie chovaji jeho
56. Abraham otec váš radoval se aby viděl den muoj
viděl a vesel byl
57. Řechu k němu Židové
Pětidcát let ještě nejmás a viděl si Abrahama
58. vece jim Ježúš
Jistě pravi vám
dříve než Abraham byl jáz sem
59. vzechu Židové kamenie aby naň metali
ale Ježúš skry se i vynide z chrámu

LVII.: S, C, D, R, W] deest A

46. Povědě] *Mluwyęšę R, C, D, U onom czyašę praem. W; Ježúš] k add. R, C; popovým] A tak rzka add. R, D, tak rzka add. C; mezi vámi] z wašę W; bude] om. D; pro hřiech] z hrzyechu W; pravi] wam add. W, C, D, R; mi nevěříte] newyerzyte mnye W - 47. Boha] ten add. C, D; slova] šlowo C; Božie] bozyeho W; slyší] pošlucha W; neslyšíte] nepošluchate W; nebo] neb C; ot] z R, C, D - 48. Odpověchu] Odpowyedyechu W, R, C, D; jemu Židové řkúce] zydo-we a rzkucze gemu R, C, D, zyde y weczyechu W; Jistě] Zdały R, C, D, Gešęczye W; dobře] my add. R, C, D; pravíme] prawymy W, D, nebo add. W; Samaritánus ty si] transp. 231 R, C, D, W, y pohan add. C, nebo pohan add. R, D; bės] byęšę R, C, D, dyabla W; jmáš] w šobyę add. D, R - 49. bėsu] byęšę R, C, D, dyabla W; mne ste vy] transp. 321 R, C, D, W - 50. své] me R, D, mey W; ale] om. W; i] a W - 51. Cele] Zawyerne W, C, D, zawyerno R, y add. C, a add. D; jistě] zagyšę W, R, C, D; Bude li kto mé kázanie chovati] Acz kto*

me *š*lowo bude chowaty W; věčné] om. W; nepokusí] nevzrzy na wyeky W, y nepokušši na wyeky C, nevzrzy y nepokušy na wyeky R, D - 52. i] Proto R, D, praem. C, om. W; řečechu] weczechu R, C, D; známe] znamy W, D; běs] byešša R, C, D, dyabla W; Abraham] umrzyel giešt add. W, R, C, D; a] y W; jsú zemřeli] om. R, W, C, D; pravíš kto mé kázanie] dyešš Acz kto kazanye me W; chová] bude chowaty R, C, D; nepokusí smrti] šmrti neokuššy na wyeky R, C, D, nevzrzy šmrti na wyeky W - 53. zda s] zdalyš R, Zdaly šy C, D; věcší našeho otce Abrahama] wyeczyey nez našš otecz Abraham W; i] a W; proroci] zemrzely gšsu add. R, C, D, umrzyely gšsu add. W; kým ty sě] Czym šye ty R, D, Czym ty šye C, Czo z šebe W - 54. chváli] chwalym W, R, C, D; sě sám] transp. R; nice nenie chvála má] transp. 3412 W; má] Ale add. R, C, D; muoj] genz add. W, C, D, gez add. R; Buoh náš jest] by bil wašš buoh W, ze buoh wašš gešt R, D, by boh wašš byl C - 55. i] a W, awššak R, C, D; nepoznali ste] neznate R, C, D; A řku li] Pakly rzku R, C, D; sem] gehu add. W, R, C, D; v roveň] zarowno W, R, C, D; selhal] nazwan lharz R, C, D, lharz W; jáz] om. W, R, C, D; jej] gehu R, C, D - 56. sě] gešt C; viděl a vesel byl] wydyl y radowal šye W, a wydew y byl weššel R, C, D - 57. řeču] Rzyeczyechu W, Proto rzeczechu R, C, D; k němu] mu R, gemu D, k nym C; Pětidcát] Padeššat W, R, C, D; viděl si Abrahama] wydylšš Abraham W - 58. vece] Powyedye W, R, D; vece...pravi] def. C; Jistě] zagyšte R, D, zawyerne zagyšte W; byl] om. R; sem] byl add. W - 59. vzechu] Tehdy proty nyemu R, C, D, podwyhachu W; Židové] zydye C, zyde W, zdwyzechu add. R, D, wzdwizechu add. C; aby naň metali] aby nan luczyely W, y luczely nan R, C, D; ale] om. W.

LVIII. *Feria II. post dominicam V. in Quadragesima -*
J 7, 32-39

W 17a

32. V onom časi

Poslali kniežata a zákonníci a licoměrníci služebníky aby Ježíše jeli

33. Řekl jim proto Ježíš

Ješče malý čas s vámi sem
a pójdu k tomu jenž mě poslal

34. hledá(te) mne a nenaleznete

a kdež já sem vy nemůžete přijíti

35. Pověděchu Židové sami k sobě

kam chce tento jíti ač ho nenalezní
zda mezi pohany chce jíti učiti jich

36. která jest to řeč jenž řekl hledáte mne a nenaleznete

a kam já jdu vy nemůžete přijíti

37. Na poslední den veliký hodný

stáše Ježíš i voláše a řka
kto chce píti přída ke mně i pi

38. ktož věří u mě jakož písmo praví

potoci z jeho břicha potekú živé vody

39. Ale to povědě z Duchu jenž vzítí mějíchu věříce veň

LVIII.: W, R, C, D] deest A, S

32. V onom časi] om. R, C, D; a licoměrníci] om. R, C, D; služebníky] *šwe* add. R, C, D; aby Ježíše jeli] om. R - 33. Řekl jim proto] *proto wecze gym* R, C, D; malý] *nemaly* R, *namaly* C, D; mě] *ge* add. C - 34. hledá(te)] *hledate* R, C, D; a] *ale* C; nemůžete] *nemozte* R - 35. Pověděchu] *Proto weczechu* R, C, D; Židové sami k sobě] *mezy šebu zydowne* R, D, *mezy šebu zydie* C, I add. C; chce tento] transp. R; ač ho nenalezní] *acz geho nenaleznem* D, *ze geho nenaleznem* C, *gehoz nenalezemy* R, A add. R, D; jíti] *a* add. R, C, D; jich] *ge* R, C, D - 36. která] *kaka* R, C, D; jest to] transp. R, C, D; jenž řekl] *gešto mluwyešše a rzka* R, C, D; -dáte mne a nenaleznete] def. C; a] om. R; a kam] *a kamo* C, D, *a kaz* R; nemůžete] *nemozte* R - 37. Na] *A na* C, D, *A* R; hodný] *hod* R; i] *a* R, C, D; a řka] *Acz* add. R, C, D; i] *ten* R, om. C, D; pi] *pyze* C - 38. písmo praví] *prawy y ššwyledczy pyšmo* R, C, D; břicha] *brzycha y zywota* R, D, *zywota y z brzycha* C - 39. z Duchu] *šwateho* add. R, C, D; jenž] *genze* C, *chtyechu* add. R, C, D; mějíchu] om. C, D; vzítí] *wyerzyty* R; věříce veň] transp. R, C, D.

LIX. *Feria III. post dominicam V. in Quadragesima -*
J 7,1-13

1. V onom časi

Chodieše Ježíš do Galilea /

W 17b

a nechtieše jíti do Židovstva

nebo hledáchu jeho Židovstvo zabítí

2. nebo bieše den hodný židovský bliz

3. vecěchu jemu bratřie jeho

Odejdi odtad a di do Židovstva

aby učenníci tvoji viděli tvá diela ješto ty činíš

4. Nebo nižádný tajně ničse *nečiní

Ale on hledá zjevně býti

ač to činíš zjevieš se sám světu

5. ani bratřie jeho věřichu veň

6. Proto vecě jim Ježíš

Čas mój ješče nepřišel

Ale čas váš vezdy jest hotov

7. Nemóž svět nenáviděti vás

Ale mě nenávidie

Nebo já svědečstvie o tom dávám Nebo diela jeho zlá sí

8. vy děte k tomuto hođu

já nepójdu k tomuto dni hođu

Nebo nepřišel ješče čas mój

9. To když on povědě sám osta v Galilee
 10. A když bratřie jeho k tomu hođu jidechu
 Tehdy on jide
 ne světle ale tajemně
 11. Tehdy Židové hledáchu jeho na tom svátku a řkúice
 kde jest ten
 12. a bieše veliké šeptanie o něm v lidu
 Tu něteří diechu že jest dobrý
 a jiní diechu nenie
 Ale svodí lid
 13. nižádný zjevně nemluvíše o něm pro strach židovský

LIX.: W, R, D, C (v. 3. des. C)] deest A, S

1. V onom časi] om. R, C, D; Galilea] *galylee* R, D; a] *nebo* R, C, D; nechtieše] *nechtyechu* R; nebo] *zde* R, C, D; Židovstvo] *zydowe* R, D, *zyde* C - 2. nebo] *A tehdy* R, C, D; bliz] *šcenopheya tak rzeczeny* add. R, C, D - 3. vecěchu] *Tehdy praem.* R, C, D, *rzeczechu* D; Odejdi] *Odšed* R; odtad] *odtud* R, C; a di] om. C; tvá] *twoge* R; činíš] des. C - 4. nižádný] *ygeden* R, D; ničse *nečiní (-ye ms.) Ale on] *nycz uczyny I* R, *nycze czyny I* D; hledá] *šam* add. R, D; zjevně] *nebo šwyetle* add. R, D; činíš] *uczynyšš* R, D - 5. ani] *A nycz* R; věřichu veň] *wen gešczye wyerzychu* R, D - 6. vecě] *powyedye* D; vecě jim Ježíš] transp. 312 R, D, *a rzka* add. R, D; nepřišel] *gešt* add. R, D; vezdy] *wzdy* D, *wdy* R - 7. Nemóž] *Nemoze* R, D; mě] *mne* R, D; já svědečstvie ... 3. ... hođu] om. R, D; tomuto dni] *tomu* R, D; nepřišel ješče] *neprzyšszel gešt* R - 9. To když] *A kdz to* R, D; povědě] *odpowyedye* R; sám] *on* add. R, D; Galilee] *galiley* D (a hoc loco in D media columna abscissa) - 10. A když] def. D, *tam gydech* add. R; bratřie] *bratrzy* R; hođu] *lydu* R, def. D; jidechu] om. R, D; Tehdy or.] def. D; jide] *šam gyde k tomu* D, *šam gde k tomu dny hodnyemu a* R; ne světle] *našwyetle* D; ale] *a yako* R, D; tajemně] *taynye* R, def. D - 11. Tehdy] def. D; Židové] *proto* add. D; hledáchu] *proto* add. R; -dáchu jeho na tom] def. D; kde jest ten] def. D - 12. a] *y* R; a bie-] def. D; šeptanie o něm v] def. D; šeptanie] *reptanye* R; v lidu] *mezy šborem* R, *šborem* D; Tu něteří diechu] *Nyekterzy prawychu* R; -ří diechu že] def. D; diechu ne-] def. D; diechu] *prawyechu* R; nenie] *tak* add. R, D; Ale] *ze* add. R, D; svodí lid] def. D; lid] *lydy* R - 13. nižádný zjevně nemluvíše o něm] *y šbor zadny proto o nyem zgewnye mluyesše* R, *Nykte proto o nyem* D; zjevně nemlu-] def. D; strach] *lyd* R, D.

LX. *Feria IV. post dominicam V. in Quadragesima -*
J 10, 22-38

22. V onom časi

Staly se hody v Jeruzalemě

a zima bieše

23. A chodieše Ježíš v chrámě i v obchodě Šalomúnově

24. ostúpichu jej Židové řečechu jemu
i dokovad duši naši béřeš
W 18a Jsi li ty Kristus pověz // nám zjevně
25. Odpovědě jim Ježíš
Mluviem vám nevěříte
Diela která já činím ve jmě Otcě mého
ta svědečstvie povědie o mně
26. Ale vy nevěříte nebo nejste z ovec mých
27. Ovcě mé hlas můj slyšie
i já je znám
i chodie po mně
28. a já věčný život dávám jim
a věčně nezahynú
ani jich kto vynme z mých rukú
29. Otec můj jenž mi dal věcčí jest všech
a nikte nemóž vynieti z rukú Otcě mého
30. já a Otec jeden svě
31. podvižechu kamenie Židové aby jej kamenovali
32. Odpovědě jim Ježíš
Mnoho dobrého diela ukázal sem vám od Otcě mého
Pro něžto dielo chcete mě kamenovati
33. Odpověděchu jemu Židové
z dobrého diela nekamenujem tebe Ale z mluvenie
anebo ty člověk jsa činíš se Bohem
34. Odpovědě jim Ježíš
Ne zda psáno jest v zákoně vašem
Nebo já sem řekl bozi jste
35. Ač sem řekl bohy k nimžto slovo Božie učiněno jest
a nemóž písmo dosvědčiti
36. jehožto Otec osvětil i poslal na svět
vy pravíte že mluvím lži Nebo řekl sem Syn Boží sem
37. Ač nečiním skutkuov Otcě mého nerod'te mně věřiti
38. pakli čini
však mi nechcete věřiti
skutkóm věřte
abyste poznali a věřili nebo ve mně jest Otec a já
v Otci

LX.: W, R, D] deest A, C, S

22. V onom časi] om. R, D; hody v Jeruza-] def. D; -ma bieše]

def. D - 23. A] *Tehdy* R, def. D; chrámě...Šalomúnově] def. D; i u obchodě] *w vochodye y wšeczny chodye w* R - 24. ostúpichu] *y obklyczychu* R, D; -dové řečechu] def. D; řečechu] *y weczzechu* R; i dokovad] *y odkavad* R, *podkowad* D; duši naši béřeš] def. D; nám zjevně] *nam šwyetle* R, def. D - 25. Ježíš] om. R, D, a rzka add. R; vám] a add. R, D; nevěříte Diela] def. D; Diela] *dyelo* R; která já] *gešto* R, D; činím] *czyny* D; Otcě mého] def. D; ta svědečstvie povědie o mně] *ta za mye šwyedczy* R, D - 26. Ale vy nevě-] def. D; z ovec mých] def. D - 27. hlas můj] transp. R; slyšie i já] def. D; i já] *Ay hošpodyn* R; je znám] *znagy ge* D, *zna ge* R; i chodie] *y gdu* R, def. D; po mně] def. D - 28. a já] def. D; věčný život] transp. R, D; -vám jim] def. D; a] *proto* add. R; a věčné] def. D; věčně nezahynú] *nezhyne* D, *nezahyne z nych gedna wycz-nye* R; vynme] *wygme* D, *wytrhne* R; vynme z mých rukú] transp. 2341 R, D - 29. můj...věččí] def. D; dal] *gešt* add. R; všech a nikte ne-] def. D; nikte] *zadny* R; -kú Otcě mého] def. D - 30. svě] *šme* R, D - 31. podvižechu] *Pozdwyhnu* R, def. D; kamenie Židové] *kamene zyweho* R; aby jej kamenovali] *aby nan byly* R, def. D - 32. Odpovědě] *Powyedye* R, D; Mnoho dobré-] def. D; ukázal] *pokazal* R, D; sem vám od Otcě] def. D; od Otcě] *otczy* R; dielo chcete mě] def. D - 33. -dpověděchu] def. D; jemu] *mu* R; -brého diela] def. D; nekamenujem tebe] transp. R; tebe] def. D; z mluvenie] *ze zleho prohoworzenye* R, *-worzenye* D; ty člověk] *ty czlowykiem* R, def. D; činíš] *vczynyš* D - 34. Odpovědě jim] *wecze gym* R, def. D; Ne zda] *wyedye* D, *wyedye to ze* R; psáno jest v zá-] def. D; já sem] transp. R; Nebo já sem řekl] def. D; bozi] *bohowe* R, D - 35. sem řekl] *ty* add. R, def. D; k nimžto] *w nyemzto* R; slovo Božie] transp. R; Božie...nemůž pí-] def. D; dosvědčiti] *dowešty* R, D - 36. jehožto] *gešto* R, D; Otec osvětil i] def. D; vy pravíte že] def. D; mluví m lži] *pohorššugy* R, D; sem Syn Boží sem] def. D - 37. Ač nečiním] *neczynym ly* R, D; -kuov Otcě mého] def. D; mně] *my* R, D - 38. pakli...věřiti] om. R; pakli čini] def. D; však] a D; mi nechcete] transp. D; věřiti] def. D, *Ale* add. R; -byste poznali] def. D; a] *y* R, def. D; mně jest Otec a] def. D; já] *šsem* add. R, D; v Otcí] *w mem otczy* R, *w nyem* D.

LXI. *Feria V. post dominicam V. in Quadragesima -*

J 7,40-53

40. V onom časi

W 18b Když uslyšěchu někteří / z zástupův slovo Ježíšovo
pověděchu

toto jest jistě prorok

41. jiní vecěchu

To jest Kristus

někteří diechu

zda jest z Galilea Kristus přišel

42. Ano písmo praví

že z Davidova semene a z Betléma z hrádku kde byl David odtud Kristus přišel

43. hněv se sta mezi sborem proň

44. Někteří z nich chtiechu jej jíti

- Ale nižádný pustil naň ruky
45. Tehdy přijidechu panošě ku biskupóm a k zákonníkóm
řečechu oni jim
proč ste jeho nepřivedli
46. odpověděchu jemu sluhy
Nikdy tak nemluvil člověk jako tento člověk
47. Odpověděchu jim zákonníci
A zda ste vy svedeni
48. A zda kto z kniežat věří veň Nebo *zákonníkóv
49. Ale z toho sboru ještě neznali zákona prokleti sú
50. vecě Nikodemus k nim Ten ještě byl přišel k Ježíšovi
v noci jenž bieše jeden z nich
51. Ne zda náš zákon súde člověka
jedno uslyší od něho a pozná co činí
52. i odpověděchu i vecěchu jemu
Ne zda ty z Galilea jsi
ztázati písma i viz Nebo prorok z Galilea nevstane
53. i vrátichu se každý v dóm svůj

LXI.: W, R, D] deest A, C, S

40. V onom časi] om. R, D; Když usly-] def. D; uslyšechu] *všly-
ššely* R, -*šyely* D; zástupóv slovo Ježíšovo] *zaštupu šłowa yezyššo-
wa* R, D; pověděchu] *k šoby mluwyechu a rzkucze* R, D (*mluwyechu*
def. D); toto jest] def. D; toto jest jistě] *A gyštye toto gešt*
R; prorok] def. D - 41. jiní] *A praem.* R, D; vecěchu] *prawyechu*
R, D; To jest Kristus] def. D, *A add.* R, *Ale add.* D; diechu] *pra-
wyechu* R; zda jest] def. D, *zđaly gešt* R; Kristus] def. D; Kris-
tus přišel] transp. R - 42. Ano pís-] def. D; -vidova seme-] def.
D; semene] *byešše* add. R; z hrádku kde] *a z rodu genz* R, def. D;
byl] *byešše* R, D; odtud] *Ođtađ* R, D; Kristus přišel] def. D, *przy-
ššel gešt kryštus* R - 43. hněv se sta] *Tehdyz šta šše* R, D; mezi]
def. D, *pro nye* praem. R; sborem proň] *šborem knyezškym* D, *šborem
zydowškym y knyezškym* R - 44. Někteří z nich] def. D; jej jíti]
transp. D, *gyety geho* R; Ale] def. D, *Awššak* R; nižádný] *ygeden*
R, D; pustil] *nehnu* D, om. R; ruky] *ruku* R, D - 45. Tehdy přiji-
dechu] def. D, *Protoz przyđu* R; panošě ku] *šłuchy k* R, D; -póm a
zákon-] def. D; zákonníkóm] *y* add. R, D; řečechu] *weczzechu* R;
oni jim proč] def. D - 46. odpověděchu] def. D; jemu sluhy] *pano-
ššye* R, D; tak nemluvil] *nemluwyl gešt* D; člověk] def. D; tento
člověk] def. D, *mluwy* add. D, R - 47. -děchu jim zá-] def. D; A]
om. R, D; ste] *y* add. R; vy svedeni] def. D - 48. A] def. D; vě-
ří veň] def. D; *zákonníkóv (-nye- ms.)] *z zakonow* R, D - 49. z to-
ho sboru je-] def. D; neznali] *neznagy* R, D; prokleti] *złorzecze-
ny* R; sú] *y klety gššu* add. R - 50. Nikodemus k] def. D; ještě]
gešt R, D; přišel] def. D; k Ježíšovi] *ten* add. D; k Ježíšovi v
noci] transp. 3412 R; v noci jenž bieše] def. D - 51. Ne] om. R,
D; náš] def. D, *wašš* R; zákon súde] def. D; uslyší (-ye ms.)]
R, def. D; od něho] om. R, D; a pozná] def. D - 52. i] om. R, D;
-věděchu i ve-] def. D; i vecěchu] om. R; jemu] *mu* R; Ne] *A* R,
D; ty...jsi] def. D; Galilea] *galylee* R; ztázati písma] *Srozu-*

myey pyšmu R, vrozumyey pyš- D; i viz Nebo] def. D, a wyez zze R; nevstane] newštawa R, ne- D - 53. i vrá-] def. D; v dóm svójj] def. D.

LXII. *Feria VI. post dominicam V. in Quadragesima -*
J 11, 47-54

47. V onom časi

Sebrali sě biskupi a zákonníci v radu i pověděchu
 Co učiníme že tento člověk veliké divy činí

48. Ač jej pustíme tak všěckni veň uvěřie

W 19a

a přídú Římané i zdvihnú naše miesto // i lid

49. Jeden z nich Kaiphas jménem Když bieše biskupem toho
 léta vecě jim
 vy neviete nitce

50. ani pomyslíte nebo hodí sě vám aby jeden člověk umřěl
 za lid
 aby ne všěcken lid zahynul

51. Toho sám od sebe nepověděl

Ale když bieše biskupem toho léta prorokoval
 aby Ježíš umřěl za lid

52. A netolik za lid

Ale aby synové Boží jenž biechu rozděl(e)ni ve všě krá-
 lovstvie sebrali se na hromadu

53. Od toho dne počěchu mysliti zabíti jej

54. Ježíš již nezevně chodieše u Židuov

Ale jide do vlasti podle púšče do města jemuž jmě
 Effrem

A tu bydlěše s učenníky svými

LXII.: W, R, D] deest A, C, S

47. V onom časi] om. R, D; Sebrali] def. D; se] om. R, D; v ra-
 du] ššnem R, D (in D hoc loco columna abscissa finivit); učiníme]
 uczynyme D; veliké divy] welyka znamenye R, D - 48. jej pustíme]
 puštymy geho R, D; všěckni] wššyczky R, D; veň uvěřie] transp.
 R, D; přídú] przyducze R, D; i zdvihnú] wyezy ššye w R, D; naše
 miesto] transp. R, D; i] w add. R, D - 49. Jeden] Tehdy R, Tehdy
 praem. D; vecě jim] om. R - 50. pomyslíte] rozumyete R, D; ne
 všěcken] wešken R, D; zahynul] nezahynul R, D - 51. prorokoval]
 prorokowa D; Ježíš umřěl] gezyššowy bylo umrzyety R, D - 52. neto-
 lik] netolyko R, D; synové] syny (šamy R) R, D, šebral add. D;
 Boží] šebral add. R; rozděl(e)ni] rozdyeleny R, D; královstvie]
 kralowstwo R, D; sebrali se] šezwaw ge R, D - 53. Od] gedno
 R, D; dne] proto add. R, D; mysliti] mluwyty R; zabíti jej]
 aby geho zabyly R, D - 54. Ježíš] Ale praem. R, D; nezevně] nešwetle
 R, D; u Židuov] w zydownstwy R, D; jide do vlasti] odgyde do kra-

lowŝtwye R, D; do města] w myeŝto R, D; jemuž] gemuzto R; A tu bydléše] A by tu R, y by tu D.

LXIII. *Sabbato post dominicam V. in Quadragesima -
J 17,1-11*

1. V onom časi

Podvihl Ježíš oči k nebi povědě
Otče přišel čas očisti Syna svého
aby Syn tvój očistil tě

2. jakož jemu dal všeho tělesens'vie

aby všeho jenž si dal jim život věčný

3. a to jest život věčný aby poznali tě samoho pravého Boha
a jehož si poslal Ježíše Krista

4. já tě očistil na zemi

dielo dokonal jenž si mi dal abych učinil

5. A nyní *očisti mě ty Otče u tebe samého

čistot(ú) mů jež měl u tebe samoho dřieve než svět byl

6. zjevil sem jméno tvé lidu

které s mi dal na světě Tvoji byli a mně s jě dal
a kázanie tvé chovali

7. již poznali nebo všě kromě tebe sú které s mi dal

W 19b

8. nebo slova / která s mi dal dal sem jim

ani sú vzali i poznali věrně jež sem od tebe posel
a věřili sú jež si mě poslal

9. já za ně prosím ne za svět prosím

ale za ty jež si dal nebo tvoji sú

10. a tvé vše mé jest a mé tvé jest

očiščen sem v nich

11. a již nejsem na světě Ale oni na světě sú

a já k tobě jdu

LXIII.: W, R, D (in v. 8. expl. ms. D)] deest A, C, S

1. V onom časi] om. R, D; Podvihl] *Pozdwyh D, wzdwyh R; Ježíš oči] transp. R, D; k nebi povědě] w nebe y wecze R, D; očisti] oŝlaw R, D; svého] tweho R, D; očistil] oŝlawyl R, D - 2. jakož jemu dal všeho] *yakoz ŝ my dal mocz z ŝweho R, D; všeho] wŝŝye R, D; dal] my dal add. D - 3. samoho] ŝameho R, D; pravého Boha] transp. R, D - 4. já] ŝem add. R, D; očistil] oŝlawyl D, R - 5. nyní *očisti (-ye ms.)] *gыз oŝlaw R, D; u tebe samého] om. R, D; čistot(ú) mů jež měl u tebe samoho] ŝlawenym geŝto ŝem myel w to-bye (v tebe D) R, D - 6. jméno tvé lidu] *twe gmye lydem R, D; které s] kterez ŝy R, D; na] w R, D; s] ŝŝy R, D; kázanie tvé]****

take gŝŝu twe kazanye czynyly y R, D - 7. poznali] ŝŝu add. R, D;
 kromě tebe sú které s mi dal] genz gŝy my dal od tebe gŝu D, R -
 8. slova] ŝlowo D; která s] geŝto ŝy D, genzto ŝy R; ani] A to
 R, D, expl. D, ony add. R; vzali] uczynyly R; jež] ze R; od te-
 be] om. R; a věřili sú jež] om. R - 9. ale za ty jež si dal] om.
 R - 10. tvé] me R; mé] twe R; mé tvé] twe wŝŝe me R; očiščen]
 y oŝŝlawen R - 11. na světě] z tohoto ŝwyeta R.

LXIV. *Dominica in Palmis - J 17, 11-26*

- R 115b₁ 11. (O)tče svatý schovaj *jě v jmě tvé jenž mi dal
 aby byli jeden jako i my
12. když biech s nimi já chovach *jě v tvé jmě
 jenž si mi dal choval sem
 A ižádný z nich nezhyrul jedno syn ztrátce
 a to aby se písmo naplnilo
13. Ale již k tobě přijdu
 A to mluvím na světě aby oni jměli radost mú i naplni-
 li sami v sobě
14. Já sem dal kázanie tvé
 a svět *je nenáviděl
 Neb sú nenáviděli světa jakož já nejsem z světa
15. Neprosi aby jě pojal z světa ale choval jě od zlého
16. (z) světa nejsí jakož já nejsem z světa
17. A svět' jě u pravdě
 Nebo kázanie tvé pravda jest
18. kak s ty mě poslal na svět ...
19. a za ně prosím já i *osvěcuji mě samého
 aby *osvěceni byli oni u pravdě
20. Ale neprosím za ty toliko
 ale za ty prosím ješto věřící sú skrzě slovo jich u mě
21. Aby všickni byli *jeden jakož ty Otče si ve mně a já
 v tobě
 Aby tak oni byli v nás jeden
 aby svět tomu věřil že si ty mě poslal
22. A i slávu jenžto si mi dal jim sem dal
 Aby byli jeden jako i my jeden smy
23. já v nich a ty ve mně
 aby byli dokonáni v jeden
 aby poznal svět že ty si m(ě) poslal
 i miloval si jě Jakož si mě miloval
24. Otče které si mi dal Chci tomu aby kde já sem aby oni

- byli se mnú
- R 115b₂ A také aby viděli slávu mú jenž si mi / dal
Nebo miloval si mě před stvořením světa
25. Otče právě tebe svět nepoznal
Ale já sem tě poznal
a ti jistí tě poznali Nebo si ty mě *poslal
26. A oznámil sem jim tvé jmě i ještě oznamuji
Aby milost jíž si mě miloval v nich byla a já v nich

LXIV.: R] deest A, C, D, S, W

11. *jě (*gey* ms.) - 12. *jě (*gey* ms.) - 14. *je (*gešt* ms.) - 18. (*et ego misi eos in mundum vulgata*) om. ms. - 19. *osvěcuji (*ošwyedczu-gy* ms.); *osvěceni (*ošwyedczeny* ms.) - 21. *jeden (*gedem* ms.) - 23. m(ě) (*my* ms.) - 25. *poslal (*poznal* ms.).

LXV. *Feria II. post dominicam in Palmis - J 12,1-36*

1. (P)řed šestí dnech velikonoční přišel Ježíš do Betaně
ješto Lazar bieše umřěl jehožto vskřiesil bieše Ježíš
2. Tehdy učinichu mu tu večeri
a Marta slúžieše
Ale Lazař jeden z nich bieše jenž sediechu s ním
3. Ale Maria vzě pušku masti vóně drahé
a mažéše Ježíšěvi nohy
a utieráše svými vlasy jeho nohy
i naplněn jest dóm vóně z té masti
4. Tehdy proto vece jeden z učedlníkův jeho Judáš Škariotiš
s toho miesta tak řečeného jenž bieše jeho zradil a
řka
5. proč je této masti neprodal dobře za tři sta peněz aby
dána byla chudým
6. Ale to mluvieše proto že nepříslušieše k chudým
ale proto že zloděj bieše a měšec mějéše a to coš Bohu
posláno bylo kradieše
7. Proto vece Ježíš
nechaj jie at' ji schová do dne pohřebenie mého
8. nebo vdy chudé máte sebú
Ale mne ne vždy jmíti budete
9. Protož pozna sbor veliký že tam bieše
i přídú netoliko pro Ježíšě
ale aby viděli Lazařě s ním ...

10. ... zabíti
11. Nebo mnozí z Židův proň se přidržiechu aby věřili v Ježíše
12. Tehdy nazajtré sbor veliký jenž biechu přišli k dni hodnému
když uslyšechu že přišel Ježíš do Jerusalema
13. vzěchu ratolesti s palmy i vyjdú proti němu na cestu i voláchu
Blahoslavený chvála *tomu jenž přišel ve jmě Boží král
israhe // lský a židovský
- R 116a₁ 14. Tehdy naleze Ježíš oslíka i vsede naň
jakož psáno jest
15. Nerod' se báti Rci dceři Sion
Aj král tvój přišel pokojný sedě na oslíku
16. Ale ještě nepoznachu učedníci prvé
Ale když oslaven jest Ježíš
Tehdy rozpomanuchu se Nebo to bieše psáno o něm
a to učinichu mu
17. proto svědectvie svědčieše zbor ještě bieše s ním
kdyžto Lazaře voláše z rovu a vzkřiesil jeho z mrtvých
18. protož zbor přijide jemu na cestu
Nebo slyšechu divy jeho činiece znamenie
19. Proto zákonníci vecechu sami k sobě ...
Aj svět vešken jde po něm
20. Ale biechu pohané z nich jedni jenž pravichu aby modlili se v den hodný
21. Proto tito přistúpichu k Filipovi ten jenž bieše Bethesda Galilee
i prosiechu jeho a řkúce
Pane chcem Ježíše viděti
22. přijide Filip i vece Ondřejovi
Tehdy Ondřej a Filip pověděchu Ježíšovi
23. Odpovědě Ježíš jim a řka
Přišla je hodina aby oslaven byl Syn člověčí
24. Zajisté a zapravé pravi vám
Jedno ač zrno upadna v zemi umřelo bude 25. jinak
samo ostane
Pakli neumře veliký užitek přinese
ktož miluje duši svú stratí ji
Ale kto nenávidí duše své na tomto světě

- na věčný život schová ji
26. A ktož mně slúží po mně jde
A kdež sem já tudiež i služebník můj bude
Bude li kto mně slúžiti poctí jeho Otec můj jenž na
nebi jest
27. nenie dušě smútila se jest
a což diem
Otec uzdrav mě tuto hodinu
Avšak proto přišel sem v tuto hodinu
28. Otče oslav jmě tvé
proto přišel hlas z nebe
i oslavil sem a druhé oslavím
29. proto zbor jenž stáše a slyšéce pravieše by hrom
Ale druží praviechu by anděl / byl jemu mluvě
- R 116a₂ 30. Povědě Ježíš
Ne pro mě hlas tento přišel jest Ale pro vy
31. Nynie jest súd tohoto světa
*A nynie knieže tohoto světa vyvrženo jest ven
32. Já budu li povýšen od země všecko přitáhnu sám k sobě
33. Ale to pravieše znamenávaje kterou smrtí umřel by byl
34. Povědě zbor jemu
my smy slyšeli že Buoh věčně jest a v zákoně nebo že
Kristus bydlí na věky
a kako ty pravíš musie povýšiti Syna člověchieho
kto jest Syn člověčí
35. Tehdy jim povědě Ježíš
*Ještě málo jest světla (u) vás
Protož chod'te dokaž světlo jmáte at' vás *tma nesvieže
kto chodí ve *tmě nevie kam jde
36. dokudž světlo jmáte věřte v světlo abyste *světlosti
synové byli
To povědě Ježíš jide schova se před nimi

LXV.: R] deest A, C, D, S, W

9. (*quem suscitavit a mortuis vulgata*) om. ms. - 10. (*cogitaverunt autem principes sacerdotum ut et Lazarum vulgata*) om. ms. - 13. *to-
mu (*momu* ms.) - 19. (*videtis quia nihil profitimus vulgata*) om. ms.
- 26. jenž na nebi jest (deest in vulgata) - 31. *A nynie (*nynye* A
ms.) - 35. *Ještě (*Gešty* ms.); *tma (*ona* ms.); *tmě (*tnye* ms.) -
36. *světlosti (*wššyetlošty* ms.).

LXVI. *Feria V. in Coena Domini - J 13,1-15*

1. (P)řede dnem hodným velikonočním
vida Ježíš že přišla hodina jeho aby šel z světa k němu
k Otci
když milováše své ješto bieše na světě
do skončenie miloval je
2. když večerě dospě tehdy diábel již poslal v srce aby
zradil jeho Judáš Šimonův Škariotiš
3. věda že všecko dal jemu Otec v ruce
anebo od Boha vyšel a k Bohu jde
4. vstav od večerě i položí *rúcho své
Tehdy když uzřě prostěradlo opása se
5. a potom ulí vody v mēdēnici
i počě mýti nohy učedlníkóm svým
a utierati prostěradlem jímž bieše opásán
6. při(š)ed k Šimonovi Petrovi
Tehdy vece jemu Petr
Hospodine ty mě myješ nohy
7. Odpovědě Ježíš i vece k nimu
To co já činím ty nevieš Ale zvieš potom
8. vece jemu Petr
Nebudeš mi mýti mých noh na věky
Odpovědě jemu Ježíš
Ač nebudu mýti / tobě tvých noh nebudeš mieti česti se
mnú
9. vece jemu Šimon Petr
Hospodine netoliko nohy mé Ale ruci i hlavu
10. Povědě jemu Ježíš
Ten jenž mluvil jest jiného nepotřebuje jedno aby nohy
umyl
nebo jest čist vešken
Ano z vás nekteří čistí ste ale ne všickni
11. nebo již viděl kto jeho zradí
Protož to mluvil ne všickni jste čistí
12. když již umy nohy jich tehdy vzě rúcho své
těm jenžto sediechu Druhé vece jim
viete li co jsem učinil vám
13. vy ste nazvali mě mistře i Pána
A to dobře diete nebo jsem
14. Protož ač já mistr a Pán umýval sem nohy vašě

R 116t₁

takoš i vy čiňte jeden druhému *umývajte nohy
 15. Nebo příklad dal sem vám
 Proto aby jakož sem já vám činil takéš i vy čiňte

LXVI.: R] deest A, C, D, S, W

4. *rúcho (*rucze* ms.) - 14. *umývajte (*vmywante* ms.).

LXVII. *Feria VI. in Parasceve - J 19,15-37, 38-42*

C 2a₁

15. Ale oni voláchu
 Vezmi a ukřižuj jeho
 Vece jim Pilát
 Krále vašeho ukřižuji
 Otpověděchu popové
 Nemáme krále jedno ciesařě
 16. *Tehdy on dá jim jeho aby jej ukřižovali
 Přijěchu oni Ježúšě i vyvedechu
 17. A on vzešši na sě kříž vynide na to miesto jenž slóve
 miesto popravy
 ale židovsky Golgota 18. tu kdež jeho ukřižovachu
 A s ním jiná dva s vobú stranú
 ale Ježúšě u prostřěd
 19. I *tehdy napisa Pilát znamenie i postavi nad křížem
 A tot' bieše pisáno Ježúš Nazarenus král židovský
 20. To jisté písanie mnozí Židové čitechu
 neb bliz u města bieše to miesto na němž bieše Ježúš
 ukřižován
 A bieše pisáno židovsky řecky a latině
 21. *Tehdy vecechu Pilátovi *popové židovští
 Nerod' psáti král židovský
 ale žet' jest řekl král sem židovský

C 2a₂

22. Odpovědě / Pilát
 Co ... pisáno
 23. *Tehdy rytieřové když jeho ukřižovachu
 vzešše rúcho jeho učinichu čtyři čésti
 každému rytieři čést a sukni
 Bieše ta sukně nesšitá svrchu *všěckna tkaná
 24. i vecechu k spolu
 Nerozdělujem jie
 Ale losujmy o ni čie bude

By se písmo naplnilo jenž praví
Rozdělili sú rúcho mé sobě a na *mé rúcho sjednali sú
losy

ani kteří rytieři sú to učinili

25. *Tehdy stojiechu za křížem Ježúšovým mátě jeho
a sestra matky jeho Maria Cleophe a Maria Magdalena
26. *Tehdy uzřěv Ježúš matku a učenníka jehož milováše
vece matcě své
ženo aj syn tvój
27. Opět vecě učenníku
aj matka tvá
z té jisté hodiny vzě ju učenník za svú
28. Potom věda Ježúš že se juž všecko skonalo
By se naplnilo písmo / Vecě žiezniiv sem
29. Sud postaven tu bieše octa pln
*Tehdy oni húbu plnú octa okladše yzopem obětovachu
ústóm jeho
30. Když přijě Ježúš ocet vecě
Skonáno jest
A nakloniv hlavu vzda duši
31. *Tehdy Židově že pátek bieše
by neostala těla na křížu v sobotu
Neb bieše veliký den té soboty
i prosichu Piláta aby zlámali v nich kosti a sněli jě
32. *Tehdy přijidechu rytieři
a prvniemu zlámachu jeho kosti i druhému jenž s ním
ukřížován bieše
33. A když k Ježúšovi přijidechu
jakž uzřěchu jeho juž mrtva nelámachu jeho kosti
34. Ale jeden z rytieřóv kopím bok jeho otevře
A inhed pojide krev a voda
35. A ktož viděl svědectvie toho dal
a spravedlné jest svědectvie jeho
A on vie žet' pravdu praví abyste vy také věřili
36. Stalo se jest to by se písmo naplnilo
úst / neposkvrníte ot něho
37. A opět jiné písmo die
uzřiet' v něhožt' zakláli

Čtenie po pašť svatý Jan evangelista

38. Potom prosí Piláta Josef ot Arimathia

C 2b₁

C 2b₂

- proto že biele učenník Ježúšov
tajemný pro hrózu židovskú
aby mohl vziati tělo Ježúšovo
i přěpusti jemu Pilát
*Tehdy přijide i vzě tělo Ježúšovo
39. Přijide také i Nikodemus jenž biele přišel v noci naj-
prvé
nesa smiese v myrru a aloes jako liber sto
40. *Tehdy vzěchu tělo Ježúšovo i svázachu je s prostěrad-
ly s mastmi aromatskými
jakož obyčej jest židovského pohřbu
41. Biele na tom jistém miestě na němž ukřižován jest za-
hrada
a v zahradě hrob nový v němž ještě ni žádný nebieše po-
ložen
42. *Tehdy tu pro pátek židovský jenž bliz biele hrob ješ-
to položichu Ježúšě

LXVII.: C] deest A, D, S, R, W

16. *Tehdy (*Thedy* ms., *ibid.* vv. 19, 21, 23, 25, 26, 31, 32, 38, 40, 42) - 21. *popové (*popone* ms.) - 22. (*scripsi* vulgata) om. ms. - 23. *všěckna (*wššieczkrrna* ms.) - 24. *mé (*nye* ms.).

LXVIII. *In vigilia Paschae - Mt 28, 1-7*

- S 143a₂
(148a₂)
1. U večer také sobotní jež svietieše prvnie soboty
Přišla Maria Magdalena a jiná Maria viděti hrob
 2. A v tu dobu země hnucie veliké sta se
nebo anděl (*stúpi*) s nebe
A přistúpě otvali kámen i sěde na něm
 3. a biele tvář jeho jako blesk
a rúcho jeho jako snieh
 4. Pro strach jeho lečechu se strážní i biechu jako ze-
mřelí
 5. Tehdy odpovědě anjel i vece ženám
Nebojte se
v(ě)dě to že Ježíše jenž ukřižován hledáte
 6. neniet' jeho
vstal je cele jakožt' pověděl
- S 143b₁
(148b₁)
7. A rychle šedše povězte učenníkuom jenž je vstal

A pod'te napřed do Galilea
tu jeho uzříte
jako pravil vám

LXVIII.: S, R, W] deest A, C, D

1. sobotní] *w šobotu* W; svietieše prvnie soboty] *šwyety v prwnyey šobotye* W; Maria Magdalena] *magdalena* R - 2. země hnuce veliké] *transp. 321* R; veliké sta se] *transp. 231* W; (stúpi)] *om. S, buozy štupy* W, *gdyešše* R; s nebe a] *z nebešš y* W; přistúpě] *pryštupyw* W, R; sěde] *ššedyešše* R, W - 3. tvář] *wezrzyenye* W; blesk a] *blyškota* R; jeho] *byele* *add. W, byely* *add. R* - 4. Pro] *Tak praem. W; zemřelí] zmrlý* W - 5. Tehdy odpovědě] *powyedye take* W; Nebojte sé] *Nerodte šye baty* W; v(ě)dě (*wydye* *ms.*)] *nebo wyedye* W, *wydy* R; to] *om. W; Ježíše] gezyšš* R; jenž ukřižován] *wkrzyzowaneho* W, R - 6. jeho] *ho zde nebo gyz* W; je cele] *om. W; ohlédajte] wyzte* W, R; bieše] *byl* W - 7. učenníkuom] *geho* *add. R, gehu y Petrowy* *add. W; jenž] ze* W, *zet* R; A] *y* W, *om. R; pod'te napřed] przyedššel wašš* W; Galilea] *galylee* W, R; jeho] *gyey* W; jako] *yakoz šem* W; pravil] *młuwyl k* R.

LXIX. *In festo Paschae - Mc 16,1-7*

1. Maria Magdalena a druhá Maria Jakobova i také Salomee
kúpily masti
aby přidúce mazaly Ježíšě
2. A velmě ráno jedné soboty přidú k hrobu na vschodu
slunci
3. i mluviechu k sobě
kto otvalí *nám kámen ot vrat hrobu
4. A pohleděvše viděly otložen kámen
a bieše veliký velmě
5. A vejdúce v hrob
viděly jinocha sediece na pravici
přikryta štolú bielú
i lečechu sě
6. jenž vece
než(a)sajte sě
Ježíšě hledáte z Nazarena křižovaného vstal je nenie
jeho zde
Seova jest kdež položen byl miesto
7. Ale jděte povězte učenníkuom jeho a Petrovi
že předejde vy do Galilea
tu jeho uzříte jakošto pověděl vám

LXIX.: S, R, W] deest A, C, D

1. Maria] *V onom czyaššy praem. W; druhá] om. W; Maria] om. R; i] om. R - 2. A] Tehdy R; velmě] *welmy W; jedné soboty] *gednu šobotu R; na vschodu slunci] *na wychod šlunczye W, R - 3. otvalí] *odlozy R; *nám (nan ms.) kámen] *transp. R - 4. A pohleděvše viděly] *Tehdy wezrzyewšye vzrychu R; a] *y R; bieše] *zagište add. R; veliký velmě] *welmy welyky W - 5. vejdúce] *wššedcze R; viděly] *vzrychu R; jinocha] *mladenczye W; přikryta] *przykryteho W, pokryta R; štolú bielú] *bylu ruchu W - 6. jenž] *on W, Gymz on R; vece] *gym add. W; než(a)sajte (nezšayte ms.)] *nezaššayte R, nezaššygte W; sě] *šebe W; Nazarena] *nazaretha W; křižovaněho] *wkryzowaneho W, R; jeho] *ho W; Seova jest] *Tot gešt myešto W, A tedye myešto R; položen byl miesto] *byešše polozen R, polozyly gey W - 7. a] *y W; že] *nebo W; předejde] *przyegde R; Galilea] *galylee R; tu] *tam W; jeho] *gey W, R; jakošto] *yakoz W, R; pověděl] *prawyl W.********************************

LXX. *Feria II. Paschae - L 24,13-35*

W 20a

13. V onom časi

vyšedše dva z učenníkův Ježíšových diešta toho dne do
kastela

jež bieše šestdesát mil od Jeruzalema
jménem Emaus

14. A ona mluvíšta o tom o všem co sě stalo těch dní

15. Stalo sě když mezi sebu mluviechu často
přiblíživ sě Ježíš jide s nimi

16. Oči jejich biechu *pošly že jeho nemožechu poznati

17. i vecě j(i)ma

které sú to řeči ješto rozmlúváta jdúce
a súce smutni

18. Odpovědě jeden jemuž jmě Kleofáš a fka

Ty sám jsa pútník z Jeruzalema
i nevieš co sě stalo tam těch dní

19. On jim vecě i co

i povědech(u)

od Ježíšě z Nazareta jenž bieše muž a prorok mocný
v skutcě i v kázání před Bohem i přede vším lidem

20. A tak sú zradili jej *vrchnie knězie a kniežata naše
sami na zahubenie smrti

i ukřižovali jeho

W 20b

21. a my se nadiechmy by on byl vykúpenie / lidské

a nynie nadto nade všecko Třetí den dnes jest až sě to
stalo

22. Ale *některé ženy z našich smútily nás

jenž sú před světlem byly u hrobu

23. a nenaľeše tĕla jeho pŕišly praviece
by vidĕly andĕla jenž praví *oživ sĕ
24. I šli nĕkteŕí z našiech k hrobu
a takĕž nalezli jakož ženy povĕděly
(*jeho zajistĕ (ne)nalezechu*)
25. i on vecĕ jim
Ó nemúďŕí i zameškaní srdcĕ k vĕření ve všem jenž sú
mluvili proroci
26. Ne zda mosil trpĕti Kristus
a tak vstúpiti v kráľovstvie svĕ
27. I počĕv od Mojšiešĕ a ode všich prorokův
vykládáše jim ve všem o němž psáno bieše
28. A když sĕ blížichu k hrádku kamže jidechu
i on se počite ďale jíti
29. Nutiechu jeho a řkúce
Ostaň s námi jižto jest večier chýľít' sĕ k noci
i vnide s nimi
30. i sta sĕ když *sedĕ s nimi
vze chľĕb požehna i rozlomi i poda jim
31. tehdy sĕ otvořišta oči jejich i poznachu jej
i on ujide z očí jich
32. I vecĕšta k sobĕ
Ne zda naše srdce *hořĕ v nás když mluvieše na cĕstĕ
a *zjeví nám písmo
33. i vstavše v tu chvíli vrátichu sĕ do Jeruzalema
i nalezechu sebranych jedenást
a ty ješto s nimi biechu 34. Praviechu
že jest Hospodin vstal jistĕ i zjevil sĕ Šimonovi
35. a oni praviechu co sĕ stalo na cĕstĕ
i kako sú poznali jeho na rozlomĕ chľeba

LXX.: W, R] deest A, C, D, S

13. V onom časi] om. R; vyšedše] *Gdyechu* R; z učenníkův] *wczedny-
ky* R; Ježíšových] *gezyššowa* R; diešta] om. R; kastela jež] *hrad-
ku genz* R; mil (del., m. rec. *hon*)] *honow* R; jmĕnem] *A tomu gmye*
R - 14. o tom o všem] *špolu o tom* R; tĕch dní] *w tych dnech* R -
15. mluviechu] *byešta wešla w rzczech* R; často (*šebe* add. ms., rub.
del.)] *Tehdy* R; pŕiblíživ sĕ Ježíš jide s nimi] *ihus przyblyzy šše*
k nyma R - 16. *pošly (del., m. rec. *mq. zaderzeny*); Oči... 17. ...
j(i)ma] om. R; to] *ty* R; rozmlúváta] *rozgymate* R; a súce smutni]
y šta šmutna R - 18. Kleofáš] *wecze gemu* add. R; sĕ] *gešt* add. R;
tam tĕch dní] *w tych dnech* R - 19. On] *Tehdy* praem. R; vecĕ i] *od-
powyedye* R; i povĕděch(u) (*gemu* add. m. rec.)] *powyedychu gemu* R;

jenž bieše muž a prorok] transp. 34512 R; mocný] om. R; v kázání] kazny R; vším lidem] wššemy lydmy R - 20. tak] kak R; zradili jej] gey proradyly R; *vrchnie (rub. del., m. rec. mg. Naywiššij)] nay-wyššy R; sami] om. R; zahubenie] potupeny R; ukřižovali] gššu add. R - 21. se nadiechmy] šmy šye nadyely R; nyní] om. R; nadto] nato R; všecko] wššye R; Třetí den dnes] transp. 321 R; až] zze R; to stalo] ge štało to R - 22. *některé (nykte ms.)] nyektere R; jenž (del., m. rec. kterez); smůtily... 23. ...oživ se] om. R; *oživ se (del., m. rec. gym ze zyw gešt mg.) - 24. I] om. R; šli] gššu add. R; někteří z našiech] om. R; takěž] tak gššu geho R; jakož] gššu šwate add. R; pověděly] odpowyedyely R; jeho zajisté (ne)nalezechu R] Ale ony newyedyely del. W - 25. i] Tehdy R; vecě jim (m. rec. adscrispit ihs)] transp. R; Ó nemůdří (rub. del.); i zameškaní] om. R; srdcě] šrdczem R; jenž] ony ont R - 26. Ne zda mosil] wyedye ze tak muššyl R; trpěti Kristus] transp. R; vstúpiti] wnyty R; královstvie své] ch(w)alu šwu R - 27. I] A R; a] y R; všich] wšyech R; vykládáše] wypr(aw)owašše R; ve všem] genz R; němž] nyem R; jest (rub. del.)] om. R - 28. blíživu] przyblyzychu R; hrádku] blyz add. R; kamže jidechu (del., m. rec. ku kteremuz šly)] yamzto gdyechu R; i on (del., m. rec. ihs)] on R; se] om. R; počíte] pooze chtyety R - 29. Nutiechu (-echu del., m. rec. per -ly correxít)] Tehdy ony praem. R; s námi] pane add. R; jižto (del., m. rec. nebt)] nebot R; jest] gyz add. R; večier] a add. R; vni-de] gyde R - 30. i] om. R; *sedě (-l m. rec. adscrispit); vzal] we-cze ihūs R; chléb] y add. R - 31. otvořišta] otewrzechu R; jejich] gyoh R; i on ujide] Tehdy on škry šye R; z] od R - 32. I] a ona R; k sobě] mezy šebu R; Ne zda] zda byešše R; *hořě v nás (del., m. rec. nam neprawilo)] horzyczye R; mluviše] nam add. R; *zjevi (zgewye ms., m. rec. corr. in zgewyl)] zewgye R; nám] nama R - 33. i] A R; chvíli] dobu R; i] om. R; sebraných] gych R; jedenást] na špolcze add. R - 34. vstal] z mrtwych add. R; jistě (del., m. rec. zagište mg.)] zagyšte R; se] gešt add. R - 35. praviechu co se] hledachu genz šye gešt R; i] a R; rozlomě] rozlomeny R.

LXXI. FERIA III. PASCHAE - L 24, 36-47

W 21a

36. V onom časi

Stáše Ježíš mezi učenníky svými i řekl jim
pokoj vám já sem nerod'te se báti

37. *zamúčení i *otrápení

mniech(u) by viděli duch *oblúzení

38. i vecě jim

Co ste se smůtili a myšlenie vzchodie (u) vašě srdcě

39. vizte moji rucě i noze žet' já sem ten

*Dotkněte a vizte nebo duch těla a kostí nemá jakož mě
vidíte majíce

40. A když to vecě Ukáza jim rucě a noze

41. ješče jich nedóvěříce a dívíce se pro radost vecě

Máte li tuto pojěsti co

42. Tehdy oni jemu dachu zvon ryby pečeněj a stredi medu

43. A když pojeda přěd nimi vzav ostatek poda jim

44. i vecě k nim

To sú slova ješto sem mluvil k vám Kdy biech ješče
s vámi

nebo potřeba jest aby bylo naplněno jenž psáno jest v
zákonu Mojžiešovu i prorokův i v žalmiech o mně

45. Tehdy zjevil jim smysl aby rozuměli písmo

46. i řekl jim

Nebo tak jest psáno
a tak musil Kristus trpěti
a vstav z mrtvých třetí den

47. A kázati v jeho jmě pokánie i odpušćenie hřiechuov
všemu lidu

LXXI.: W, R] deest A, C, D, S

36. V onom časi] om. R; jim] gešt R; nerod'te se báti] neboyte
šye R - 37. *zamúcení i *otrápení (zamuczyenye y otrapenye ms.)]
zamuczeny geštye byechu R; mniech(u) by viděli duch *oblúzení
(odluzeny ms.)] mnyechu ššye obluzenye duch wyducze duch wydyety R
- 38. se smútili a] šmutny a kakešš R; (u)] na R - 39. žet'] ze R;
sem ten] transp. R; *Dotkněte (Dotknete ms.)] Pomakayte R; nebo]
ze R - 40. Ukáza] Pokaza R - 41. ješče] A praem. R; jich nedověří-
ce] gemu nedowyerzyechu R; vecě] gym add. R; pojěsti co] transp.
R - 42. jemu dachu] podachu gemu R; zvon] czaštku R; stredi medu]
plašku medowu R - 43. pojedal] poge R; vzav] om. R; ostatek poda
jim] poda gym oštatka R - 44. k nim] gym R; ješto] genz R; Kdy]
kdyzto R; nebo] Ale R; aby bylo naplněno] na wšem do škonczenye
pyšmo R; psáno jest] pyšma gšš R; zákonu Mojžiešovu i prorokův
i v žalmiech] zakonye w moyzyššowye a w proroczyech gešto pyššano R
- 45. zjevil jim] gym dal R; smysl] rozum R; rozuměli písmo] vro-
zumyely pyšmu R - 46. řekl] wecze R - 47. A] y R; v] we R; jeho
jmě] transp. R; i] a R; odpušćenie hřiechuov] transp. R; lidu]
genz zadagy toho add. R.

LXXII. Feria IV. Paschae - J 21,1-14

1. V onom časi

zjevil se Ježíš svým učenníkům u moře Tiberiadis
tak se zjevil

2. A biechu tu spolu Šimon Petr

a Tomáš Druhynost

a Natanael je(n)ž bieše z Chana Galilee

synové Zebedei

a jiní z učenníkův jeho dva

3. Vecě jim Šimon Petr

Jdu ryb / *lovit

Pověděchu jemu

W 21b

- *Pójdem i my s tebú
i vynidechu i vstúpichu v lodí
téj noci nic nejěchu
4. A když bieše ráno sta Ježíš na břěze
avšak nepoznachu učenníci jež bieše Ježíš
5. Proto vecě jim Ježíš
Dietky ne zda pokrmu nemáte
Odpověděchu jemu nemámy
6. Vecě jim
Puste na pravici lodi *sietě i najdete
upustiěchu sietí a již nemožechu táhnúti pro mnohost ryb
7. Tehdy povědě ten učenník jehož milováše Ježíš nad Petra
Hospodin jest
Šimon Petr uslyšěv to že jest Ježíš
Opása se sukni
nebo nah bieše
upusti sě u moře
8. Ale jiní učenníci plaváchu před ním
a nebiechu daleko od země
Ale jako loket dvě stě táhnúce sieti plnú ryb
9. A když vstúpi na zemi
viděchu uhlé ležiec a rybu na uhlí i chléb
10. i vece jim Ježíš
Přineste ryb ješto ste nynie jeli
11. vstúpi Šimon Petr
vytaže siet plnú ryb velikých sto a padesát bez *tří
Když tolik bylo neproděla se siet
12. Povědě jim Ježíš
Pod'te obědujte
a nižádný nesměl z nich jeho otázati
ty kto jsi
i věděvše že Hospodin jest
13. i přišed Ježíš vzem chléb i poda jim rybu takéž
14. To již třetí zjevil sě učenníkóm svým jakož z mrtvých
vstal

LXXII.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; Tiberiadis] *tak rzeczeného a* add. R - 2. Druhynost] om. R; z Chana] *muz od* R; Galilee] *a* add. R; Zebedei] *zebedowy* R; jeho] om. R - 3. Vecě] *Tehdy praem.* R; ryb] om. R; *lovit (*lowyet ms.*)] *lowyt* R; Pověděchu] *weczechu* R; *Pójdem (*Podem*

ms., y rub. superscr.)] *poydem* R; *vynidechu*] *wyndu* R; *těj*] *te* R
 - 4. *sta*] *štaššye* R; *nepoznachu*] *gyeho* add. R; *jež bieše*] *by byl*
 R - 5. *Proto vecě*] *powyedye* R; *ne zda pokrmu nemáte*] *a zda mata*
pogedenycze R; *nemámy*] *nycze* add. R - 6. **sietě (a šyetye ms.)*]
šyet R; *i najdete*] *a naleznete* R; *upustiechu sietí a již*] *Tehdy*
ony puštyohu y naleznu y R; *táhnúti*] *wytahnuty* R; *mnohost*] *mnoz-*
twye R - 7. *Ježíš*] *gmenem Jan* add. R; *nad Petra*] *petrowy* R; *Ježíš*]
buoh R; *upusti*] *y pušty* R - 8. *plaváchu před ním a*] *plowucze przy-*
gdu nebo R; *jako*] *na* add. R; *dvě stě*] *Jdu* R; *sietí*] *šyet* R - 9.
vstúpí] *wyštupychu* R; *viděchu*] *wydychu* R; *uhlé ležiec a*] *om.* R;
rybu na uhlí i chléb] *chleb a rybu naleznu na nye* R - 10. *i*] *om.* R;
ste] *šmy* R; *nynie jeli*] *transp.* R - 11. *vstúpi*] *wštupyw* R; *vytaže*]
vzrze R; *siet plnú*] *transp.* R; *ryb velikých*] *transp.* R; *bez *tří*
(trzye ms.)] *beze trzy* A R; *tolik bylo*] *tolyko byešše loweno* R;
neprodřěla se] *tehdy protrhla šye gešt* R - 12. *obědujte*] *obyednyczy*
 R; *a nižádný nesměl z nich*] *Ale nešmye gyešty ygeden* R; *ty kto*
jsi] *transp.* 231 R; *i věděvše*] *wyeducze* R - 13. *přišed*] *przygde* R;
vzem] *a wze* R; *jim*] *gyma* R - 14. *již*] *om.* R; *sě*] *ihūs* add. R; *ja-*
kož] *yakz gešt* R.

LXXIII. *Feria V. Paschae - J 20, 11-18*

11. *V onom časi*

Maria stáše u hrobu vně plačící

W 22a

A když plakáše nakloní se vezřě // v hrob

12. *i viděla dva anjely v řízách sedíce*

jednoho v hlavách a druhého v nohách Kdež bieše polo-
ženo tělo Ježíšovo

13. *vecěchu jěj oni*

ženo co pláčeš

Vecě jim

nebo zdvihli Hospodina mého a nevědě kde sí jeho polo-
žili

14. *Když to vecě obráti se za se*

i vidě Ježíše stojíce

a nevidieše by Ježíš byl

15. *Vecě jiej Ježíš*

Ženo co pláčeš koho hledáš

Ona mnějící by zahradník byl vecě jemu

Pane zda s ty zdvihl jej Pověz mi kde z jej položil a
já jej zdvihnu

16. *vecě jie Ježíš Maria*

obráti se ona vecě jemu

Rabi ješto slóve mistr

17. *Povědě jiej*

Nerod' mne dotýkati
 ješče sem nepřišel k mému Otcí
 Jdi k méj bratřie a rci jim
 jdu k Otcí mému i k Otcí vašemu
 k Bohu mému i k Bohu vašemu

18. přišedši Maria Magdalena zvěstující učenníkóm že vidě-
 la sem Hospodina a to řekl mně

LXXIII.: W, R] deest A, C, D, S

11. V onom časi] om. R; vně] om. R; A když plakáše] *Tehdy zaloštye-
 czy* R; se] *y* add. R - 13. jej oni] *gye andyele* R; co] *czemu* R;
 Vecě] *Odpowyedye* R; zdvihli Hospodina mého] *gšsu odgely meho pana*
 R; jeho položili] transp. R - 14. Když] *A praem.* R; vecě] *prawy-
 šše* R; i vidě] *weszrye* R; a nevidieše] *Ale newyedyešše* R - 15.
 jie] *gye* R; mnějící] *mnyešše* R; zahradník byl] transp. R; vecě
 jemu] *proto powyedye k nyemu* R; zda s ty zdvihl jej] *acz sy przy-
 gal gehu* R; kde z] *kde šsy ty* R; jej položil] *polozyl gehu* R; ac]
abych R; jej zdvihnu] *gehu wzała* R - 16. se] *zašše* add. R; vecě
 jemu] *powyedye k nyemu* R - 17. Povědě] *Wecze* R; jie] *gey ihūs* R;
 nepřišel] *newštupyl* R; Jdi] *Ale gdu ya* R; a] om. R; jim] *ze* add.
 R; k Otcí] *k memu a k twemu otczy* R; mému i...Bohu vašemu] om. R
 - 18. přišedši] *Tehdy przygyde* R; zvěstující] *a wecze* R; že] *gešt*
 add. R; sem] om. R; řekl mně] *my gešt rzekl* R.

LXXIV. *Feria VI. Paschae - Mt 28,16-20*

16. V onom časi

Jedennádcet učenníkóv jidechu do Galilea na horu kdež
 jim ukázal Ježíš

17. a vidúce následováchu jeho
 a někteří blúdichu

18. a přistúpiv Ježíš mluvíše jim a řka
 Dána mi jest všickna moc na nebi i na zemi

19. chodiece proto učiec všechen lid
 křtiece jej ve jmě Otcě i Syna i Svatého Ducha

20. Učiece je chovati což koli sem vám kázal
 a já s vámi sem ve všech dnech až do skončenie světa /

LXXIV.: W, R] deest A, C, D, S

16. V onom časi] om. R; Jedennádcet] *Gedenaczte* R; jidechu] *gdu* R;
 kdež] *kdešto* R - 17. vidúce] *vzrewššye* R; někteří] *mezy nymy* add. R;
 blúdichu] *newyedyechu* R - 18. a] *Tehdy* R; moc] *y* add. R - 19. cho-
 diece] *Protoz praem.* R; proto] om. R; učiec všechen lid] *ucztez*
wššyeczkny lydy R; jej] *ge* R - 20. koli] *kolywyek* R; kázal] *mluwyl*
 R; já] om. R; s vámi sem] transp. 312 R; ve všech dnech] *po wšše*
dny R; skončenie] *koncze* R.

LXXV. *Sabbato post Pascha - J 20,1-9*

W 22b

1. V onom časi

Jednéj soboty Maria Magdalena prišla ráno kdy ješče
tma bieše k hrobu

i vidě kámen odjat od hrobu

2. *běže k Šimoniovi Petrovi a k jinému učenníkovi jehož
milováše Ježíš

i vecě jim

Podvihli Hospodina mého z hrobu a nevědě kde sú položi-
li jeho

3. Tehdy vynide Petr a jiný učenník jidechu k hrobu

4. Tehdy běžíšta dva spolu
a ten učenník předběže Petra
i přišel prvé k hrobu

5. A když se nakloni *vidě prostřieradla položena
avšak nevnide

6. Tehdy přijide Petr po něm
vnide do hrobu

*a viděl prostěradla položena

7. a čechel jež bieše na jeho hlavě
ne (s) prostěradly položen
ale rúžno ležiechu

8. Tehdy vnide ten učenník jenž spíše předběhl Petra k
hrobu
i viděl i uvěřil

9. nebo ješče nezvědiechu písma nebo mosil on z mrtvých
vstáti

LXXV.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; prišla] *gdyešše* R; kdy] *kdešto* R; ješče
tma bieše] *transp. 312* R; vidě] *vzrye* R; odjat od] *odlozen z* R
- 2. *běže (*byešše* ms.)] *proto wecze y przygyde* R; Šimoniovi] om.
R; jinému] *druhemu* R; jehož] *kterehozto* R; Podvihli] *wynyely*
gšsu R; mého] om. R; nevědě] *newyemy* R - 3. vynide] *ugyde* R; a
jiný učenník jidechu] *proto y gyny wczednyczy I przyšly* R - 4. běží-
šta] *byechu* R; dva] *wczedlnyky* add. R; přišel] *przygyde* R - 5.
*vidě (*wyedye* ms.)] *vzrye* R; prostřieradla] *proštyeradla* R; ne-
vnide] *tam* add. R - 6. přijide] *przygde šymon* R; něm] *y* add. R;
*a viděl (*wydyela* ms.)] *I vzryy* R - 7. jež] *genz* R; ne (s) pro-
stěradly položen] *a na gezyššowye šš proštyeradlamy* R; ležiechu]
lezecze y obynuto w gedno myešto R - 8. vnide] *wynde y* R; spíše
předběhl] *byešše przyššel prwe* R; i viděl i uvěřil] *A wzryew geho*
y wecze R - 9. nezvědiechu] *neznagyešše* R; nebo mosil on z mrtvých]
zye opyet z mrtwych muššyl ihšs R.

LXXVI. *Dominica in octava Paschae - J 20,19-31*

- S 143b₁
(148b₁)
19. Ľdyž veĉer budieše toho dne
a duom budíše zavřien pro strach židovský
Přišed Ježíš stana mezi nimi vece jim
mír vám
20. A když to povědě pokáza jim ruce a bok
i radovachu sě učenníci vidúce Hospodina
21. Tehdy jim povědě po druhé
pokoj a mír vám
Jakož poslal mě Otec A já šeli vy
22. A když to povědě pójdu i vece jim
vezměte Ducha Svatého
- W 23a
23. jimžto hřiechy odpustíte odpuštěny sú jim /
a komu zadržíte budú zadrženy
24. Tomáš jeden z dvanásti jenž nazván Didymus
nebyl s nimi kdyžto přišel Ježíš
25. Pověděchu jemu jiní učenníci
viděli smy Hospodina
Ale on vecě jim
Až uzřím v jeho rukú *proklánie hřebíkové
a upustím prst můj u miesto hřebíkové
i až pustím ruku mú u bok jeho nevěřím
26. a po osmi dnech opět biechu učenníci jeho tudiež
a Tomáš s nimi
přišel Ježíš zavřnými dveřmi
i sta mezi nimi i vecě
mír a pokoj vám
27. Tehdy vecě Tóme
Upust' prst svůj sem a viz rucě mé
a vezmi ruku svú a upust' ji u bok můj
a nerod' býti nevěren ale věren
28. Odpovědě Tóma i vecě jemu
Hospodin můj i Buoh můj
29. vecě jemu Ježíš
Nebo jsi viděl mě Tóma i věřil si
Blahoslaveni jsú ješto neviděvše i věřie
30. Mnohé divy činil Ježíš přěd svými učenníky
(j)ešto nenie psáno v těchto kněhách
31. Ale psáno jest aby ste věřili že Jezus Kristus Syn Boží

abyste věřice život měli věčný v jeho jmě

LXXVI.: S (om. vv. 24.-31.), W, R] deest A, C, D

19. Gdyż] *W onom czyaššy praem. W, byešše add. R; budieše] om. R; dne] w ššobotu add. R, gedney šoboty add. W; budíše] byeššye W, R; zavřen] kdzto byohu šye vczadlnyczy šebrały add. R; židovský] Tehdy add. R; Přišed] Przyššel W; stana] šta W, y šta R; nimi] y add. W - 20. pokáza] vkaza W; a] y R; i] Tehdy tyem R; vidúce] vzrzyewššy W - 21. Tehdy] Opyet R; jim] om. W; po] om. W, R; dru-
hé] opyet W, a rzka add. R; pokoj a mír vám] transp. 3421 R; po-
slal mě] transp. zywy add. W; A] y W; šeli] šly W, R; vy] wašš
R - 22. povědě] weczye W, propowyedye R; pójdu] i] om. R; vece] rzyekl W; vezměte] przygmyete R - 23. jimžto] komu W, komuz R; od-
puštěny sú jim] des. S, budu gym odpuššczyeny W; a komu zadržíte
budú zadrženy] om. R - 24. Tomáš] tehdy praem. R; z] nych ze add.
R; jenž nazván] gemuzto gmye R; Didymus] tak rzeczene add. R; ne-
byl] gešt add. R; kdyžto] genzto R; přišel Ježíš] ihus byešše przy-
ššel R - 25. Pověděchu] Tehdy praem. R; učenníci] vczedlnycze a
rzkucze R; Ale] om. R; veče jim] gym odpowyedye R; Až] gedno R;
jeho rukú] rukach geho R; *proklánie (rany rub. superscr.); upus-
tím] wpušty R; můj] šwoy R; až pustím] wšyehnu R; jeho] drzewe
add. R - 26. a] kdz by add. R; tudiež] wnytrz R; přišel] przyde
R; zavřěnými dveřmi] zawrzew šwe rany R; sta mezi nimi] štal w
proštrzyedcze R; veče] gym add. R; a pokoj] om. R - 27. Tehdy] Po-
tom R; Tóme Upust' prst svó] thomaššowy šyehny prštem šwym R; viz
rucě mé] patrzyšš ruku mu R; vezmi] šyehny R; svú] twu R; a upust'
ji] om. R; nevěren] newyerzyczy R; ale věren] om. R - 28. Odpovědě]
gemu add. R; Tóma i] thomašš a R; jemu] om. R; Hospodin] pan R;
můj] hošpodyn add. R; i Buh můj] om. R - 29. jsi viděl mě Tóma i]
wydyewšy my R; jsú] ty wšyczkny R; ještě neviděvše i věřie] genz
gššsu newydyely a wyerzily R - 30. Ježíš] om. R; svými učenníky]
oblyczegē gych tošš vczedlnykw šwych R; nenie psáno] geštye nebylo
pyššano R - 31. Ale] to add. R; že] Nebo R; Kristus] gešt add. R;
abyste] aby wy R; v] om. R; jmě] om. R.*

LXXVII. Dominica II. post Pascha - J 10,11-16

- S 143b₁ 11. Já sem pastýř dobrý
(148b₁) dobrý pastýř duši svú dává za své ovce
12. Ale otrok jest jenž nenie pastýř
jehož nejsú ovce vlastnie
vida vlka blížiece se i běží pustě ovce
a vlk lapí a rozžene ovce
13. (Ale otrok běží nebo otrok jest nebo) Neslušějí k němu
ovce
14. Já sem pastýř dobrý
- S 143b₂ A poznávají / mě mé
(148b₂) 15. jakož znal mě Otec takož já znaji Otce
a duši mú kladu za mé ovce
16. A jiné ovce jmám jenž nejsú z tohoto ovčince

i mosi jiné přivésti a hlas můj uslyšie
i bude jeden ovčinec a jeden pastýř

LXXVII.: S, R, W] deest A, C, D

11. Já] *V onom czyaššy* praem. W, *Powyedyel ih̄us vczedlnykom šwym a rzka* praem. R; *dobrý pastýř]* transp. W, *da* add. R; *dává]* da W, om. R; *svů]* om. R - 12. *jest]* a *ten* R, om. W; *nenie]* *prawy* add. R; *jehož]* a *gehozto* R; *ovce vlastnie]* transp. R; *blížiece se]* *byezye- czye* W, *przyduczyho* R; *běží pustě ovce]* *pušty owczye y pobyehne* W, *necha owecz y gde przycz od nych* R; a *vlk...ovce]* om. R - 13. *Ale otrok byezy nebo otrok gešt nebo W]* om. S, *Namznyk zagyšte gde przycz nebo namznyk* R; *Neslušějí k němu]* *k nyemuzto nepryššluššye* R - 14. *Já]* *Protoz dye hošpodyn* praem. R; *A poznávají]* y *poznagy* W; *mé]* *owcze* add. R - 15. *jakož znal mě Otec]* om. R; *takož]* A R; *znají]* *znam* W, *poznawam* R; *Otce a mú duši kladu]* *me owcze a tyelo me dam* R - 16. *jenž]* *gešto* R; *i]* a *ty* W, R; *mosi]* *gyštye muššym* R; *jiné]* om. W, R; *a]* *aby* R; *uslyšie]* *vslyššaly* R; *pastýř]* *owczynecz* R.

LXXVIII. *Dominica III. post Pascha - J 16,16-22*

16. Pověděl Ježíš učenníkuom svým
Namále až neuzříte mne
A opět namále a uzříte mě Nebo jdu k *Otcí
17. Tehdy pověděchu mlajší jeho k sobě
Co je to že praví nám
Namále a neuzříte mne
a namále a uzříte mě
a jáz jdu k *Otcí
18. Tehdy řechu
Kak je to že nám praví namále
nevieme co mluví
19. Pozna Ježíš že chtiechu jeho otázati
i vece jim
O čem jmáte řeč mezi sobú že vám pravi namále až mě
neuzříte Opět namále až mě uzříte
20. věrně jistě pravi vám
Že plakati a želeci budete vy
Ale svět bude vesel
ale vy zamúčení
Ale smutek váš obrátí se v radost
21. Žena když jest na porození jmá smutek
A když porodí již nepomní bolesti
nebo se člověk na svět narodil
22. jako i vy nynie jmáte smutek
Ale opět uzři vy i radovati se bude vaše srdce

A vašeho veselé nikte neotejme vám

LXXVIII.: S, R, W] deest A, C, D

16. Povědě] *W onom ozyaššy praem. W; svým] a rzka add. R; Namále] Namalo R; až] y W; A] y W; namále] namalo R; a] y W; mě] mne W; *Otcí (uotozy ms.) - 17. jeho] šamy add. W; k sobě] mezy šobu dywywšye a rzkucze R; že] genzto R; nám] om. R; a] y W, az R; a] opyet R, y opyet W; a] y W, az R; mě] mne W; a jáz] nebo R; *Otcí (uotczy ms.) - 18. Tehdy] Proto W; řechu] rzyeczyechu W, weczechu R; Kak] Czo W; nevieme] newyemy W - 19. Pozna] Proto praem. R; jim] k nym R; čem] tom W, R; jmáte] mluwte W; řeč] rzeczy R, om. W; že] šem rzyekł add. W; pravi] prawym R, om. W; až] zze R, y W; mě] mne W, R; mě neuzříte] transp. y add. W; Opět] a R; až] y W, zze R; mě uzříte] vzrzyte mne W - 20. věrně jistě] zawyerne a zagyšte W, R; že] Nebo budete R; a želeci budete] om. R; budete vy] transp. W; vesel] še radowaty W; ale vy] om. R; Ale] wššyak W; smutek váš] zamuczenye wašše R; obrátí se] obraczen bude W - 21. jest na porození] porozyge W; jmá] welyky add. R; smutek] nebo przyšla gešt gegye hodyna add. R; A] Ale R; porodí] dyetye add. R; bolesti] pro radošt add. W, procz pro welyku radošt add. R; nebo] neb W, gešt add. R; se člověk na svět narodil] šye narodył czlowyek gešt na šwyet W, transp. 25134 R - 22. jako] Takošš R, om. W; i] om. R; smutek] zze mne nevzrzyte add. R; už] vzrzym W, R; i] bude te šye radowaty a add. R; vaše srdce] transp. R; A] y W; vašeho veselé] waššye radošty R, radošty waššye W; nikte] ygeden R.*

LXXIX. Dominica IV. post Pascha - J 16,5-14

5. Povědě] Ježúš mlazším svým

jdu k tomu jenž mě poslal

A nikte z vás netieže mne kam jdu

6. Ale sem to k vám mluvil zámutek vaše srdce najde

7. Ale já vám pravdu pravi

hodno jest abych šel já

Pakli já nepójdú utěšitel nepřídě k vám

(Ač já odejdu pošli jej k vám)

8. A když přídě ten budete tresktati svět pro hřiech a z pravdy a z sída

9. z hřiecha nebo nevěrie u mě

10. z pravdy nebo jdu k Otcí a již neuzříte mne //

S 144a₁ 11. z sída nebot' knieže tohoto světa sízen jest(149a₁) 12. Ještě mnoho mám vám praviti
ale *nemuožte poněsti nynie13. Ale když přídě ten Duch pravdy naučí vy všie pravdě
nebo nebude mluviti sám o sobě
ale co uslyší vzmluví
a jemuž býti vzwěstovati bude vám

14. ten mě oslaví nebo u mne vezme i zvěstuje vám

LXXIX.: S, R, W] deest A, C, D

5. Pověděl] *V onom czyaššy praem. W; mlazším] vczynnykom W, R; svým] a rzka add. R; mě] gešt add. R; nikte] zadny R; netieže] neotyeze R; mne] om. W; kam] ya add. R; jdu] dešš W - 6. Ale] ya add. W, zze add. R; zámutek] šmutek W, wašš naplny add. R; vaše srdce] transp. R; najde] nadeyde W, om. R - 7. pravil] prawym R; Pakli] Acz W; Acz ya odehydu poššly gyey k wam W] om. S, Pakly poydu poššly geho k wam R - 8. přijde ten] transp. k wam add. R; budete] bude W, ten gyšte bude R; svět]om. W, pro troy vczynek add. R; z pravdy] pro prawdu R; a z sůda] y z šudu W - 9. z hřiecha] procz add. R; nevěrie] newyerzyte R - 10. z pravdy] procz add. R; jdu k otci] transp. 231 W; neuzříte mne] newyerzyte mnye R - 11. z sůda] procz add. R; neboť] nebo W; tohoto] tohto W; knieže tohoto světa] transp. 231 R; súzen] odšuzeno W - 12. *nemůžete (nemuošte ms.)] nemozete W, R; ponésti] vnešty R, šnešty W - 13. pravdy] prawy W, on R; naučí vy] transp. R; nebo] om. W; o sobě] od šebe W, R; co] czozkolwyek W, czozkolywyek R; vzmluví] zmluwy W, prawyty bude R; jemuž] gemuzto R, genz ma W; býti] przygyty W; zvěstovati bude] zwyestuge W, R - 14. ten] gyštye add. R; mě oslaví] transp. R; oslaví] oczyšty W; u] ote R.*

LXXX. *Dominica V. post Pascha - J 16,23-30*

23. Pověděl Ježíš mlazším svým
věrně jistě pravi vám
Ač co prositi budete Otcě u mé jmě dá vám
24. dotad ste nice neprosili u mé jmě
Proste a vezmete aby vaše radost plna byla
25. *(To u přislouí vám mluvil sem)*
přišel čas a již ne u příkladiech mluvi vám
Ale zjevně Otce mého povědě vám
26. v onen (den) pop(r)osíte u mé jmě
Nepravi vám já budu za vy prositi Otce ot vás
27. on sám Otec miluje vy nebo ste vy mě milovali
a věřili že sem ot Boha pošel
28. vyšel ot Boha přišel na svět
opět ostavi svět a jdu k *Otcí
29. Řechu jemu mlazší jeho
Seova již na prosto mluviš a příklada ijednoho nedieš
30. Již viemy že rozumieš všemu
i nenie ponáčin aby kto tebe potazoval
v tom věříme že s ot Boha pošel

LXXX.: S, R, W] deest A, C, D

23. Pověděl] *V onom czyaššy praem. W; mlazším] uczyennykom W; věrně jistě] zawyerne zagyšte R; prositi budete] transp. W, R; Otcě] meho add. W, R; jmě] gmeno W - 24. dotad] dokad W, dokawad R; nice] nynye W; neprosili] nytczye add. W; u] we R; mé jmě] transp. gyz add. R; vašě radost] transp. R; plna byla] *byla naplnyena W - 25. To w przyššlowy wam mluwyl ššem R] om. S, W; přišel čas a] om. R; jiže] az gyz W, kdyz add. R; ne] om. W; příkladiech] przyššlowy R; mluvi] mluwym W, prawy R; vám] nebo ya budu add. R; Otce mého] o otczy mem W; povědě] nezwyestugy R - 26. v onen (den)] *W onen den W, Toho dne R; pop(r)osíte u mé jmě] v me gmye proššyte y W, otcze meho proššte R; Nepravi] Ale nynye zagyšte prawy R; vám] nebo add. W, R; budu za vy] transp. 231 R; za vy prositi Otce] transp. 4312 W; ot vás] om. W - 27. on] nebo praem. W; vy] wašš R; mě] gey W; věřili] šte add. W; že] nebo ya R; pošel] przyššel R - 28. vyšel] ššem add. R; Boha] otcze y R; přišel] šem add. R; svět] A add. R; ostavi] oštawugy W, opuštym R; a] y W, R; *Otcí (uotczy ms.)] memu add. R - 29. Rechú] Rzyeczyechu W, weczechu R; jemu] mu R; mlazší] uczyennyczy W; Seova] Ay R, Tot W; na prostu] zwnye W; příklada i jednoho] przykladu gednoho W - 30. Již] to add. R; rozumieš všemu i] vmyešš wššye a R, wyešš wššyeczkno a W; donačin] potrzyeba W, R, tobye add. W; potazoval] otazał W, R; tom] to W; s] gššy W, R; pošel] przyššel poššel R.***

LXXXI. *In diebus rogationum - L 11,5-13*

5. Pravi Ježúš mlazším svým

Kto vás jmieti bude přietelee
i pójde k němu u puolnoci
i die jemu

přieteli požič mi trého chleba

6. Nebo přietel muoj přišel s cesty ke mně

i nemám co předeň položit

7. i on ze vnitřka povědě

Nežalost' mne

jižti duom zavřien a děti na pokoji se mní sú
nemohut' vstáti dáti tobě

8. A on stane tluka

Pravi vám

nedá li jemu vstana pro přietelstvo

avšak pro lenost vstane i dá jemu co jmá potrebu

9. Ale já vám pravi

proste a dadie vám /

S 144a₂

hledajte a naleznete

(149a₂)

tlucte a otevrú vám

10. všeliký co kto prosí vezme

A kto hledá nalezne

a tlukúciemu otevřeno bude

11. kto z vás otce prosí chleba
zda li mu dá kamenie
Nebo ryby
zda mu podá za rybu hada
12. Nebo prosí vajce
však nedá jemu štíra
13. Ač vy ste zlí znajte dobré dary dajte synóm vašim
A čím více Otec váš nebeský dá duch dobrý prosícím
sebe

LXXXI.: S, R, W] deest A, C, D

5. Pravit] V onom czyaššy praem. W, Powyedyel W, R; mlazším] uczyen-
nykom W; svým] a rzka add. R; Kto] z add. W, R; jmiati bude]transp
W, R; i] a R; pójde] pude W; u] o W, R; přieteli] myly add. R;
požič] poycz R; trého chleba]trzy chlebow W - 6. Nebo] my add. R;
muoj] om. R; přišel] gešt add. R; i] a W, R; předeň položiti]
transp. W - 7. i] Tehdy W, R; on] gemu add. R; ze vnitřka povědě]
odpowyedye wnytrz a rzka R, w domu weczye W; Nežalost'] Nerod šye
hnyewaty W; mne] toho R, om. W; jižti] gyz W, mnye gešt add. R;
duom zavřien] dwerzy zawrzyeny W, moy add. R; a děti na pokoji] om.
R, a dyety mogy W; sú] gšem na lozy R; vstáti] a add. R - 8. A on
stane] Az ten dokona R; vám] a add. R; nedá li jemu] mg. geštly ze
neda gemu W, štaty add. R; vstana] wštaw superscr. W, pro przyetele
y add. R; pro přietelstvo avšak pro lenost] proto gezz (geho mg.)
przyetel gešt ne pro dobrotu gehu W; vstane] wštana W; jmá] š add.
W, R - 9. Ale] y W; vám] to add. R; proste] a dayte add. R; dadie]
dye W; otevru] vám] transp. R - 10. A kto...bude] om. R; tlukúcie-
mu otevřeno bude] tluczenemu otewru W - 11. otce prosí] transp. R;
prosí] om. W; chleba] ne add. W; mu] gemu W, R; kamenie] kamen
W, R; ryby] rybu ne W; mu] gemu R; podá za rybu] za rybu da W;
hada] had W - 12. Nebo] neb W, Anebo R; prosí] ly add. W, R; nedá
jemu] nezda gemu da W; jemu] om. W; štíra] geštyera R, škerzupynu
W - 13. Ač] Proto praem. W; vy ste] transp. W; vy] kdy add. R;
znajte] bozye add. W; dobré dary] om. W; dajte] daty W, om. R;
A] om. W; čím] tyem W, R; nebeský] z nebešš W; prosícím] pro-
ššyeczye W.

LXXXII. In Ascensione Domini - Mc 16,14-20

14. Jédúcím jedennácte učenníkuom zjevil se jim Ježúš
i znětřil neviery jich a tvrdosti srdečné
Nebo ti jenž viděli jeho vstavše z mrtvých nevěřiechu
15. I povědě jim
jdúce po všem světu kažte Božie slovo všemu stvoření
16. kto uvěří a křest vezme zdráv bude
Ale kto neuvěří potupen bude
17. A znamenajte je kto věřiec toto přijmú
u mé jmě běsy vypudie
jazyky vsmluvie novými

18. hady vezmú
 pakli co smrteľného vzpijú neuvadí jim
 Na nemocné ruku položíe a zdrávi budú
19. A také Hospodin Ježúš když mluvil jim
 vzat na nebe i sedí na pravici Božie
20. Tehdy oni rozšedše se kázali všady
 s pomocí Boží slova to potvrzujícíe i divy činiece

LXXXII.: S, R, W] deest A, C, D

14. Jědúcím] *V onom czyaššy Odpoczywagycz* W; jedennácte] *gedena-*
dczet W, *gedenadczyty* R; učenníkuom] *vczyennykow* W; i] *a* R; znět-

řil] *zkuššyl* W, *wzkuššyl* R; a] *y* R; srdečné] *šrdczye* W, R; ti] *om.*
 R; vstavše z mrtvých] *transp.* 231 W, *tomu* *add.* R; nevěřiechu] *A*
gyzt newyerzychu W - 15. I] *Tehdy* R; jim] *ihūs* *add.* R; světu]
šwyetye R; Božie] *om.* W; Božie slovo] *transp.* R; slovo] *cztenye*
 W - 16. kto] *A praem* R; a křest vezme] *a krzešt przygme* R, *y po-*
krzššczyen bude W; Ale] *A* R, *om.* W; nevěří] *newyerzy* W - 17. A]
om. R; znamenajte] *znamenay* W; kto] *kterzy* W, R; věřiec] *wyerzye*
 R, *wyerzye* W; toto] *tohot* W; přijmú u] *przymucze we* R; mé jmě]
transp. R; běsy] *dyabły* W, R; vypudie] *wyhonyty budu* R; jazyky
 vsmluvie novými] *transp.* 312 W, R - 18. vezmú] *podwyhnu* W; co smr-

teľného] *transp.* W, R; vzpijú] *zpygy* W, *wypygy* R; neuvadí] *newa-*
dy W, *wadyty nebude* R; ruku] *ruky* R, *ruczye* W; a] *om.* W - 19. A
 také] *y* W; Ježúš] *kryštus* *add.* W, R; když] *to* *add.* R; vzat na ne-

be] *zdwyzen do nebešš* (*gešt mg.*) W; pravici] *moczy* *add.* R - 20.
 rozšedše] *rozšedcze* R, *wššyedcze* W; všady] *wššudy* R, *wезде* W; Bo-
 ží] *y* *add.* W; slova] *šłow* R; to] *om.* W, R; i] *a* R, *om.* W; divy]
znamenye W.

LXXXIII. *Dominica post Ascensionem Domini - J 15, 26-27,*
16, 1-4

26. Kdyžto přijde učešitel
 jehož já pošli vám ot Otce Duchu spravedlivého
 ten svědečstvie povie o mně
27. A vy svědečstvie poviete nebo ot počátka jste se mní
 1. To sem mluvil vám abyste nezbluzovali
 2. bez modly ostavie vy
 Ale přišla hodina aby všeliký kto zahubí vy ukládal
 obět' sobě vrátiti Bohu
 3. A to vám učinie nebo neznali sú Otce ani mne
- S 144b₁ 4. Ale / to mluvil sem vám
 (149b₁) Jakož přijde jich čas smilujete se nebo sem já pravil
 vám

LXXXIII.: S, R, W] deest A, C, D

26. Kdyžto] *Kdzy* R, *V onom czyaššy* *praem.* W; jehož] *kterehoz* R;

já] om. W; pošli vám] transp. W; spravedlivého] *Śprawedlnego genz od otczye poŏŏyel W, ŏprawedlnyweho kteryz od otcze wynde R; ten] gyŏte add. R - 27. povie] date o mnye R; jste se mnú] transp. 231 R; jste] *gieŏt W - 1. abyste] m. rec. ŏe W; nezbluzovali] ne-wzbuŏowaly R, nezrazowaly W - 2. bez] kdyz budu luczyty vas z obcze zydovŏkey mg. add. W; pŏiŏla hodina] przyŏŏel czyaŏŏ W; vŏeliký] kazdy R; ukládal] *ukladaly W, vkláŏt R; obět' sobě] opyet ŏebe W, vklad opyet R; vrátiti] wraty R - 3. vám ucinie] transp. W, R; sí] om. W; Otce] meho add. R - 4. Jakož] zze kdyz R; jich čas] transp. R; smilujete] *ŏmluwyte W, rozpomyente R; já pravil] *powyedyel R.*****

LXXXIV. *Sabbato in vigilia Pentecostes - J 14,15-21*

- W 38b 15. V onom časi
Pravil Ježíš učenníkóm svým
Ač kto milují mě Kázanie mé chovajte
16. a já budu prositi Otcě a jiného utěšitele dá vám
aby bydlil s vámi věčně //
- W 39a 17. Ducha jehož svět nemóž přijíti
nebo nevědie ho ani vidie ho
Ale vy poznáte jej nebo u vás bydliti bude a u vás
bude
18. Neostavi vás sirotkóv
přídu k vám
19. Jistě u mále až svět mne neužří
ale vy mě viděti budete
nebo sem já živ a vy živi budete
20. v onen den poznáte že sem jáz v Otcí u mém a vy ve mně
a já u vás
21. Kto má mé kázanie a chová je
ten jest jenž miluje mě
A ktož miluje mě milován bude od Otcě mého
a já budu jej milovati i zjevi se jemu sám

LXXXIV.: W (inter lectiones Proprii Sanctorum), R] deest A, C, D, S

15. V onom časi] om. R; Pravil] *Powyedyel R; učenníkóm svým] *ŏym mlazŏym R; Ač] A czoz R; milují] *myluje R; mě] a add. R; Kázanie mé] transp. R; chovajte] *chowa R - 16. a já budu] *Ay bude R; a jiného] meho R; bydlil] *bydlyly R - 17. Ducha] *ŏprawedlnego add. R; přijíti] *wzyety R; nevědě ho] *newye R; ho] *geho R; poznáte jej] *nepoznate gyeho R; bydliti bude] *bydly R; u vás] *bydlyty R - 18. Neostavi] *Neoŏstawym R - 19. Jistě] *geŏtye R; mne] *gyz add. R; vy mě] transp. R; viděti budete] *wydyte R - 20. onen] *zen R; den] *wy add. R; u mém] om. R; a já u] *Ay R - 21. Kto] *ktoz R; mé kázanie a chová je] *przykazanye nechowa gehu R; A ktož miluje mě] om. R; budu jej] transp. R; zjevi] *zgewym R.***********************

LXXXV. *Dominica Pentecostes - J 14,23-31*

- S 144b₁
(149b₁)
23. Pravit Ježúš mlazším svým
kto miluje mě kázanie mé schová
A Otec muoj milovati bude jeho
a k němu přídemy a bydlo u něho uložímy
24. Jenž nemiluje mne slova mého nechová
a přikázanie jenž mi dal Otec jež ste slyšeli nenie mé
Ale toho jenž mě poslal Otcovo
25. To sem mluvil vám u vás bydle
26. ale ucešitel Duch Svatý jehož pošle Otec u mé jmě
ten vy naučí všemu
a *podá vám všeho cokoli řku vám
27. Mír vám ostavi Mír muoj dávaji vám
ne jako svět zde dává já dávám vám
Nemut' sě srdce vaše ani lekaj
28. však ste slyšeli že sem řekl vám já otejdu a přídu
k vám.
Byste milovali mě radovali byste sě všeliky že jdu
k *Otcí
nebo Otec mne větší jest
29. A již pravi vám dřéve než sě stane
a když sě stane věřte
30. Již nemnoho pomluvi s vámi
přišlo knieže světské a na mně nejmá nice
31. Ale aby svět poznal že miluji Otcě
a jakož mi kázanie Otec dal tako čini

LXXXV.: S, R, W] deest A, C, D

23. Pravit] *Powyedyel* R, *V onom czyaššy* praem. W; mlazším] *vczyen-nykom* W; svým] *Acz* add. W, R; schová] *chowa* W, R; milovati bude] *myluge* R; milovati bude jeho] *bude gey mylowaty* W; přídemy] *przydem* W, R; bydlo] *przybytek* W, *odpoczynuty* R; u něho uložímy] *vczynymy v nyeho* R, *v nyeho vczynymy* W - 24. Jenž] *Kto* W, *A ktoz* R; slova] *kazanye* W; mého nechová] transp. R; přikázanie jenž] *ššlowo geššto* W; mi dal Otec jež] om. W, R; toho] *geho* R, *otczye* add. W; Otcovo] om. W - 25. To] *geštye* add. R; sem mluvil] transp. R; u vás] *š wamy* W; bydle] *przybywage* W, R - 26. ale] om. W; pošle] *poššlal* R; vy] *wašš* W; *podá (*podda* ms.)] *pada* W, *powye* R; všeho] *wšeczko* R; cokoli] *czoz kolwyek* R, *czoz kolwyek* W; řku] *powye* R - 27. Mír vám ostavi Mír muoj dávaji vám] *Myr dawam wam myr a pokog oštawugy wam* W, *A myr moy dawam wam myr moy oštawugy wam* R; zde] om. W; dává] *wam* add. W; já] om. R; dávám] *dawagy* W, R; Nemut'] *Nesmutyg* W - 28. však] om. W; ste slyšeli] transp. W; já otejdu] *gdu* W; a] *y* W, R; přídu] *wraczy šye* W; mě] *gyštye* add. W; radovali byste sě] transp. 231 W, *zagyšte* add. R; všeliky] om. W, *wašš* add. R;

že] nebo W, R; *Otcí (uotczy ms.); mne větší] transp. W - 29. již
 pravi] nynye ſem prawyl W; věřte] wwyerzyte W - 30. pomluvi] pomlu-
 wym R, mluwy W; s vámi] Nebo add. W; ořišlo] przyſſel R; světské]
 tohoto ſwyeta R, tohto ſwyeta W; na] we W - 31. svět poznal] transp.
 W, R; že] ya add. W; kázanie] przykazanye R; tako čini] tak czy-
 nym W, R.

LXXXVI. FERIA II. post Pentecosten - J 3, 16-21

- W 25b 16. V onom časi
 Pověděl Ježíš učenníkóm svým
 Tak Buoħ miloval svět aby Syna svého jedinkého dal
 aby všeliký kto věří veň nezahynul
 ale aby měl život věčný
- W 26a 17. Nebo neposlal Buo Syna svého // na tento svět aby sú-
 dil svět
 Ale aby spasen byl svět skrzě ňen
18. kto věří veň nesúzen jest
 Ale kto nevěří již jest súzen
 Nebo nevěří ve jmě jednoho Syna Božího
19. Ale to jest súd
 nebo světlost přišla na tento svět
 a milovali sú lidé více temnost než světlost
 biechu zlá jich diela
20. Nebo každý kto zle činí nenávidí světla
 a nepřide na světlo aby netresktali diela jeho
21. ale kto činí pravě jde na světlo
 aby otevřena byla jeho diela nebo od Boha sú pošla

LXXXVI.: W, R] deest A, C, D, S

16. V onom časi] om. R; učenníkóm] mlazſym R; miloval svět] transp.
 R; aby] zze R; jedinkého] gedyneho R; všeliký kto věří veň] kaz-
 dy : nyem R; aby] om. R - 17. neposlal] ne proto geſt poſſlal R;
 tento] om. R; svět] czlowyeka R; spasen byl] zachowaly R; skrzě
 ňen] gym R - 18. kto] ktoz R; nesúzen jest] ten nebude ſuzen R;
 kto] ktoz R; již] ten add. R; jest súzen] transp. R; ve jmě jed-
 noho] w mye w gedyneho R - 19. nebo] zze geſt R; světlost přišla]
 transp. R; a] y R; sú] om. R; světlost] Nebo add. R; zlá jich]
 transp. R - 20. Nebo] zze R; kto] ktoz R; světla a nepřide na
 světlo] ſwyetloſty Any przyde na ſwyetloſt R; netresktali] ne-
 treſktany byla R; diela jeho] transp. R - 21. kto] ktoz R; pra-
 vě] prawdu ten R; otevřena] zgewena R; pošla] poſzlana R.

LXXXVII. *Feria III. post Pentecosten - J 10,1-10*

1. V onom časi
Pověděl Ježíš učenníkóm svým
Zavěrné a zajisté pravi vám
který nevende dveřmi do ovčincě ovec Ale vende jinudy
ten jest zloděj a lotr
 2. Ale kto vchodí dveřmi pastucha jest ovcí
 3. Tomu vrátný otvoří a ovcě uslyšie jeho hlas
a své ovcě volá jménem i vyvede je
 4. a když vlastnie ovcě vypustí před nimi jde
a ovcě jeho následují nebo v(ě)dí hlas jeho
 5. Ale po neznámém nejdú ale běžie od něho
nebo nepoznaly hlasu neznámého
 6. To slovo povědě jim Ježíš
ale oni nerozuměchu co mluvíše jim
 7. vecě jim Ježíš opět
zavěrné zajisté pravi vám
nebo já sem dveři ovcí
 8. všeckni kto koli sú přišli zlodějé a lotři sú
ale neslyšěly sú jich ovce
 9. já sem dveři
- W 26b Kto vende skrzě / mě uzdraven bude
a vende i vynde a pastuchy najde
10. zloděj nechodí jedno aby ukradl i zabil a zatratil
já sem přišel aby život přijeli a šcedřě měli

LXXXVII.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; Zavěrné a zajisté] transp. 321 R; dveřmi do ovčincě ovec] *w owczynecz owczy dwerzmy* R; a] y R - 2. kto vchodí] *ktoz weyde* R; dveřmi] *ten* add. R - 3. Tomu] *gy\$temu* add. R; otvoří] *otewrze* R; uslyšie jeho hlas] *hla\$\$ geho \$ly\$\$ye* R; a své ovcě volá] *y powola owecz wla\$tnych* R - 4. před nimi jde] *poyde przed nymy* R; a] ty add. R; jeho následují] transp. R; v(ě)dí (*wydy* ms.)] *\$ly\$\$ye* R - 5. neznámém] *nezwanem* R; ale] *\$py-\$se* add. R; nepoznaly] *g\$\$u geho* add. R - 6. slovo povědě] *przy-\$lowye powyedyel* R - 7. vecě] *Tehdy* praem. R; vecě jim] transp. R; opět] *druhe* R; zavěrné] y add. R; nebo] *zze* R; dveři ovcí] *wratny owczyn\$ky* R - 8. všeckni kto koli sú] *w\$yczkny kteryz kolywyek* R; a lotři sú] *\$u a lotrzye* R - 9. dveři] *dwerze* R; Kto] *Mnu ktoz* R; skrzě] om. R; mě] om. R; vende] *tam* add. R; vynde] *wyde* R; pastuchy najde] *pa\$twu nalezne* R - 10. zloděj] *pro gyne* add. R; i] a R; šcedřě] *w rozko\$\$y \$ye* R.

LXXXVIII. *Feria IV. post Pentecosten - J 6,44-52*

44. V onom časi

Pověděl Ježíš sboróm židovským

Nižádný nemóž ke mně přijíti

jedno Otec jenž mě poslal přitrhne li jeho

a já jej zkřísím v súdný den

45. Jest psáno u prorociach

budú všeckni učenníci Boží

Všeliký jenž slyšel od Otcě i naučil se přišel ke mně

46. ne proto by kto Otcě viděl

jedno ten kto jest od něho ten vidí Otcě

47. Věrně jistě pravi vám

kto věří u mě má život věčný

48. já sem chléb života

49. Otcí vaši jedli sú mannu na púšči i zemřeli sú

50. Tot' jest chléb *jenž s nebes stúpil

ač kto jeho jísti bude neumřě věčně

51. já sem chléb živý jenž sem z nebe stúpil

52. Ač kto bude ten chléb jísti živ bude na věky

a chléb jenž já dám tělo mé jest za lidský život

LXXXVIII.: W, R] deest A, C, D, S

44. V onom časi] om. R; sboróm židovským] *šwym mlazšym a rzka* R; Nižádný] *Igeden* R; nemóž ke mně] transp. 231 R; jedno] *kromye* R; li] om. R; jej zkřísím] *škrzyeššym geho* R - 45. všeckni] *wšychny* R; Všeliký] *kazdy* R; jenž] *gešt* add. R; přišel] *przygde* R - 46. kto] *ktoz* R; vidí] *gešt wydyel* R - 47. jistě] *zagyšte* R; kto] *ktoz wen* R; u mě] om. R - 49. Otcí] *Ottczowe* R; jedli sú] *pozywały* R - 50. Tot'] *Tento* R; *jenž (*genez ms.*)] om. R; s nebes] *z nebe* R; jeho jísti] *gyešty gey* R; neumřě věčně] *wyeczye zyw bude* R - 51. já...stúpil] om. R - 52. Ač...na věky] om. R; a] *ya* add. R; jenž já] *gemu* R; dám] *tobye* add. R; tělo mé jest] transp. 231 *A to* add. R; lidský] *šwyetšky* R.

LXXXIX. *Feria V. post Pentecosten - L 9,1-6*

1. V onom časi

Pozval Ježíš dvanáste učenníkův

dal jim moc pode všemi diábly

aby nemocné uzdravovali

2. i poslal je kázati království Božie a uzdraviti nemocné

3. i vecě jim

- nitcě neneste po cestě
ani holi ani mošny ani chleba ani peněz //
- W 27a
ani dvě sukni mievajte
4. a v kterýkoli dóm vejdete tu bydlte a odtud nevy-
chod'te
5. A kto kolvěk vás nepřijme
vyndúce z města toho
tehdy nohami vašimi prorazte na svědečstvie na ně
6. Tehdy vyšedše chodiechu po hradech
kážiece a uzdravujícíe všudy

LXXXIX.: W, R] deest A, C, D, S

1. V onom časi] om. R; učenníkov] *šwych y* add. R; moc] *y cznošt*
add. R; pode] *nade* R; diábly] *byeššy A take* R - 2. kázati] *y mlu-*
wyty add. R; uzdraviti] *vzdrawowaty* R - 3. neneste] *nenešty* R;
mošny] *tobolky* R; peněz] *zbozye* R - 4. kterýkoli] *kteryz koly-*
wyek w R - 5. kto kolvěk] *ktoz koly* R; města toho] *transp.* R;
tehdy] *tak prach* R; prorazte] *prašte* R; ně] *ty gyšte* R - 6. cho-
diechu po hradech kážiece a uzdravujícíe všudy] *kazachu odchodyecze*
po kragych po hradyech y vzdrawowachu wezde R.

XC. *Feria VI. post Pentecosten - L 5, 17-26*

17. V onom časi

Sta se jednoho dne Ježíš sedieše učě
a biechu zákonníci a mistři zákonní sediece
ješto biechu přišli z všelikého hrádku z Galilee a z
Židovstvie a z Jerusalema

a moc Božie bieše jim na uzdravenie

18. A tu mužé nesiechu v loži člověka jenž bieše nemocný
hledáchu jeho vnésti i položiti před ním

19. a nenalezechu který by stranú jej nesli pro sbor
vstúpichu na střechu

a po dskách spustichu jej s ložem mezi sebou před
Ježíšě

20. Jichžto vieru jakž užřě vece

člověče Odpuščení tobě tvoji hřieši

21. i počechu mysliti písafi i zákonníci řkúce

kto jest ten jenž mluví bláznivě

kto múž hříchý odpustiti jedno sám Buoh

22. Poznav Ježíš myšlenie jich vecě k nim

Co myslíte u vašich srdciech

23. Co jest snadněje říeci Odpuščení tobě hřieši tvoji

23. Tehdy podvih oči bohatec
viděl Lazaře vysoko v lóně Abrahamově /
- S 144b₂ 24. i zavola
(149b₂) Otče Abraham smiluj se
a pošli Lazaře at' omočí mězený prstek u vodě
at' rozvlaží jazyk muoj nebot' mám muku v tomto ohni
25. Povědě jemu Abraham
Synu rozpomínaj se že s přijal dobré v svoj život
a Lazař protiv tomu zlé
Nynie zde útěchu jmá ale ty mukú lkaješ
26. A mezi tiem všiem mezi námi a vámi duol veliký učiněn
jest
jakž ti ješto chtie ot nás k vám nemohú
ani ot vás sem přijíti
27. i vece
Prosi tebe tehdy otče aby jej poslal v duom otcě mého
28. ješče mám pět bratruov aby jim pověděl
aby oni nevešli v toto miesto mučenie
29. I povědě jemu Abraham
Jmají Mojžíše a proroky slyšte ty
30. Tehdy on vece
Ne otče Abraham
ale kto by s mrtvých k nim šel pokánie př(i)jmu
31. Vece jemu
Ač Mojžíše a prorokuov neposlúchají
ani komu z mrtvých vstanúce uvěříe

XCI.: S, R, W] deest A, C, D

19. Pověděl] *W Onom czaššy praem. W; tuto] a rzka add. R; jeden bieše] transp. R; i] a R; u pavlaky] v pawlaczne rucho R, w akšamyt y v poštawczye W; hodováše prokní den] kochaššye šye wezdy W, chodyešše y gmyegešše šye na kazdy den R - 20. jeden] gyz den R; Lazař] lazarus W; dveří] podwoge R; jeho] a add. R; nežituov pln] wrzyedow plny W - 21. žádaje] našytyty add. W; drobtkuov jež] drop-tow genzto R, štrzyedy genz W; padáchu] padaššye W; (s)] š R; stola] štolu W, toho add. R; bohatec] bohateho W; a nikte] Ale zadny R; jemu] mu W; dodadieše] nedadyešše W, R; nežity] wrzedy W - 22. Stalo] Sta W, R; jest] om. W, R; až] kdyz W, R; umře bohatý i pohřeбен jest u pekle A když skonče chudý donesen je anděly do lóna Abrahamova] vmrzye chudy y neššen byl od angelow w lono Abrahamowo Vmrzye y bohatecz y pohrzyeben v pekle W, vmrze chudy neššen ge od angelow w lono abrahamowo A kdyz vmrze bohaty Tehdy pohrzebechu gey v pekle R - 23. Tehdy] om. W; podvih] zdwyh W, R; oči] šwoge add. W; bohatec] bohaty R, kdy byeššye v mukach wydye Abrahama zdaleka a add. W, kdezto byeššye v mukach vzrzye Abrahama zdaleka a add. R; viděl] om. W, R; Lazaře] lazara W; vysoko] om. W, R; Abrahamově]*

geho W, R - 24. i] *Tehdy* R, on add. W; zavola] *zwola a rzka* W, R; Abraham] *abrahame* R; sě] *nade mnu* add. W, R; a] *y* W; omočí] *vpušty* W; mězený] *mezny* R; prstek] *prštel* R, *pršt šwoy* W; vodě] *wodu* W, R; mám] *horzym* W; muku] *muky došty* R, om. W; tomto] *tento* W - 25. Povědě] *Odpowyedye* R, *y wecze* W; Abraham] *y wecze* add. R; rozpomínaj] *rozpomyen* R, *pomnyšš ly* W; se] om. W; s] *gššy* R; přijal] *przygymał* W, R; svůj život] *transp.* W, R; protiv tomu] om. W; zlé] *ale* add. W, R; zde útěchu jmá] *tuto vtyeššen* W; ale] *a* R; lkaješ] *lkašš* R, om. W - 26. mezi námi] om. R; a] *y* W, om. R; vámi] om. R; duol veliký učiněn jest] *nebo dalekošt welyka wczynyena* R; jakž] *aby* R, *y* W; ot nás] *tam gyty* W; k vám] *gyty* add. R; ot vás] *odonud* W; sem] *k nam* R; přijítí] *gyty* W, *przygdu* R - 27. I] *Tehdy druhe bohatecz* R; Prosi] *proššym* W, R; tehdy] om. W, R; otče] *abrahame proto* add. R; aby] *my* add. W - 28. ješče] *nebo* W, *nebo praem.* R; aby jim povědě] *acz šwyedczy gym* W; nevešli v toto miesto] *neprzyššly do tohto myešta* W; mučenie] *vmuczenye* R, *horuczyeho* W - 29. I] om. R; povědě] *Odpowyedye* R, *weczye* W; jemu Abraham] *transp. a rzka* add. R; a] *y* W; ty] *gych* W - 30. Tehdy] *y* W; Ne] *tak* add. W, R; Abraham] *abrahame* R; ale] *acz* add. W; by s mrtvých k nim šel] *z mrtwych pude k nym* W; k nim šel] *transp.* 312 R - 31. Vece] *Tehdy praem.* R, *y on praem.* W; Ač] *kdyz* W; a] *any* R; neposlouchají] *nepošluchagy* R, *neššlyššye* W; komu] *acz kto* W, *acz by kto* R; vstanúce] *by wštal* W, *wštal* R; uvěrie] *newwyerzye* W, R.

XCII. *In festo S. Corporis Christi - J 6,56-59*

- R 119b₂ 56. (P)ovědě] Ježíš učedlníkóm svým a zboru židovskému
a řka
Tělo mé zajisté jest pokrm
a krev má zavěrné jest pitie
57. ktož kolivěk požívá mého těla a můj krev pie
Ten ve mně přebývá a já v něm
58. Jakož to mě jest poslal pracěvati Otec a já pracuji
za Otcě
A ktož mne požívá ten živ bude ve mně
59. To jest chléb jenž jest zšel z nebe
ne jako otci vaši pojedli manny i zemřeli jsú
Ale kto požívati *bude tohoto chleba ten živ bude na
věky

XCII.: R] deest A, C, D, S, W

59. *bude (budu ms.)

XCIII. *Dominica II. post Pentecosten - L 14,16-24*

- S 144b₂ 16. Povědě] Ježíš učenníkuom svým pověst tuto
(149b₂) Člověk jeden učinil večěři velikú i pozval mnostva

17. I poslal posla svého v čas večeři řeci zvaným aby
přišli
nebo již hotovo jest všechno
18. I počechu se všichni omlúvati
i vece jemu prvý
ves sem kúpil i jmám potřebu ohlédati ji
prosi tebe měj mě omluvena
19. Druhý vece
patera jha volová sem kúpil proto nemohu býti
prosi tebe omluv i mě
20. Třetí vece
ženu sem pojal proto nemohu přijíti
21. Co učiní panošě vrátí se i povědě pánu svému
Tehdy hněvi(v) pán povědě panoši svému
vyjdi rychle v ulice měské
a chudé i nemocné slepé // i chromé ved' sem
- S 145a₁
(150a₁) 22. i povědě panošě
pane stalo se jakž si kázal
a ješče miesto jest
23. i povědě pán panoši
vyjdi na cesty a mezi ploty připud' vníti aby naplněn
byl duom muoj
24. To vám pravi
jež ijeden muž těch neokusí večeře mé

XCIII.: S, W, R] deest A, C, D

16. Pověděl] *V onom czašsy praem. W; pověst tuto] podobenštwe toto a rzka R; Člověk jeden] transp. R; velikú] om. R; mnostva] mnozštwe W, mnohych R - 17. posla] šluhu R, šluzebnyka W; čas] hodynu R; večeři řeci] weczerzye powedyety W, R; zvaným] pozwanym W; hotovo] došpyeno R; všechno] wššyeczknó W - 18. se všichni] wššyeczkný spolu še R, šye wššyeczkný spolu W; omlúvati] wymluwaty R; i] om. R, W; vece jemu prvý] om. W, prwy wecze R; i] a R; potřebu] wygyty a add. W, wynyty a add. R; ohlédati] wydyety W; prosi] proššym W, R; měj mě omluvena] omluv mye W, R - 19. Druhý] y praem. W; patera jha volová sem kúpil] patero gho wolow wecze kupyl šem chczy gych wzkuššyty R, patero y ga šem wolow kupyl a hczy ty zkuššyty W; proto nemohu býti] om. W, R; prosi] proššym R; omluv i mě] omluw mye W, myeg mye omluw(e)na R - 20. vece] gemu add. W; pojal] a add. R - 21. Co učini] om. W; panošě] šluha W, R; panošě vrátí se] zaššye add. R, y wraty še šluha W; i povědě] powye to W; svému] Tehdy wratyw šye šluha y powedye to panu šwemu add. R; hněvi(v) pán povědě panoši] rozhnyewal šye otiecz czeledynny weczye šluze W, rozhnyewam šye otiecz czeledny y dye šluze R; rychle] rychlo W; v ulice] na rynky y w ulycze w R; i] om. W; nemocné] y add. R; i] om. W - 22. panošě] šluha W, R;*

pane stalo sě] transp. 231 R; jakž] *yakoz* W - 23. i] *Tehdy* R; povědě] *weczye* W; panoši] *šwemu* add. R; a] *y* W; ploty] *y* add. W, a add. R; aby naplněn byl duom muoj] transp. 13542 R; naplněn byl] transp. W - 24. To] *Ale* W; vám pravi] transp. W, R; jež] *ze* W, R; ijeden] *nyzadny* W; muž] *muzow* W, z *muzow* R; těch] *kterzy* *š*u *pozwan*y add. W; večefe] *genzto* *š*š *u* *zawolany* k *weczerzy* R; mě] *mey* W.

XCIV. *Dominica III. post Pentecosten - L 15,1-10*

1. Biechu blíziece se k Ježíšovi hřiešníci aby slyšeli jeho
2. I reptáchu zákonníci a písafi řkúce proč tento hřiešníky přijímá a jie s nimi
3. I povědě k nim pověst tuto
4. kto mezi vámi člověk jenž jma sto ovec pakli ztratí jednu z nich vedě ostaví jich devadesát a devět na púšti i jde k té jež ztracena hledá doňavadže nenalezne
5. a když nalezne pójde položí na rameni radosten
6. A přída domuov pozove přátel a súsěd pravě jim Radujte se mně že sem nalezl ovci potracenú
7. Pravi vám že taká bude radost anjelóm Božím na jednom hřiešném pokánie činíce než nad devietidcát devieti pravých jimžto netřeba pokánie
8. Nebo která žena mající peněz deset a potratí li peniez jediný ponět' převrátí duom zažhúci světlo i hledá laskavě doňadž nenalezne
9. a když nalezne pozove přátel a súsěd pravieci poraďte se mně že sem nalezla peniez ten jenžto ztratil bích
10. Takož vám pravi radost bude před anjely Božími nad jedním hřiešným pokánie činiece

XCIV.: S, R, W] deest A, C, D

1. Biechu] *V onom czyaššy* praem. W; Ježíšovi] *a* add. R, *zgewnye* *y* add. W; hřiešníci] *hrzyeššny* W, *zewny* add. R - 2. reptáchu] *ššep-tachu* W; a] *y* R; písafi] *a* add. R; proč tento hřiešníky přijímá] *nebo tuto przygyma hrzyeššne* W; hřiešníky] *k šobye* add. R - 3. tuto] *tu a rzka* R, *a rzka* add. W - 4. kto] *ktery* W, *gešt* add. R; mezi vámi] *z wašš* W; vedě] *wydye zze* R, *nezda* W; a] *om.* R; té] *tey* W; jež] *gyešt* W, *gešt* *gešt* R; ztracena] *y* add. W, R; doňavadže]

donydz R, az gy y W; nenalezne] nayde W, gye add. R - 5. nalezne] gy nayde W, gy add. R; pójde] om. W; položí] wlozy W, gy add. R; rameni] swe add. W, ramye swe R; radosten] radoŝtnye R - 6. A] y R; pozove přítel] swola przyatety W; súséd] suŝedy W, ŝsuŝedow a R; jim] a rzka add. R; že] nebo W, R; ovci] mu add. W, R; potracenú] genz ŝem ztratyl W, genz byeŝŝe potraczena R - 7. taká] tak W, take R; Božím] w nebeŝŝyech add. R; na jednom] nad gednym W, R; hřiešném] hrzyeŝŝnym W, hrzyeŝŝnykem R; pokánie činice] transp. R; než] nezly R; devietidcát] dewadeŝŝat R, dewadeŝŝaty W; devieti] om. R; pravých jimžto netřeba] ŝprawedlnywych geŝŝto nepotrzebugy R - 8. Nebo] om. W; a] acz R; potratí] zraty W; li] om. R; peniez jediný] gedem penyez W, R; ponět'] zda R, nezda W; převrátí duom] om. R; zažhúci] rozhuczy W, nerozeyze R; světlo] lucernu R; laskavě doňadž] ŝnaznye donyz W, ŝnaznye dokudz R - 9. nalezne] tehdy add. R; pozove přítel a súséd] swych add. R, swola przytelkynye a suŝedy W; pravieci] rzkuczy gym W; poradujte] radugte W, R; ten] om. W, R; jenžto] geŝto R, genz ŝem W; ztratila biech] transp. R; biech] om. W - 10. Takož] takz W, R; vám pravi] transp. W, R; pravi] prawym R; hřiešným] hrzyeŝŝnykem R.

XCV. Dominica IV. post Pentecosten - L 6, 36-42

36. Pověděl Ježúš učenníkuom svým

Bud'te proto milosrdni jako Otec váš milosrden jest

37. Nerod'te súditi aby nebyli súzeni

Nerod'te hubiti aby nebyli zahubeni

S 145a₂

Odpuste a odpustie / vám

(150a₂)

38. dajte a dadie vám

mieru dobrú a narovnanú i navrchovanú dadie v lóno
vaše

Také tolikú mieru jižto naměříte otměřie vám

39. i povědě jim podobenstvie

a zda muože slepý slepého vésti

snad v duol ona upadneta

40. Nenie učenník nad mistrem

Mistrem bude gaždý jenž jest jako mistr jeho

41. Ač vidíš suk v oce bratrově

a klády v svém neznamenáš

42. nebo kako muožeš pověděti bratru tvému

Bratr vyňmi suk z oka tvého

a v svém oce klády nevida

licoměrníče vyňmi dřéve suk (s) svého oka

a potom prozříš i vynmeš kládu z oka bratra tvého

XCV.: S, R, W] deest A, C, D

36. Pověděl] *V Onom czyaššy praem. W; učenníkuom] mladššym R; svým] a rzka gym add. R; proto] om. W; jako] yakoz W; váš] nebeššky add. W, R - 37. aby nebyli] abyšste nebyly R, a nebudete W; súzení] Nerodte potupowaty abyšste nebyly potupeny add. R; Nerod'te hubiti] nerodte zahubyty W, Nezahubuyte R; aby nebyli] abyšste nebyly R, a nebudete W; a odpustie] y odpuššczyeno bude W, at bude odpuštyeno R - 38. a] y R, om. W; navrchovaní dadie] wrchowatu dayte R; Také tolikú] tuz zagyšte W, Nebo yakuz koly R; naměříte otměříe] odmyerzyte odmyerzye W, odmyerzyte gym tez odmyerzeno bude R - 39. i] Ale W, Tehdy R; A] Ne W; snad] a zda W; v duol oba] transp. 312 W, R; upadneta] neupadneta W - 40. mistrem] myštra W; Mistrem] myštrnyegye R, Ale došpyely W; bude gaždý] transp. W; jenž jest] acz bude W, om. R; mistr] yako W - 41. Ač] Acz czo W, czošš tehdy R; bratrově] bratrowem R, bratra šweho W; a] Ale R; klády] kladu W; v svém neznamenaš] neznamenašš w ocze twem R, genz gešt w oczye twem neznamenašš W - 42. nebo...tvému] om. R; pověděti] rzyeczy W; tvému] šwemu W; Bratr vyní] Bratrzye štoy at wynmu W, R; oka] nohy R; nevida] newydy W; licoměrníče] lyczomyernyku W, Pokrytze R; suk] kladu R; (s) svého oka] zz oka tweho R, z oka šweho W; prozříš] wyzrzy R; i vynmeš] aby wynyal W, R; kládu] šuk R.*

XCVI. *Dominica V. post Pentecosten - L 5,1-11*

1. Když zborové poběhú k Ježíšovi aby slyšeli jeho
A on stáše podlé cěsty jež slóve Genezareth
2. viděl dvě lodi stojiece tudieže
ale rybitvi biechu i práchu vystúpivše sieti
3. A vstúpiv Ježúš v lodí jenž bieše Šimonova
prosieše jeho aby přistúpil málo k zemi
A sedě učieše zbor
4. A když přěsta mluvenie vece Šimonovi
vzved' vzhóru oslabtež sieti vašě na lov
5. i Šimon povědě
Mistře po všechnu noc sme usilovali a nice nejeli
ale v tvé slovo upusti siet
6. A když to učinichu zatržechu sílu ryb velikú
Tehdy rozedře sě siet jich
7. pokynuchu tovařišóm jež biechu v jiné lodi i přistúpichu i pomohú jim
I naplnichu obě lodici Tak jakož bez mála *toniešta
8. když to i uvidie Šimon Petr pađe k nohám Božím řka
vystup ode mne nebot' sem člověk hřiešný Hospodine
9. Nebo strach ostúpil jej veliký I všechny jenž s ním
biechu na lovu rybném
10. Takéž i Jakuba i Jana syna Zebedeova jenž tovařiši

S 145b₁ Šimonovi / biechu
 (150b₁) i povědě k Šimonovi Ježúš
 Neboj se
 potom budeš lidi jmati

11. A přivedše sieti ku břehu v lodiech ostavše všeho
 jidů za ním

XCVI.: S, R, W] deest A, C, D

1. Když] *W onom czyaššy praem. W; poběhů] pobyezzechu W, pošpyeššychu R; jeho] šłowa buozye add. R; cěsty] gezera W, R; jež slóve Genezareth] om. W - 2. viděl...tudieže] om. W; tudieže] podle gezera R; ale] a R; rybitvi]rybarzy R, rybarzye W; biechu] chodyechu R, odeššly add. W; i práchu vystúpivše] brachu W, a promywachu R; sieti] šyetye W - 3. A] Ale W, Tehdy R; vstúpiv] wštupy R; Ježúš] om. W; v] gednu add. W, R; jenž] gyešto W, R; Šimonova] šymonyova W; málo k zemi] malo k nyemu W, k nyemu malo R; sedě učieše] ššedyešše vcze R - 4. vzhóru] y add. R, a add. W; oslabtež sieti] pušte šytye W; vašě na lov] šwe R - 5. i] Tehdy R; Šimon povědě] odpowyedye Symon W, R, weczye gemu add. W, y wecze gemu add. R; Mistře] przykazately W; po všechnu] Przyešše wššyeczku W, přeš celu R; sme usilovali] šmy dyelaly W; nice] šmy add. R, W; upusti] vpuštymy W, ošlawymy R; siet] šyety R - 6. učinichu zatržechu] weczye wztazechu (super wz- rub. y superscr.) W; sílu] mnoztwe R, mnohošt W; veliků] om. W; siet jich] transo. W - 7. pokynuchu] a praem. R; tovařišóm] towarzyššym šwym W; jež] genz W, R; jiné] gyney W; i] aby R; přistúpichu i pomohů] przygydechu y pomozechu W, pošpyeššyly pomohly R; jim I] przyššedššye y W, A kdyz przygydechu R; obě] dwye R; lodici] lody W; jakož bezmála] yakz nemale W; *toniešta (domyešta ms.)] tonyechu W, nepohrzyzyšše R - 8. když] A praem. W, R; to i] om. W, R; uvidie] wydyeššye W, R; nohám] nohama W; Božím] gezyššowym a R, gezyššowyy a W; vystup] wyndy W, wygdy R; mne] hošpodyne add. W; neboť] Nebo W; Hospodine] om. W - 9. ostúpil] obštupyl W, R; ostúpil jej veliků] transp. 312 byešše add. R; veliků] om. W; všechny jenž] wššyeczky gešto W; rybném] rybyem gešto lowyechu W, gešto byechu popadly add. R - 10. i] om. W, R; Jakuba] yakub R; i] om. W, R; Jana] yan R; syna Zebedeova] šyny zebedeowyy W, ššyn zebedeow R; jenž] byechu add. W, byeššta add. R; tovařiši Šimonovi] towarzyšše šymonowa R; biechu] om. W, R; i] Tehdy R; povědě] weczye W; k] om. R; Neboj se potom budeš] Nerod baty še z tohoto budešš potom W; jmati] lowyty W, R - 11. přivedše] przywed W, przywezte R; sieti] lody W; ku] k W, om. R; břehu] om. R; v lodiech] om. W, R; ostavše všeho] oštawywššye wššyeczko W; jidů] y gydechu R, a naššledowachu W; za ním] gey W.*

XCVII. *Dominica VI. post Pentecosten - Mt 5,20-24*

20. Pověděl Ježúš učenníkuom svým a sboróm židovským
 Jistě pravi vám Jedno bude li pravda vašě svrchovana-
 nejšie nežli písafův a zákonníkuov
 nevejdete v královstvie nebeské

21. Slyšeli ste že praveno jest starým Nezapíjej

nebo kto zabie vinen bude súda

22. Ale já vám pravi

že prokní kto jmá hněv k bratru bez viny vinen bude
súzenie

Jenže die bratru svému vilo vinen jest muky ohňové

23. Pakli ofěruješ dar tvój před oltářem

a tu rozpomeneš se že bratr tvój má k tobě nico

24. Ostavě tu svój dar

jdi dřeve pokoj se bratru svému

A tehdyž přideš i položíš potom svój dar

XCVII.: S, R, W] deest A, C, D

20. Pověděl] *W Onom czyaššy praem. W; sboróm židovským] rzka R; Jistě] zagyšte W, zagyšte a zawyerne R; bude] nebude W; svrchovanejšie] šwrchowanyeyššye W, R; nežli] nez W, wycze nez R; zákonníkuov] m. rec. del., a myštru mg., rub. del. W - 21. vinen bude] transp. R; súda] šudem W - 22. vám pravi] transp. W; prokní] wššyelyky W, kazdy ten R; jmá hněv k bratru] šye hnyewa š bratrem šwym W; hněv k bratru] transp. 231 R; bez viny] om. W; vinen bude] transp. R; Jenže] kto W, Nebo ktoz R; die bratru svému] transp. 231 W; bratru svému] transp. R; vilo] zle W, bude hoden šuzenye A ktoz dye blazne add. R; jest] bude W, R; muky] muku W; ohňové] ohnyewu W, pekelne R - 23. Pakli] Proto acz W, zze add. R; ofěruješ] obyetugešš R; rozpomeneš se] transp. R; k tobě] om. W; nico] nyetczo protyw tobye W, nyeczto hnyewu proty tobye R - 24. tu] om. W; svój dar] transp. R, przyed oltarzyem add. W; jdi] dyz R, y dyz W; pokoj] pokaz R; A] om. R; tehdyž] y add. W; potom] om. W, R.*

XCVIII. *Dominica VII. post Pentecosten - Mc 8,1-9*

1. Ğdyž síla bieše z Ježíšem ani jmějiechu co jiesti
pozvav Ježúš učenníkuov svých vece jim
2. Slituji se nad lidmi že již třmi dny hovie
ani má co jiesti
3. A pustíme li je lačny ustanú na cestě
A někteří sú z nich zdaleka přišli
4. Odpověděchu jemu mlazší jeho
odkad tyto kto moci bude nasytiti chleba
5. i táza jich
koliko jmáte chleba
odpověděchu sedm
6. I káza lidu siesti na zemi
A vezma sedmero chleba chválu vzda i zláma
i poda učenníkuom svým aby položili lidu

- i položili sú lidu
7. a jmějiechu rybic malečko
i těch požehna i káza položití
8. i jedli sú všichni i nasyceni sú
i podjeli sú jenž ostalo drobtuov sedm košův
9. a biechu ješto jediechu jako čtyři tisíci
i rospu(s)ci je

XCVIII.: S, R, W] deest A, C, D

1. Gdýž] *V Onom czaaššy praem. W, mnoha add. R; síla] rzyššye mnoha W; ani jmějiechu] a nemyechu W, nemyegechu R; pozvav Ježíš učenníkuov svých] y add. R, šwolaw vczyennyky šwe y W - 2. Slitují] *Slytwg R, šmylug W; lidmi] lydem W, R; že] neb R, nebo W; třmi] trzy W, trzyety R; dny] den R; hovie ani má] czekagy a nemagy R, trpye any magy W; jiesti] by gedly R - 3. pustíme] puštym W, R; lačny] laczne W, domow add. R; ustanú] oštanu R, šendu W; A] nebo R, om. W; sú] om. W; sú z nich zdaleka] transp. 2341 R; přišli] y add. W, R - 4. Odpověděchu] *Odpowyedye R; jeho] a rzkucze add. R; odkad] moz add. W; tyto] to R; moci bude] om. W; chleba] chlebem na puššczy W - 5. táza] otazachu W; koliko] kolyk W; i táza...chleba] om. R; jmáte chleba] chlebow mate W; odpověděchu] *Ony powyedyechu gemu W, a rzkucze add. R - 6. I] Tehdy R; káza] przykaza W; siesti] šedyety R; A vezma sedmero chleba] y wzaw šedm chlebow W; i] om. W; i položili sú lidu] om. R, W - 7. rybic] rybyczek R; i] a W; těch] ty W, om. R; i] om. R - 8. i] a R; sú] om. W; všichni] wšyczkny R, om. W; i podjeli] a zdwyhly R, y podwyzechu W; sú] om. W; jenž gešto W, R; ostalo] zoštało W, R - 9. a] om. W; biechu] bychu R; jediechu] gedychu R; tisíci] tyšycz W, tyšycze lyda R; rospu(s)ci] rozpušty W, R.****

XCIX. *Dominica VIII. post Pentecosten - Mt 7,15-21*

15. Pověděl Ježíš učenníkuom svým

Poslouchajte ot křivých prorokuov ješto přichodie

k vám v rúšě ovčiem

a vnitř sú vlkové lakomí

S 145b₂ 16. Po jich / užitku poznáte je

(150b₂) A zda zbierají s trnie hrozny nebo (s) šíoku fíky

17. Tako všeliké dřevo dobré činí požitek dobrý

(*Ale zlé dřevo zlé ovoce nese*)

18. nemůže dřevo dobré ovoce zlého nésti

Ani dřevo zlé ovoce dobrého nésti

19. všeliké dřevo jenž nenese dobrého ovoce vyřeží je a v

oheň položíe i shoží

20. Toho dle po jich plodu poznáte jě

21. Ne každý člověk jenž praví mi Hospodine Hospodine

vejde v královstvo nebeské
 Ale kto činí vůli Otcě mého
 ten vejde v království nebeské

XCIX.: S, R, W] deest A, C, D

15. Pověděl] *V Onom czyašsy* praem. W; svým] *a rzka zagište a za-*
wyerne prawy wam gedne bude ly prawda add. R; Poslúchajte ot kři-
 vých] *Chowayte sye od ffalešnych* W; vlkové] *wlczye* R; lakomí]
lapagyczy R, *dranye* W - 16. užitku] *plodu* m. rec. del., mq. *owo-*
czy W; poznáte je] *transp.* R; A] *Ne* W; zbierají z trnie] *transp.*
 231 W; hrozny] *zrna* add. W; nebo] *neb* W; (s) šíoku] *z hlozye* R,
 z roštu (zōštu ms.) W - 17. Tako] *Takez* W, R; činí požitek dobrý]
czyny owoczye dobre W, *nemoz nešty owocze zleho* R; Ale zle drzwe-
 wo zle owoczye nešše W] om. S, *Ale zle drzewo nešše zle owocze* R -
 18. nemuože] *A* praem. R; ovoce zlého] *transp.* R; dřevo] *dobre*
 add. R - 19. všeliké] *A* praem. R; dřevo] *zle* add. W; jenž] *gyeš-*
to W, R; nenese] *neczynye* W; dobrého ovoce] *transp.* W, R; vyřeží]
wyrzyez W; v] *na* W; položí] *at* add. W, *gye* add. R - 20. Toho dle]
Proto W; plodu] *vzytkow* R - 21. člověk] om. W; jenž] *kto* W; pra-
 ví mi] *mye dye* W, *mye nazywa* R; Hospodine] om. R; vejde] *wštupy*
 W; královstvo] *kralowštwe* W, R; mého] *genz w nebešsych gešt*
 add. W.

C. *Dominica IX. post Pentecosten - L 16,1-9*

1. Pověděl Ježúš učenníkum svým pověst tuto
 Člověk jeden bieše jenž jmějieše vladaře
 a ten bieše omluven aby utratil vše sbožie jeho
2. Pozvav jeho i povědě jemu
 co o tobě slyši
 vrat' počet svého vládnucie
 (*Nebo již nebudeš vlásti*)
3. Tehdy pomysli vladař
 Co učini že pán muoj vezme ote mne vládnacie
 Kopati nemohu
 a žebrati se styzi
4. vědě co učini
 Jakož budu zbaven vládnacie ale přijmú mě v své domy
5. Tehdy sezva všě dlužníky pána svého
 dieše prvniemu
 Co si (*dlužen*) pánu mému
6. jenž povědě
 Sto vážení oleje
 Tehdy jemu vece
 sed' rychle piš padesát

7. a druhému vece

a co ty

jenž povědě

Sto kuorcuov pšenice

vece jemu

vezmi listy své a napiš osmdesát

8. i pochváli pán vladaře zlého že moudře učinil

Nebo synové tohto světa moudřieší synuov světlosti sú
v svém pokolení

9. Ale jáz vám pravi

čiňte sobě přátely ze zbožie kletého

A když sejdete pojmu vy u věčné své přiebytky

C.: S, R, W] deest A, C, D

1. Pověděl] *V Onom czaaššy praem. W; tuto] a rzka add. R; bieše] bohaty add. W; vladaře] neb vrzadnyka m. rec. mq. rub. del. add. W; omluven] przyed nym add. W, k tomu gyštemu add. R; aby] by R, yakoby W; utratil] wratył R; vše] om. W, R - 2. Pozvav] Powoław W, om. R; jeho i] om. R; povědě] weczye W, Pan wecze R; slyši] ššlyššye W, šlyššym R; vrat'] my add. R; vládnucie] wladanye W, wladarzštwe R; Nebo gyz nebudešš wlašty W] om. S, Nebo gyz nebudešš wycze wlašty R - 3. Tehdy pomysli] wecze W; vladař] šam k šobye (wecze m. rec. mq.) add. W, y wecze šam k šobye add. R; Co] gye add. R; učini] uczynym W, uczynyty R; vládnanie] wladarzštwe W, R (poczec m. rec. mq. W); nemohu] nehodym ššye R; a] om. W; se styzi] se štym W, štym šye R - 4. učini] uczynym W, R; Ja-kož] kdz W, brzo add. R; vládnanie] wladarzštwe R; ale přijmú] wezmu W - 5. Tehdy] om. W; sezva] Swola W, wladarz šezwaw šwe R; pána svého] transp. R; dieše] weczye W, R; dluzen W, R] om. S - 6. jenž povědě] On odpowyedye W, On gemu odpowyedye R; vážení] wah R, ffontow W; Tehdy] y W; jemu] on R; jemu vece] transp. W; sed'] wezmy gyštošt twu R; rychlo] om. W, a add. R; padesát] šedeššat R - 7. a] Tehdy R; druhému] k nyemu W; druhému vece] transp. R; a] om. W, R; ty] ššy dluzen R; jenž povědě] On odpowyedye W, R; kuorcuov] t. myer add. R; listy své] lyšt šwoy W; napiš] pyšš W, rucze pyšš R - 8. i] Tehdy R; zlého] om. R; že] gešt add. W, R; synuov světlosti sú] transp. 31? R; sú] om. W; pokolení] pokogy R, šu add. W - 9. Ale] y W; ze] om. R; kletého] zleho W, t. zleho add. R; pojmu] przygmu W; své] om. W.*

CI. Dominica X. post Pentecosten - L 19,41-47

41. Když jdieše Ježúš k Jeruzalemu

vida město zaplaka nad ním řka

42. Nebo by poznalo a ty

A ješto den tento jenž ku pokoji tobě

S 146a₁ a nynie skryto // jest před očima tv(ým)a(151a₁) 43. Nebo přidú dni tobě

a obklíčie tě všady nešťietelé tvoji mocí
i sůžie tě

44. i na zemi položíe tě

i syny tvé jenž v tobě jsú

a neostavie v tobě kamene na kameni

proto že nevieš času příštie navštieveenie tvého

45. A vejda v chrám

poče vymietati prodávajície a kupujície v něm 46. praví jim

psáno jest že duom muoj duom modlitební jest

a vy ste učinili jej kotec lotrový

47. A byl každý den uče v chrámě

CI.: S, R, W] deest A, C, D

41. Když] V Onom czyaššy praem. W; jdieše] przyblyzy ššye R, przy-
blyzowaššye šye W; vida] to add. R; zaplaka] y plaka R; ním] a
add. W, by byl poznal tento dar gešt tobye ku pokany uczynyen gešt
a nenyie tobye gešt przyed oczyma twyma wyedye ze by šmutyl šye a
add. R - 42. by] bylo add. R; poznalo] poznal W; a] y W, om. R;
A] y W; ješto] genz W, om. R; den tento] tohto dne tweho W; jenž]
gez W, genzto R; pokoji] pokany uczynyen R; a] ale W, R; před
očima tv(ým)a] otwych oczy W - 43. dni] dnowe R; tobě] na tye W;
a] y W, R; všady] om. W; mocí] noczy R; sůžie] zruššye R, oštupy
W; tě] wezde add. R - 44. položíe] proštru R, rozproštru W;
tě] a šmutye tye add. R; i] a W; jenž] gyešto W, R; v tobě] om.
R; že nevieš] ze nepoznalšš W, zzešš nepoznalo R; příštie] om.
W, R - 45. A] Tehdy R; vejda] wššed W; poče] om. R; vymietati]
wymeta R; a kupujície] om. R; v něm] om. W - 46. praví jim] a
rzka gym W, om. R; psáno] A tak prawe pyšmo R; jest] nazwan W,
nazwan gešt R; a] Ale W; učinili jej] transp. R, czynyly W; ko-
tec lotrový] peleşšy lotrowššku W, geškyny y pelleššy lotrowu R -
47. A byl] y byeššye W, ššem na add. R; každý den] om. W; uče]
wezdy add. W.

CII. Dominica XI. post Pentecosten - L 18,9-14

9. Pověděl Ježúš k jednym ješto úfáchu i věřiechu v se
jako by byli spravedlní

i pýcháchu jinými tuto pověst

10. Dva člověky jidešta do kostela abysta se modlila
jeden zákonník a druhý hřiešník

11. zákonník stoje to v sobě mluvieše

Bože děkuji tobě že nejsem jako někteří lidé

dráči a nevěrní a cizoložníci

jako tento tuto také hřiešník

12. Postím se dva dny z neděle

desátky dávaji všeho jenž jmám

13. A tehdy hřiešník stoje
nerodieše oči k nebi vzevsti
ale tlučieše prsy své a řka
Hospodine smiluj se nade mnú hřiešným

14. Pravi vám
stúpil jest zpraven v duom ot onoho
Neb prokní kto se povyšuje ponížen bude
A kto se níží povýšen bude

CII.: S, R, W] deest A, C, D

9. Pověděl] *V onom czaššy praem. W, Powyedye R; k jednym] k nye-*
kterym W, gednyem R; ješto] w šše add. W, R; i] take R, om. W;
věriechu v se] om. W, R; by byli] om. W; byli spravedlní] prawy
byly R, prawy W; i pýcháchu jinými] a prawye gym W, y prawyechu
gynym R; pověst] a rzka add. W, y wecze add. R - 10. jidešta]
dyešta R, wnydešta W; kostela] chramu W, t. do chramu add. R;
abysta se modlila] om. W; zákonník] lyczomyernyk R; druhý] zgew-
ny add. W, R - 11. zákonník] lyczomyernyk R; tobě] z toho R; ně-
kteří] gyny W; dráči a nevěrní] wyboynyczy naššylnyczy R, wyboy-
nyczy napravye W; a] om. W, R; tuto] om. W, R; také] zgewny W,
take zewny R - 12. se] om. W; z] w W, om. R; neděle desátky] ty-
den deššatek W; dávaji] dawam W, dawam ze R; jenž] czoz W, R -
13. A] om. W; tehdy] om. R, zgewny add. W; stoje] zdaleka add.
W, za dwerzmy add. R; nerodieše] nerodye W; vzevsti] wznešty W;
tlučieše] w add. W, ššye w add. R; prsy své] transp. W; smiluj
se nade mnú] bud my myloštyw W; hřiešným] hrzyešnykem R, hrzyeš-
nemu W - 14. Pravi] Zagyšte praem. W, R; stúpil jest zpraven] wy-
štupyl šprawedlny tuto W, wštupyl gešt zde vtyeššutel R; duom]
šwoy add. W, R; onoho] neho W, R; Neb] nebo W; prokní] kazdy R,
wššyelyky W; ponížen bude] transp. W, R; povýšen bude] transp. W, R.

CIII. *Dominica XII. post Pentecosten - Mc 7, 31-37*

31. Vyšel Ježúš z kraje Tyri
přišel skrze Sidon k moři Galilee mezi vlasti ješto
slóve Kapoleos
32. Přivedú jemu němého a hluchéo
aby na ně položil ruku
33. A pojem jej ot hluku za se
pusti prsty svá v uši jeho
a slina dotče jazyka jeho
34. A vzezřev k nebi vdeše i vece jemu
Effeta jenž slóve otevřenie
35. a inhed se otvořišta uši jeho
a rozprostře se jazyk jeho

i mluvieše pravě

36. i přikáza jim ijednomu nepraviti

Ale co jim přikazováše tiem více kázachu

S 146a₂
(151a₂)

37. a proto více diviechu sě řkúce /

dobře vše učinil hluchým kázal slyšěti a němým mlu-
viti

CIII.: S, W, R] deest A, C, D

31. Vyšel] *U Onom czyaššy praem. W, wyššed W, R; Tyri] rzeczeneho y add. R; přišel] ššel R; skrze] škrze myešto mg. m. rec., rub. del. W; mezi] pol add. W; Kapoleos] dekapoleos W - 32. Přivedú] y przywedechu W, Tehdy praem. R; jemu] k nyemu R; němého a hluchéo] hlucheho y nyemeho W, a proššyechu gehó add. W, y proššyechu gehó add. R; na ně] nan W, R; položil] šwu R - 33. A] Tehdy ihūs R; za sě pustí] przyed še vpušty W; svá] šwe W, om. R; a slina] a plyná R, y naplynu W; dotče] dotkne W, šye add. R - 34. vzezřev k nebi] wezrzyew w nebe W; vdeše] wzdeššye W, R - 35. sě] šu W; otvořišta] otewrzešta R, otewrzyenye W; uši] vššta R; a] take add. R; rozprostře sě jazyk] rozwazany gššu okowy yazyka W - 36. jim] onym W, om. R; ijednomu] aby zadnemu W, aby yzadnemu R; nepraviti] neprawly W; Ale co] Ale tym wyecze (weczye ms.) W, on add. R; přikazováše] a ony add. R; kázachu] mluwychu R - 37. a] y W; proto] tyem add. R; více] šye gyny add. R; sě] a R; řkúce] Proto add. W; vše] wššyeczno W, R; kázal] dał R.*

CIV. *Dominica XIII. post Pentecosten - L 10,23-37*

23. Pověděl Ježúš učenníkuom svým

Blažený oči kteřej vidíta jenž vy vidíte

24. Nebo pravi vem

jenž mnoho králuov a prorokuov chtělo viděti jenž
vy vidíte a neviděli sú

a slyšěti jenž vy slyšíte a neslyšěli sú

25. A seova jeden misterný zákonník pokúší jeho vstúpiv

i vece

Mistře co čině život věčný přijmu

26. Tehdy odpovědě k němu

v zákoně co psáno jest

kako čteš ty

27. Onen jemu odpovědě

Miluj Boha svého se všeho srdce tvého

a se všie dušě

a se všeho života tvého

a bližnieho jako ce samého

28. i vece jemu

- To čiň a budeš živ
29. Tehdy on chtě se očistiti sám řekl k Bohu
a kto jest můj bližní
30. Tehdy vezře Ježúš i vece
Jeden člověk jdieše ot Jeruzalema do Jericho i vnide
mezi lotry
jenž oblúpichu jeho
a pobivše otjidú za umrlého
31. přihodí se až pojide pop jeden túž cestú
vida jeho i minu
32. Takéž i jáhen když bieše podlé cesty minu jeho
33. Ale Samaritánus jeden jda cestú
vidě jeho smilova se
34. přistúpi uváza rány jeho naliv oleje a vína
i vloží jeho ... v stáji i jmě starost o něm
35. A druhý den dá dva penieze strážnému i vece
jměj naň péči
a co koli poprosíš dám tobě
36. kto ti se vidí bližní mezi nimi
37. On povědě
jenž se smiloval jest
povědě Ježúš
jdiž učiniž ty takéž

CIV.: S, R, W] deest A, C, D

23. Pověděl] *V Onom czyaššy praem. W; svým] a rzka add. R; Blaže-
ny] Blahoššlawenye W, Blahoššlawene R; kteřej] gešto W, gens R;
vidíta] wydye W; jenž] czoz W, R - 24. Nebo] zagyšte add. R; vem
jenž mnoho králuov a prorokuov chtělo] *wam ze mnozy kralowe y proro-
czy chtyely W, R, gššsu add. R; králuov a prorokuov] proroczy y kra-
lowe R; jenž] czo W, czoz R; sú] om. W; a slyšeti...neslyšeli sú]
om. R; sú] om. W - 25. A] y W; seova] tu W, gakoz R; jeden] kte-
ryššy W, om. R; misterný zákonník] myštr zakonny W; pokúší jeho
vstúpiv] *wšta pokuššyge gehu W, wyštupyw pokuššy gehu R; i vece]
a rzka W; přijmu] obdržym W - 26. Tehdy] on add. W, R; odpovědě]
powyedye R, weczye W; k němu] gemu W, R; v zákoně...ty] om. R;
ty] om. W - 27. Onen jemu odpovědě] *Ten odpowyedye a rzka W, om. R;
Boha svého] hošpodyna buoha šweho W, boha pana tweho R; tvého] šwe-
ho W; dušě] šwe add. R, twey add. W; a se všeho života tvého] a
ze wššye myšly twe a ze wššye šyly twe R, y ze wššy myššly twey y
ze wššy šyly šwey W; bližnieho] tweho add. W, R; ce samého] transp.
R, šam šye W - 28. i] Tehdy R; jemu] prawye ššy odpowyedyel add. R,
dobrzye šš odpowyedyel add. W; budeš] dluho add. R - 29. chtě]
chtyeššye W; se očistiti sám] transp. 231 W, R; řekl k Bohu] we-
czye k gezyššowy W, hošpodynu y wecze R - 30. vnide] wende R; jenž]
gešto take R; a pobivše otjidú za umrlého] *y vbywššye odgydechu ge-
ho za mrtweho W, y ranychu wrazywše gehu oteydu gehu za mrtweho R -*****

31. přihodí se] *Ale praem. W, Sta \$\$\$ye przyhoda R; až] gez W; pojede pop jeden] který\$y knyez gyde W; pop] knyez R; tůž] tu R; cestů]a ten add. R; jeho i minu] ho mynu gey W - 32. cesty] a wyda gey add. W, a wydyel geho add. R; minu] y mynul R; jeho] ho W, om. R - 33. Ale] A R; Samaritánus] pohan add. W, te\$\$ pohan add. R; jeden] který\$\$y W, tu R; jda cestů] transp. R; vidě jeho] y R, wyda gey przy\$\$ed blyz k nyemu W; smilova se] \$mylowal \$ye ge\$T W - 34. přistúpi] a przyblyzyw \$ye y W, k nyemu y add. R; rány jeho] transp. R; naliv] wlyw R; v stáji] w \$tawy \$we y wede ho do ho\$pody W - 35. dá dva] dawa R; dva peníze strážnému] wratnemu dwa penyze W; i] a gemu R; naň péči] o nyem peczy W, o nyem pracy R; a] om. R; poprosíš] kaze\$\$ R; tobě] kdyz \$ye wraty add. W - 36. ti se vidí bližní mezi nimi] tych trzy blyzny tobye \$ye zda W, ty \$ye wydy blyzny gemu Tomu genz bye\$\$e w\$\$yel w lotry R - 37. povědě] odpowyedye R; jest] y add. R, nad nym y W; povědě] weczye W, gemu add. W, R; jdiž] gdy W, y add. R; učiniž ty] ty wczyn R, wczyn to W.*

CV. *Dominica XIV. post Pentecosten - L 17,11-19*

11. Když dieše Ježůš do Jeruzalema skrze Samarii a Galileu
12. když vnide na jeden hrádek
potkachu jeho deset mužů nuzných
13. a zavolachu hlasy zdaleka a řkúce
Ježíši kazateli smiluj se nad námi /
- S 146b₁ 14. když je vidě vece jim
(151b₁) jděte pokažte se popuom
i sta se když jidů biechu zdrávi
15. Tehdy jeden mezi nimi když vidieše se zdráva
navrátí se s velikým hlasem chvále Boha
16. i pade k nohám jeho dieku vzdávaje
a ten bieše Samaritánus
17. Tehdy Ježůš povědě
vědě deset jich uzdraveno
a devět kte jich jest
18. Nenalezen jest kto by dal chválu Bohu
jedno tento cizozemenín
19. A vece jemu Ježůš
vstaň jdi nebo tvá viera zdráva ce učinila jest

CV.: S, R, W] deest A, C, D

11. Když]U onom czya\$\$y praem. W; Jeruzalema] gdye\$\$ye add. W, R; Samarii a Galileu]pol \$amarye a galylee W - 12. když] A praem. W, R; na jeden hrádek] do gednoho hradku W; mužů] muzyew W, muzow R; nuzných] malomocznych genz \$tachu zdaleka W - 13. a] y W, Tehdy

R; zavolachu] *zdyhššye W*; hlasy] *šwe add. W, om. R*; zdaleka] *om. W, R*; a] *om. W*; kazateli] *przykazately W, špaššytely R - 14.* je] *gyey R*; vidě] *vzrzye W, R*; pokažte] *vkazte R*; popuom] *knyezym W, R*; sě] *to add. W, R*; jidú] *gydechu W, R*; biechu zdrávi] *vzdraweny byechu R - 15.* Tehdy] *Ale W*; jeden mezi nimi] *transp. 231 R*; mezi nimi když] *z nych kdy W*; sě zdráva] *ze zdraw by W, zze vzdrawen gešt R*; navráti] *wraty W*; sě] *zaššye add. R*; hlasem] *wolagye add. R - 15.* pade] *przed oblyczey geho add. R, w twarz przyed add. W*; k] *om. W*; nohám jeho] *geho nohy W*; dieku] *chwalu W, gemu add. R*; vzdáváje a] *tak rzka add. R*; ten] *ty R, to W*; bieše] *ššy R*; Samaritánus] *pohan W, pohan add. R - 17.* Tehdy] *Odpowyedye W*; povědě] *wššak add. R, y weczye wššyak W*; vědě] *zze add. R, om. W*; deset jich] *transp. R*; jich jest] *gššsu W - 18.* Nenalezen] *nalezen R*; Bohu] *om. W*; cizozemenín] *czyzozemecz W, R - 19.* A] *y W, Tehdy R*; Ježúš] *om. W*; zdráva ce učinila] *tye vzdrawyla W*; jest] *om. R.*

CVI. *Dominica XV. post Pentecosten - Mt 6,24-33*

24. Ježúš pravil svým mlazším

Nemuož nikte dvěma pánoma slúžiti

Nebo jednoho nenávidí a druhéo milovati bude

Nebo jednoho poslušen bude a druhéo potupí

Nemóžete Bohu slúžiti a zboží

25. Protož pravi vám

nestýskajte svý duši co jiesti nebo píti budete

ani tělu vašemu v čem byste chodili

nebot' dušě více platí než jiestojška

a celo více než rúcho

26. Hlédajte ptáčkuov pod oblaky

žet' ni sejí ani žnú ani do stodol kladú

však Otec nebeský chová toho

vedě vy ste dražší i lepší oněch

27. Nebo kto mezi vámi mysle móž přičiniti k svému vzrós-

tu loket jeden

28. proto co jmáte péči za rúcho

znamenajte lilium polského kakot' roste

ani dělají ani přadú ani vážú

29. Pravi vám

Nebot' ani Salomon ve všiej svéj chvále sě oděl jest

jako jedno mezi cemito

30. Pakli jako seno polské jenž dnes jest a zajtra u pec

puštěno bude takož Buoh odievá

a čím více vy malé viery

31. Nerod'te proto truchli býti a řkúce

co spiemy nebo sniemy nebo sě odějemy

32. vězte žet' toho všeho lidé dobývají
nebot' Otec váš vie že toho všeho potřebu jmáte /
S 146b₂ 33. Proto hledajte náprvé královstvie nebeského a spravedlnosti jeho
(151b₂) a to všechno přibude vám

CVI.: S, R, W] deest A, C, D

24. Ježúš] *U Onom czyaššy praem. W; Ježúš pravil] Powyedyel Gezyšš W, R; svým mlazším] vczyennykom šwym W, R, a rzka add. R; Nemuož nikte] transp. W, R; nikte] zadny R; nenávidí] nenawydyety bude R; milovati bude] mylugye W; jednoho...a druhého] om. R; poslušen bude] poššlechne W; a] y W - 25. nestýskajte] šoby add. W; svý duši] šwe dušše R, duššy šwey W; budete] om. W; v čem byste chodili] czo obleczy W, wecz ššye odyegete R; nebot'] zdaly R; více platí] wyeczššye neny R, wyeczye gešt W; jiestojška] gedeny R, pokrm y W; více] wyeczššye R - 26. ptáčkuov] ptaczwa R, ptaczštwye W; oblaky] nebem W; ni] any W, ty R; sejí] neššyegy R; do stodol] w štodoly W; však] y W; Otec] wašš add. W; nebeský] šwaty R; chová toho] pašše gye R, paštwy ge W; vedě vy ste dražší i lepší oněch] zdaly wašš wyecze neny nezly gych R, nezda neyšte gych wyeczy W - 27. Nebo] om. R; kto] zagyšte add. R; mezi vámi] z wašš W, wašš geden R; mysle] pomysle R; přičiniti] przyczynaty R; svému vzrůstu] zroštu šwemu W; jeden] šwoy W - 28. proto co jmáte péči za rúcho] y o ruššye geššto štarošť mate W; lilium] lylyu (abbreviatura super -u m. rec. superscr.) W; polského] polške R, polšku W; ani vážú] om. R, ny wazy W - 29. Pravi] Ale praem. W; Nebot'] zze R; Salomon] šalomun W; všiej] wššy W, R; svéj chvále] transp. W; svéj] šwe R; sě] om. W; sě oděl] transp. R; mezi cemitó] z tyechto W - 30. Pakli jako] Nebo acz W; dnes] dobre W; puštěno] wloženo W, R; malé] maley W - 31. truchli býti] myššlyty W; spiemy nebo sniemy] šnyemy a špyemy R, šnyemy nebo czo špyemy W; nebo] czym add. W, R - 32. vězte žet'] om. W; lidé] pohanny W; nebot'] nebo R; potřebu jmáte] potrzyebugete W, R - 33. hledajte náprvé] transp. R; náprvé] nayprwe W; nebeského] buozyeho R; a] om. R; spravedlnosti jeho] transp. W, om. R; všechno] wššyeczko R, wššyeczko W.*

CVII. *Dominica XVI. post Pentecosten - L 7, 11-16*

11. Jdieše Ježúš do města Naim
jdiechu s ním učenníci jeho a mnostvo lidu
12. A když jdieše k vratóm mėsckým
Seova umrlého nesiechu syna jednoho matky své
a to bieše vdova
a s ní zbor z města veliký
13. když ji vidě Hospodin smilova sě nad ní i vece jí
Nerod' plakati
14. i přistúpi dotče nosidl
A ti ješto nesiechu stáchu

- I povědě
jinochu tobě pravi aby vstal
15. I okřě jenž bieše umřel poče mluviti
Tehdy jej da mateři jeho
16. Tehdy podstúpi všechny strach
i chváléchu Boha řkúce
že prorok veliký jest mezi námi
anebo jest Buoh navštievil lidu svého

CVII.: S, R, W] deest A, C, D

11. Jdieše] *U Onom czyaššy Gyde W; města] tak menowane add. W; Naim] y add. R; a] y W, k tomu add. R; mnostvo] množtwye W, R; lidu] lyda W, R - 12. jdieše k vratóm] k add. R, še przyblyzowaššye ku branye W; mėsckým] myeštšškey W; Seova] a R, Tehdy W; umrlého nesiechu syna jednoho] neššen by (by rub. adscr.) umrly šyn gedyny W, vmrczy nešyechu proty nyemu šyna gedynkeho R; své a to] šwey a ta W, šwata R; bieše vdova] transp. W; s ní zbor z města veliký] lyd myeštšky mnohy š ny W, gdyešše add. R - 13. když] A praem. W, Tehdy praem. R; vidě] vzrze R; smilova] šmylował W; ní i] nym a R; jí] gyey Noli flere W, zeno add. R - 14. i] A R; přistúpi] przyštupyw W, R; dotče] še add. W, R; A] Ale W; ještě] gehu add. R; povědě] gynochowy add. R; jinochu] Mladenczye W; tobě pravi] transp. R; pravi aby vstal] rzku wštan W - 15. I] Tehdy on R, wštan W; okřě] šede W; jenž] gensto R; umřel] a add. R; Tehdy] y W; jej da] transp. W, R; mateři jeho] transp. R - 16. Tehdy podstúpi všechny strach] zatyem poštupychu wšyczkny štrachem R; všechny] wššyeczky W; Boha] a add. R; řkúce] om. W; jest] wštal W; anebo] Ano R; lidu] lyd W, lyda R; svého] šwoy W, om. R.*

CVIII. *Feria IV. Quattuor temporum septembris - Mc 9,16-28*

- R 122b₁ 16. Odpovědě jeden zákonník k sboru i vece k Ježíšovi
a řka
Mistře přivedl sem syna mého k tobě majíc zlého ducha
němého t. diábla
17. Tehdy pojě jeho
i plváše i skřěhráše zuby
Tehdy pověděchu učedlníkóm tvým aby vyhnali jeho z
něho Ale nemohli jsú
18. on odpovědě i vece jim a řka
Rode nevěřící
kako dlúho mezi vámi budu /
R 122b₂ A kako dlúho trpěti budu
přinestež toho před mě
19. Tehdy přinesú jeho

- A *když uzře jej *inheď duch *smůti jeho
až prostřev sě na zemi ležieše slini
20. I otáza otec jeho
kako dlůhý čas jest jakž sě jest přihodilo
Tehdy on vece
z mladosti
21. Tehdy ústavně jeho v oheň a u vodu pustil aby jeho
ztratil
Ač co můžes a smiluj sě nad námi
22. Ježíš odpověďe jemu
Ač můžes věřiti všeckno jenž býti můžie již věřiti
23. A inheď otec jeho dietěte zavola I se slzami plakáše
a řka
Věřím Pane Hospodine Spomož mi z nevěrnosti né
24. A *když uzře Ježíš zbor zhromážděný
Tehdy vece duchu nečistému A tak řka jemu
hluchý i němý duše
Já tobě přikazuji vyndi z něho a viec nevchoď veň
25. Tehdy volav a mnoho mučiv jeho i vynde z něho
i učini jeho jako by umřěl
26. Tehdy Ježíš držě ruku jeho pozdvihl jeho i vstal
27. A když vnide v dóm
Tehdy učedlníci jeho tajně otázachu
proč smy nemohli vypuditi
28. A vece jim
ten rod nemůž žádného vjíti jedno modlitvami a postem

CVIII.: R] deest A, C, D, S, W

19. *když (*kysz* ms.); *inheď (*ihnde* ms.); *smůti (*šnuty* ms.) - 24.
*když (*kysz* ms.).

CIX. *Feria VI. Quattuor temporum septembris - L 7, 36-50*

W 42b

36. V onom časi
Prosieše Ježíšě jeden zákonník aby s ním jedl
i vnide v dóm zákonníkův i sede
37. Ež žena jenž bieše u městě hřiešná
Když pozna že sedi u zákonníka v domu
přinese pušku masti
38. a stanúci nazad podlé noh Božích

slzami počě mýti nohy jeho
 a vlasy třieti
 a líbáše nohy jeho a mastí mazáše

39. Tehdy vida zákonník jenž pozval ho pomysli sám k sobě a řka
 by toto byl prorok věděl by odkud nebo kaká jest žena
 že dotýká jeho a jsúci hřiešnicě
40. Tehdy vecě jemu Ježíš
 Šimon jmám tobě nětco praviti
 vecě jemu Šimon
 Mistře prav
 Tehdy Ježíš povědě
41. Dva dlužníky biešta jednomu kupci dlužna
 Jeden bieše dlužen pět set peněz a druhý padesát
42. A když nejmějiešta čím platiti otpusti oběma
 kterýž ho proto více miluje
43. Šimon povědě
 zdá mi se jemužto více otpuščeno
 Povědě Ježíš
 *Pravě s *súdíl
- W 43a 44. obrátě se k ženě // Ježíš vecě Šimonovi
 vidíš tuto ženu
 všel sem v tvój dóm
 vody s nepodal nohám mým
 Tato zajisté žena slzami svlažovala nohy mé a vlasy
 třěla
45. Políbení s mi nedal
 tato jakož sem všel nepřestala líbatí mých noh
46. Olejem hlavy méj neumazal si
 tato mastí *zmazala mé nohy
47. *pro něžto řku
 otpuščeny sú jěj hřiechy mnohé nebo milovala mnoho
 jemužto méně otpustie méně miluje
48. vecě k niej Hospodin
 Otpuščenit' sú hřieši
49. I počechu jedni *kvaššéné mezi sobú mluviti
 Kto jest ten ješto hřiechy odpúšči je
50. *povědě Ježíš k ženě
 Viera tvá zdrávu tě učinila jest i jdi s pokojem

CIX.: W, R] deest A, C, D, S

36. V onom časi] om. R; Ježíš] om. R; s ním jedl] transp. 312 R; i] *Tehdy* R; zákonníkův] *zakonnyka toho* R - 37. Ež] *a* R; Když] *yakz nahle* R; sedí u zákonníka v domu] *ihus odpoczywa w domu zakonnykoye* R; pušku] *alabaštrowu* § add. R - 38. stanúci nazad] *stogecz zadu* R; Božích] *geho* R; třieti] *šwymy § hanby vtyeraty* R - 39. ho] *geho byešše* R; pomysli] *y wecze* add. R; toto byl] transp. R; by] *zagyšte* add. R; odkud] *odkawad* R; že] *genz* R; dotýká] *šye* add. R; hřiešnicě] *hrzyeššna* R - 40. Šimon jmám...povědě] om. R - 41. biešta] *byechu* R; peněz] om. R - 42. platiti] *zaplatyty* R; kterýž ho proto] *Protoz ktery gehu* R - 43. povědě] *odpowyedye a rzka* R; zdá mi se] *ya mnym ze ten* R; otpušćeno] *gešt odpuštyl* R; Povědě Ježíš] *Tehdy on wecze* R; *Pravě (*Prawy^e* ms., e rub. superscr.) s *súdil (*rzekl mg. m. rec.*)] *Prawyšš šudyl* R - 44. obrátě] *Tehdy praem.* R; k ženě Ježíš] transp. 312, y add. R; s nepodal] om. R; mým] *Nedalš my Ale* R; zajisté] om. R; svlažovala] *vmyla* R; vlasy] *šwymy* add. R; těla] *vtyerala* R - 45. nedal] *Ale* add. R; jakož] *kdyz* R; nepřestala líbati] *lybanye neprzyeštala* R; mých noh] transp. R - 46. Olejem] *A take praem.* R; hlavy méj neumazal si] *šy nemazal hlawy me ale* R; mastí] *drahu* add. R; *zmazala (z- in rasuram adscr.)] *mazala* R; mé nohy] transp. R - 47. pro něžto řku (m. rec. del. *pro nezto et protoz* superscr.)] *Proto prawy tobye* R; mnohé nebo] *gegye neb* R; milovala] *gešt* add. R; jemužto] *kteremuz* R - 48. vecě] *Tehdy praem.* R; niej Hospodin] *nye zeno* R; sú] *toby twogy* add. R - 49. I] *Tehdy* R; počechu jedni *kvašěné (del., m. rec. *nyekterzi* superscr.)] *ty genz špolu šedyechu poczechu* R; mezi sobú mluviti] *prawyty mezy šebu* R; Kto] *a to* R; ten] *zde* add. R; ještě] *genz* R - 50. *povědě (*wecze* m. rec. superscr.)] *I wecze* R; Ježíš] om. R; zdrávu tě učinila jest i] *ta tye wzdrawyla* R; s pokojem (*tyt tye špašenu wczynyla gdy v pokogy* add. W, rub. del.).

CX. *Sabbato Quattuor temporum septembris - L 13,6-17*

W 33b

6. V onom časi

pravíše Ježíš lidu podobenstvie toto

Dřevo fíkové mějíše jeden vsazené v ohradě svéj

přijide hledaje na něm ovoce i nenaleze

7. Tehdy vecě k dělníku vinnicě

a již tři léta jsú jakž hledám ovoce a nic nenajdu

Podetni ji pro to ovoce

jedno zemi zamiestí

8. Tehdy odpovědě v(i)nnicíř

Pane odlož ji tohto léta ažc ji okopám a hnojem pokladu

9. nebude li ploditi

Ale na léto srubíme ji

10. i bieše u modle jich uče je v sobotu

11. Tu bieše žena jedna mějíše duch nemocný osmnást let

a skloněna od všech let a nikdy nemóže ozřieti se za

se ani vzhóru

12. když ji vidě Ježíš zvoła ji k sobě i vecě jiej
ženo zbavena jsi nemoci tvěj
13. vloží na ni ruku
inheď se zprostřě chváléci Hospodina
14. Odpovědě starosta téj modly
hněvaje se že v sobotu léčil i vecě lidu
šest dní jest v nichžto slušie dělati
(Proto v těch budete uzdraveni)
Ale ne v sobotu
15. i vecě k němu Hospodin
i pokrytí každý vás neodvíže volu ani osla v sobotu
i nenapojí
16. Ale tuto dceř Abrahamovu jižto uvázal sám Sathanas
aj zři osmáďcet let
i nebylo jie zprostiti v sobotu
17. A když to povědě
stydiechu se // všickni protivníci jeho
a všitek lid radováše se všem že důstojně vidiechu
činiece jeho

W 34a

CX.: W, R] deest A, C, D, S

6. V onom časi] om. R; pravíše] *Powyedyel* R; lidu] k šboru zydow-
škemu R; toto] a rzka add. R; vsazené v ohradě svéj] *štyepowaty*
w vynohradye šwem R; přijide] *I byešše przyšsel* R; na něm ovoce]
transp. 312 R; nenaleze] *nenalezl gešt* R - 7. dělníku vinnicě]
štrogyczy toho wynohradu a rzka R; a] *Ay* R; tři léta] transp. R;
jsú] om. R; jakž hledám] *genz przychodym šsem hledagye* R; ovoce]
na tomto drzyewye add. R; nic nenajdu] a *nenaleznu* R; Podetni ji]
protoz porub gye R; pro to ovoce] om. R; jedno zemi zamiestí] *at*
darmono myešta nezameštnugye R - 8. odpovědě v(i)nnicíř] *on powyedye*
gemu a rzka R; Pane odlož ji tohto léta ažc ji] *neohay geho pane*
geštye tohoto leta at ya gye R; hnojem pokladu] *napuštye okolo nye-*
ho lagen R - 9. ploditi Ale na léto srubímy ji] *nešty owocze dobrze*
Pakly nebude potom gye šetny R - 10. i] *Tehdy* R; u modle jich] om.
R; je] *zakonnyky* R - 11. Tu] om. R; bieše] *A* R; žena jedna] trans
genz add. R; nemocný osmáďcet let] *nyemy let deššyet a ošsm* R; sklo
něna od všech let a nikdy nemůže ozřieti se za se ani vzhóru] *k tomu*
byešše naklonyena zze owšsem nemozješše nahoru hledyety R - 12. když
A praem. R; vidě] *vzrye* R; zvoła ji! zavoła gye R; k sobě i vecě
jiej] om. R; ženo] *wecze* add. R; zbavena] *vzdrawena* R; jsi] *od*
add. R; tvěj] *twe* R - 13. vloží na ni ruku] *Tehdy polozyw ruku šwu*
na ny R; se zprostřě chváléci Hospodina] *zproštyena gešt y chwale-*
šše buoha R - 14. Odpovědě] *Tehdy praem.* R; starosta téj modly hně-
vaje se že] *geden myštrny zakonnyk nedowyerze tomu by* R; léčil i]
vzdrawyl Tehdy ihus R; lidu] k šboru R; slušie] *mohu* R; Proto w
tyech budete vzdraweny R] om. W; sobotu] *ššobotny den* R - 15. i ve-
cě k němu Hospodin] om. R; pokrytí] *pokryczy* R; každý] *z* add. R;
neodvíže volu ani] *nezaplaty wol šwoy anebo* R; v sobotu] om. R;
i nenapojí] *odešly a wede gyey napogyty* R - 16. Abrahamovu jižto

uvázal sám Sathanas] *abrahe genz przyšwal šatan R; zři] om. R; osmádcet let i nebylo jie zprostiti] dešet leth a oššm nemohl wyplatyty z okow tohoto dne R - 17. to] om. R; všickni] wššychny R; všitek lid radováše se všem že dostojně vidiechu činiece jeho] wššyczkny radowachu šye we wššyech genz šlawny byly od nyeho R.*

CXI. *Dominica XVII. post Pentecosten - L 14,1-11*

- S 146b₂
(151b₂)
1. Gdyžto vnide Ježúš v duom jednoho kniežete zákonníkuov v sobotu chléb jiesti
i oni jeho schováchu
 2. A seova muž jeden jenž mějieše v sobě vodné tele bieše před ním
 3. I vece Ježúš chytrým zákonníkuom jestli lze v sobotu uzdraviti
 4. Tehdy oni neřkú i slova
Ale on pojem jeho uzdravi i pusti
 5. Čí vás vece Ježúš vuol neb osel upadne v duol a nevytáhne jeho v den sobotní
 6. I nemohú k tomu i slova odpovéděti
 7. Tehdy povědě k těm zvaným
chtě kak by prvnie miesta volili pověst tuto a řka
 8. když to pozván budeš na hody
sěd' na posledniem miestě
a nesědaj na prvniem
Nebo snad přide tebe lepší
 9. a ten jenž tě i onoho pozval povie tobě Posed' tomuto s miesta
tehdy se vstydíš sedě na konci
 10. Ale budeš li pozván sediž na konci
a ten jenž tě zval die tobě
Přieteli posed' nahoru
i bude tobě // chvála před hostmi
 - S 147a₁
(152a₁) 11. Nebo prokní kto se výšie ponížie jeho
a k(t)o se ponižuje povýšie jeho

CXI.: S, R, W] deest A, C, D

1. Gdyžto] *Kdyz R, W Onom czyaššy praem. W; kniežete] knyzyeczyeho W, a add. R; zákonníkuov] zakonnyka R; i] Tehdy R - 2. A] y W; seova] tot W, om. R; muž jeden] gedem czlowyek W; jenž] genzto R; v sobě] gednu nemocz gmenem add. R; vodné tele] to add. R, nemocz wodnu mezy maššem a mezy kozy W; před ním] przy nyem R - 3. I] Tehdy R; Ježúš] k add. R; chytrým zákonníkuom] zakonnym myštrom W,*

a prawy gym zagyšte add. R; lze] moz ly R, zle W; jestli] om. R - 4. neškú i slova] mlczychu W, mlczechu t. nerozumyechu R; pojem] popad W; jeho uzdravi] transp. W; uzdravi] vzdrawyw gey R; i] a W, om. R; pusti] zpušty R, ho add. W - 5. Čí] A odpowyedyew gemu praem. R, Y odpowyedye gym praem. W; Čí vás vece Ježúš] y weczye Czy z wašš W, y wecze Czy R; vuol nebo osel upadne] oššel neb wul w študnyczy neb w dol upadne W; neb] nebo R; a anhed W; nevytáhne] newytrhne R; jeho] rychle add. R; sobotní] šobotšky R - 6. I] om. R; nemohú] nemozechu W, om. R; k tomu] om. R; i] any R, om. W; slova] nevmychu add. R; odpovéděti] rzyeczy W - 7. těm] om. R; zvaným] ššešzwanym R, powyešt add. W, R; chtě] myššle W, wydyety add. R; miesta volili] myešto zwolył W; pověst tuto] om. W, R; a řka] k nym add. W, y wecze k nym praem. R - 8. to] om. W, R; pozván budeš] transp. R; na hody] om. R; sed' na posledniem miestě] om. W, R; nesédaj] nerod šyešty R; na prvniem] myeštye add. W, R; snad přijde tebe] transp. 231 R; přijde] om. W; tebe lepší] cznyeyššy tebe od neho pozwan W - 9. a] przyda add. W; tě i] om. R; onoho] geho R; pozval] gešt add. R; povie] dye W, R; sě] om. W, tyem add. R; vstydíš] om. W; sedě na konci] šedešš š hanbu na poššlednye myešto W - 10. Ale] kdy add. W, kdyz add. R; li] om. W, R; pozván] na hody add. W; sediž] šednyz R, šed W; na konci] na dolnyem myeštye W, štola add. R; ten] om. W, kdyz przyde add. W, R; jenž] ktery W; tě] gešt add. R; zval] pozwal W, R; Přieteli] om. R; posed' nahoru] šed wyšše W, wyšše add. R; i] Tehdy R; před tyemy add. R - 11. prokní] kazdy R, wššelyky W; výšie ponižie jeho] powyššyge bude ponyzen W; k(t)o] koz R; ponižuje] nyzy R, bude add. W; povýšie] powyššen W, R; jeho] bude R, om. W.

CXII. Dominica XVIII. post Pentecosten - Mt 22, 34-46

34. Šešli sě zákoníci na hromadu

35. i otázka jeho jeden mistr zákonný pokúšěje jeho

36. Mistře které jest kázanie veliké v zákoně

37. vece jemu Ježúš

Milovati budeš Boha se všeho srdce tvého a se všie
duše tvé a se všie mysli tvé

38. To jest veliké přikázanie

39. druhé jest rovné k tomu

Miluj svého bližnieho jako sě sám

40. Na tom dvojím zákon pní i proroci

41. Tehdy sebrav Ježúš zákonníky otázka jich 42. a pravě
které sě vám vidí o Kristu

čí by syn byl

Pravie jemu Daviduov

43. Pravi jim

kakož tehdy David zove v duchu Hospodinem a řka

44. Pravił Hospodin Bohu mému sed' na pravici méj doně-
vadž nepoloži nepřátel tvých podnoží nohám tvým

45. Protož že jeho zove Hospodinem kakož syn jeho jest

46. i nemohú jemu ijednoho slova odpovéděti
ani kto směl jeho viac jednoho slova otazovati od
toho času

CXII.: S, R, W] deest A, C, D

34. Sešli se] *U Onom czyaššy przyštupywššye k gezyššowy W, Przy-*
štupyly R; zákonici] k gezyššowy a to add. R; na] w R; na hroma-
du] om. W - 35. i] Tehdy R; otázka] otazachu W; jeden] z nych add.
W; zákonný] om. R; pokúšěje] pokuššuge R; jeho] a rzka add. R -
36. kázanie] przykazanye W, R - 37. vece] Powyedye R; Ježúš] a tak
rzka add. R; Milovati budeš] Mylug W, R; Boha] šweho add. W; tvé]
twey W; myslí] ššyly R; tvé] twey W - 38. To] tot R; veliké] a
prwe add. R, y prwynye add. W - 39. druhé] Ale praem. W; jest rov-
né] a podobne add. R, podobne gešt W; k tomu] temuz W; Miluj] My-
lowaty budešš R; svého bližnieho] transp. W; se sám] transp. W,
R - 40. tom dvojím] tem dwem kazanye wššyechen W, przykaššany wešš-
ken add. R; pní] om. R - 41. zákonníky] wše(cz)kny add. R - 42. a]
tak add. R; pravě] rzka W, R; které] Czo W, R; vidí] zda W; by]
ge R, om. W; byl] gešt W; Pravi] odpowyedyechu R, Powyedyechu W;
jemu] mu R, rzkucze add. R - 43. Pravi] Tehdy wecze R, Wecze W;
jim] k nym R, proto add. W; kakož] yakoz W; tehdy] om. W; zove]
wola W, šłowe R; zove v duchu] transp. 231 W; Hospodinem] hošpo-
dyna W - 44. Pravi] Powyedyel W, mluwyl a praem. R; sed'] šedye
R; méj] na me R; doněvadž] donyez W, donadz R; nepoloži] nepolo-
zym W, R; tvých] po add. R; podnoží] Podnoz W, R - 45. Protož]
Procz R; že] acz W, R, dauid add. R; jeho] ho W, dawyd add. W;
zove] wola W, nazywa R; kakož] takoz tehdy R - 46. i] yzadny add.
W; nemohú] nemohl W; ijednoho] om. W; odpovéděti] rzyeczy od to-
ho czyaššu W; ani] potom add. R; kto] om. W; směl jeho] transp.
R; jeho viac...času] om. W; viac] y add. R; otazovati] ottaza-
ty R.

CXIII. *Dominica XIX. post Pentecosten - Mt 9,1-8*

1. Vstúpaje Ježúš v lodici přešel přes moře i přišel do
města svého Kafarnaum
2. Tehdy nesiechu jemu jednoho nemocného a ten ležieše
v loži svém a jmějieše nemoc ješto slóve dna
Tehdy vidě Ježúš vieru těch lidí řekl nemocnému
uvěř synu otpuštění sú tobě hřieši tvoji
3. Tehdy někteří zákonníkuov a z písafův vecechu mezi sobě
Tento nás posmievá
4. a když uzře Ježúš myšlenie jich vece
i co myslíte zlého na vašich srdciech
5. Co lechčejie jest řeci Otpuštění sú tobě hřieši
nebo řeci vstaň a chod'
6. Aby věděli zajisté / že Syn člověčí jmá moc na zemi
otpúštěti hřiechy

S 147a₂
(152a₂)

- i vece nemocnému
 vstaň vzdvihni lože své a jdi v duom svůj
7. i vstav i jide v duom svůj
 8. viděvše to zástupové báchu sě
 a chváléchu Boha jenž dal moc takú lidem

CXIII.: S, R] deest A, C, D, W

1. Vstúpaje] *wšsedl* R; lodici přejel] *lodyczku y przewezl* §§ye R; Kafarnaum] *nazareta* R - 2. Tehdy nesiechu] *przynešechu* R; a ten] om. R; ležieše v] *lezyecze na* R; svém...dna] om. R; Tehdy vidě] *A kdyz vwrze* R; těch lidí řekl] *gych wecze* R; nemocnému] *zagyšte* add. R; uvěř] *wyerz* R; hřieši tvoji] transp. R - 3. někteří] *gedny* R; zákonníkuov a] om. R; sobú] *a rzkucz* add. R; Tento nás posmievá] *Tot pohoršugye* R - 4. vece] *gym* add. R; i co] *A czoz tolyko* R; na] *w* R; vašich srdciech] transp. R - 5. lechčejie jest] transp. R; sú] om. R; tobě hřieši] transp. R; nebo] *Czy ly* R - 6. Aby věděli zajisté] *abyšte to prawye wyedyely* R; člověčí] *y marye* add. R; odpúštěti] *odpuštyty* R; i] *potom* R; vstaň] *wzhoru A* add. R; své] *twe* R; svůj] *twoy* R - 7. i vstav] *Tehdy wšta nemoczny* R - 8. viděvše to zástupové] *Tehdy wzrewššye zborowe* R; a] *y* R; Boha jenž] *hošpodyna genzto* R.

CXIV. *Dominica XX. post Pentecosten - Mt 22,1-14*

1. Pravieše Ježíš zboróm pověst tuto
2. Rovno jest učiněno královstvie nebeské člověku královi jenž učinil svatbu synovi svému
3. i poslal panoše své zvat na hody
 a nerodiechu přijíti
4. Znova posla jiné posly řeci
 aby zvaní přišli a řka
 Seova oběd dospěl jest i vše hotovo jest pod'te na
 svatbu
5. Ale opozdichu
 I jide některý do své vsi
 a jiný na potřebu
6. a ti jenž ostali jemše posly
 i zbili jě
7. Ale král když to uslyšě hněviv by
 i posla zástupy i zahubi vražedlníky ony
 a města sejžechu
8. Tehdy vece sluhám svým
 hody učiněny sú
 ale ješto zvaní biechu neduostojni byli

9. Jděte na rozputie cestné
a kohož koli naleznete zovte na hody
10. vyšedše sluhy jeho
sebrachu všechny koho nalezu
aby našel duom svatebný
11. Tehdy vnide král aby viděl svatebníky
i vidě tu člověka neoděna svatebným rúchem
12. i vece jemu
Přieteli kak si sem všel nejmaje rúcha svatebného
Tehdy on pomlče
13. Tehdyž vece král sluhám svým
Sviežíce ruce a nohy puste jeho ve tmy dolejšie
Tu bude pláč a skřehet zubuom
14. Nebo mnoho jich pozváno
a málo vybráno

CXIV.: S, R, W] deest A, C, D

1. Praviěše] *U Onom czyaššy praem. W, Mluwyēššye W, R; zboróm] š uczyennyky šwmy W, R; pověst] v powyeštech W; tuto] a rzka W, y powyedye gym a rzka R - 2. Rovno] Rownye W; jest učiněno] transp. W; jenž] gešto R; synovi] šynu R - 3. i] Tehdy R; zvat na hody] wolat pozwaných na šwatbu W; a] y W, Ale R; nerodiechu] nerodye-ly W - 4. Znova] Opyet W; posla] poššlal W, R; dosly] šluhy W, a rzka add. W, R; řeci aby zvaní přišli a řka] rczete gym zdat by zwany przyššly R, Powyezte zwanym W; Seova] Ay R, tot W; oběd] moy add. W, R; dospěl jest] došpyen gešt y bykowe mogy y p(t)at-štwo me zbyto gešt R, šem przyprawyl podte na šwatbu wolowe mogy y ptaczštwo zbyto W; vše] wššeczeko R, wššyczkno W; jest pod'te na swatbu] om. W - 5. Ale] Tehdy R, ony add. W, R; oozdichu] zamešš- kachu W, ššye add. R; jide] gdu R, gydech W; některý] nyekterzy R, onen W; své] om. W; své vsi] wššy šwych R; a] om. W; na] šwu add. W - 6. a ti jenž...zbili jě] Nyekterzy gymaly šluhy gehu nyekte- re zahubily W; jenž] gešto R; jemše posly] bachu šye šluh gehu a zalowššy gym R - 7. Ale] Tehdy R; hněviv by] rozhnyewa šye W; i] a tak R; zástupy] šwe add. R; zahubi] zahuby ty W, zahuby te R; ony] om. R; města] myešto gych W; sejžechu] šezzye W, zezrze gych R - 8. Tehdy] zatyem R; ješto zvaní] kterzy šu pozwany W; zvaní biechu] bychu zwany R; biechu] om. W; neduostojni byli] nebyli šu dooštoyny W, I wecze šluham šwym add. R - 9. Jděte] Ale praem. W; rozputie cestné] rozpušczenye czešt R, czyešty W; kohož] ktere W; koli] wyek add. R; naleznete] naydete W; zovte] zente gye R, gye m. rec. add. W; hody] šwadbu R - 10. vyšedše] Tehdy praem. R, y praem W; jeho] na czyešty add. W, nazaytrze na cešty add. R; se- brachu] šebraly W; všechny] wššeczkný R, wššyczkný W; koho nalezu] zle y dobre ktere kolwyek nalezly W, kohoz naleznu zle y dobre R; našel duom svatebný] byla swatba naplnyena W - 11. Tehdy] Potom R; vnide král] kral wende R; viděl] ohledal R; i] Tehdy R, om. W; vidě tu] tu wzrye R; neoděna] neodyeneho W, R - 12. jemu] k nymu R; kak si] kako W, proczšš R; všel] ššel R; svatebného] swateb- nyeho R; pomlče] pomlczew R, mlczye W - 13. Tehdyž] Tehdy W; Svie- žíce] Swyezycz W, ššwyezte R; a] y W, R; ruce a nohy] transp. 3?1*

W, geho add. R; puste] wrzte W; jeho] gey W, R; ve tmy dolejšie] Tu] w temnoŝt wyecznu Tam W; bude] myety add. R; skřehet] ŝŝkrzyehot W, R; zubuom] zubow W - 14. mnoho] mnozy W; jich pozváno a] ŝu pozwany ale W, geŝt pozwaných ale R; vybráno] wybranych W, R.

CXV. Dominica XXI. post Pentecosten - J 4,46-53

46. Bieše jeden králík jehožto syn nemocen bieše u městě Kafarnaum
47. Ten kdyžto uslyše že Ježúš přijde ot Judy do Galilea Prosieše jeho aby sstúpil i uzdravil syna jeho /
S 147b₁
(152b₁) nebo počínáše mřieti
48. Tehdy povědě jemu Ježúš kromě uzříš li divy a znamenie nevěříš
49. Praví k němu králík Hospodine vejdeš dřéve než umře
50. Praví jemu Ježúš viz syn tvooj živ je i věři člověk slovóm ješto vece Ježúš I jide
51. A když přichodieše potkáchu jej panoše řkúce že jest živ
52. Otáza jich v který čas lepší byl Pověděchu s *noci s poledne ostala jeho studenice
53. urozumě otec že v ten čas pověděl Ježúš syn tvooj živ jest i uvěři on a vše čeled' u Buoh

CXV.: S, R, W] deest A, C, D

46. Bieše] U Onom czaŝŝy praem. W; jehožto] gehoz W; u městě] genz ŝlowe add. R - 47. Ten] Tu R; kdyžto] kdysz W, R; že] gez W; Ježúš přijde] ma gezyŝŝ przygyty W, ihūs ma przygyty R; ot] z W; Judy] Yudea R, zydowŝtwe W; do Galilea] a galylee ŝŝed k nyemu y R; Prosieše jeho] proŝŝy ho W; sstúpil] wŝtupyl R; mřieti] vmyeraty W, ŝkoczene braty R - 48. Tehdy] zatyem R; povědě] weczye W; kromě] gedno W, R; divy] dyw R; uzříš li divy a znamenie nevěříš] znamenye y dywy wzrzyte newyerzyte W - 49. Praví] Tehdy praem. R, weczye W, R; vejdeš] wendy R, ŝendy W; umře] ŝyn moy add. W, R - 50. Praví] Powyedye R; Praví jemu Ježúš] om. W; viz] gdy W, Gdysz R; i] om. W, R; věři] wwyerzy R, wyerzyl W; slovóm] ŝlowam R, ŝlowu W; vece] gemu add. W - 51. přichodieše] przygyde W, przyhody ŝŝye R; potkáchu jej panoše] ŝluhy potkachy gey W; řkúce] a rzku-cze gemu R, y powyedyechu gemu W; že] Syn twoy W, R; jest] om. W; jest živ] transp. R - 52. Otáza] Tehdy praem. R, y praem. W; který čas lepší byl] kteru chwyly lepe ŝe myel y W; Pověděchu] I odpowedyechu a rzkucze R, gemu add. W; s *noci (nuoczy ms.) s poledne]

wczyera w Ŝedmu hodynu W; studenice] zymnycze R - 53. urozumě] to-
 mu add. W; v] om. W; čas] v nemzto add. W; pověděl] gemu add. R;
 Ježíš] dy add. W, a rzka add. R; i] Tehdy R; a] y W, R; vše]
 wŝŝyeczka R; čeled'] geho add. W, R; u Buoh] om. W, R.

CXVI. Dominica XXII. post Pentecosten - Mt 18,23-35

23. Pověděl Ježíš mlazším svým
 Podobno jest královstvo nebeské člověku královi
 jenž chtieše počet učiniti (s) svými pacholky
24. A když poče jmieti počet
 podachu jemu jednoho jenž jmějieše deset tisícův fun-
 tuov dáti
25. A když nejmějieše zaplacenie
 káza jej zastaviti
 i děti i ženu jeho i položiti
26. Tehdy klekna poprosi jeho a řka
 Otlož mi to pane a vše tobě vráci
27. Smilova se pán nad panoší svým pusti jeho i dluh jeho
28. Tehdy vyšed týže panoše nalezde jednoho dlužníka svého
 jenž bieše sto peněz dlužen
 a jěm dávieše jeho a řka
 vrat' mi dluh
29. tehdy poklekna prosieše jeho
 Slituj se nade mnú a všecko vráti tobě
30. Ale on nerodi
 šet i pusti jej v žalář doňavadž nevrátí dluhu
31. Tehdy vidúce sluhy jeho smútichu se velmě
 a přídúce praviechu to pánu svému vše co se stalo
32. Tehdy pozva panoše pán jeho i vece jemu
 Sluho nečstný všitek dluh spustil sem tobě nebo pro-
 sil si mne
33. aby ty milostiv byl svému jako jáz tobě milostiv sem
 byl
34. Rozhněvav se pán jeho poda jeho katuom doněvadž nena-
 vrátí poslednieho dluhu /
- S 147b₂ 35. Takož Otec muoj nebeský učiní vám
 (152b₂) neodpustíte li každý vás bratru svému s vašeho se vše-
 ho srdce

23. Pověděl] *U Onom czyaššy praem. W; svým] podobenštwy toto a rzka* add. R, *podobenštwe toto* add. W; *královstvo] kralowštwe W, R; nebeské] k* add. R; *chtieše] chtyel R; učiniti] polozyty W; svými pacholky] transp. W - 24. jmieti počet] poczyet klašty W; jenž] gyešto R; jmějieše] gemu add. W; funtuov] om. R - 25. nejmějieše] odkud* add. W; *zaplacenie] zaplatyty R, nawratyty W; jej] gym R; i děti i ženu] transp. 1432 W, R; jeho i] om. R; položiti] om. W, R, A to wšše czo gmyegyešše dolozy dlwh* add. R, *wššyeczek czo myegyšše y nawratyty* add. W - 26. *klekna] poklekna W, pacholek ten gyšty* add. R, *šluha* add. W; *Otlož mi to pane] Smylug šye nade mnu W, moy* add. R; *a] y W; vše] wššyeczekno W, gyz gye R; tobě vráci] nawratym tobye W - 27. Smilova] Smylowaw W, Tehdy praem. R; panoší svým] šwym šluhu W; jeho] gey W; i] om. R, wššyczyek* add. W; *dluh jeho] yhned* R - 28. *vyšed] wššed R; týže] om. R; panošě] šluha W; naleze] nalezne R; bieše] gemu add. W, R; dlužen] om. W; jěm] drzye W, gey* add. R; *dávieše] dawašše R; jeho] gey W, za dluh* add. R; *mi dluh] czošš dluzen W - 29. tehdy] y W; poklekna] šluha* add. W, *on* add. R; *prosieše jeho] geho proššy geha a rzka W; Slituj] Smylug W, R; a] y W; všecko vráti] wššyeczekno wratym W, wššye wraczy R - 30. nero-di] nerodye ale W; šet] ššed W, R; i pusti] poššla W; jej] geha R; doňavadž] donydz W; nevrátí] nenawraty R - 31. vidúce] to* add. W; *velmě] welmy W; přídúce] przyššed R, przyššedczye W; praviechu] prawyl R; svému...stalo] om. W; co] yakoz R; stalo] gešt* add. R - 32. *Tehdy...pán] om. W; panoše pán] transp. R; jeho] om. R; Sluho...si mne] om. R; nečstný všitek] zly wššyczyek W; spustil sem] šem odpuštyl W; prosil si mne] s mne proššyl W - 33. aby ty... sem byl] om. R; aby ty milostiv byl svému] proto nešmylowaty šye tobye nad šwym šluhu W; jako jáz] yakoz ya šem (šem rub. superscr.) W; tobě milostiv sem byl] nad tebu še šmylowal W - 34. Rozhněvav] Tehdy praem. R, y praem. W; jeho] nan R; jeho] ho W; doněvadž] donawadz R, donydz W; nenavrátí] newraty W; poslednieho] wššyeho W - 35. Takož] Takez W, R; vám] acz* add. W, R; *li] om. W, R; každý vás] z wašš kazdy W, dluhu* add. R; *bratru svému] transp. W; s vašeho] om. R; s vašeho se všeho srdce] z šrdecz waššych W, šweho* add. R.

CXVII. *Dominica XXIII. post Pentecosten - Mt 22,15-21*

15. Odstúpivše zákonníci i vzeli radu kak by popadli

Ježíš v řeči

16. i poslali jemu učenníky své s Erodiášovými a řkúce

Mistře vieme že prav jsi

a cestu Boží u pravdě učíš

i nenie tobě péče do nikohého

Nebo nehlédáš osoby člověchie

17. Pověz nám co se tobě podobno vidí

jmáme li činži dáti císařovi neb nic

18. Tehdy poznav Ježíš zlost jich i povědě

i co mne pokušujete pokrtníci

19. pokažte mi peniez činžový

Tehdy oni přinesli mu peniez

20. i povědě jim Ježúš
 Čí jest obraz tento a čie písmo jest na něm
21. Pověděchu jemu ciesařóv
 Tehdy povědě jim Ježúš
 Navractež proto které sú Božie Bohu
 a které sú ciesařovy ciesařovi

CXVII.: S, R] deest A, C, D, W

15. Odstúpivše] *Wyššedcze R; i] om. R; kak by] špolu aby R; po-
 padli Ježíšě] transp. R - 16. jemu učenníky své] k nyemu šwe mlaz-
 šye R; Erodiašovými] herowamy šluhamy R; Mistře] To add. R; prav] wyerny R; u pravdě] w šprawedlnošty R; i] a R; do nikohého] o ny-
 czemšš R; člověčie] lydšške R - 17. Pověz] Proto praem. R; podobno] om. R; jmáme li činži] geštly zle dan R; neb] czyly R - 18. poznav
 Ježúš] transp. R; zlost] newyeru R; povědě i] wecze R; pokušujete
 pokrtníci] zkuššujete lyczomyernyczy R - 19. pokažte] Vkazte R; čin-
 žový] om. R; přinesli mu] porokowachu gemu R - 20. povědě jim] we-
 cze k nym R; Ježúš] a rzka add. R; čie] om. R; písmo] napšanye R;
 jest na něm] om. R - 21. Pověděchu] Odpowyedyechu R; jemu] a rzku-
 cze add. R; Tehdy povědě] Toho dle wecze R; Ježúš] om. R; Navrac-
 tež proto] Protoz wratte R; které sú Božie Bohu a které sú ciesařo-
 vy ciesařovi] czoz gešt czyešarowo czyešarzowy a czoz gešt bozye
 bohu R.*

CXVIII. *Dominica XXIV. post Pentecosten - Mt 9, 18-26*

- R 124a₂ 18. (M)luvieše Ježíš k sboróm židovským o spravedlnosti
 Otce svého
 Aj jedno knieže přistúpi i následováše jeho a tak řka
 Hospodine dci má umřela jest
 Ale ty jdi a vlož na ni svú ruku at' ožive
19. Tehdy vstana Ježíš pójde po něm a učedlníci jeho
 s ním
20. A jedna žena jmějéše červenú nemoc dvanádcete let
 Přistúpi k němu szadu I dotče se podolka jeho
21. A potom vece sama k sobě
 Ač jedno dotknu se jeho rúcha ihned zdráva budu
22. Tehdy Ježíš obrátiv se i vece k nie
 věříš li nebo viera tvá ta tě zdrávu činí
 A uzdravena jest žena v tu hodinu
23. Tehdy všed Ježíš v dóm kniežecí
 i uzřě tu pišce hudce a jiný zástup veliký lida 24. I
 vece k nim
 Vystupte ven z domu Nebo dcera jest živa
 Tehdy oni smiechu se jemu

25. i vyndú ven z domu
 A pristúpi vslzi i dotče sě ruky jejie A ihned vsta
 z mrtvých
26. i pronese sě po všem kraji Amen

CXVIII.: R] deest A, C, D, S, W

26. Amen] expl. R.

CXIX. *In dedicatione ecclesiae* - L 19,1-10

- S 147b₂
 (152b₂)
1. Všed Ježúš chodieše skrzě Jericho
 2. A seova muž jménem Zacheus
 ten bieše kniežě obecníkuov a bohatec veliký
 3. I hledáše viděti Ježíše kto by byl
 i nemožieše pro zbor nebo postavy maličké bieše
 4. A předběhna vstúpi na dřevo
 aby viděl jeho
 nebo odtad jíti jmějieše
 5. A když přide k miestu
 vezře Ježúš vidě jeho
 i vece k němu
 Zachee skoro sejdi
 nebo dnes v *domu tvém musi bydliiti
 6. Tehdy chvátaje stúpi I přije jeho radosten
 7. A když vidiechu všichni reptáchu řkúce
 že k člověku hřiešnému navrátil sě
 8. Tehdy stoje Zacheus vece k Hospodinu
 Seova polovici zbožie mého Hospodine dávaji chudým
 Pakli sem co koho přelstil vracuji čtvero
 9. vece Ježúš
 Nebo zajisté tomuto domovi zdravie dnes stalo sě
 proto aby on byl syn Abrahamuov
- S 148a₁
 (153a₁)
10. Nebo přišel Syn člověčí // hledati a zdrávo učiniti
 jenž zahynulo bieše

CXIX.: S, W] deest A, C, D, R

1. Všed] *U Onom czaaššy Wyššed* W - 2. A seova] *acz* W; ten] *genz* W; obecníkuov] *nađ hrzyššnym* W; a] *on* add. W; veliký] *a wyeczššy wy-powyednyk* W - 3. I] *a* W; postavy maličké] *malytky* W - 4. A] *tehdy* W - 5. vezře] *wezrzyew* W; jeho] *ho* W; k němu] *gemu* W; *domu (*duo-mu* ms.) - 6. Tehdy] *on* add. W; stúpi] *štupyty* W; jeho radosten] *raduge šye* W - 7. všichni reptáchu] *reptachu wššyczkny* W - 8. stoje]

štana W; Seova] Ez W; zbožie mého] transp. W; vracuji] y add. W
 - 10. zdrávo] zdrawe W; jenž] gez W; bieše] expl. S.

Lectiones Proprii et Commune sanctorum

CXX. *De S. Andrea - Mt 4,18-22*

W 36a

18. V onom časi

Chodě Ježíš podlé moře Galilee viděl dva bratry
 Šimonie jemuž jmě Petr a Ondřejje bratra jeho
 púščějice siet u moře Nebo biešta rybářě

19. I vecě jim

pod'te po mně učiním vy rybářě lidské

20. Tehdy oni inhed ostavivše sieti i lodi jidechu po něm

21. I jda odtad uzřě jiná dva bratry

Jakuba Zebedei a Jana bratra jeho

v lodi s Zebedeem s otcem jich dospievajíce sítě své
 i pozval jich

22. Tehdy oni inhed ostavivše sieti i lodi jidechu po něm

CXX.: W] deest A, C, D, S, R

CXXI. *De S. Nicolao (?) - L 12,35-44*

35. V onom časi

Bud'to ledví vaše přěpásáno a světlo hořiecie u vaší
 rukú

36. a vy podobni lidem čekajíce pána svého Když se vrátí
 s hodóv

a když příde a potluče aby inhed otevřeli jemu

37. Blahoslaveny sluhy ty kdyžto příde pán najde jě bdiec
 Zajisté pravi vám

že opáše se a káže tym sésti

a chodě bude jim slúžiti

38. ač příde v druhý večier

pakli v třetí večier příde a tak nalezne /

W 36b

blahoslaveny sú ty sluhy

39. Ale to vězte

nebo li věděl otec čeledný v kú by *dobu zloděj přišel
 všelik by bděl i nesměl by podkopati domu jeho

40. i protož vy bud'te hotovi Nebo v niežto dobu nemníte

Syn člověčí přída

41. Tehdy jemu vecě Petr
Hospodine k nám li *dieš tu pověst či ke všem
42. *Povědě mu Ježíš
kto jest múdrý a věrný šefář
jehož ustavil pán nad svú čeledí
aby jim dal v čas mieru pšenice
43. Blahoslavený ten sluha jehož když přide pán nalezne
tak činíce
44. Jistě pravi vám
že nade všě sbožie ustavuji

CXXI.: W] deest A, C, D, S, R; De S. Nicolao hodie - Mt 25, 14-23

39. *dobu (*tobu* ms.) - 41. *dieš (*dešš* ms.) - 42. *Povědě (*Powyedy* ms.).

CXXII. *De Ss. Fabiani et Sebastiani* - L 6, 17-23

17. V onom časi
Stúpiv Ježíš s hory stáše v *čirém poli
a síla učenníkuov jeho
a mnohost lida ze všeho Židovstva i z Jeruzalema
I maritima a z *Tyrška a Sidona z těch vlastí
18. ješto biechu pfišli aby slyšeli jeho
a uzdraveni byli z nemocí svých
a ješto biechu obklíčení duchy nečistými uzdraveni
19. a všeliký sbor žádáše jeho dotknúti
nebo moc od něho vychodieše i uzdravieše všěckny
20. Tehdy vzveda oči k nebi vecě
*Blahoslavení *chudí duchem nebo vaše jest králov-
stvie nebeské
21. *Blahoslavení *ješto nynie lační nebo syti budete
*Blahoslavení ješto pláčete neb se smáti budete
22. Blahoslaveni budete když vás nenáviděti budú lidé
a když vy rozlúčie a zkusie
W 37a i vyvrhú jméno // vaše jako zlé pro Syna č(1)ověčieho
23. Radujte se i veselte se v onen den
nebo mzda vaše mnohá jest v nebesiech

CXXII.: W] deest A, C, D, S, R

17. *čirém (*czyerem* ms.); *Tyrška (*štyrška* ms.) - 20. *Blahoslavení

(-ye ms., ibid. v. 21. 2x); *chudí (-ye ms.) - 21. *ješto (*gešto* *gešto* ms.).

CXXIII. *In Purificatione B. Mariae V. - L 2, 22-32*

22. V onom časi

Když *sú dokonány dny očišćenie Marie podlé zákona
Mojžiešova

nesechu jeho do Jeruzalema aby obětovali jeho Hospo-
dinu

23. jakož psáno jest v zákoně Božiem

Nebo *všelike *pachole otvierá *břich *svaté Bohu na-
zváno bude

24. aby *dali obět jakož povědíno jest v zákoně Božím
dvé hrdličátek

25. A když muž bíše v Jeruzalemě jemuž jmě Simeon

a člověk *ten pravý a báznivý

čekaje utěšení Židovstvu

a Duch Svatý bieše v něm

26. i odpověděníe vzal Simeon od Svatého Ducha

*jež by dřieve neuzřěl smrti až by uzřel Hospodina

27. i přijde v Duchu do chrámu

A když uvedechu dietě Ježíšě Rodina jeho podlé *oby-
čěje zákonního

28. i on vza jej na své rucě i chválěše Boha a řka

29. Již pustíš Hospodine sluhu svého podlé tvého slova

*u pokoji

30. Nebo ste viděly oči moji zdravie tvé

31. Jež si učinil před obličejem všeho lidu

32. Světlo na zjeveníe pohanóm a chválu lidu tvému židov-
skému

CXXIII.: W] deest A, C, D, S, R

22. *sú (*byly* m. rec. superscr.) - 23. *všelike *pachole (*lyke pachole* in rasura m. rec., *ktereššto nayprwe matky šwey* mg. add. m. rec.); *břich (in rasura m. rec.); *svaté Bohu (*šluzbu bochu* mg. m. rec.) - 24. *dali (*gye w* mg. add. m. rec.) - 25. *ten (*byššye* mg. add. m. rec.) - 26. *jež (*nez* ms., n- m. rec.) - 27. *obyčěje (*oblyczyege* ms., -l- rad.) - 29. *u (*y* ms.).

CXXIV. *In vigilia S. Matthiae - Mt 10,5-8*

5. V onom časi

Poslal Ježíš dvanáďcet učenníkův svých pravě jim

Na cestu pohanskú nenachod'te

W 37b

a města samaritánská / nevchod'te

6. Ale spieše děte k ovciem ješto sú zhynuly z domu Izrahelova

7. a chodiece kažte řkúce

žet' blíží se královstvie nebeské

8. Nemocné uzdravite

mrtvé zkřiesite

pracné očiste

běsy vypud'te

darmo ste vzeli a darmo dajte

CXXIV.: W] deest A, C, D, S, R

CXXV. *De S. Matthia - Mt 11,25-30*

25. V onom časi

radoval se Ježíš v Duchu Svatém i pověděl

zpovídaji se tobě Otče Hospodine nebe i země

Nebo skryl s to od múdrých a chytrých

i zjevil s to mladým

26. tako Otče že jest tobě bylo libo na tom

27. vše mi jest poddáno od Otcě mého

A nikte neznal Syna jedno Otec

ani Otcě kto znal jedno Syn

A komu bude chtieti Syn zjeviti

28. Pod'te ke mně všěckni ješto usilujete a břěmena nesete a já nakrmím vy

29. zdvihněte tieži mú na vy

a učte se ode mne nebo tichý sem a pokorného srdcě

i naleznete příbytek duším vašim

30. nebo jeho mé jest a břiemě mé *lehké

CXXV.: W] deest A, C, D, S, R

 30. *lehké (super -eh- m. rec. e superscr.).

- W 37b-39a *Lectiones*
 L 3,1-6 vide VI. *Sabbato IV temporum adventus*
 Mt 21,33-46 vide XLII. *Feria VI. post Dom. II. in Quadr.*
 Mc 3,1-5 vide XXIII. *Dominica V. post Epiphaniam*
 J 14,15-21 vide LXXXIV. *Sabbato in vigilia Pentecostes*

CXXVI. *Pro ordinandis episcopis (?) - Mc 6,7-10*

- W 39a 7. V onom časi
 Sezval Ježíš dvanást učenníkóv i počě je sláti po dvú
 i dáváše jim moc duchovnú
 8. i káza jim aby na cestu nice nevzeli jedno hól
 ani *tobolicě ni chleba
 9. ni jednoho obutie
 a dvú sukní neobláčili
 10. a vecě jim
 v kterýž koli dóm vejdete tu bydlte odtud nevychoďte

CXXVI.: W] deest A, C, D, S, R

8. *tobolicě (*toho lyczye* ms.).

CXXVII. *Commune plurimorum martyrum - L 21,14-19*

14. V onom časi
 pravil Ježíš učenníkóm svým
 *ustanovte toho dle u vašich srdciech
 nevzpomínajte kterým činem byste odpovídali
 15. Nebo já vem dám ústa a múdrost
 jemuž nebudú moci svítěziti vaši všickni prctivníci
 16. Ale zrazeni budete bratřimi otci i rodinú i ořáteli
 a smrti vy poddadie
 17. a budete v nenávisti pro mé jmě všěm
 18. a vlas nezahyne s vaší hlavy /
 W 39b 19. u pokoji vašem vlásti budete dušemi vašimi

CXXVII.: W] deest A, C, D, S, R

14. *ustanovte (*v waššych* add. ms.).

CXXVIII. *De Ss. apostolis Philippo et Jacobo - J 14,1-13*

1. V onom časi
Pověděl Ježíš učenníkóm svým
Nemut'te srdcě vašeho
věříte li u Buoh i u mě věřte
2. v domu Otcě mého rozličná bydla jsú
Cot' bych nynie pravil vám
jdu učiniti vám miesto
3. i opět přídu i pojmu vy k sobě
tu kdež sem jáz abyste vy byli
4. a kam jdu viete i cestu viete
5. vecě jemu Thomas
Hospodine nevieme kam jdem
ak můžem cestu věděti
6. Praví jemu Ježíš
Já sem cesta i pravda i život
Nikte nejde k Otcí jedno mnú
7. ač poznáte mě tehdy i Otcě poznáte mého
a viac poznáte ho i vidíte ho
8. praví jemu Filip
Hospodine ukaž nám Otcě v tomti máme dosti
9. Praví mu Ježíš
Toliko času s vámi sem a nepoznali ste mne Filipe
ktož vědě mě vidí Otcě mého
kak ty pravíš ukaž nem Otcě
10. Nevěříš že já sem v Otcí a Otec ve mně jest
Slova jenž k vám mluvi sám od sebe nemluvi
Ale Otec ve mně bydlí ten *činí skutky
11. i nevěříš že Otec ve mně jest a jáz v Otcí
12. Ale poně pro ty skutky věřte
zajisté pravím vám
kto u mě věří skutky jež já čini i on činiti bude
a vice toho učiní nebo já k Otcí jdu
13. a což koli poprosíte u mé jmě to učini //

CXXVIII.: W] deest A, C, D, S, R

10. *činí (*czynye* ms.).

CXXIX. *De invencione S. Crucis - J 3,1-15*

W 40a

1. V onom časi
Bieše člověk mezi zákonníky jménem Nikodém
2. Ten přijide k Ježíšovi i vecě jemu
*Rabí viemy že od Boha přišel si
Nebo nemóž ijeden toho diva činiti ješto ty činiš
jedno byl li by Buoň s ním
3. Odpovědě Ježíš
Věrně jistě pravi vám
jedno ktož znova narodil se bude nemóž viděti králov-
stvie Božieho
4. Praví jemu Nikodemus
Kak se móže člověk naroditi Když jest stár
a zda móž opět v život matky své vníti i poročiti se
5. ...
6. Což narozeno z těla tělo jest
a což narozeno z duchu duch jest
7. *Nedivte se žet' sem řekl vám musíte se naroditi druhé
8. Duch kde chce *počívá
a hlas jeho slyšíš
a nevieš odkud jde Nebo kam jde
Takti jest prokní Ktož se z Duchu narodil
9. Odpovědě Nikodemus jemu
Kak to móž býti
10. Povědě Ježíš
Ty s mistr židovský a toho nevieš
11. Zajisté pravi vám že což vieme *mluvímy
a což viemy svědčímy
a svědečstvie našeho nepřijmete
12. Povědě li vám světské neuvěříte
a kako povědě li vám nebeské věříte
13. Ani kto vstúpil na nebe jedno kto s nebe stúpil
Syn člověčí jest na nebi
14. a jakož Mojžéš povýšil hadu na púšči
Takéž musí Syn člověčí povýšen býti
15. aby každý ktož věří veň nezhyne
Ale aby jměl život věčný

 CXXIX.: W] deest A, C, D, S, R

2. *Rakí (*Rabíi* ms.) - 5. om. ms. - 7. *Nedivte (*drzges* m. rec. superscr.) - 8. *počívá (*dicha* m. rec. superscr.) - 11. *mluvímy (*mluwyeny* ms.).

CXXX. *Pro sponso et sponsa - Mt 19,3-11*

3. V onom časi
 W 40b Přistúpili k Ježíšovi zákon / níci pokušijíce ho a
 pravíce
 jestli lze člověku pustiti ženu svú kterúž koli vinú
4. Odpovědě jim Ježíš
 Nečtli ste že kto jest stvořil muže a ženu i stvořil
 oba
5. i povědě
 pro to opustí člověk otcě a matku a přidržěti se svéj
 ženě
 i budeta oba jedné krve
6. tehdy již nejsta dva Ale jako jeden život
 Protož což Buoħ spojil člověk nerozlúčí
7. Vecěchu oni
 Což tehdy Mojžěš přikázal dáti znamení hanby k ženě
 i pustiti
8. Vecě jim Ježíš
 Nebo Mojžěš tvrdosti vaší přěpustil vám pustiti ženy
 vašě
 Ale ot počátka jest nebylo tak
9. Pravi vám já
 Ktož koli pustí ženu svú preč a jinú pojme pro smilstvo
 a jinú pojme tupí duši
 a ktož pustí i pojme hřěší
10. Pověděchu jemu učenníci
 Jestli tak vinna Tehdy nenie slično podlé ženy muži
 smilstvo ploditi
11. i vecě Ježíš
 Ne všickni rozumějí tomu slovu Ale jimžto poddáno jest

CXXX.: W] deest A, C, D, S, R

CXXXI. *In vigilia S. Joannis Baptistae - L 1,5-17*

5. V onom časi

Byl v oněch dnech Herodiášě krále židovského kněz je-
den jemuž jmě Zacharias rodu Abia

A žena jeho ze dcer Aaronových a jmě jiej Alžběta

6. a biešta oba pravá před Hospodinem

bydlíce ve všem kázání i u pravdě Božie beze lsti

7. nejmějíšta syna nebo bieše Elžběta zákoná

a oba biešta vešla v svá léta

W 41a

8. Sta se když bieše popem Zacharias v svém zákoně // před
Bohem

9. podle obyčeje popového

*třied(ú) vnide aby oběd zažehl vejda v chrám Boží

10. a všeckna síla lidí stáše napřed modléce se

11. Tehdy zjevil se mu anděl Boží

stoje na pravici oltářě obětováníe

12. i Zacharias smúti se vida a strach veliký přijide naň

13. Tehdy vecě jemu anděl

Neboj se Zacharias *uslyšána jest žádost tvá

a žena tvá Alžběta porodí tobě syna

i nazoveš jej jménem Jan

14. i bude tobě radost i veselé

a mnozí budú se radovati jeho narození

15. nebo bude veliký před Hospodinem vína nebude víti

a Ducha Svatého bude naplněn ješče z matky života

16. a mnoho synův židovských obrátí k Hospodinu Bohu jich

17. a on pójde před ním v duchu Eliášově

aby obrátil srdcě na syny otcova

a nejemné viery na múdrost pravých

ujednati Hospodinu lid ustavičný

CXXXI.: W] deest A, C, D, S, R

9. *třied(ú) (*trzyed* ms.) - 13. *uslyšána (*všlyšyana* ms.).

CXXXII. *De S. Joanne Baptista - L 1, 57-68*

57. V onom časi

Alžbětě přišel čas porození

i porodi syna

58. i uslyšechu susedi i přítelé že jest ostavil Hospodin

milost svú k niej

i radováchu se

59. Sta sě na osmý den
přijdú chtíce obřezovati dietě
i zváchu ho jménem otcovým Zacharias
60. Odpovědě máti jeho a řkúci
nikaké Ale nazovte ho Janem
61. i řečechu k niej
Neniet' ijednoho v tvém rodě jenž by tiem jménem na-
zván byl
62. i pokýváchu i na jeho otcě kak by mu vzděl
- W 41b 63. Tehdy / požáda *pera i napsa
Jan jest jmě jeho
Podivichu se všickni
64. i otvořechu sě ihned ústa jeho i jazyk jeho
i mluvieše chvále Boha
65. i učini se strach veliký na všech susediech
i na všech horách pronesú sě slova tato v židovstvě
66. Tehdy položili mníchu všickni ješto slyšěli na srdci
pravíce
Kaké toto dietě bude
nebo ruka Božie s ním bíše
67. Tehdy Zacharias otec jeho naplněn Svatého Ducha pro-
rokováše a pravě
68. Blahoslavený Buh Hospodin Izrahel že jest navščívil
i učinil vykúpenie lida svého

CXXXII.: W] deest A, C, D, S, R

63. *pera (*pyššadla* rub. superscr.).

CXXXIII. *In vigilia Ss. Petri et Pauli App. - J 21,15-19*

15. Vecě Ježíš Petrovi
Šimon Johannes miluj(eš l)i mě viece jich
Praví
i ovšem Hospodine ty vieš že já tě miluji
Vecě jemu
pasiž ovcě mé
16. Vecě mu druhé
Šimon Johannes miluješ li mě
Povědě jemu
také Hospodine ty vieš že miluji tě

- Praví mu Ježíš
 pasiž ovcě mé
17. Povědě jemu třetí
 Šimon Johannes miluješ li mě
 i dovědě jemu
 Hospodine ty vše znáš i vieš že já tě miluji
 Tehdy vecě jemu Ježíš
 Pasiž ovcě mé
18. zavěrné pravit' tobě
 když bieše mladčí pásáše se i chodieše kde chtieše
 když se ostaráš jiný tě opáše a povede kamřty nechceš
19. Ale to povědě znamenáv(a)je který by smrtí oslavil
 Boha

CXXXIII.: W] deest A, C, D, S, R

CXXXIV. *Ss. Petri et Pauli apostolorum - Mt 16,13-19*

13. V onom časi
 W 42a Přišel Ježíš do kraje císa // řova Filipova
 i otáza *učenníkův *svých
 Koho praví lidé Syna Božieho jsúce
14. Tehdy oni dověděchu
 jedni Jana křtitele Božieho
 A jiní Eliášě
 A jiní Jeremiášě nebo jednoho z prorokův
15. Praví jim Ježíš
 a *koho vy mě pravíte
16. Povědě Šimon Petr
 Ty si Kristus Syn Boha živého
17. Tehdy odpovědě Ježíš
 *Blažený si Šimon Bar Iona
 že tělo ani krev zjevilo tobě
 jedno Otec můj jenž na nebi jest
18. A já tobě pravi Petře že jsi ty Petr
 a na tem kamenu stavi kostel můj
 a vrata pekelná nebudú moci protiv tobě
19. A tobě dám klíče královstva nebeského
 A což koli zavížeš na zemi bude zavázáno i na nebi
 A což koli rozvížeš na zemi bude i na nebi rozvázáno

CXXXIV.: W] deest A, C, D, S, R

 13. *učenníkóv (*uczennyekow* ms.); *svých (*a rzka* add. m. rec. mg.)
 - 15. *koho vy mě (*a czym ze wy* m. rec. superscr.) - 17. *Blažený
 (*Blahošlaný* m. rec. mg.).

CXXXV. *In commemoratione S. Pauli Ap. - Mt 19,27-29*

27. V onom časi

Pověděl Šimon Petr k Ježíšovi

Ež my pustili vše šli sme po tobě

což nem pro to bude

28. Tehdy Ježíš vece jim

zajisté pravi vám Jež vy ež ste po mně šli

po vskřiešení když sede Syn člověčí na stolicí Bož-
 stvie svého

stokrát dá více vám sedete vy na stoliciech dvúnadcet
 súdice dvojnást národ židovský

29. a prokní ktož ostaví dóm nebo sestry otcě mateř

ženu dědiny pro mé jmě

sto čiestí viac vezmete a život věčný přijmete

CXXXV.: W] deest A, C, D, S, R

CXXXVI. *S. Jacobi Apostoli - Mt 12,46-50*

46. V onom časi

Mluvieše Ježíš k sboróm /

W 42b

ež matka jeho a bratřie stáchu chtiece mluviti k němu

47. Tehdy mu jeden povědě

Ež matka tvá a bratřie tvá stojí chtiece mluviti s
 tobú

48. Tehdy on vecě

ké jest matka má a ké sú bratřie má

49. A ztáhna ruku na učenníky své i povědě

Ež matka má a bratřie má

50. a ktož koli *učini vóli Otcě mého jenž jest na nebe-
 sích

ten jest můj bratr i sestra i matka jest

CXXXVI.: W] deest A, C, D, S, R

 50. *učini (*uczynye* ms.).

W 42b-43a Lectio L 7,36-50 vide CIX. *Feria VI. IV temporum sept.*

CXXXVII. *In Assumptione B. Mariae Virg. - L 10,38-42*

- W 43a 38. V onom časi
 Všel Ježíš v jeden hrádek
 a žena jedna přije jej v dóm svůj jménem Marta
 39. a bieše její sestra jménem Maria
 jež také sedieše podlé noh Božích poslušajíce slova
 jeho
 40. ale Marta pracováše o ob(v)ětšenėj službě
 Jež stanúci i vecě
 Hospodine nenie tobě péče že sestra má ostavila mě
 samu slúžiti
 proto jie j pověz at' mi pomáhá
 41. Tehdy povědě jie j Hospodin
 Marta Marta teskliva jsi a mútiš sě pro mnoho
 42. proto jednoho jest potřeba
 Maria lepší čiest vzvolila jenž ot nie nebude otjata

CXXXVII.: W] deest A, C, D, S, R

CXXXVIII. *S. Augustini - Mt 5,13-16*

- W 43b 13. V onom časi
 Pravil Ježíš svým mladčím /
 vy jste suol země
 ... v čem osolé
 k ničemuž nebude potom jedno aby ven vymetali a lidmi
 potlačili
 14. vy ste světlost světská
 Nemóž na hořě město postavené schováno býti
 15. Ani světlo zažhúce pod kád' postavie
 Ale na sviecten
 aby *svietilo tym ješto v domu sú
 16. Takéž vaše světlo svět'
 aby vaše dobrá diela vidúce
 chválú Otcě vašeho jenž na nebi jest

CXXXVIII.: W] deest A, C, D, S, R

13. *Quod si sal evanuerit vulgata]* om.ms. - 15. *svietilo (-tyelo ms.

CXXXIX. *In decollatione S. Joannis Bapt. - Mc 6,17-29*

17. V onom časi

Poslal Herodes i jal Jana i pustil ho v žalář
pro Herodiadem svého bratra ženu Filipovu již bieše
pojal

18. Nebo dieše Jan

Nelzet' jest jmieti ženy bratra tvého

19. Tehdyž *Herodias nepřejíše mu i chtieše tajně zabíti ho
a nemožieše

20. Ale Herodes báše se Jana

*věda jej pravého i svatého
i chováše ho
a rád poslucháše ho

21. A *když *bezděčný den přijde

Herodes učini hod kniežatům a jiným (u) pamět svého
narozenie

22. A když vnide dci té Herodiadis i metáše se

*otcu i všem kvašanóm
král vecě

pros na mně co hceš dám tobě

23. i přiseže jakž chceš li puol mého královstvie

24. Když vynide povědě mateři

co uproši

vecě jiej

hlavu Janovu

25. A když vnide ihned počě rúče prositi hlavy svatého

Jana u krále řkúci

Daj mi hlavu Janovu chci jej

26. leče se král pro přísahu i pro hostě nerodě ji smítiti

W 44a

27. Ale poslav (kata) káza přiněsti hlavu // jeho na
okříně

i stě hlavu jeho v žaláři

28. i *přinese hlavu jeho

i da ji dievcě

a dievka da mateři svéj

29. To uslyšěvše učenníci jeho přišedče i vzechu tělo

jeho i položichu to v novém hrobu

CXXXIX.: W] deest A, C, D, S, R

19. *Herodias (*herodeſſ* ms.) -

20. *věda (*weyda* ms.) - 21. *když *bezděčný (*kazdy bezdyczny* ms.) -
 22. *otcu (*otyzu* ms.) - 28. *přinese (*przynesty* ms.).

CXL. *In Nativitate B. Mariae Virg. - Mt 1,1-16*

1. (K)nihy porozenie Jezu Krista syna Davidova syna Abrahamova
 Izaak porodil Jakuba
 Jakub porodil Judam a bratra jeho
2. Abraham porodil Izaak
 Izaak porodil Jakuba
 Jakub porodil Judam a bratra jeho
3. Judas porodil Fares a Zaram z Tamar
 Fares porodil Ezrom
 Ezrom porodil Aram
4. Aram porodil Aminadab
 Aminadab porodil Naason
 Naason porodil Salmon
5. Salmon porodil Booz
 Booz porodil Obeth de Ruth
 Obeth porodil Jesse
 Jesse porodil Davida krále
6. David král porodil Salomona z té ještě byla Urie
7. Salomon porodil Roboam
 Roboam porodil Abiam
 Abias porodil Asa
8. Asa porodil Jozeřath
 Joza porodil Joram
 Jora porodil Oziam
9. Ozias porodil Jotam
 Jotam porodil Akaz
 Akaz porodil Ezechiam
10. Ezechias porodil Manasen
 Manases porodil Amon
 Amon porodil Joziam
11. Jozias porodil Jekoniam a bratřĩ jeho na přěnesenie
 Babylona
12. A po *přěnesení Babylona
 Jekonias porodil Salatiel
 Salatiel porodil Zorobabel
13. Zorobabel porodil Abiud
 Abiud porodil Eliachim

Eliachim porodil Azor

14. Azor porodil Sadoch

Sadoch porodil Achim

Achim porodil Eleazar

15. Eleazar porodil Mathan

Mathan porodil Jakuba

W 44b

16. Jakub / porodil Jozefa muže Marie z niežto narodil
sě Ježíš jenž slóve Kristus

CXL.: W] deest A, C, D, S, R

12. *přenesení (*przyneseny* ms.).

CXLI. *In Exaltatione S. Crucis - J 12,32-36*

32. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým

Já budu li povýšen od země všecko vezmu sám k sobě

33. Ale tot' pravíše znamenávaje kterú by smrtí umřel

34. o tomto jemu sboř

My sme slyšeli že Buoň věčně je a v zákoně

A kako ty pravíš musím povýšiti člověčieho Syna

Kto je to Syn člověčí

35. Tehdy jemu povědě Ježíš

Ješče málo světla máš

Chod'te dokad světlo máte a vás tma nezvíže

Kto *chodí ve tmě neví kam jíti

36. Donidž světlo máte věřte v světlost abyste světlosti
synové byli

CXLI.: W] deest A, C, D, S, R

35. *chodí (*chodye* ms.).

CXLII. *S. Matthaei Ap. - Mt 9,9-13*

9. V onom časi

Kdyžto *Ježíš chodieše

vidě člověka sediece jménem Matúšě na *mýtě

i vecě mu pod' po mně

a vstana jide za ním

10. I sta se když j(e)dieše (v) domu

ež mu mnoho *zjevníkóv a *hříšníkóv s *Ježíšem je-
dieše i s učenníky

11. vidúce to zákonníci povědiechu mladčím jeho
Proč s hřiešnými a s vypovědníky jí a pie mistr váš
12. Tehdy Ježíš uslyšav to vecě jim
Nenie ponadžin zdravému lékařě Ale nemocnému
13. Ale šedče učtež co milosrdie chtě a ne obět
nebo nepřišel sem pozvati pravých ale hřiešných //

CXLII.: W] deest A, C, D, S, R

9. *Ježíš (*czlowyek* ms.); *mýtě (*šedyczye* add. ms., rud. del.) - 10.
*zjevníkóv a *hříšníkóv (*zgewnyekow* a *hrzyššnyekow* ms.); *Ježíšem
(*šedyczye* add. ms., del.).

CXLIII. *In dedicatione S. Michaelis Archangeli -*
Mt 18, 1-10

W 45a

1. V onom časi
Přistúpili k Ježíšovi učenníci tiežíce ho
Kto se zdá větší v nebeském *království
2. I pozva Ježíš mládencě i postavi mezi nimi 3. i vecě
Ješče pravi vám
Jedno obrátíte li se a budete jako mládenček tento
nevejdete v královstvie nebeské
4. Ktož koli poníží se jako dietě toto
ten jest větší v *království nebeském
5. a kto přijme tohto mládencě u mé jmě mě přijímá
6. Ale kto oblúdí jednoho z těchto mládencóv ješto u mě
věrie
Hodno jest aby *pověšena byla čelist osličina na jeho
šíji
a potopen byl v hlubokém moři
7. hoře světu čistému ot přelščenje
potřeba jest také aby přišla přelustva
Ale však hoře člověku tomu pro něhož lest přišla
8. pakli ruka nebo noha tvá tě tíří umi ji povrz ot tebe
*dobro ti jest tobě belhavu nebo chromu vníti v život
než dvě rucě nebo dvě (nozě) jmající puščenu býti u
plamen věčný
9. Pakli oko tvé tě přelšči je vynmi je a povrz od sebe

lépet' jest tobě jedno oko majíce vníti v život
než s oběma vníti v oheň

10. vizte abyste nepotupili ijednoho těch mládencův
Nebo pravi vám že anděli jich vidie vezdy obličej
Otcě mého jenž na nebi jest

CXLIII.: W] deest A, C, D, S, R

1., 4. *království (*kralowštwye* ms.) - 6. *pověšena (*powyššena* ms.)
- 8. *dobro (*dobra* ms.).

CXLIV. *S. Lucae Evangelistae - L 10,1-7*

1. V onom časi

W 45b

Znamenal Hospodin i jiných sedmdesát apoštolův a dva
i poslal je / před sobú po dvě
jamže jíti jemu bieše ve všě města

2. i vecě jim

žeň veliká jest ale *dělníkův skrovně
protož proste u Pána té žni aby pustil žencě na svú
žeň

3. Děte ež já vy šli jako beránky mezi vlky

4. a já zapovídaji vám nésti ani míška ani tobolicě ani
obuvi

ani komu po cestě vítěl dajte

5. a v kterýž dóm vejdete

Najprvé rcěte mier domu tomuto

6. a bude li tu syn pokojný otbočine na něm pokoj váš
Pakli nenie k vám se vrátí

7. a v tom domu bydlete

jedíce a pijíce to což u nich jest

Nebo jest důstojen dělník mýta svého

CXLIV.: W] deest A, C, D, S, R

2. *dělníkův (*dyelnyekow* ms.).

CXLV. *Ss. Simonie et Judae App. - J 15,17-25*

17. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým

To vám *přikazují abyste milovali spolek

18. ač vás svět nenávidí to vězte žet' mne prvé v nená-
vist měl
19. Byste světa byli svět což jeho miloval by
Ale *že světa nejste
Proto nenávidí vás svět
20. pomněte slovo mé *jež pověděch vám
*nenie sluha větší pána svého
Jsú lit' mně lest učinili i vámt' učinie
Jsú lit' mé slovo schovali i vašet' schovají
21. Ale to vem vše učinie pro mé jmě
Nebo nevědie ho *kto mě jest poslal
22. A bych nepřišel a jim nemluvil hřiechu by neměli
...
23. ...
24. ...
Ale viděli i nenáviděli sú mne i Otcě mého
25. Ale aby naplněno bylo kázanie *jež v zákoně psáno
jest
*Nebo v nenávisti měli ste mě darmo //

CXLV.: W] deest A, C, D, S, R

17. *přikazuji (przy rub. superscr.) - 19. *že (ze rub. superscr.) -
20. *jež (n rub. superscr.); *nenie (nynye ms.) - 21. *kto mě jest
poslal (eras. ms.) - 22. *nunc autem excusationem non habent de pec-
cato suo vulgata*] om. ms. - 23. om. ms. - 24. *Si opera non fecissem
in eis quae nemo alius fecit peccatum non haberent vulgata*] om. ms.
- 25. *jež (n rub. superscr.); *Nebo (eras., m. rec. pthoz adscr.).

CXLVI. *In festo Omnium Sanctorum - Mt 5,1-12*

W 46a

1. Viděv Ježíš zástupy jide na horu
A když sedieše přistúpichu k němu mladčí jeho
2. i otvoři svá ústa i učíše je a řka
3. Blažení chudí duchem Nebo jich jest královstvie nebeské
4. Blažení *ciší *nebo *budú vlásti *zemú
5. Blažení ješto pláčí nebo oni utěšeni budú
6. Blažení *lační nebo žízněví zajisté nasyceni budú
7. Blažení milosrdní nebo zajisté oni milosrdie dojdú
8. *Blažení čistého srdcě zajisté oni Boha uzřie
9. Blažení pokojní zajisté synové Božie nazváni budú
10. Blažení ješto *rúchanie a protivenstvie trpí pro pravdu

zajisté jich jest království nebeské

11. Blažení jste když vás *zlosti budou poddávat

*a vaše zlosti povědí na vy lžíce pro mě

12. radujte se vo onen den a veselte se nebo otplata vaše

veliká jest na nebi

CXLVI.: W] deest A, C, D, S, R

4. *ciší (eras., *czyŝŝij pokoin* m. rec. adscr.); *nebo (*gych* add. ms., eras.); *budú (m. rec. adscr.); *zemú (*zemu* ms., *uu* eras. et *y* adscr.) - 6. *lační (*laczny a ziznywy* ms., eras.) - 8. *Blažení (*Blazenye* ms.) - 10. *rúchanie a protivenství troí (*anye a ptiwē^e trpy* in rasura m. rec.) - 11. *zlosti budú poddávat (eras.); *a vaše zlosti povědí na vy lžíce (del., *zlorzeciczi budu* m. rec. mg.).

Lectio L 19,1-10 vide CXIX. *In dedicatione ecclesiae*

CXLVII. *In vigilia Apostolorum - J 15,12-16*

W 46b

12. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým

To jest mé kázanie abyste milovali se jakož sem miloval vy

13. *věčšie to milost ijeden *nemá aby kto posadil duši svú za přátely své

14. vy ste moji přítelé Ač učiníte to co přikazují vám

15. již vás nenazovu panošemi

Nebo panošě nevie co *činí pán jeho

Ale vy nazval přátely

nebo vše což sem slyšal ot Otcě mého zjevil sem vám

16. Ne vy jste mne zvolili ale jáz sem vy volil

i postavil sem vy aby šli a užitek ostal

a byste co koli prosili Otcě u mé jmě dá vem

CXLVII.: W] deest A, C, D, S, R

13. *věčšie (*wyezŝŝye* ms.); *nemá (*Nyma* ms.) - 15. *činí (*-ye* ms.).

CXLVIII. *Commune unius martyris - Mt 16,24-28*

24. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým

kto chce po mně jíti odpověz se sám sebe

následujž mne

- W 47a
25. Nebo kto bude chtietí svú duši schovati ztratí ji
A kto // ztratí svú duši pro mě nalezne ji
26. Nebo co probude člověku ač zíšče ves svět
a svéj duši újmu *činí
Nebo kterou člověk dá otměnu za duši svú
27. zajisté Syn člověčí přijíti jmá v chvále Otcově s an-
děly svými
a tehdy dá otplatu každému podle jeho činův
28. zajisté pravím vám
že sú tuto někteří
jež neokusí smrti doňudž neuzřie Syna člověčieho při-
chodíce v svém *království

CXLVIII.: W] deest A, C, D, S, R

26. *činí (-ye ms.) - 28. *království (-ye ms.).

CXLIX. *Commune plurimorum martyrum ? - Mt 10,16-22*

16. V onom časi
Pověděl Ježíš mladčím svým
Ež já vy šli jako ovcě mezi vlky
Bud'te proto múdří jako hadové
a sprostní jako holubé
17. Ale chovajte se ot lidí
Nebo zradie vy na *sněmiech
a *u modlách bičovati budú vy v svých
18. a budete vedeni před krále a súdcě pro mě (na) svě-
dečstvie jim a lidu
19. A když vy proradie
nerod'te mysliti co nebo kako by mluvil
Nebo vem dadie v ten čas co budete mluvití
20. nebo nejste vy jež mluviete
Ale Duch Otcě vašeho jenž u vás smluví
21. A také *zradí bratr bratra
a otec syna
i vstanú synové protiv rodině a usmrtie je
22. i budete v nenávist všem pro mé jmě
Ale kto ustavičen bude do skončenie ten spasen bude
-

CXLIX.: W] deest A, C, D, S, R

17. *sněmiech (§§enmyech ms.); *u (y ms.) - 21.*zradí (-ye ms.).

CL. *Commune unius martyris* - L 14,26-33

26. V onom časi

Pověděl Ježíš učenníkóm svým

Ač kto jde ke mně

W 47b

a nenávidie otcě svého a matky / i bratřie i sestry

i také dušě své

nenie mne dostožen

27. A ktož nepodejme křížě svého a nepójde po mně

nemóž býti mój mladčí

28. Nebo kterýž mezi vámi chtě *věži staviti

a nepřemyslí pokladu dřieve

jmě(1) li by dokončěti

29. Ne aby založě potom nemohl dospěti

Aby ktož by viděli jemu se neposmievali 30. a řkúce

že tento *založiv základ i nemohl dokončěti

31. Nebo který král na vojnu jda i přída ku boji proti

jinému

nepomyslí sada král

Móž li deseti tisícóv podstúpiti jenž k němu z dva-

nádcěti táhne tisícóv

32. není li toho ale pošle z daleka ješče jsa a *prosí

pokojě u něho

33. Protož každý takéž mezi vámi ktož se neotpovie všeho

jež vládne

nemóž býti mój mladčí

CL.: W] deest A, C, D, S, R

28. *věž: (wyerzy ms.) - 30. *založiv (zaloznu ms.) - 31.*prosí (-ye ms.).

CLI. *Commune plurimorum martyrum* - L 21,9-14

9. V onom časi

Kdyžto uslyšíte boje a sedánie nelekejte se

Nebo musí to počátek býti Ale ne inhed skonánie

10. Tehdy pravíše jim

Vstane lid proti lidu
a král proti králi

11. a země přezřestí budú (u) vlastech
a mor hlad i nápasti z nebe a znamenie veliká budú
12. Ale před tím přede všiem poddá se vše u vaši ruce
a nevěrně a lstivě
táhnúce *u modly táhnúce před krále a v strážě
před krále a vladaře i popravce pro mé jmě
13. přihodí se také vám na svědečstvie
- W 48a 14. Proto nerod'te v srdcích vzpomínati // kak budete
otpovídati

CLI.:W] deest A, C, D, S, R

12. *u (y ms.).

CLII. *Commune confessoris pontificis - Mc 13,33-37*

33. V onom časi
Pověděl Ježíš učenníkóm svým
hlédajte a nespěte a modlte se
nebo nevíete kdy bude čas
34. jako člověk jenž na pút otejde ostavi dóm svůj pano-
šiem
i dá jim svú moc nade vše řemeslo
a vrátnému přikáže aby bděl a ponocoval
35. Ponocujte proto
nebo nevíete kdyžto přijde pán domový
přijde pozdě neb u půlnoci nebo v kury nebo ráno
36. Ne aby vnahle přída nalez ny spiecie
37. a což vám pravi všem pravi Děľajte proč spiete modlte
se a ponocujte

CLII.: W] deest A, C, D, S, R

CLIII. *Commune confessoris pontificis - L 11,33-36*

33. V onom časi
Pověděl Ježíš učenníkóm svým
Nepostavi nikte světla zažha v zákútni
ani pod kád'ú

- ale na svícně
aby kto vejdú světlo viděli
34. Světlost života tvého jest oko tvé
Bude li oko tvé tiché vše tělo tvé světlé bude
Pakli bude nešlechtné také tvé tělo vše temné bude
35. hlédajž proto světlo jež v tobě jest aby tma nebyla
36. Pakli tvé tělo bude vše světlé nejmaje ijednéj čies-
ti temné
bude vše světlo
a jako světlo blýskavičné osvietí tě

CLIII.: W] deest A, C, D, S, R

CLIV. *Commune virginum - Mt 25,1-13*

1. V onom časi
Pověděl Ježíš učenníkóm svým pověst tuto
přijednává se královstvie nebeské desíti *děvicím /
W 48b jež vezmúce lampy své vyšly protiv ženichovi vstřieci
a nevěstě
2. Ale pět mezi nimi bieše nesmyslných a pět múdrých
3. Ale pět nemúdrých vzemše lampy nevzechu oleje (s) sobú
4. ale múdrých pět vzemše olejě v súdciach i lampy
5. otpočívajíce ženicha
dřiemaly
6. Tehdy o puolnoci kryk veliký učiňen
Ež ženich jde vynid'(t)e proti jemu
7. Tehdy vstachu vše ony děvice
i nalichu oleje v své lampy
Tehdy nedosta se nemúdrým
8. Pověděchu
dajte nám olejě vašeho
nebo lampy naše hasnú
9. Odpověděchu múdré a řkúce
A snad se nedostane nám i vám
jděte brzo do kupcív a kupte sobě
10. Tehdy kdyžto pójdú kupovat přijide ženich
a ježto hotovy biechu vnidú s ním
i zavřechu vrata
11. Najpotom také přídú obmeškalé děvice a pravíce

- Pane pane otevři nám
 12. Tehdy on odpovědě
 věrně jistě pravi vám nevědě vás
 13. bděte toho dle nebo nevíte dne ani hodiny

CLIV.: W] deest A, C, D, S, R

1. *děvicím (*dyewyeczym* ms.).

CLV. *Commune plurimorum virginum martyrum - Mt 13,44-52*

44. V onom časi
 Pověděl Ježíš učenníkóm svým pověst tuto
 Rovno jest královstvo nebeské sboží schovanému v zemi
 jež kto nalezne člověk
 jde prodá vše což má i kúpí pole to
45. Opět rovno jest královstvo nebeské člověku kupcovému
 jenž hledá dobrého kamenie
46. Tehdy nalezna jeden
 jda prodá vše což má i kúpí jej
- W 49a 47. A znova rovno jest // královstvo nebeské vrší pušče-
 néj u moře a všemu rybnému rodu sebranému
48. A kdyžto naplněna biele vyťahše a podlé břěha sediece
 vybrachu dobré v své sudy
 Ale což zlého ven vymetachu
49. Takéž bude na skončenie světa
 vyndúce anděli i vymecí *zlé naleznúce mezi dobrými
50. i pustie v nístěji ohněm plápolnú
 tu bude pláč a skřěhot zubuom
51. *urozuměli ste všemu tomu
 pravie jemu ovšem Hospodine
52. povědě jim
 proto každý písar věhlasný v nebeském královstvě
 roven jest otci čeledniemu
 jež pronosí poklad svůj nový i vetchý

CLV.: W] deest A, C, D, S, R

49. *zlé (in rasura m. rec. scripsit) - 51. *urozuměli (rub. m.
 rec. mg. *wecze gezy* praem.).

CLVI. *S. Bartholomaei Apostoli - L 22,24-30*

24. V onom časi

Sta se pohádka mezi mladčími Božími kto by z nich
větčí byl

25. Tehdy jim vecě Ježíš

králové pohanščí panují jim
a *kto moc má nad nimi úředníci slovú

26. Ale vy ne tak

Ale kto věcší jest bud' jako mladčí
a kto přědní bud' jako služebný

27. Nebo kto věcší jest

jenžto slúží nebo *jenž sedí
já jsem mezi vámi jako jenž slúží

28. Ale vy ste ješče se mnú ostali u mém *pokušení

29. a já vám jednaji jakož ujednal mně Otec můj královstvo

30. aby jedli a pili na mém stole u mém královstvě

a seděli na dvúnadcet stoliciech a súdíce dvojnadcet
národ židovský

CLVI.: W] deest A, C, D, S, R

25. *kto moc má (k tomu moc mam ms.) - 27. *jenž (gešt ms.) - 28.
*pokušení (pokuššyeny ms.).

CLVII. *S. Laurentii martyris - J 12,24-26*

W 49b

24. V onom časi

Povědě Ježíš učenníkóm svým

zajisté cěle pravi vám

jedno ač zrno upadna v zemu umrlo bude 25. jinak
samo ostane

Pakli umře veliký užitek přinese

Kto miluje duši svú ztratí ji

A kto nenávidí dušě své na tomto světě

na věčný život schová ji

26. Ktož mně slúží po mně jde

a kdež sem já tudiež služebník můj bude

Bude li mně kto slúžití poctí jej Otec můj jenž jest
na nebesiech

CLVII.: W] deest A, C, D, S, in R vide LXV. J 12,1-36

26. na nebesiech] expl. W.

14.1. Synopsis der Texte

Ann.: Die fetten Ziffern bezeichnen die Folia des edierten Grundtextes, die kursiven die Folia der Variantentexte.

	A	C	D	S	R	W
I. Dominica I. in adventu Mt 21,1-9	-	-	-	139a ₁	106a ₁	-
II. Domin. II. in adventu L 21,25-33	-	-	-	139a ₁ -a ₂	106a ₁ -a ₂	-
III. Dom. III. in adventu Mt 11,2-10	-	-	-	139a ₂	106a ₂	-
IV. Feria IV.in IV temp. L 1,26-38	-	-	-	139a ₂ -b ₁	106a ₂ -b ₁	-
V. Feria VI. in IV temporum L 1,39-47	-	-	-	-	106b ₁	-
VI. Sabbato in IV temporum L 3,1-6	-	-	-	-	-	37b-38a
VII. Dom. IV. in adventu J 1,19-28	-	-	-	139b ₁ -b ₂	106b ₁ -b ₂	-
VIII. In vigilia Nativ.Domini Mt 1,18-21	-	-	-	139b ₂ - 140a ₁	106b ₂	-
IX. Nativ. Dom. missa I. L 2,1-14	-	-	1a ₁	139b ₂	106b ₂ - 107a ₁	-
X. Nativ. Dom. missa II. L 2,15-20	-	-	1a ₁	140a ₁	107a ₁	-
XI. Nativ. Dom. missa III. J 1,1-14	-	-	1a ₁ -a ₂	140a ₁ -a ₂	107a ₁ -a ₂	-
XII. In die S. Stephani Mt 23,34-39	-	-	1a ₂	140a ₂	107a ₂	-
XIII. In die S. Johannis J 21,19-24	-	-	1a ₁ -b ₁	140a ₂ -b ₁	107a ₂	-
XIV. In die Innocentium Mt 2,13-18	-	-	1b ₁	140b ₁	107b ₁	-
XV. Dom. infra oct.Nat.Dom. L 2,33-40	-	-	1b ₁ -b ₂	140b ₁ -b ₂	107b ₁	-
XVI. In vigilia Epiphaniae Mt 2,19-23	-	-	1b ₂	140b ₂	107b ₂	1b
XVII. In Epiphania Mt 2,1-12	-	-	1b ₂	140b ₂ - 141a ₁	107b ₂ - 108a ₁	1b-2a
XVIII. In octava Epiphaniae Mt 3,13-17	-	-	-	141a ₁ -a ₂	108a ₁	1a-1b
XIX. Dom. I. post Epiphaniam L 2,42-52	-	-	-	141a ₂	108a ₁ -a ₂	1a
XX. Domin. II. post Epiph. J 2,1-11	-	-	-	141a ₂ -b ₁	108a ₂	2a-2b

	A	C	D	S	R	W
XXI. Dom. III. post Epiph. Mt 8,1-13	-	-	-	141b ₁ -b ₂	108a ₂ -b ₁	2b
XXII. Dom. IV. post Epiph. Mt 8,23-27	-	-	-	141b ₂	108b ₁	-
XXIII. Dom. V. post Epiph. Mc 3,1-5	-	-	-	141b ₂	108b ₁	38b
XXIV. Dom. in Sep- tuagesima Mt 20,1-16	-	-	-	141b ₂ - 142a ₁	108b ₂	-
XXV. Dom. in Sexagesima L 8,4-15	2a'-2b'	-	-	142a ₁ -a ₂	108b ₂ - 109a ₁	-
XXVI. Dom. in Quinquages. L 18,31-43	2a	-	-	142a ₂	109a ₁	-
XXVII. Feria IV. Cinerum Mt 6,16-21	2b	-	-	-	109a ₂	-
XXVIII. Feria VI. Mt 5,43-48 post Quinq. Mt 6,1-4	-	-	-	-	109a ₂ -b ₁	-
XXIX. Sabbato post Quinq. Mc 6,47-56	-	-	-	-	109b ₁	-
XXX. Domin. I. in Quadragesima Mt 4,1-11	-	-	-	142a ₂ -b ₁	109b ₁ -b ₂	-
XXXI. Feria II. post Dom. I. Mt 25,31-46	-	-	-	-	-	3a
XXXII. Feria III. post Dom. I. Mt 21,10-17	-	-	-	-	-	3a-3b
XXXIII. Feria IV. post Dom. I. Mt 12,38-50	1a-1b, 1a'-1b'	-	-	-	-	3b-4a
XXXIV. Feria V. post Dom. I. J 8,31-47	1b'	-	-	-	109b ₂ - 110a ₁	4a-4b
XXXV. Feria VI. post Dom. I. J 5,1-15	-	-	-	-	110a ₁	4b-5a
XXXVI. Sabbato post Dom. I. Mt 17,1-9	-	-	-	-	110a ₁ -a ₂	5a-5b
XXXVII. Dom. II. in Quadr. Mt 15,21-28	-	-	-	142b ₁ -b ₂	110a ₂	5b-6a
XXXVIII. Fer. II. post Dom. II. J 8,21-29	-	-	-	-	110a ₂ -b ₁	6a
XXXIX. Feria III. post Dom. II. Mt 23,1-12	-	-	-	-	110b ₁	6a-6b
XL. Feria IV. post Dom. II. in Quadr. Mt 20,17-28	-	-	-	-	110b ₁ -b ₂	6b-7a
XLI. Feria V. post Dom. II. J 5,30-47	-	-	-	-	110b ₂ - 111a ₁	7a-8a
XLII. Feria VI. post Dom. II. Mt 21,33-46	-	-	-	-	-	38a-38b
XLIII. Domin. III. in Quadrag. L 11,14-28	-	-	-	142b ₂ - 143a ₁	111a ₁ -a ₂	8a-8b

	A	C	D	S	R	W
XLIV. Fer. II. post Dom. III. L 4, 23-30	-	-	-	-	111a ₂	8b
XLV. Fer. III. post Dom. III. Mt 18, 15-22	-	-	-	-	111a ₂ -b ₁	9a
XLVI. Fer. IV. post Dom. III. Mt 15, 1-20	-	-	-	-	111b ₁ -b ₂	9a-9b
XLVII. Fer. V. post Dom. III. J 6, 27-35	-	-	-	-	111b ₂	9b
XLVIII. Fer. VI. post Dom. III. J 4, 5-42	-	-	-	-	111b ₂ - 112a ₂	10a-10b
XLIX. Sabbato post Dom. III. J 8, 1-11	-	-	-	-	-	10b-11a
L. Dominica IV. in Quadragesima J 6, 1-14	-	-	-	143a ₁	112a ₂ -b ₁	11a-11b
LI. Feria II. post Dom. IV. J 2, 13-25	-	-	-	-	112b ₁	11b-12a
LII. Fer. III. post Dom. IV. J 7, 14-31	-	-	-	-	112b ₁ -b ₂	12a-12b
LIII. Fer. IV. post Dom. IV. J 9, 1-38	-	-	-	-	112b ₂ - 113b ₁	12b-14a
LIV. Feria V. post Dom. IV. J 5, 17-29	-	-	-	-	113b ₁	14a-14b
LV. Fer. VI. post Dom. IV. J 11, 1-45	-	-	2a ₁ -2b ₁	-	113b ₁ - 114a ₂	14b-16a
LVI. Sabbato post Dom. IV. J 8, 12-20	-	-	2b ₁ -2b ₂	-	114a ₂	16a-16b
LVII. Dominica V. in Quadrages. J 8, 46-59	-	1a ₁ -1b ₁	2b ₂ -3a ₁	143a ₁ -a ₂	114a ₂ -b ₁	16b-17a
LVIII. Feria II. post Dom. V. J 7, 32-39	-	1b ₁ -1b ₂	3a ₁	-	114b ₁	17a
LIX. Feria III. post Dom. V. J 7, 1-13	-	1b ₂	3a ₁ -3a ₂	-	114b ₁ -b ₂	17a-17b
LX. Feria IV. post Dom. V. J 10, 22-38	-	-	3a ₂ -3b ₁	-	114b ₂ - 115a ₁	17b-18a
LXI. Feria V. post Dom. V. J 7, 40-53	-	-	3b ₁	-	115a ₁ -a ₂	18a-18b
LXII. Fer. VI. post Dom. V. J 11, 47-54	-	-	3b ₁ -3b ₂	-	115a ₂	18b-19a
LXIII. Sabbato post Dom. V. J 17, 1-11	-	-	3b ₂	-	115a ₂ -b ₁	19a-19b
LXIV. Dominica in Palmis J 17, 11-26	-	-	-	-	115b ₁ -b ₂	-
LXV. Fer. II. post Dom. in Pal. J 12, 1-36	-	-	-	-	115b ₂ - 116a ₂	-
LXVI. Fer. V. in Coena Domini J 13, 1-15	-	-	-	-	116a ₂ -b ₁	-

	A	C	D	S	R	W
LXVII. Feria VI. in Parasceve J 19,15-42	-	2a ₁ -2b ₂	-	-	-	-
LXVIII. In vigilia Paschae Mt 28,1-7	-	-	-	143a ₂ -h ₁	116b ₁	19b
LXIX. In festo Paschae Mc 16,1-7	-	-	-	143b ₁	116b ₁ -b ₂	19b-20a
LXX. Feria II. Paschae L 24,13-35	-	-	-	-	116b ₂ - 117a ₁	20a-20b
LXXI. Feria III. Paschae L 24,36-47	-	-	-	-	117a ₁ -a ₂	21a
LXXII. Feria IV. Paschae J 21,1-14	-	-	-	-	117a ₂ -b ₁	21a-21b
LXXIII. Feria V. Paschae J 20,11-18	-	-	-	-	117b ₁	21b-22a
LXXIV. Feria VI. Paschae Mt 28,16-20	-	-	-	-	117b ₁	22a
LXXV. Sabbato post Pascha J 20,1-9	-	-	-	-	117b ₂	22b
LXXVI. Domin. in octa- va Paschae J 20,19-31	-	-	-	143b ₁	117b ₂ - 118a ₁	23a
LXXVII. Dom. II. post Pascha J 10,11-16	-	-	-	143b ₁ -h ₂	118a ₁ -a ₂	23a-23b
LXXVIII. Dom. III. post Pascha J 16,16-22	-	-	-	143b ₂	118a ₂	23b
LXXIX. Dom. IV. post Pascha J 16,5-14	-	-	-	143b ₂ - 144a ₁	118a ₂ -b ₁	23b-24a
LXXX. Dom. V. post Pascha J 16,23-30	-	-	-	144a ₁	118b ₁	24a-24b
LXXXI. In diebus rogationum L 11,5-13	-	-	-	144a ₁ -a ₂	118b ₁ -b ₂	24b
LXXXII. In Ascensione Domini Mc 16,14-20	-	-	-	144a ₂	118b ₂	24b-25a
LXXXIII. Dom. post J 15,26- Asc. Dom. 27, 16,1-4	-	-	-	144a ₂ -h ₁	118b ₂	25a
LXXXIV. Sabbato in vigilia Pentecostes J 14,15-21	-	-	-	-	118b ₂	38b-39a
LXXXV. Dominica Pentecostes J 14,23-31	-	-	-	144h ₁	119a ₁ -a ₂	25b
LXXXVI. Feria II. post Pentecosten J 3,16-21	-	-	-	-	119a ₂	25b-26a
LXXXVII. Feria III. post Pentecosten J 10,1-10	-	-	-	-	119a ₂ -b ₁	26a-26b
LXXXVIII. Feria IV. post Pentecosten J 6,44-52	-	-	-	-	119b ₁	26b
LXXXIX. Feria V. post Pentecosten L 9,1-6	-	-	-	-	119b ₁ -b ₂	26b-27a

	A	C	D	S	R	W
XC. Feria VI. post Pentecosten L 5,17-26	-	-	-	-	119b ₂	27a-27b
XCI. Domin.I.post Pentecost. L 16,19-31	-	-	-	144b ₁ -b ₂	120a ₁ -a ₂	27b-28a
XCII. Corporis Christi J 6,56-59	-	-	-	-	119b ₂	-
XCIII. Domin.II.post Pentecost. L 14,16-24	-	-	-	144b ₂ - 145a ₁	120a ₂	28a-28b
XCIV. Domin.III.post Pentecost. L 15,1-10	-	-	-	145a ₁	120a ₂ -b ₁	28b
XCV. Domin.IV.post Pentecost. L 6,36-42	-	-	-	145a ₁ -a ₂	120b ₁	28b-29a
XCVI. Domin.V.post Pentecost. L 5,1-11	-	-	-	145a ₂ -b ₁	120b ₁ -b ₂	29a-29b
XCVII. Domin.VI.post Pentec. Mt 5,20-24	-	-	-	145b ₁	120b ₂ - 121a ₁	29b-30a
XCVIII. Domin.VII.post Pentec. Mc 8,1-9	-	-	-	145b ₁	121a ₁	30a
XCIX. Domin.VIII.post Pentec. Mt 7,15-21	-	-	-	145b ₁ -b ₂	121a ₁ -a ₂	30a-30b
C. Domin. IX.post Pentec. L 16,1-9	-	-	-	145b ₂	121a ₂	30b-31a
CI. Domin. X. post Pentec. L 19,41-47	-	-	-	145b ₂ - 146a ₁	121a ₂ -b ₁	31a
CII. Domin.XI.post Pentec. L 18,9-14	-	-	-	146a ₁	121b ₁	31a-31b
CIII. Domin.XII.post Pentec. Mc 7,31-37	-	-	-	146a ₁ -a ₂	121b ₁ -b ₂	31b
CIV. Domin.XIII.post Pentec. L 10,23-37	-	-	-	146a ₂	121b ₂ - 122a ₁	31b-32a
CV. Domin. XIV.post Pentec. L 17,11-19	-	-	-	146a ₂ -b ₁	122a ₁	32b
CVI. Domin.XV.post Pentec. Mt 6,24-33	-	-	-	146b ₁ -b ₂	122a ₁ -a ₂	32b-33a
CVII. Domin.XVI.post Pentec. L 7,11-16	-	-	-	146b ₂	122a ₂ -b ₁	33a-33b
CVIII.Feria IV. Quat. temp.sept. Mc 9,16-28	-	-	-	-	122b ₁ -b ₂	-
CIX. Feria VI. Quat. temp.sept. L 7,36-50	-	-	-	-	122b ₂ - 123a ₁	42b-43a
CX. Sabbato Quat. temp.sept. L 13,6-17	-	-	-	-	123a ₁ -a ₂	33b-34a
CXI. Domin.XVII.post Pentec. L 14,1-11	-	-	-	146b ₂ - 147a ₁	122b ₁	34a
CXII. Domin.XVIII.post Pentec. Mt 22,34-46	-	-	-	147a ₁	123a ₂ -b ₁	34b

	A	C	D	S	R	W
CXIII. Domin. XIX. post Pentec. Mt 9, 1-8	-	-	-	147a ₁ -a ₂	123b ₁	-
CXIV. Domin. XX. post Pentec. Mt 22, 1-14	-	-	-	147a ₂	123b ₁ -b ₂	34b-35a
CXV. Domin. XXI. post Pentec. J 4, 46-53	-	-	-	147a ₂ -b ₁	123b ₂ 124a ₁	35a-35b
CXVI. Domin. XXII. post Pentec. Mt 18, 23-35	-	-	-	147b ₁ -b ₂	124a ₁	35b-36a
CXVII. Domin. XXIII. post Pentec. Mt 22, 15-21	-	-	-	147b ₂	124a ₁ -a ₂	-
CXVIII. Domin. XXIV. post Pentec. Mt 9, 18-26	-	-	-	-	124a ₂	-
CXIX. In dedicatione ecclesiae L 19, 1-10	-	-	-	147b ₂ - 148a ₁	-	46a-46b
CXX. De Sancto Andrea Mt 4, 18-22	-	-	-	-	-	36a
CXXI. De Sancto Nicolao L 12, 35-44	-	-	-	-	-	36a-36b
CXXII. De Ss. Fabiani et Sebastiani L 6, 17-23	-	-	-	-	-	36b-37a
CXXIII. In Purificatione B. Mariae L 2, 22-32	-	-	-	-	-	37a
CXXIV. In vigilia S. Matthiae Mt 10, 5-8	-	-	-	-	-	37a-37b
CXXV. De Sancto Matthia Mt 11, 25-30	-	-	-	-	-	37b
CXXVI. Pro ordinandis episcopis Mc 6, 7-10	-	-	-	-	-	39a
CXXVII. Commune plur. martyrum L 21, 14-19	-	-	-	-	-	39a-39b
CXXVIII. De Ap. Philippo et Jacobobo J 14, 1-13	-	-	-	-	-	39b
CXXIX. De Inventione S. Crucis J 3, 1-15	-	-	-	-	-	40a
CXXX. Pro sponso et sponsa Mt 19, 3-11	-	-	-	-	-	40a-40b
CXXXI. In vig. S. Joannis Bapt. L 1, 5-17	-	-	-	-	-	40b-41a
CXXXII. De S. Joanne Baptista L 1, 57-68	-	-	-	-	-	41a-41b
CXXXIII. In vig. S. Petri et Pauli J 21, 15-19	-	-	-	-	-	41b
CXXXIV. Ss. Petri et Pauli Apostolorum Mt 16, 13-19	-	-	-	-	-	41b-42a
CXXXV. In commemoratione S. Pauli Ap. Mt 19, 27-29	-	-	-	-	-	42a

	A	C	D	S	R	W
CXXXVI. Jacobi Apostoli Mt 12,46-50	-	-	-	-	-	42a-42b
CXXXVII. In Assumptione B.Mariae L 10,38-42	-	-	-	-	-	43a
CXXXIII. Sancti Augustini Mt 5,13-16	-	-	-	-	-	43a-43b
CXXXIX. In decollat.S. Joan.Bapt. Mc 6,17-29	-	-	-	-	-	43b-44a
CXL. In nativitate B.Mariae Mt 1,1-16	-	-	-	-	-	44a-44b
CXLI. In exaltatione S.Crucis J 12,32-36	-	-	-	-	-	44b
CXLII. S.Matthaei Apostoli Mt 9,9-13	-	-	-	-	-	44b
CXLIII. In dedicatione S.Michaeli Mt 18,1-10	-	-	-	-	-	45a
CXLIV. S. Lucae Evangel. L 10,1-7	-	-	-	-	-	45a-45b
CXLV. Ss.Simonis et Judae Ap. J 15,17-25	-	-	-	-	-	45b
CXLVI. Omnium Sanctorum Mt 5,1-12	-	-	-	-	-	46a
CXLVII. In vigiliis Apostolorum J 15,12-16	-	-	-	-	-	46b
CXLVIII. Commune unius martyris Mt 16,24-28	-	-	-	-	-	46b-47a
CXLIX. Commune plur. martyrum Mt 10,16-22	-	-	-	-	-	47a
CL. Commune unius martyris L 14,26-33	-	-	-	-	-	47a-47b
CLI. Commune plur. martyrum L 21,9-14	-	-	-	-	-	47b-48a
CLII. Commune confes. pontific. Mc 13,33-37	-	-	-	-	-	48a
CLIII. Commune confes. pontif. L 11,33-36	-	-	-	-	-	48a
CLIV. Commune virginum Mt 25,1-13	-	-	-	-	-	48a-48b
CLV. Commune plur.virg. martyrum Mt 13,44-52	-	-	-	-	-	48b-49a
CLVI. S.Bartholomaei Apost. L 22,24-30	-	-	-	-	-	49a
CLVII. S. Laurentii martyris J 12,24-26	-	-	-	-	-	49b

14.2. Synopsis der Perikopen

Anm: Die fetten Ziffern bezeichnen die Folia des edierten Grundtextes, die kursiven die Folia der Variantentexte, die römischen die Reihenfolge der Perikopen in der Edition (vgl. auch 14.1.).

Biblische Stelle	Reihenfolge	Seite	A	C	D	S	R	W
Mt 1,1-16	CXL.	314	-	-	-	-	-	44a-44b
18-21	IX.	163	-	-	-	139b ₂ - 140a ₁	106b ₂	-
2,1-12	XVII.	170	-	-	1b ₂	140b ₂ - 141a ₁	107b ₂ - 108a ₁	1b-2a
13-18	XIV.	167	-	-	1b ₁	140b ₁	107b ₁	-
19-23	XVI.	169	-	-	1b ₂	140b ₂	107b ₂	1b
3,13-17	XVIII.	171	-	-	-	141a ₁ -a ₂	108a ₁	1a-1b
4,1-11	XXX.	183	-	-	-	142a ₂ -b ₁	109b ₁ -b ₂	-
18-22	CXX.	300	-	-	-	-	-	36a
5,1-12	CXLVI.	318	-	-	-	-	-	46a
13-16	XXXVII.	312	-	-	-	-	-	43a-43b
20-24	XCVII.	273	-	-	-	145b ₁	120b ₂ - 121a ₁	29b-30a
43-48	XXVIII.	181	-	-	-	-	109a ₂ -b ₁	-
6,1-4	XXVIII.	181	-	-	-	-	109a ₂ -b ₁	-
16-21	XXVII.	181	2b	-	-	-	109a ₂	-
24-33	CVI.	283	-	-	-	146b ₁ -b ₂	122a ₁ -a ₂	32b-33a
7,15-21	XCIX.	275	-	-	-	145b ₁ -b ₂	121a ₁ -a ₂	30a-30b
8,1-13	XXI.	174	-	-	-	141b ₁ -b ₂	108a ₂ -b ₁	2b
23-27	XXII.	176	-	-	-	141b ₂	108b ₁	-
9,1-8	CXIII.	292	-	-	-	147a ₁ -a ₂	123b ₁	-
9-13	CXLII.	315	-	-	-	-	-	44b
18-26	CXVIII.	298	-	-	-	-	124a ₂	-
10,5-8	CXXIV.	303	-	-	-	-	-	37a-37b
16-22	CXLIX.	320	-	-	-	-	-	47a
11,2-10	III.	158	-	-	-	139a ₂	106a ₂	-
25-30	CXXV.	303	-	-	-	-	-	37b
12,38-50	XXXII.	185	1a-1b, 1a'-1b'	-	-	-	-	3b-4a
46-50	XXXVI.	311	-	-	-	-	-	42a-42b
13,44-52	CLV.	324	-	-	-	-	-	48b-49a
15,1-20	XLVI.	202	-	-	-	-	111b ₁ -b ₂	9a-9b
21-28	XXXVII.	191	-	-	-	142b ₁ -b ₂	110a ₂	5b-6a
16,13-19	CXXXIV.	310	-	-	-	-	-	41b-42a
24-28	CXLVII.	319	-	-	-	-	-	46b-47a

Biblische Stelle	Reihenfolge	Seite	A	C	D	S	R	W
Mt 17,1-9	XXXVI.	190	-	-	-	-	110a ₁ -a ₂	5a-5b
18,1-10	CXLIII.	316	-	-	-	-	-	45a
15-22	XLV.	201	-	-	-	-	111a ₂ -b ₁	9a
23-35	CXVI.	296	-	-	-	147b ₁ -b ₂	124a ₁	35b-36a
19,3-11	CCCX.	307	-	-	-	-	-	40a-40b
27-29	CCCIV.	311	-	-	-	-	-	42a
20,1-16	XXIV.	177	-	-	-	141b ₂ - 142a ₁	108b ₂	-
17-28	XL.	194	-	-	-	-	110b ₁ -b ₂	6b-7a
21,1-9	I.	157	-	-	-	139a ₁	106a ₁	-
10-17	XXXII.	185	-	-	-	-	-	3a-3b
33-46	XLII.	197	-	-	-	-	-	38a-38b
22,1-14	CXIV.	293	-	-	-	147a ₂	123b ₁ -b ₂	34b-35a
15-21	CXVII.	297	-	-	-	147b ₂	124a ₁ -a ₂	-
34-46	CXII.	291	-	-	-	147a ₁	123a ₂ -b ₁	34b
23,1-12	XXXIX.	193	-	-	-	-	110b ₁	6a-6b
34-39	XII.	166	-	-	1a ₂	140a ₂	107a ₂	-
25,1-13	CLIV.	323	-	-	-	-	-	48a-48b
31-46	XXXI.	184	-	-	-	-	-	3a
28,1-7	LXVIII.	242	-	-	-	143a ₂ -b ₁	116b ₁	19b
16-20	LXXIV.	250	-	-	-	-	117b ₁	22a
Mc 3,1-5	XXIII.	176	-	-	-	141b ₂	108b ₁	38b
6,7-10	CXXVI.	304	-	-	-	-	-	39a
17-29	CXXXIX.	313	-	-	-	-	-	43b-44a
47-56	XXIX.	182	-	-	-	-	109b ₁	-
7,31-37	CIII.	279	-	-	-	146a ₁ -a ₂	121b ₁ -b ₂	31b
8,1-9	XCVIII.	274	-	-	-	145b ₁	121a ₁	30a
9,16-28	CVIII.	285	-	-	-	-	122b ₁ -b ₂	-
13,33-37	CLII.	322	-	-	-	-	-	48a
16,1-7	LXIX.	243	-	-	-	143b ₁	116b ₁ -b ₂	19b-20a
14-20	LXXXII.	258	-	-	-	144a ₂	118b ₂	24b-25a
L 1,5-17	CCCXI.	307	-	-	-	-	-	40b-41a
26-38	IV.	159	-	-	-	139a ₂ -b ₁	106a ₂ -b ₁	-
39-47	V.	160	-	-	-	-	106b ₁	-
57-68	CXXXII.	308	-	-	-	-	-	41a-41b
2,1-14	VIII.	162	-	-	1a ₁	139b ₂	106b ₂ - 107a ₁	-
15-20	X.	164	-	-	1a ₁	140a ₁	107a ₁	-
22-32	CXXIII.	302	-	-	-	-	-	37a

Biblische Stelle	Reihenfolge	Seite	A	C	D	S	R	W
L 2,33-40	XV.	168	-	-	$1b_1-1b_2$	$140b_1-b_2$	$107b_1$	-
42-52	XIX.	172	-	-	-	$141a_2$	$108a_1-a_2$	1a
3,1-6	VI.	161	-	-	-	-	-	37b-38a
4,23-30	XLIV.	200	-	-	-	-	$111a_2$	8b
5,1-11	XCVI.	272	-	-	-	$145a_2-b_1$	$120b_1-b_2$	29a-29b
17-26	XC.	265	-	-	-	-	$119b_2$	27a-27b
6,17-23	CXXII.	301	-	-	-	-	-	36b-37a
36-42	XCIV.	271	-	-	-	$145a_1-a_2$	$120b_1$	28b-29a
7,11-16	CVII.	284	-	-	-	$146b_2$	$122a_2-b_1$	33a-33b
36-50	CIX.	286	-	-	-	-	$122b_2$ $123a_1$	42b-43a
8,4-15	XXV.	178	$2a'-2b'$	-	-	$142a_1-a_2$	$108b_2$ $109a_1$	-
9,1-6	LXXXIX.	264	-	-	-	-	$119b_1-b_2$	26b-27a
10,1-7	CXLIV.	317	-	-	-	-	-	45a-45b
23-37	CIV.	280	-	-	-	$146a_2$	$121b_2$ $122a_1$	31b-32a
38-42	CXXXVII.	312	-	-	-	-	-	43a
11,5-13	LXXXI.	257	-	-	-	$144a_1-a_2$	$118b_1-b_2$	24b
14-28	XLIII.	198	-	-	-	$142b_2$ $143a_1$	$111a_1-a_2$	8a-8b
33-36	CLIII.	322	-	-	-	-	-	48a
12,35-44	CXXI.	300	-	-	-	-	-	36a-36b
13,6-17	CX.	288	-	-	-	-	$123a_1-a_2$	33b-34a
14,1-11	CXI.	290	-	-	-	$146b_2$ $147a_1$	$122b_1$	34a
16-24	XCIII.	268	-	-	-	$144b_2$ $145a_1$	$120a_2$	28a-28b
26-33	CL.	321	-	-	-	-	-	47a-47b
15,1-10	XCIV.	270	-	-	-	$145a_1$	$120a_2-b_1$	28b
16,1-9	C.	276	-	-	-	$145b_2$	$121a_2$	30b-31a
19-31	XCI.	266	-	-	-	$144b_1-b_2$	$120a_1-a_2$	27b-28a
17,11-19	CV.	282	-	-	-	$146a_2-b_1$	$122a_1$	32b
18,9-14	CII.	278	-	-	-	$146a_1$	$121b_1$	31a-31b
31-43	XXVI.	180	2a	-	-	$142a_2$	$109a_1$	-
19,1-10	CXIX.	299	-	-	-	$147b_2$ $148a_1$	-	46a-46b
41-47	CI.	277	-	-	-	$145b_2$ $146a_1$	$121a_2-b_1$	31a
21,9-14	CLI.	321	-	-	-	-	-	47b-48a
14-19	CXXVII.	304	-	-	-	-	-	39a-39b

Biblische Stelle	Reihenfolge	Seite	A	C	D	S	R	W
L 21,25-33	II.	158	-	-	-	139a ₁ -a ₂	106a ₁	-
22,24-30	CLVI.	325	-	-	-	-	-	49a
24,13-35	LXX.	244	-	-	-	-	116b ₂ - 117a ₁	20a-20b
36-47	LXXI.	246	-	-	-	-	117a ₁ -a ₂	21a
J 1,1 -14	XI.	165	-	-	1a ₁ -1a ₂	140a ₁ -a ₂	107a ₁ -a ₂	-
19-28	VII.	161	-	-	-	139b ₁ -b ₂	106b ₁ -b ₂	-
2,1-11	XX.	173	-	-	-	141a ₂ -b ₁	108a ₂	2a-2b
13-25	LI.	210	-	-	-	-	112b ₁	11b-12a
3,1-15	CXXIX.	306	-	-	-	-	-	40a
16-21	LXXXVI.	262	-	-	-	-	119a ₂	25b-26a
4,5-42	XLVIII.	204	-	-	-	-	111b ₂ - 112a ₁	10a-10b
46-53	CXV.	295	-	-	-	147a ₂ -b ₁	123b ₂ - 124a ₁	35a-35b
5,1-15	XXXV.	188	-	-	-	-	110a ₁	4b-5a
17-29	LIV.	217	-	-	-	-	113b ₁	14a-14b
30-47	XLI.	195	-	-	-	-	110b ₂ - 111a ₁	7a-8a
6,1-14	L.	209	-	-	-	143a ₁	112a ₂ -b ₁	11a-11b
27-35	XLVII.	204	-	-	-	-	111b ₂	9b
44-52	LXXXVIII.	264	-	-	-	-	119b ₁	26b
56-59	XCII.	268	-	-	-	-	119b ₂	-
7,1-13	LIX.	227	-	1b ₂	3a ₁ -3a ₂	-	114b ₁ -b ₂	17a-17b
14-31	LII.	211	-	-	-	-	112b ₁ -b ₂	12a-12b
32-39	LVIII.	226	-	1b ₁ -1b ₂	3a ₁	-	114b ₁	17a
40-53	LXI.	230	-	-	3b ₁	-	115a ₁ -a ₂	18a-18b
8,1-11	XLIX.	208	-	-	-	-	-	10b-11a
12-20	LVI.	223	-	-	2b ₁ -2b ₂	-	114a ₂	16a-16b
21-29	XXXVIII.	192	-	-	-	-	110a ₂ -b ₁	6a
31-47	XXXIV.	187	1b'	-	-	-	109b ₂ - 110a ₁	4a-4b
46-59	LVII.	224	-	1a ₁ -1b ₁	2b ₁ -3a ₁	143a ₁ -a ₂	114a ₂ -b ₁	16b-17a
9,1-38	LIII.	213	-	-	-	-	112b ₂ - 113b ₁	12b-14a
10,1-10	LXXXVII.	263	-	-	-	-	119a ₂ -b ₁	26a-26b
11-16	LXXVII.	253	-	-	-	143b ₁ -b ₂	118a ₁ -a ₂	23a-23b
22-38	LX.	228	-	-	3a ₂ -3b ₁	-	114b ₂ - 115a ₁	17b-18a
11,1-45	LV.	218	-	-	2a ₁ -2b ₁	-	113b ₁ - 114a ₂	14b-16a

Biblische Stelle	Reihenfolge	Seite	A	C	D	S	R	W
J 11,47-54	LXII.	232	-	-	$3b_1-3b_2$	-	$115a_2$	18b-19a
12,1-36	LXV.	235	-	-	-	-	$115b_2-$ $116a_2$	-
24-26	CLVII.	325	-	-	-	-	-	49b
32-36	CXLI.	315	-	-	-	-	-	44b
13,1-15	LXVI.	239	-	-	-	-	$116a_1-b_1$	-
14,1-13	CXXVIII.	305	-	-	-	-	-	39b
15-21	LXXXIV.	260	-	-	-	-	$118b_2$	38b-39a
23-31	LXXXV.	261	-	-	-	$144b_1$	$119a_1-a_2$	25b
15,12-16	CXLVII.	319	-	-	-	-	-	46b
17-25	CXLV.	317	-	-	-	-	-	45b
26-27	LXXXIII.	259	-	-	-	$144a_2$	$118b_2$	25a
16,1-4	LXXXIII.	259	-	-	-	$144a_2-b_1$	$118b_2$	25a
5-14	LXXIX.	255	-	-	-	$143b_2-$ $144a_1$	$118a_2-b_1$	23b-24a
16-22	LXXVIII.	254	-	-	-	$143b_2$	$118a_2$	23b
23-30	LXXX.	256	-	-	-	$144a_1$	$118b_1$	24a-24b
17,1-11	LXIII.	233	-	-	$3b_2$	-	$115a_2-b_1$	19a-19b
11-26	LXIV.	234	-	-	-	-	$115b_1-b_2$	-
19,15-42	LXVII.	240	-	$2a_1-2b_2$	-	-	-	-
20,1-9	LXXV.	251	-	-	-	-	$117b_2$	22b
11-18	LXXIII.	249	-	-	-	-	$117b_1$	21b-22a
19-31	LXXVI.	252	-	-	-	$143b_1$	$117b_2-$ $118a_1$	23a
21,1-14	LXXII.	247	-	-	-	-	$117a_2-b_1$	21a-21b
15-19	CXXXIII.	309	-	-	-	-	-	41b
19-24	XIII.	166	-	-	$1a_2-1b_1$	$140a_2-b_1$	$107a_2$	-

LITERATURVERZEICHNIS

- BAUER, J., Phénomènes centraux et périphériques dans l'évolution du système syntactique de la langue tchèque, in: Travaux linguistiques de Prague 2 (1966) 225-238.
- BAUER, J., Staročeská věta a staročeské souvětí na základě srovnávacím, in: Syntactica slavica, Brno 1972, 107-121.
- BAUER, J., Syntactica slavica, Brno 1972.
- BAUER, J., Vývoj českého souvětí, Praha 1960.
- BAUER, J., Zur Auffassung des sprachlichen Zeichens, in: Zeichen und System der Sprache II, Berlin 1962, 11ff.
- BAUER, J., Vliv řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků, in: Syntactica slavica, Brno 1972, 58-59.
- Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem, ed. R. WEBER, Stuttgart 1969.
- BRIQUET, Ch., Les filigranes IV, Paris 1907.
- CEJNAR, J., Odraz znělostní asimilace sykavek v spřežkových pravopisných systémech v češtině, Slovo a slovesnost 30 (1969) 150-156.
- ČERNÝ, F., Dva evangelistáře (Rezension zur Edition von F. Menčík), Listy filologické 21 (1894) 477.
- ČERNÝ, F., Olomoucký evangeliář, Praha 1902.
- ČERNÝ, F., Fragmenta Bočkova, Časopis Českého musea 73 (1899) 505-506.
- COSERIU, E., Thesen zum Thema ‚Sprache und Dichtung‘, in: Beiträge zur Textlinguistik, München 1971, 183-188.
- DANEŠ, F., Vztah centra a periférie jakožto jazykové universále, Jazykovědné aktuality 1965/II-III, 1-6.
- DANEŠ, F., The Relation of Centre and Periphery as a Language Universal, in: Travaux linguistiques de Prague 2 (1966) 9-21.
- DAŇHELKA, J., Textologie a lingvistika, in: Miscellanea linguistica, Ostrava 1971, 211-215.
- DOBROVSKÝ, J., Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur, Prag 1818.
- DOBROVSKÝ, J., Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung, in: Neuere Abhandlungen d. k. böhmischen Gesellschaft d. Wissenschaften, Bd. III, Prag 1795, 240-266.
- DOKOUPIL, V., Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě, Praha 1966, 144-145.
- DOSTÁL, A., Historická mluvnice česká II, Tvarosloví 2 (Časování), Praha 1967.

- DVOŘÁK, E., Vývoj přechodníkových konstrukcí ve starší češtině, Praha 1970.
- EHRISMAN, G., Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters, II/2/2, München 1935.
- FILIPEC, J., Probleme des Sprachzentrums und der Sprachperipherie im System des Wortschatzes, in: Travaux linguistiques de Prague 2 (1966) 257-276.
- FLAJŠHANS, V., Klaret a jeho družina, I, II, Praha 1926, 1928.
- FLAJŠHANS, V., K otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, Časopis Českého musea 69 (1895) 487-498.
- FLAJŠHANS, V., Nejstarší památky jazyka a písemnictví českého, Praha 1903.
- FLAJŠHANS, V., Vliv literatury staroslovenské na staročeskou, Listy filologické 21 (1894) 372-378, 463-469.
- FRIND, A., Die Kirchengeschichte Böhmens II, Prag 1866.
- GEBAUER, J., Historická mluvnice jazyka českého I, Hláskosloví, Praha - Vídeň 1894.
- GEBAUER, J., Historická mluvnice jazyka českého III/1, Skloňování, Praha - Vídeň 1896.
- GEBAUER, J., Historická mluvnice jazyka českého III/2, Časování, Praha 1909.
- GEBAUER, J., Historická mluvnice jazyka českého IV, Skladba, herausgegeben aus dem Nachlass von F. Trávníček, Praha 1929.
- GEBAUER, J., Příspěvky k historii českého pravopisu, Praha 1871.
- GEBAUER, J., Slovník staročeský I, II, Praha 1903, 1916.
- GRACIOTTI, S., La bibbia paleoboema della Biblioteca di Brera, Milano 1964.
- GREGOR der Grosse, 40 Homilien in Evangelia - Besědy na evangelije papy Grigorija Velikago (vgl. Quellenverzeichnis im Slovník jazyka staroslověnského /Bes/, Praha 1966, LXVII); zitiert nach einer Abschrift von Prof. Mareš.
- HAMM, J., Die Verschiebung der Velarkonsonanten, Wiener Slavistisches Jahrbuch 15 (1969) 38-58.
- HAMM, J., Glose u Radonovoj bibliji, Slovo 1 (1952) 19-32.
- HAMM, J., Hrvatski glagoljaši u Pragu, Zbornik za slavistiku 1 (1970) 84-99.
- HANUŠ, I. J., Malý výbor ze staročeské literatury, Praha 1863.
- HAUSENBLAS, K., Vývoj předmětového genitivu v češtině, Praha 1958.
- HAVRÁNEK, B., Genera verbi v slovanských jazycích, I, II, Praha 1928, 1937.

- HAVRÁNEK, B., Vývoj spisovného jazyka českého, in: Československá vlastivěda II (Jazyk), Praha 1936, 1-144.
- HORÁLEK, K., Evangeliáře a čtveroevangelia, Praha 1954.
- HORÁLEK, K., Zum Begriff der phonologischen Korrelation, in: Phonologie der Gegenwart, Wien 1967.
- HRABÁK, J., Starší česká literatura, Praha 1964.
- HRABÁK, J., et coauct., Dějiny české literatury I, Praha (ČSAV) 1959.
- JAKUBEC, J., Dějiny literatury české I, Praha 1929.
- JANÁČEK, K., Dvě poznámky k staročeským evangeliářům, in: (Festschrift) Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi, Brno 1948, 182-185.
- JANÁČEK, K., K otázce jednotného původu staročeských evangeliářů, Časopis Matice moravské 56 (1932) 445-449.
- JANÁČEK, K., Rezension der Monographie von J. Vašica, Staročeské evangeliáře, Časopis Matice moravské 55 (1931) 491-509.
- JIREČEK, J., O českém prvotním překladu sv. evangelií, in: Rozpravy Královské české společnosti nauk V, Praha 1859, Bd. 10, 161-196.
- JIREČEK, J., O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských, in: Rozpravy KČSN VII, Praha 1887, Bd. 2, besonders die Seiten 16-18.
- KELLNER, K. A. H., Heortologie oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heiligenfeste, Freiburg (3. Aufl.) 1911.
- KOMÁREK, M., Historická mluvnice česká I, Hláskosloví, Praha (2. Aufl.) 1962.
- KOMÁREK, M., Zur Entwicklung der konsonantischen Mouillierungskorrelation im Tschechischen, in: Travaux linguistiques de Prague 4 (1971) 25-36.
- KOPEČNÝ, F., Byti - verbum existentiae (VE), kopula (VC) a pomocné sloveso (VA), přecházející v morfém v češtině, slovenštině, polštině, Slavia 42 (1973) 135-148.
- KOPEČNÝ, F., K symetrii a asymetrii v jazyce, Naše řeč 55 (1972) 68-72.
- KOTT, F., Dva evangelistáře (Rezension), Časopis Českého musea 67 (1893) 632-634.
- KŘÍŽKOVÁ, H., Vývoj opisného futura v jazycích slovanských, zvláště v ruštině, Praha 1960.
- KURZ, J., Učebnice jazyka staroslověnského, Praha 1969.
- KVÍČALA, J., Rezension zu V. Vondrák, Die Spuren..., in: České museum filologické 1 (1894) 77-87.

- KYAS, V., První český překlad bible, in: Rozpravy ČSAV 81 (1971), Heft 1, Praha 1971.
- LAMPRECHT, A., Vývoj fonologického systému českého jazyka, Brno 1966.
- LEVÝ, J., České teorie překladu, Praha 1957.
- Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg (Herder-Verlag), 1961.
- LUNT, H.G., Old Church Slavonic Grammar, s`Gravenhage 1955.
- MACHEK, V., Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1968 (2.Aufl.)
- MAREŠ, F. V., Analytische Phonologie, The Slavic Word (1970), preprint, 1-33.
- MAREŠ, F. V., Česká redakce církevní slovanštiny v světle Besěd Řehoře Velikého (Dvojeslova), Slavia 32 (1963) 418, 445-451.
- MAREŠ, F. V., Das Lautsystem im Licht der analytischen Phonologie, in: Phonologica 1972, München-Salzburg, 267-281
- MAREŠ, F. V., Levínský nápis - epigrafický doklad cyrilice v Čechách, Slavia 22 (1953) 473-483.
- MARTIMORT, G., Handbuch der Liturgiewissenschaft I, II, Freiburg 1965.
- MENČÍK, F., Dva evangelistáře, Praha 1893.
- MĚRKA, V., Čtenie kněze Benešovy, Prostějov 1918.
- MICHÁLEK, E., Český právní jazyk údobí předhusitského a doby Husovy, in: Rozpravy ČSAV, Praha 1970, Heft 2.
- NEJEDLÝ, Z., Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách, Praha 1904.
- NĚMEC, I., Hláskoslovné předpoklady produktivity slovotvorných formantů, Slovo a slovesnost 32 (1971) 217-224.
- NĚMEC, I., Vývojové postupy české slovní zásoby, Praha 1968.
- OBERPFALCER-JÍLEK, F., Rod jmen v češtině, Praha 1933.
- PATERA, A., Čtenie zimního času, in: Sbíрка pramenů literárních I/1, 7, Praha 1905.
- PATERA, A., Nově nalezené zbytky staročeského evangelistáře, Anselma a Umučení sv. Jiří ze XIV. století, Časopis Českého musea 74 (1900) 504-507.
- PATERA, A., Zbytky evangelií ze XIV. století, České museum filologické 1 (1895) 46-48.
- PATERA, A., Korespondence J. Dobrovského I., Vzájemné dopisy J. Dobrovského a F. Durycha z let 1777-1800, in: Sbíрка pramenů, skup. II, Nr. 2, Praha 1895.
- PATERA, A., Soupis rukopisů metropolitní knihovny kapituly pražské, I - II, Praha 1910, 1922.
- PETRUS, abbas de Aula Regia, Chronicon Aulae Regiae (Kronika Zbra-

- slavská), in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Praha 1884, 70.
- PICCARD, G., *Die Ochsenkopfwasserzeichen*, 1-3, Stuttgart 1966.
- POHL, H. D., Ein Beitrag zur serbokroatischen Morphonologie: *nepo-stojano a*, *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 21 (1975) 219-236.
- POLÍVKA, J., Rezension zu V. Vondrák, *Die Spuren...*, *Časopis Českého musea* 68 (1894) 468-470.
- POLÍVKA, J., Ještě slovo k otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, *Časopis Českého musea* 69 (1895) 501-502.
- ROCHER-SKÁLA, K., *Gramatický rod a vývoj českých deklinací jmenných*, Praha 1934.
- ROST, H., *Die Bibel im Mittelalter*, Augsburg 1939.
- SCHRÖPFER, J., *Hussens Traktat 'Orthographia Bohemica'*, Wiesbaden 1968.
- SCHWARZENBERG, K., *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien 1972.
- SGALL, P., K programu lingvistiky textu, *Slovo a slovesnost* 34 (1973) 39-43.
- SKALIČKA, V., O tzv. vnitřním modelu v jazyce, *Slovo a slovesnost* 34 (1973) 22-26.
- SKALIČKA, V., *Vývoj české deklinace*, Praha 1941.
- Słownik polszczyzny XVI. wieku*, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1973.
- SMETÁNKA, E., O stáří staročeského žaltáře, *Listy filologické* 30 (1903) 438-441.
- Staročeský slovník*, Autorenkollektiv unter Leitung von B. Havránek und I. Němec; Úvodní stati, soupis pramenů a zkratek; bis jetzt Hefte 1-7, Praha ČSAV 1968ff.
- Staroslověnský slovník - Lexicon linguae palaeoslovenicae*, Praha 1966ff.
- ŠKARKA, A., *Nejstarší česká duchovní lyrika*, Praha 1949.
- ŠPALDÁK, A., O překládání liturgických textů do češtiny za starších dob, *Časopis Českého musea* 114 (1940) 154-180.
- TADRA, F., *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897.
- TITZ, K., Nejstarší vrstva českých slov církevních a kulturních, *Slavia* 9 (1930-31) 19-35.
- TRÁVNÍČEK, F., *Historická mluvnice česká III, Skladba (Hochschul-lehrbuch)*, Praha 1956.
- TRÁVNÍČEK, F., *Historická mluvnice československá*, Praha 1935.

- TRÁVNÍČEK, F., Neslovesné věty v češtině, I, II, Brno 1930, 1931.
- TRÁVNÍČEK, F., Studie o českém vidu slovesném, Praha 1923.
- TRUBETZKOY, N. S., Grundzüge der Phonologie, Göttingen (3.Aufl.) 1962.
- VACHEK, J., Dynamika fonologického systému současné češtiny, Praha 1968.
- VAŠICA, J., Staročeské evangeliáře, in: Rozpravy ČAV, tř. III, č.68, Praha 1931.
- VÁŽNÝ, V., Historická mluvnice česká II, Tvarosloví 1 (Skloňování), Praha 1964.
- VINTR, J., Rezension des Buches 'Editor a text', Wiener Slavistisches Jahrbuch 19 (1973) 138.
- VINTR, J., Rezension zu E. Michálek, Český právní jazyk..., Naše řeč 54 (1971) 308-310.
- VINTR, J., Die Symmetrie im phonologischen System des Alttschechischen, Wiener Slavistisches Jahrbuch 20 (1974) 152-163.
- VINTR, J., Dynamisches Raummodell des alttschechischen phonologischen Systems, Wiener Slavistisches Jahrbuch 21 (1975) 290-299.
- VINTR, J., Das alttschechische Pater noster, Ave und Credo in einer Handschrift der Wiener Nationalbibliothek, Wiener Slavistisches Jahrbuch 17 (1972) 303-309.
- VLČEK, J., Dějiny české literatury I, 3. Aufl., Praha 1940.
- VONDRÁK, V., Die Spuren der altkirchenslavischen Evangelienübersetzung in der altböhmischen Literatur, in: Sitzungsberichte d. k. Akademie d. Wiss. in Wien, phil.-hist. Classe, Bd.CXXIX, 1-38 (als selbst. Druck noch 1894).
- VONDRÁK V., K námitkám stran vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, Časopis Českého musea 69 (1895) 498-501.
- VONDRÁK, V., K otázce o vlivu církevní slovanštiny na starou češtinu, Časopis Českého musea 69 (1895) 301-314.
- VRAŠTIL, J., Význam nejstarších staročeských souvislých textů evangelijních pro otázku o vlivu bible staroslověnské na staročeskou, in: Slovanské studie (Vajs' Festschrift), Praha 1948, 169-173.
- Výbor z české literatury husitské doby II, Praha 1964.
- VYSKOČIL, P., Staroslověnské *sътворилъ бгдѡ*, Slavia 25 (1956) 260-61.
- WALTHER, W., Die deutsche Bibelübersetzung des Mittelalters, Braunschweig 1889.
- WEBER, R., siehe Biblia...

PERSONENREGISTER

Agnes, Äbtissin	3.2.
Anna, engl. Königin	3.2.
Anselm, Hl.	3.3.2., 9.1.2.
Balbinus, B.	3.2.
Bauer, J.	4.3.1.1., 4.3.3.1., 6.1., 7., 7.0.1., 7.0.2., 7.1., 7.2.
Birkfellner, G.	0.
Briquet, Ch.	3.3.4.
Cejnar, J.	0., 4.2.2.1.
Černý, F.	3.2., 4.1.1., 13.1.
Conradus, de Saxonia	3.3.4.
Coseriu, E.	1.2.1.
Daneš, F.	5.1.
Daňhelka, J.	1.2.1.
Dokoupil, V.	13.1.
Dobrovský, J.	1.1., 3.3.6., 4.1., 4.1.1., 4.5.1., 4.5.3., 13.1.
Dostál, A.	8.2.1.
Durych, F.	3.3.6., 4.1.1.
Dvořák, E.	4.3.1.2.2.
Ehrisman, G.	4.1.
Filipec, J.	6.1.
Flajšhans, V.	4.1.1., 13.1.
Frind, A.	3.2.
Gebauer, J.	4.1.1., 4.3.1.1.2., 4.3.1.2.2., 4.3.2.1.2., 4.3.3.1., 4.3.3.2., 4.4.1., 6.0.2., 7.0.2., 7.1., 7.2., 8.1.1., 8.1.2., 8.2.1., 8.2.2., 9.1.6., 9.2.1., 9.2.3.1.1., 10.1.
Georg, Hl.	3.3.2., 9.1.2.
Graciotti, S.	4.2.1.
Gregorius Magnus	3.3.1., 3.3.4., 7.1., 8.1.2.
Hamm, J.	0., 3.2., 4.4.1., 9.2.6.2.
Hanka, V.	3.3.1., 4.1.1.
Hanuš, I. J.	13.1.
Hausenblas, K.	8.1.1.
Havránek, B.	4.2.2.1., 6.0.2., 7., 7.0.2., 7.2., 10.1.

Horálek, K.,	9.2.3.1.
Hrabák, J.	3.2., 4.1.1.
Hus, Johannes	9.2.3.1.1.
Jakubec, J.	3.2., 4.1.1.
Janáček, K.	4.1.1., 4.4.1.
Jireček, J.	4.1.1., 9.1.6.
Kačna, Adelige	3.2.
Komárek, M.	9.2.1., 9.2.3.1.1.
Kopečný, F.	6.3., 8.2.2.
Kott, F.	4.1.1.
Křížková, H.	8.2.2.
Kunigunde, Äbtissin	3.2.
Kurz, J.	7.1.
Kvíčala, J.	4.1.1.
Kyas, V.	4.1.1., 4.2.1., 4.4.1.
Lamprecht, A.	9.1.4., 9.1.6., 9.2.1.
Levý, J.	7.2.
Lunt, H.G.	8.2.2.
Machek, V.	4.4.1., 4.4.2., 4.4.5.2.
Mareš, F. V.	0., 1.2.1., 3.2., 4.1.1., 7.1., 9.2.2., 9.2.3.1., 9.2.4.4., 9.2.5.2.
Menčík, F.	1.1., 3.3.4., 4.0.2., 4.1.1., 10.6., 13.1.
Měrka, V.	3.2.
Michálek, E.	6.0.2.
Nejedlý, Z.	3.2.
Němec, I.	6.0.2., 6.1., 6.2., 6.2.1., 6.3. 9.2.6.6.
Oberpfalcer-Jílek, F.	8.1.1.
Palacký, F.	4.1.1.
Patera, A.	1.1., 3.3.6., 4.1.1., 4.2.1., 13.
Petrus, abbas de Aula Regia	3.2.
Piccard, G.	3.3.4.
Polívka, J.	4.1.1., 4.4.5.2.
Preinerstorfer, R.	0.
Rocher-Skála, K.	8.1.1.
Šafařík, P. J.	4.1.1.
Schröpfer, J.	10.1.
Schwarzenberg, K.	13.1.

Šembera, A. V.	4.1.1.
Skalička, V.	8.1.1., 9.2.4.1.
Škarka, A.	3.2.
Špaldák, A.	4.1.1.
Štítný, Tomáš	4.1.1., 7.1.
Tadra, F.	3.2.
Tobias, von Bechyně	3.2.
Trávníček, F.	7.0.2., 8.1.1., 8.2.1., 9.2.1.
Trubetzkoj, N. S.	9.2.4.1.
Vachek, J.	9.2.4.1.
Vašica, J.	1.1., 3.3., 3.3.1., 3.3.2., 3.3.3., 3.3.4., 3.3.5., 3.3.6., 3.4.3.5., 4.0.2., 4.1., 4.1.1., 4.2.1., 4.2.2., 4.4.5.1., 4.4.5.2., 4.5.3., 7.2., 12., 13.1.
Vážný, V.	8.1.1.
Vintr, J.	1.2.1., 3.2., 6.0.2., 9.2.
Vlček, J.	3.2., 4.1.1.
Vondrák, V.	4.1.1., 4.4.5.2.
Vraštil, J.	4.4.2.
Vyskočil, P.	8.2.2.
Weber, R.	4.2.1., 13.2.
Wenzel, II., König	3.2.
Wiclif, J.	3.2.
Wytrzens, G.	0.

SACHREGISTER

Achse der Sonanten	9.2.5.1., 9.2.5.5., 9.2.6.5.
Adj. denom.	4.3.4.2.
akzessorische Elemente	9.2.4.4., 9.2.5.2., 9.2.6.2.
Alcuinbibel	4.2.1., 4.5.1.
Alexandreis	1.1., 3.2., 4.4.1.
'Allophoneme'	11.4.
Altpolnisch	4.4.5.2.
Alveolare	9.2.3.1., 9.2.3.2., 9.2.4.5.3., 9.2.6.5.
analytische Phonologie	9.2.3.1., 9.2.4.4.
Aoristformen, alttsch. <i>bych</i>	4.3.1.2.1., 4.3.2.1., 8.2., 8.2.2
Assibilierung	9.1.4., 9.1.5., 9.1.6.
Assimilation, regressive	9.1.4., 9.1.5., 9.1.6.
Benediktiner	3.2.
Bewegungen im phonol. System	9.2.6.
Bibelkommentar, lat.-alttsch.	3.3.6.
Buchstabenzahlenwerte, kyrill.	7.1.
Bystrá	3.3.6.
Commune Sanctorum	3.3.6., 12.
Credo	3.2.
Dativ, adnom.	7.1.
Depalatalisation	9.1.5.
Dialektismen	9.1.6.
Diphthongierung	9.1.2., 9.1.4., 9.1.5., 9.1.6.
Dual	7.2.
Ebene der Vokale	9.2.5.1.
Ebene der Konsonanten	9.2.5.1.
Evangeliar - Olmützer	3.2.
- Čtenie kněžě Benešovy	3.2.
- Entstehung	3.5.
- relat. Chronologie	3.2., 4.1.1., 4.5.3., 12.
- lat. Original	4.2.1., 4.5.1.
- Verhältnis zum aksl.	4.1.1., 4.5.1.
Evangelienübersetzung	
- altkirchenslavische	4.1.
- allemanische	4.1.
- deutsche	3.2., 4.1.

Evangelienübersetzung,	
- mündliche Überlieferung	1.1., 4.1.
- russisch-ksl.	3.2., 4.5.1.
Falsum des Johannesevangeliums,	
alttsch. Übersetzung	4.1.1.
Farbe der Phoneme	9.2.4.4., 9.2.4.5.3., 9.2.5.1., 9.2.6.2.
Fest d.Hl.Dreifaltigkeit	3.5.
Figuren im Raummodell	9.2.5.3., 9.2.5.6.
Filiationsschema	4.2.1., 4.2.2.1., 4.5.3., 12.
Finalsätze, alttsch.	4.3.2.2.1.
Fronleichnamfest	3.5.
Futur	
- alttschechisches	4.3.2.1.1., 4.3.2.1.2.
- analytisches	8.2.2.
- II. (exactum)	4.3.2.1.1., 8.2.2.
Genitiv	
- absol. alttsch.	4.3.1.1.2.
- partitivus	7.1.
- possessivus	4.3.4.2., 7.1.
Gen./Akk.-Formen	7.2., 8.1.2.
Grund(bau)elemente d. Phonems	9.2.4.4., 9.2.4.5.8., 9.2.4.6., 9.2.5.2.
Hilfsverb <i>býti</i>	
- Stämme, modal., temp. Funk.	8.2.2.
- <i>budiech</i> -Formen	8.2.2.
Hospodine pomiluj ny	1.1.
Hymnarium, lat.-alttsch.	3.3.6.
Hyparchetypen	4.5.1., 4.5.3.
Imperativ, alttsch. negat.	4.3.4.1.
Imperfektformen, alttsch.	4.3.1.2.1., 4.3.2.1., 8.2.
Infinitive, mährische Kurzformen	7.1.
Ingressiva	6.2.1.
Interpunktion	13.2.
j-Achse	9.2.5.6.
Jerlaute	9.2.6.5.
Johannesevangelium, falsif.	
alttsch. Übersetzung	4.1.1.
Jotierung	9.1.2., 9.1.3., 9.1.5., 9.1.6., 9.2.6.5., 13.2.

Kategorie der Belebtheit/ Unbelebtheit	7.2.
- des Stammes → Genus	6.2.1.
Klarets Wörterbücher	4.4.5.2.
Klöster	
- Ardagger	3.3.4.
- Břevnov	3.2., 4.5.3., 12.
- Emaus	Fn. 57
- Lambach	3.3.6.
- Rajhrad	3.3.3., 3.3.5.
- Seitenstetten	3.3.4.
- Sv. Jiří (S. Georg) Prag	3.2., 12.
Konditional, alttsch.	4.3.3.1., 8.2.2.
- des Futurs	8.2.2.
Konditionalsätze, alttsch.	4.3.2.2.3., 8.2.2.
Konjugationsendungen (1.Pers. Sg.Präs. -m vs. -u)	8.2.
konjunktionslose Sätze	4.3.1.1.3.
konsonantisches Viereck	9.2.5.3., 9.2.5.6.
Kunigunde-Lied (Píseň Kunhutina)	3.2.
Labiale	9.2.3.1., 9.2.3.2., 9.2.4.5.3., 9.2.6.5.
Labialisierung	9.1.2., 9.1.4., 9.2.3.2., 9.2.4.6 9.2.6.3., 13.2.
Latinismen	4.3.4.4., 4.4.5.1., 12.
Legenden, älteste alttsch.	1.1.
Liturgie, slavische	3.2.
m(Mouillierung)-Mitte	9.2.6.5.
Mariengebete, alttsch.	3.3.4.
- Edition	13.1.
Modalität	8.2.2.
„modus narrativus“, alttsch.	8.2.2.
Monophthongierung	9.1.2., 9.1.3., 9.1.4., 9.1.5., 9.1.6.
Moravismen	4.4.5.2., 8.1.2., 9.1.4., 9.1.5.
Mouillierungskorrelation	9.1.1., 9.1.2., 9.1.3., 9.1.4., 9.1.5., 9.1.6., 9.2.3.2., 9.2.4.5.3., 9.2.4.5.4., 9.2.4.6., 9.2.6.2., 9.2.6.3., 9.2.6.5.

Myslice	3.3.4.
Nachahmungen d. lat. Konstrukt.	4.3.4.4.
Nom./Akk.-Formen	7.2., 8.1.2.
Nonnen	3.2.
Numeralia, alttsch.	7.1.
Oberitalienisches Papier	3.3.4.
Orthographie, alttsch.	4.2.2.1., 9.1.6., 10.
Paläoslovenismen	4.4.5.2., 8.1.2.
Palatale	9.2.3.1., 9.2.3.2., 9.2.4.5.3., 9.2.6.5.
Paraphrasierung	4.1.
Partizipien, alttsch.	4.3.1.1., 4.3.3.1.
- Präs.	4.3.1.2.1., 4.3.3.1.
- Prät.	4.3.1.1., 4.3.2.1.2.
- Perf.	4.3.1.2.1.
- absolute	4.3.1.2.2.
Passivformen	7.2.
Pater noster	3.2.
Perfektformen, alttsch.	4.3.2.1., 4.3.2.1.2.
Perikopentitel	13.2.
Phoneme, potentielle	9.2.4.5.9.
Pronomina	7.1.
- Archaismen	8.1.3.
Proprium de tempore	3.3.6., 4.4.1., 4.4.6., 12.
Proprium sanctorum	3.3.6., 3.5., 4.4.1., 4.4.4.1., 4.4.6., 4.5.1., 9.1.6., 12.
Psalter, alttsch.	1.1.
Relationen d. Systemelemente	9.2.4.3.
russische Priester	3.2., 4.4.5.2.
Satznegation	7.2.
Sektoren im Raummodell	9.2.5.2.
Slovakismen	9.1.6.
Sonanten	
- Achse s. Achse d. Sonanten	
- silbische	9.2.3.1.1.
Sorbonne-Bibel	4.2.1., 4.5.1.
Sprachsystem, Definition	5.
Stimmbeteiligung	9.2.5.2., 9.2.6.3.
Supinformen	7.1.

Svatý Václave-Lied	1.1.
Symmetrie, vertikal., horizont.	9.2.5.6.
Systemmodell	9.2.4.2.
- arithmetisches	9.2.4.3.
- geometrisches	9.2.4.3.
- inneres	9.2.4.1.
- dynamisches	9.2.6.1.-4.
- im Raum	9.2.5.1.
Temporalsätze, alttsch.	4.3.1.1.4., 4.3.2.2.2.
Teilebenen, im Raummodell	9.2.5.1.
Textcharakteristik, innere und äussere	2.1.
Textreproduktionen	13.2.
textstrukturelle Analyse	1.2.
Transkription	10.2., 13.2., 13.3., 13.5.
Velare	9.2.3.1., 9.2.3.2., 9.2.4.5.3., 9.2.6.5.
vertikale Struktur	11., 12.
Vita palaeoslovenica s. Venceslai rec. (Nikoľskiana)	4.4.5.2.
Vokale	9.1.4., 9.1.5., 9.1.6.
- lange	9.2.3.1.
vokalische Varianten	9.2.3.1., 9.2.3.2., 9.2.4.5.8., 9.2.4.5.9., 9.2.4.6.
vokalisches Dreieck	9.2.5.3., 9.2.5.6.
Vulgata, benutzte Ausgabe	13.2.
Wasserzeichen	3.3.4., 3.3.5., 3.3.6., 12.
Wiener (Jagić)-Glossen	3.2., Fn. 5.
Wortfolge, alttsch.	7.2.

WORTREGISTER

(wichtigere Wörter, die in der Studie behandelt, ev. erklärt wurden)

T s c h e c h i s c h :

aj	4.4.1.	jíti po + Lok.	4.4.4.1.
běs	4.4.1., 6.1.	kazatel	4.4.1., 6.2.2.
běsový	6.1.	každý	4.4.3.
biskup	4.4.1., 6.1., 6.2.2.	kázen	4.4.1.
blahoslaviti	4.4.4.1.	ké	8.1.3.
blažiti	4.4.4.1.	kněz	4.4.1., 6.1., 6.2.2.
čas	4.4.2.	kněžský	6.1.
cele	4.4.1.	kostel	4.4.1.
celost	4.4.1.	království	4.4.1.
chrám	4.4.1., 6.2.2.	kvašení	6.1.
chvála	4.4.1.	licoměrník	4.4.1.
chválu vzdáti	4.4.4.1.	malomocenství	4.4.2.
chvíle	4.4.2.	malomocný	4.4.2.
chvostiště	4.2.1.	mězený prstek	4.4.5.1.
čí	7.1.	míle	4.4.2.
cierkev	4.4.1.	mír	4.4.1.
čistota	4.4.4.1.	mistr	4.4.1., 6.2.2.
cizozemenín	6.1.	mladčí	4.4.1.
diábel	4.4.1., 6.1.	modla	4.4.1., 6.2.2.
diábelský	6.1.	modliti se	4.4.4.1.
doba	4.4.2.	način	4.4.5.2.
dobře činiti	4.4.4.1.	následovati	4.4.4.1.
ež	4.4.1.	navštíeviti	4.4.4.1.
hložie	4.4.2.	nazievati	4.4.4.1.
hodina	4.4.2.	neděle	4.4.2.
hon	4.4.2.	nemocný	4.4.2.
hospodář	4.4.2.	nikte	4.4.3.
Hospodin	4.4.1., 6.1.	nižádný	4.4.3.
hřiešník	4.4.1.	nuzný	4.4.2., 6.2.2.
ijeden	4.4.3., 7.1.	obecník	4.4.1.
ižádný	4.4.3.	obida	6.1.
jalový	4.4.5.1.	oblúdiviti	4.4.4.2.
jeden	7.1.	očistiti	4.4.4.1.
jistě	4.4.1.	odplata	4.4.1., 6.2.2.

oslaviti	4.4.4.1.	sěova	4.4.1.
osvětit	4.4.4.1.	šípek	4.4.2.
otec čeledinný, o.čelední, o. domovitý	4.4.2.	škeřupina	4.4.2.
ova	4.4.1.	škola	4.4.1., 6.2.2.
Pán	4.4.1., 6.1.	skřěhot zubóm	7.1.
pavlaka, pavlačný	4.4.5.2.	slavenie	4.4.4.1.
písař	4.4.1.	slovo	4.4.1.
podobienstvie	4.4.1.	sobota	4.4.2.
podolek	4.4.5.2.	spasitel	4.4.1.
podrah	4.4.5.2.	spravedlnost	4.4.1., 6.2.2.
pokloniti se	4.4.4.1.	štír	4.4.2.
pokňúřený	4.4.1.	stred	4.4.5.2.
pokňurník	4.4.1.	tedě	4.4.1.
pokoj	4.4.1.	tehdy	4.4.1.
pokrtník	4.4.1.	tet, ted	8.1.3.
pokrytec	4.4.1.	tírati	4.4.4.2.
pokrytý	4.4.1.	tířěti	4.4.4.2.
pomodliti se	4.4.4.1.	tot'	4.4.1.
ponačin	4.4.5.2.	týrati	4.4.4.2.
pop	4.4.1., 6.1., 6.2.2.	týřěti	4.4.4.2.
popový	6.1.	učeník/učedlník	4.4.1.
porúčěti se	4.4.4.1.	utěšitel	4.2.1.
pověst	4.4.1.	věrně	4.4.1.
požehnati	4.4.4.1.	veš, všicek, všitek, všelický, všelikaký	4.4.3.
pracný	4.4.2.	věst	4.4.1.
pravda	4.4.1., 6.2.2.	viera	4.4.1., 6.2.2.
přikázanie	4.4.1.	vítěl dáti	4.4.4.1.
přikazatel	4.4.1., 6.2.2.	viz	4.4.1.
příklad	4.4.1.	vodné tele	4.4.2., 6.2.2.
příslovie	4.4.1.	vyovědlník	4.4.1.
prokní	4.4.3.	vzieti křest	6.2.1.
prositi	4.4.4.1.	zabřědenie	4.4.2.
rošt	4.4.2.	zajisté	4.4.1.
rovenstvie	4.4.1.	zákonník	4.4.1.
rozputie cestné	4.4.5.2.	zákoný	4.4.5.1.
rybitev	4.4.2.	zavěrné	4.4.1.
sen (Pron.)	8.1.3.	zbluzovati	4.4.4.2.
		zdravie vdáti	4.4.4.1.
		zjevník	4.4.1.

zjevný hřiešník	4.4.1.	žádný	4.4.3.
zvon ryby	4.4.5.2.	život	4.4.2., 6.2.2.

A l t k i r c h e n s l a v i s c h :

liceměra	4.4.1.	zatřkati	4.4.5.1.
podraga	4.4.5.2.		

P o l n i s c h :

dzwono	4.4.5.2.		
--------	----------	--	--

D e u t s c h :

Jünger	4.4.1.	knurren	4.4.1.
--------	--------	---------	--------

L a t e i n :

adorare	4.4.4.1.	mandatum	4.4.1.
amen	4.4.1.	mysterium	4.4.1.
benedicere	4.4.4.1.	nemo	4.4.3.
byssus	4.4.5.2.	non est opus	4.4.5.2.
clarificare	4.4.4.1.	omnis	4.4.3.
daemonium	4.4.1., 6.1.	oportunus	4.4.5.1.
discipulus	4.4.1.	parabola	4.4.1.
Dominus	4.4.1., 6.1.	paralyticus	4.4.2.
ecce	4.4.1.	pars piscis	4.4.5.2.
ecclesia	4.4.1.	pater familias	4.4.2.
ethnicus	4.4.1.	pax	4.4.1.
exitus viarum	4.4.5.2.	Pharisaeus	4.4.1.
extremum digiti	4.4.5.1.	phylacterium	4.4.5.2.
favus	4.4.5.2.	piscator	4.4.2.
fimbria	4.4.5.2.	pontifex	4.4.1., 6.11., 6.2.2.
gazofilacium	4.4.5.1.		
gloria	4.4.1.	porticus	4.4.5.1.
hora	4.4.2.	praeceptor	4.4.1., 6.2.2.
hydropicus	4.4.2., 6.2.2.	proverbium	4.4.1.
hypocrita	4.4.1.	publicanus	4.4.1.
iustitia	4.4.1., 6.2.2.	purpura	4.4.5.2.
lepra	4.4.2., 6.2.2.	rabbi	6.2.2.
leprosus	4.4.2., 6.2.2.	puteus	4.4.5.1.

sabbatum	4.4.2.	similitudo	4.4.1.
sacerdos	4.4.1., 6.1., 6.2.2.	stadium	4.4.2.
salutare	4.4.4.1.	sterilis	4.4.5.1.
sanctificare	4.4.4.1.	stridor dentium	7.1.
scandalizare	4.4.4.2.	synagoga	4.4.1., 6.2.2
scorpio	4.4.2.	temptator	4.4.1.
scriba	4.4.1.	veritas	4.4.1., 6.2.2
sermo	4.4.1.	vigilia	4.4.2.
sequi	4.4.4.1.	zelus	4.4.5.1.

REGISTER DER BIBELZITATE

Mt 1,2-26	4.3.4.4.	Mt 5,1	4.4.1.
11	4.4.5.1.	1-12	4.5.1.
18	8.2.2., 10.6.	2	4.4.1.
19	8.2.2.	4	10.8.
20	4.3.1.1.2.	10	9.1.6.
2,1	4.2.2.1.	13	4.4.1.
4	4.4.1.	20	4.4.1.
7	4.3.1.1.3., 10.6.	22	4.2.1., 4.4.3.
8	4.3.1.2.1.	23	4.4.4.3.
11	4.3.1.1.1., 4.4.4.1., 4.4.5.1.	44	4.4.4.1.
15	4.3.1.2.2.	46	4.4.1.
16	4.4.5.1.	47	4.4.1., 4.4.4.1.
18	4.3.1.2.1.	6,1	4.4.1.
20	9.1.5.	2	4.4.1.
23	4.3.1.1.2.	16	7.2.
3,15	4.4.1.	24	4.4.1., 9.1.4.
16	4.3.1.2.2., 7.2.	26	4.1., 4.4.4.3., 9.1.4.
17	4.2.1., 8.1.2.	29	4.4.1.
4,1-11	4.4.1.	33	4.4.1.
3	4.4.1.	7,15	4.4.1.
6	10.6.	16	4.4.2.
9	4.4.4.1.	17	10.8.
20	4.3.1.1.1.	8,2	4.4.2., 4.4.4.1.
21	4.4.2.	3	4.4.2.

Mt 8,6	9.1.6.	Mt 16,13-19	4.5.1.
12	7.1.	15	4.3.3.1.
9,2	4.4.2.	18	4.4.1.
10	4.3.1.1.4., 4.4.1.	27	4.3.2.1.2., 4.4.1.
11	4.4.1.	17,5	4.2.1.
12	4.4.5.2.	6	4.3.1.2.1.
23	9.1.5.	7	4.3.4.1.
10,8	4.4.2.	18,6	4.4.4.2.
16	4.4.1.	7	4.2.2.2.
11,3	4.3.2.1.2.	8	4.4.4.2.
4	4.3.1.2.1.	9	4.4.4.2.
7	4.2.2.2., 4.3.1.1.2.	15	4.3.2.1.1., 8.2.2.,
8	4.2.2.2., 4.3.1.2.2.,		4.3.2.2.3.
	4.3.4.2.	17	4.4.1., 9.1.5.
9	4.2.2.2.	23	4.4.1.
30	4.2.2.1.	24	4.4.2.
12,38	4.4.1.	19,27	4.4.1., 8.1.2.
38-39	13.1.	27-29	4.5.1.
39	10.8.	29	4.4.3.
42	4.4.5.1.	20,1	4.4.2.
42-47	13.1.	2	4.2.1.
44	4.2.1.	6	10.6.
46	4.4.1.	8	8.2.2.
46-50	4.5.1.	11	4.4.2.
50	13.1.	13	7.1.
13,45	4.4.5.1.	20	4.4.4.1.
50	4.3.4.2., 7.1.	21	7.2.
52	4.4.1., 4.4.2.	22	4.3.2.1.2., 9.1.6.
14,28	8.1.2.	21,1	4.2.1., 4.3.2.2.2.,
15,1	4.4.1.		4.3.4.4., 9.1.4.
3	9.1.6.	3	9.1.4., 9.1.5.
7	4.4.1.	4	4.3.1.2.2.
12	4.4.4.2.	5	4.2.2.1., 10.6.
14	7.2., 9.1.6.	6	4.3.1.2.1.
15	4.4.1.	9	4.3.2.1.2., 10.6.
20	4.3.1.2.2.	12	4.3.4.2.
21	4.3.4.2.	15	4.4.1.
26	4.3.4.2.	17	4.2.1., 4.3.1.1.3.
16,13	4.2.2.2., 4.3.3.1.	33	9.1.6.

Mt 21,33-46	4.5.1.	Mc 6,50	4.3.4.1.
35	4.3.1.1.1.	53	4.4.2.
38	8.1.2.	55	4.3.3.1.
41	4.3.4.3.	7,31	4.2.2.2.
45	4.4.1.	32	9.1.4.
22,7	4.3.1.1.3.	33	7.2.
9	4.4.5.2.	35	4.2.2.2.
10	7.2.	8,1	4.3.1.1.2.
12	6.2.1.	4	4.4.1.
13	7.1.	8	4.4.4.3.
16	4.4.1.	9,22	4.3.1.2.3.
17	4.3.4.4.	24	9.1.5.
18	4.3.1.1.1., 4.4.1.	13,35	4.4.2.
19	4.4.4.2.	16,5	9.1.6.
36	4.4.1.	14	4.3.1.1.2.1.,
38	4.4.1.		4.3.3.1., 4.3.4.2.
41	4.3.1.1.1., 4.3.4.4.	16	6.2.1., 7.2.
23,5	4.4.5.2.	17	4.2.1.
6	4.4.1.	18	6.2.1.
9	9.1.6.	20	4.3.1.1.1.,
11	4.4.2.		4.3.1.1.4.
34	4.4.1.		
35	4.3.4.4.		
24,3	4.2.1.	L 1,5-17	4.5.1.
25,3	4.3.1.1.1.	7	4.4.5.1.
28,5	4.3.4.1.	27	9.1.4.
6	4.4.1.	36	4.4.5.1.
20	4.3.4.3.	39	9.1.5.
		40	4.4.4.1.
		64	4.4.4.1.
Mc 3,1	4.4.1.	2,2	4.2.1.
6,5	9.1.5.	10	4.3.4.1., 9.1.3.
7	4.3.4.2.	14	4.4.1.
17	4.3.4.4.	28	4.4.4.1.
17-29	4.5.1.	32	4.4.1.
22	6.1.	34	4.4.4.1., 4.4.5.1.,
26	6.1.		6.1.
29	4.3.1.1.1.	36	7.1.
48	4.3.1.2.1., 4.4.2.	42	4.3.1.1.3.
49	4.3.3.1.	43	4.3.1.1.1., 9.1.6.

L 2,44	4.3.3.1., 9.1.6.	L 10,6	4.4.1.
45	4.3.1.2.3.	23	7.2.
46	4.3.1.2.1.	24	8.1.2.
49	8.2.	30	6.2.1.
3,1	4.3.1.1.2.	37	4.3.3.2.
4	9.1.6.	11,5	4.3.4.4., 4.4.1.,
4,25	4.4.1.		9.1.6.
27	4.4.2., 7.2.	7	4.3.4.1.
29	9.1.5.	8	4.2.1., 10.8.
5,2	4.2.2.	12	4.4.2.
3	4.4.2.	13	4.3.1.2.2., 4.4.1.
4	4.2.2.2., 4.4.2.	14	4.3.1.2.3., 4.4.1.,
5	4.2.2.2., 4.4.1.		7.2.
11	4.3.1.1.2.	15	4.3.4.2., 4.4.1.
17	4.4.1.	18	4.3.3.1., 4.4.1.
18	4.4.2.	25	4.2.1.
21	4.4.1.	28	9.1.6.
24	4.4.2.	12,36	4.3.1.2.2., 6.2.1.
6,17	4.2.2.2.	39	4.4.2.
36	4.4.1.	42	9.1.6.
37	4.3.4.1.	13,7	9.1.5.
39	4.4.1.	8	4.1., 9.1.6.
40	9.1.4.	10	4.4.1.
41	10.6.	13	7.2.
42	4.4.1.	15	4.4.1.
7,42	4.1., 4.3.1.1.4.	15-16	4.2.2.2.
49	6.1.	16	4.2.2.1.
8,4	4.2.1., 4.4.1.	14,2	4.4.2.
8	4.3.1.2.3.1.	4	4.4.4.3.
10	4.4.1.	5	4.4.5.1., 7.1.,
12	9.1.5.		9.1.6.
13	4.3.4.2.	7	4.4.1.
9,1	4.3.1.1.3., 4.4.1.	10	4.4.1.
5	4.2.2.1.	11	4.4.3.
35	4.2.1.	16	4.4.1.
10,1-9	4.5.1.	18	4.3.4.4.
2	10.8.	19	9.1.6., 10.8.
4	4.4.4.1., 4.3.4.1.	21	4.2.1., 4.4.2.
5	4.4.1., 9.1.6.	24	7.1., 8.1.2.

L 14,27	4.4.1.	L 21,19	4.4.2.
28	4.3.1.2.3.1.	25	4.3.4.2., 9.1.4.
15,1	4.4.1.	27	4.3.1.2.2.
2	4.4.1.	28	4.3.1.1.2.1.
3	4.4.1.	30	9.1.5.
6	6.2.1.	31	4.3.3.1.
7	4.3.1.2.2., 7.1.	22,24	4.4.1.
9	6.2.1.	24,13	4.4.2.
10	4.3.1.2.2.	16	4.4.4.2.
16,1	4.2.1., 4.2.2.1.,	17	7.2.
	4.4.1.	18	4.3.4.3.
6	4.2.1., 4.4.2., 7.1.	23	4.3.1.1.1., 9.1.6
7	4.4.2., 9.1.4.	26	4.4.1.
8	4.2.2.1.	27	4.2.1., 4.3.1.2.1
19	4.4.1., 4.4.5.2.	30	4.4.4.1.
21	4.2.1., 7.2., 9.1.5.	36	4.3.4.1.
22	7.2.	37	4.3.3.1.
24	4.4.5.1.	39	4.3.3.1.
25	10.6.	41	4.3.1.1.2.
30	9.1.6.	42	4.4.5.2.
31	4.3.2.2.3., 7.2.		
17,12	4.4.2.	J 1,7	4.2.1., 8.1.2.
13	4.4.1.	9	9.1.4.
14	4.4.1.	10	4.4.1.
15	4.3.3.1.	14	4.4.1.
18	6.1.	24	4.4.1.
18,9	4.4.4.3.	2,3	4.3.1.1.3.
10	4.4.1.	4	4.3.4.4.
12	4.4.2.	11	4.4.1.
14	4.2.1., 4.4.3.	17	4.4.5.1.
35	4.2.1.	19	7.1.
19,2	4.4.1.	3,1-15	4.5.1.
5	9.1.4.	3	4.3.2.1.1., 8.2.2
42	4.2.1.	8	4.4.3.
43	4.2.2.1.	16	4.4.1.
44	4.2.1.	20	7.2.
45	4.4.4.3.	21	4.4.1.
21,9	4.3.4.1., 4.4.5.1.	4,6	4.4.2.
15	4.3.4.4.		

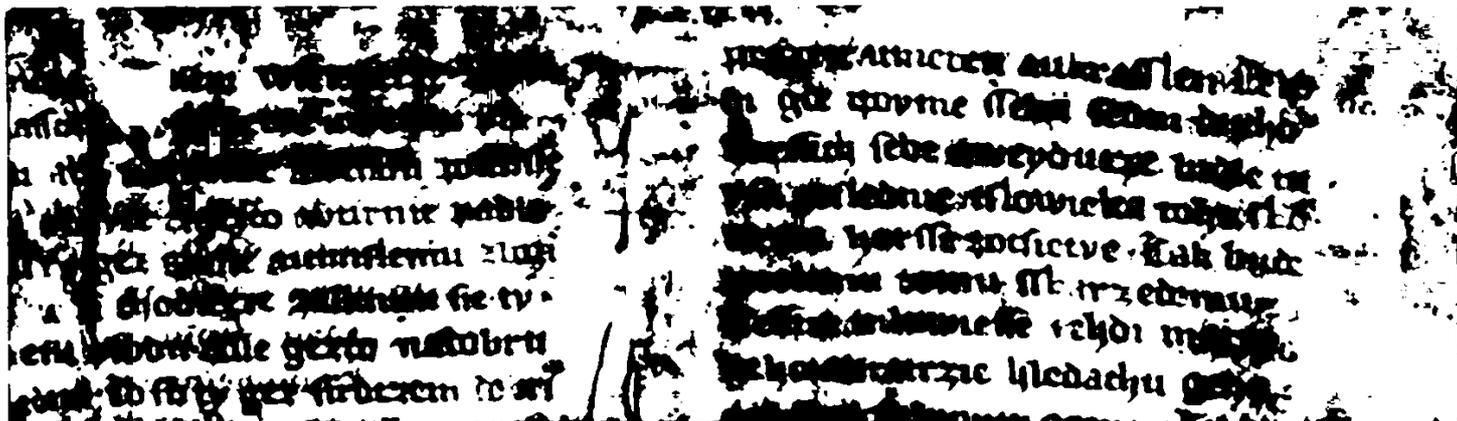
J	4,8	4.3.2.2.1.	J	7,23	9.1.5.
	11	4.4.5.1.		24	4.3.4.1.
	12	4.2.1., 4.4.5.1.		32	4.4.1.
	23	4.4.1.		33	9.1.2.
	24	9.1.6.		35	4.3.2.1.2., 4.3.4.4.
	28	8.1.2.		36	9.1.2.
	41	4.4.1.		39	4.3.2.1.2., 9.1.3.
	52	4.4.2., 9.1.4.		45	4.4.2.
5,2		4.4.5.1.		46	4.4.2.
	4	8.2.2.		48	9.1.6.
	9	4.4.2.		49	4.4.4.3.
	13	4.3.1.1.1.	8,2		4.4.2.
	17-29	4.5.1.		3	9.1.6.
	19	4.3.1.2.2.		4	9.1.6.
	21	4.2.2.2.		7	4.2.2.1.
	28	9.1.6.		12	4.2.2.1., 4.4.4.1.
	29	4.3.4.2., 9.1.6.		16	9.1.3.
	30	4.2.2.1.		20	4.4.5.1.
	31	8.2.		25	8.2.
	33	4.3.4.2.		32	4.4.1.
	35	9.1.6.		37	4.4.1.
	36	4.1.		42	4.3.2.2.3., 10.8.
	39	4.2.2.1.		43	4.4.1.
	44	4.2.2.1.		46	4.3.2.2.3., 9.1.2.
	46	4.3.2.2.3.		46-59	4.5.1.
	47	9.1.6., 10.8.		47	9.1.6.
6,4		4.3.4.2.		48	4.4.1.
	10	7.1.		51	4.4.1.
	12	9.1.4., 9.1.6.		54	9.1.3.
	27	9.1.5.		55	4.3.2.1.1.,
	31	7.1.			4.3.2.2.3., 8.2.2.
	45	4.4.1.		59	4.3.2.2.1.
	56	4.4.1.		9,7	4.2.2.2.
	56-59	3.5., 4.5.1.		10	9.1.5.
7,4		7.2.		11	10.8.
	6	9.1.6.		31	9.1.5.
	13	7.2.		10,1	4.4.1.
	14-31	4.5.1.		6	4.4.1.
	20	4.4.1.		23	4.4.5.1.

J	10,30	7.2.	J	13,5	9.1.5.
	31	4.4.4.3.		6	9.1.5.
	36	4.4.4.1.		10	4.2.2.2.
	11,1-45	4.5.1.		11	9.1.5.
	8	4.4.1.		14,9	8.1.2.
	9	4.4.2.		15	4.4.1.
	10	7.2.		18	9.1.4.
	11	9.1.5.		21	4.4.1.
	13	4.3.4.2.		23	4.4.1.
	18	4.4.2.		24	4.4.1.
	21	4.4.1.		27	4.4.1., 9.1.6.
	22	9.1.3.		28	4.3.2.2.3.
	28	4.3.2.2.2.		30	4.3.4.2., 6.2.1.
	29	4.3.2.2.1.		31	4.4.1.
	31	4.3.2.1.		15,19	4.3.2.2.3.
	32	4.3.2.2.2., 4.4.1.		20	4.1.
	33	4.2.1.		21	8.1.2.
	34	4.3.2.1., 4.4.1., 7.2.		16,1	4.4.4.2.
	35	4.3.2.1.		2	4.2.2.1., 4.3.3.1.,
	36	4.3.2.1., 6.2.1.			4.4.1., 9.1.6.
	39	4.2.1., 4.4.1., 7.1.		5	4.4.1.
	41	4.2.1.		6	4.4.4.3.
	43	4.3.2.2.2., 6.2.1.		8	4.4.1.
	47	4.4.1.		10	4.4.1., 9.1.4.
	51	4.3.2.1.2.		12	9.1.1., 10.6.
	52	9.1.3.		13	4.3.2.1.2., 6.2.1.
	54	9.1.5.		14	4.3.2.1.2., 4.4.4.1.
	12,1	8.1.2.		16	9.1.4.
	4	4.3.2.1.2.		17	4.4.1., 9.1.4.
	18	4.3.3.1.		23	4.4.1.
	19	4.4.4.1.		25	4.4.1.
	20	4.4.4.1.		27	6.2.1.
	23	4.4.4.1.		28	9.1.4.
	24	4.3.2.1.1., 8.2.2.,		29	4.4.1.
		9.1.6., 9.1.5.		30	4.4.5.2.
	25	4.3.2.1.1., 8.2.2.		17,1	4.4.4.1.
	26	4.4.2.		3	8.1.2.
	28	4.4.4.1.		4-5	4.4.4.1.
	33	4.3.2.1.2.		5	8.1.2.

J 17,10	4.4.4.1.
14	4.3.1.1.2.
17	4.4.4.1.
19	4.4.4.1.
20	4.3.2.1.2.
19,15	4.4.1.
18	9.1.2.
21	4.3.4.1., 4.4.1.
23	9.1.2.
31	4.4.2.
38	4.3.4.2.
39	4.4.2.
40	9.1.2.
20,13	4.4.1.
17	4.3.4.1.
19	4.4.1., 8.2.2., 9.1.4., 9.1.6.
21	4.4.1.
26	4.3.1.1.5., 4.4.1.
28	4.4.1.
21,11	4.2.2.2.
12	4.2.2.2., 4.3.1.2.1.
19	4.4.4.1.

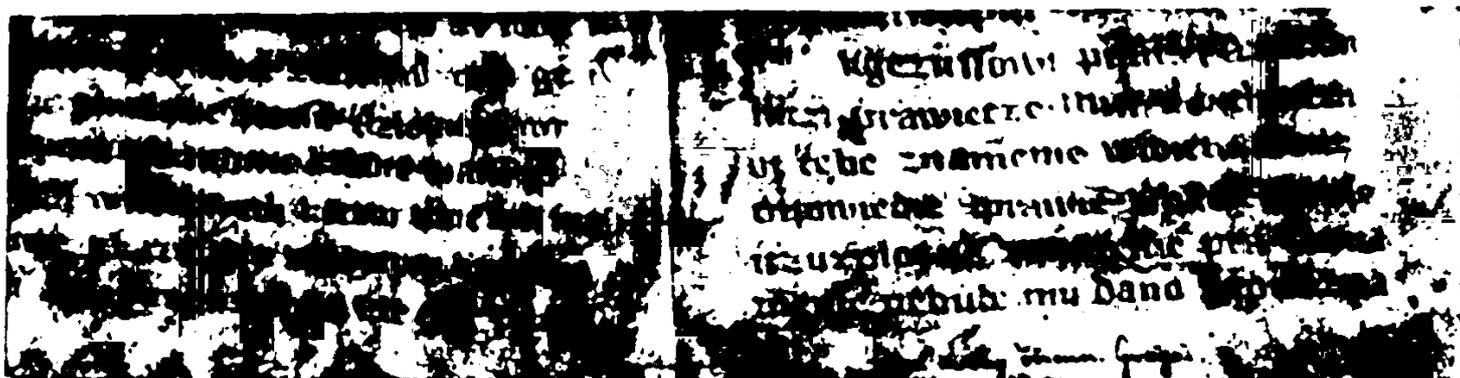
FAKSIMILIA

Handschriftenmuster

2b' (L 8, 12-15)

1a' (Mt 12, 44-47)

2b (Mt 6, 18-21)

1a (Mt 12, 38-39)

Fragment A; Nationalmuseum Prag, Sign. 1 Ac 47

17

3

Lagen sem byl' aryste nenaformy mne Byty
 sem chyeet' nenaopogy lyste mne. Hopen sem bil
 neshowalyte mne. Nal sem byl' neparodych
 se mne. Nemoacu yuzalany nepylyte sem
 nye. Tedy om' weqerln. Hopenyue kdesny
 tye bydyely. Laqnech' p'we padajpa. Hopen
 naly m' ucbo nemoanym w'jalany nepostny
 l'ysny tobre. Tedy odporoye gym aq'la z'atrye
 ne p'rawy twam. Ho se gednomu neqymly
 z'mech men' l'ych mnye se neqymly y'p'odn
 ty w'obey w'ycany. Ek sprawedlny w'p'ywob
 q'weany f'...
Nulla **Qui** **intulit** **quis** **letolatus**
Onom **gally**. **Kdy** **trnydo** **Geys** **do** **de**
uzaloma **smny** **se** **w'lye** **m'ychto**. **Dubny**
leo **gest** **zde** **lyde** **prawyech** **zde** **gest** **Geys**
prawl **z'uzaretha** **galylee** **trnydo** **Geys** **w**
stam **bozy** **y'w'meta** **w'lye** **q'ano** **l'upnyge**
ap'odawadyge **z'ch'annu** **at'abe** **stoly** **al'owge**
l'upnyge **y'w'lyge** **pr'odawny** **l'obly** **w'w'ragy**
y'w'eyge **gym** **q'ano** **gest** **dom** **moy** **dom** **mo**
l'ycw'ny **narwan** **wy** **se** **g'ey** **w'gymly** **peless** **loc**
rowny **pyydn** **l'nyem** **st'epy** **ch'omny** **w'ch'ram**
y'z'dawny **g'ye** **w'lydyge** **to** **l'nyzata** **pop'ow**
y'p'yany **d'w'ny** **g'eny** **w'k'ny** **y'dyety** **w'w'lydyge**
w'ch'ram **y'w'lyge**. **ch'wala** **smny** **dal'w'dote**
Kozh'm'aw'lythn **st'epy** **y'w'eyerln** **g'enny** **Ol'ysst**
ze **tyro** **pp'rawag**. **Geys** **odporoye** **gym**
w'lyem **nydy** **se** **neq'ly** **ze** **ny** **dy'w'ny**

Wiener Evangeliar, Österreich. Nationalbibliothek, 4733; fol. 3a; Mt 25,42-46; Mt 21,10-16

83. Baumann, W.: Die Sage von Heinrich dem Löwen bei den Slaven. 1975. 185 S.
84. Everts-Grigat, S.: V. V. Majakovskij: Pro éto. Übersetzung und Interpretation. 1975. 262 S.
85. Mirsky, S.: Der Orient im Werk Velimir Chlebnikovs. 1975. VIII, 112 S.
86. Ditterich, M.: Untersuchungen zum altrussischen Akzent anhand von Kirchengesangshandschriften. 1975. 147 S.
87. Cummins, G. M.: The Language of the Old Czech *Legenda o svaté Kateřině*. 1975. VIII, 371 S.
88. Földeak, H.: Neuere Tendenzen der sowjetischen Science Fiction. 1975. VI, 208 S.
89. Drews, P.: Devětsil und Poetismus. Künstlerische Theorie und Praxis der tschechischen literarischen Avantgarde am Beispiel Vítězslav Nezval's, Jaroslav Seiferts und Jiří Wolkers. 1975. 330 S.
90. Schönle, P. W.: Zur Wortbildung im modernen Russisch. 1975. VIII, 195 S.
91. Okuka, M.: Sava Mrkalj als Reformator der serbischen Kyrilliza. Mit einem Nachdruck des *Salo debelega jera libo Azbukoprotres*. 1975. 123 S.
92. Neuhäuser, R.: The Romantic Age in Russian Literature: Poetic and Esthetic Norms. An Anthology of Original Texts (1800-1850). 1975. VIII, 300 S.
93. Döring, J. R. (Hrg.): Literaturwissenschaftliches Seminar: Zur Analyse dreier Erzählungen von Vl. I. Dal'. Mit einem methodologischen Geleitwort von Johannes Holthusen. 1975. 203 S.
94. Alexander, R.: Torlak Accentuation. 1975. XVI, 806 S.
95. Schenkowitz, G.: Der Inhalt sowjetrussischer Vorlesestoffe für Vorschulkinder. Eine quantifizierende Corpusanalyse unter Benutzung eines Computers. 1976. 767 S.
96. Kitch, F. C. M.: The Literary Style of Epifanij Premudryj. *Pletenije sloves*. 1976. 298 S.
97. Eschenburg, B.: Linguistische Analyse der Ortsnamen der ehemaligen Komitate Bács und Bodrog-von der ungarischen Landnahme (896) bis zur Schlacht von Mohács (1526). 1976. 156 S. 3 Kt.
98. Lohse, H.: Die Ikone des hl. Theodor Stratilat zu Kalbensteinberg. Eine philologisch-historische Untersuchung. 1976. XX, 242 S.
99. Erbslöh, G.: "Pobeda nad solncem". Ein futuristisches Drama von A. Kručnych. Übersetzung und Kommentar. (Mit einem Nachdruck der Originalausgabe.) 1976. 121 S.
100. Koszinowski, K.: Die von präfigierten Verben abgeleiteten Substantive in der modernen serbokroatischen Standardsprache. Eine Untersuchung zu den Präfixen do, iz, na, za. 1976. 271 S.
101. Leitner, A.: Die Erzählungen Fedor Sologub's. 1976. 249 S.
102. Lenga, G.: Zur Kontextdeterminierung des Verbalaspekts im modernen Polnisch. 1976. VIII, 233 S.
103. Zlatanova, R.: Die Struktur des zusammengesetzten Nominalprädikats im Altbulgarischen. 1976. VIII, 220 S.
104. Krupka, P.: Der polnische Aphorismus. Die "Unfrisierten Gedanken" von Stanisław Jerzy Lec und ihr Platz in der polnischen Aphoristik 1976. 197 S.

1 9 7 7

105. Pogačnik, J.: Von der Dekoration zur Narration. Zur Entstehungsgeschichte der slovenischen Literatur. 1977. 165 S.
106. Bojić, V.: Jacob Grimm und Vuk Karadžić. Ein Vergleich ihrer Sprachauffassungen und ihre Zusammenarbeit auf dem Gebiet der serbischen Grammatik. 1977. 257 S.